

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

JOSEF PROKEŠ

UMÍRAJÍCÍ CÍRKEV

HLEDÁNÍ INTERPRETAČNÍHO KLÍČE K POSTAVENÍ
KŘESŤANSTVÍ V POSTMODERNÍ DOBĚ

Disertační práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

Praha 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Ve Vodňanech dne 17. 11. 2022

Josef Prokeš

Bibliografická citace

Umírající církev: hledání interpretačního klíče k postavení křesťanství v postmoderní Evropě v inspiraci Bonaventury Boušeho: disertační práce / Josef Prokeš; vedoucí práce: prof. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D. -- Praha, 2022. -- 238 s.

Anotace

Hlavním předmětem této práce je hledání způsobu, jakým má žít církev v České republice, aby při tom naplňovala své poslání, kterým je vydávání svědectví evangeliu Ježíše Krista. Jako výchozí bod byl zvolen český teolog a františkán Zdeněk Bonaventura Bouše, zejména jeho myšlení o církvi. Jeho texty jsou čteny podle interpretačního klíče, jímž byl zvolen verš Janova evangelia, kde Ježíš prohlašuje, že je Cestou, Pravdou a Životem. V první kapitole se toto biblické místo (Jan 14,6) rozebírá a vztahuje na církev. Dostáváme tím charakteristiku církve, která je na cestě, snaží se o pravdivost a je plná skutečného života. Podle tohoto klíče se ve druhé kapitole čtou a interpretují Boušeho texty. Hlavní část práce tvoří kapitola třetí. Zde se tři rozměry církve (na cestě, snaží se o pravdivost a je plná života) konkrétně rozebírají vzhledem k situaci církve v České republice.

Klíčová slova

Církev, hledání cesty, pravdivost, život, forma života, forma církve, pastorece

Abstract

The Dying Church

Searching for the interpretative key to the position of Christianity in postmodern Europe

The main subject of this thesis concerns the search for the way in which the Church in the Czech Republic should live in order to fulfil its mission, that is to bear witness to the Gospel of Jesus Christ. The Czech theologian and Franciscan Zdeněk Bonaventura Bouše was chosen as the starting point, especially his texts on the Church. His texts are read according to the interpretive key, which was chosen to be the verse in the Gospel of John where Jesus declares that he is the Way, the Truth and the Life. In the first chapter, this scripture (John 14:6) is discussed and applied to the Church. This leads to a characterization of the Church that is on the way, striving for truthfulness and is full of

real life. It is according to this key that Bouché's texts are read and interpreted in the second chapter. The main part of the work is the chapter three. Here the three dimensions of the Church (on the way, striving for truthfulness and full of life) are discussed in specific terms in relation to the situation of the Church in the Czech Republic.

Keywords

The Church, searching for the way, truthfulness, life, form of living, form of the Church, Practical theology

Počet znaků 544356

Poděkování

Děkuji svému školiteli profesoru Tomáši Petráčkovi za vedení této práce, za podnětné a inspirativní připomínky, které mě pobízely promýšlet daná témata vždy ještě hlouběji. Děkuji také za jeho podporu a povzbuzení, které se mi od něj dostávalo během celé práce.

Děkuji všem studentům a farníkům v Českých Budějovicích a Vodňanech a také všem poutníkům přicházejícím na poutní místo Lomec. Rozhovory a spolupráce s nimi mi dávaly cenné podněty a zpětnou vazbu k mé práci.

Děkuji svým rodičům, sourozencům a jejich rodinám, za předání a sdílení víry a především odvahy žít jí co nejpravdivěji.

Obsah

Úvod	10
1. Biblická východiska ke čtení Boušeho teologie	15
1.1 Oprávněnost vztažení christologického výroku o cestě, pravdě a životě na ekleziologii	16
1.2 Chvění církve a výrok o cestě, pravdě a životě.....	18
1.3 Jdu před vámi.....	20
1.4 Vtělený Ježíš jako pravý prostředník mezi lidmi a Otcem	22
1.5 Ježíš není cesta k pravdě a k životu, ale cesta, pravda a život	24
1.6 Ježíš je cestou, která vyšla směrem k nám.....	27
1.7 Ježíš jako cesta, která doprovází člověka i na špatné cestě	30
1.8 Vyber si cestu – Ježíš jako princip našeho rozlišování.....	32
1.9 Ježíš je skutečnou cestou, ne zkratkou.....	35
1.10 Ježíš je cesta, která dodává druhým odvalu k cestě.....	37
1.11 Křesťanství jako „cesta“ v jazyku Skutků apoštolů	40
1.12 Shrnutí biblických podnětů pro další teologickou reflexi	42
2 Ekleziologie Bonaventury Boušeho	43
2.1 Boušeho životní cesta	44
2.2 Základní rysy Boušeho ekleziologie v dosavadních reflexích jeho teologie	49
2.3 Církev je cestou a je sama na cestě.....	55
2.4 Církev, která se snaží o pravdivost	64
2.5 Církev, která je plná skutečného života	72
3 Hledání ekleziologie odpovídající dnešnímu světu.....	85
Církev a cesta.....	86
3.1 Být na cestě procesu, ne ve statické pozici (církve a cesta)	87
3.2 Na cestě rozlišujeme mrtvé od živého (církve a cesta).....	109

3.3 Unést nezajištěnost (církve a cesta).....	126
Církve a pravda	146
3.4 Církve, která se snaží o pravdivost naslouchá (církve a Pravda)	147
3.5 Naslouchat Božímu slovu ve společenství (církve a pravda).....	167
3.6 Evangelium vyprávějme, neinformujme o něm (církve a Pravda).....	176
Církve a život.....	185
3.7 V církvi žijeme společně (církve a Život)	186
3.8 Struktury církve podporující skutečný život (církve a Život)	200
3.9 Církve pozorná ke skutečnému životu jednotlivců	212
Závěr	226
Seznam použitých zkratk.....	229
Seznam použité literatury.....	230
Seznam použitých dokumentů	237
Seznam citovaných internetových stránek.....	238

Úvod

Není církev v české společnosti zbytečná? Co přináší společnosti? Jak velké skupině lidí by chyběla v případě svého vymření? A potřebuje okolní svět církev? Jaký k němu má církev vztah? Jak se v něm snaží působit a jak milovat jeho obyvatele?¹ Odpovídá forma života církve současnému světu?²

Otázky, které můžeme odbýt rychlými odpověďmi. Když se nad nimi zamýšlíme, zjistíme, že vztah církve a společnosti vyvolává místo uspokojivých odpovědí spíše další znepokojivé otázky. Například v době koronavirové krize, když se vydávala opatření pro různé instituce a lidské činnosti se na církev opakovaně zapomínalo. Obdobně v různých průzkumech veřejného mínění se ukazuje, že mnozí lidé od církve skutečně nic nečekají.³ Na straně církve pak vidíme neustále zmenšující se počet obsazených farností, ubývá lidí, navštěvující nedělní bohoslužby, a také v mnoha dalších aspektech je situace církve v České republice zneklidňující.⁴

Pokud nazveme tuto situaci krizí, vyvstává otázka, k čemu církev vyzývá a kam se má posunout. Podobně se můžeme ptát, jak situaci církve a jejího vztahu ke světu vůbec reflektovat a popisovat a jakým způsobem hledat možné další cesty jejího života.⁵ Často

---

¹ Narážíme na promluvu papeže Františka při 60. výročí zahájení Druhého vatikánského koncilu. Zdroj: <https://www.vaticannews.va/cs/papez/news/2022-10/papezova-homilie-k-vyroci-koncilu.html>, citováno dne 12. 10. 2022.

² Když mluvíme o formě církve, máme na mysli způsob, jak lze viditelně a společně žít víru v Boží plán spásy pro každého člověka a konkrétních situacích dnešního světa. Takto o tom uvažuje Stella Morra v: MORRA, Stella. Un popolo fedele tra i popoli: elementi di ecclesiologia fondamentale. In: *Dal chiodo alla chiave. La teologia fondamentale di papa Francesco*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2017, s. 73–85.

³ Zde vycházíme z výsledků sociologického průzkumu, který jsme provedli se společností Behavior v roce 2016. Některé výsledky budeme prezentovat také v naší práci.

⁴ Analýzu církve a jejího sebepojetí uprostřed společnosti v České republice nalezneme ve třetí kapitole knihy: KAPLÁNEK, Michal. *Znamení naděje Česká církev ve světle závěrečného dokumentu plenárního sněmu - kritická analýza*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 131–152. Autor zde vychází z dokumentu, který byl vypracován jako závěrečný text k Plenárnímu sněmu katolické církve v ČR. Pojmenovává zde mnohé výzvy, před kterými církev v Čechách a na Moravě stojí.

⁵ Tyto otázky, které se týkají pomezí ekleziologie a pastorální teologie, řešily i předcházející generace teologů v naší zemi. Pro příklad uvedme dva, v jejichž dílech se hledání nových cest odráží i v názvu knihy.

jde totiž o otázky a problémy sice velmi praktické (jak uspořádat farnosti, jak řešit nedostatek kněží), zároveň však zřejmě nestačí řešit jen nějaké institucionální uspořádání, bez dalších teologických a duchovních aspektů. To bychom se pak pohybovali jen na rovině sociologie. Otázky, které dnešní situace vyvolává, mají stejně tak rozměr teologický, jako zahrnují konkrétní prožívání víry. Proto při jejich reflexi a hledání řešení nesmí chybět dobrá znalost a reflexe praxe, teologická reflexe a také duchovní rozměr.

Práce míří svým zaměřením právě k setkání praktického života a teologické reflexe.⁶ Budeme se v ní snažit, s dostatečnou znalostí praxe církve, představovat různé teologické principy, které by mohly prospět v reflexi i hledání dalších cest. Bude to práce dialogická, kdy se praxe i teologie ovlivňuje navzájem.⁷

Z toho také vyplývá charakter i podoba metody této práce, která bude zásadně interdisciplinární. Odpovídá se tak na požadavek po překračování hranic jednotlivých teologických oborů, které najdeme například v apoštolské konstituci papeže Františka o církevních univerzitách a fakultách *Veritatis gaudium*.⁸ Z těchto důvodů se tato práce snaží stát na hranici praktické a fundamentální teologie.

Máme na mysli Aleše Opatrného a Pavla Ambroze. Viz: OPATRNÝ, Aleš. *Cesty pastorace v pluralitní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. a AMBROS, Pavel. *Kam směřuje česká katolická církev?*. Velehrad: Refugium, 1999. Prací bychom na jejich hledání a kladení si otázek rádi navázali a jako další generace pokračovali v hledání odpovědí.

⁶ K dialogu teologie a praxe vybízí opakovaně papež František. Na příklad při promluvě na sympoziu Papežské středomořské teologické fakulty v Neapoli. <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=29586>, citováno dne 31. 10. 2022. Říká zde, že teologie nemá být odtržena od světa, naopak, má se podílet na riziku, kterým lidstvo v tomto čas prochází. Jinak bude produktem jejich práce „laboratorní teologie“, která je jako čistá a destilovaná voda bez chuti.

⁷ Papež František vybízí teology, aby se nespokojili s teologií od zeleného stolu a chce, aby se toto spojení teologie a praxe netýkalo jen pastorální teologie: „Nestačí jen starat se o to, aby evangelium dosáhlo ke každému jednotlivému člověku, vždyť je též hlášáno celým kulturám, a proto nabývá teologie – a to nejenom pastorální teologie – v dialogu s ostatními vědami značné důležitosti, zvláště uvažujeme-li způsob, jak sdělovat evangelní nabídku různorodým kulturním kontextům a adresátům. Evangelizující církev oceňuje a povzbuzuje charisma teologů a jejich úsilí na poli teologického bádání, které přispívá k dialogu se světem kultury a vědy. Vyzývám teology, aby plnili tuto službu jako součást spásnosného poslání církve. Je však nezbytné, aby za tímto účelem měli na srdci evangelizační zaměření církve i samotné teologie a nespokojili se s teologií od zeleného stolu.“ (EG 133).

⁸ „V tomto smyslu se ovšem jako pozitivní a slibné jeví dnešní znovuobjevení principu interdisciplinarity: ne tolik v její „slabé“ formě jednoduché multidisciplinarity jakožto přístupu, který podporuje lepší pochopení studijního předmětu z vícera hledisek, jako spíš v její „silné“ formě

Často budou přítomné také podněty biblické teologie. Biblické texty, ze kterých se bude vycházet, budou doplňovány takovou hermeneutikou, o které mluví papežská biblická komise v dokumentu *Výklad bible v církvi*.⁹ Budou se tedy snažit aktualizovat poselství biblických textů způsobem, který je co nejvíce podnětný pro život církve a hledání dalších cest jejího působení ve světě.

S tímto přístupem se autor práce setkal v dílech různých současných teologů. Především pak v díle francouzského teologa německého původu Christoha Theobalda, italské teoložky a socioložky Stelly Morry a francouzského teologa Ghislaina Lafont. Jejich díla mu dávala podstatnou inspiraci pro jeho práci.

Základním výchozím bodem práce však bude český teolog Zdeněk Bonaventura Bouše (16. 5. 1918 – 16. 4. 2002). Z jeho textů a myšlení práce vychází. Nejde o nějaký historicko-kritický rozbor jeho díla. Spíše se jedná o teologickou interpretaci podnětů, které v jeho životě a díle můžeme najít a týkají se církve a jejího života ve společnosti.

Bouše patří k důležitým postavám české církve dvacátého století. Kněz, františkán a teolog, jehož hlavní doménou byla liturgika. V české církvi zanechal hlubokou stopu například tím, že jím přeložené texty se dodnes používají při liturgii katolické církve.

Při pozorném čtení jeho textů však vidíme, že tématem, které má pro něho velkou důležitost, je mimo liturgii také církev a její život ve světě. Na rozdíl od liturgiky, kterou zpracovává systematicky v knize *Malá katolická liturgika*¹⁰, však nenapsal žádné dílo, ve kterém by ekleziologii pojednával systematicky.

Cílem této práce bude nejdříve zmapovat, uspořádat a teologicky interpretovat Boušeho ekleziologii. Podněty, které tímto čtením získáme, se pak pokusíme vztáhnout k současnosti a k životu církve v dnešním světě. Boušeho podněty se budeme snažit dále rozvinout v kontextu současných teologů, a především papeže Františka.

Vzhledem k neexistenci nějakého souborného díla, v kterém by se Bouše zabýval ekleziologií systematicky, projdeme hlavní texty, které patří k jeho teologické práci. Budeme vycházet také z jeho života, postojů, dopisů a reakcí na některé situace, které se v jeho době v církvi a ve společnosti odehrávaly.

---

transdisciplinarity, v níž je všechno vědění postaveno do prostoru Světla a Života pramenícího z Moudrosti, která vychází z Božího zjevení.“ VG 4.

⁹ Srov. *Výklad Bible v církvi*. Praha: Zvon, 1996, s. 63.

¹⁰ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Malá katolická liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2004.

Boušeho texty jsou značně nesourodé. Proto jsme museli najít nějaký interpretační klíč, kterým bychom mohli jeho přemýšlení o církvi uspořádat, a skrze který bychom dostali ucelený obraz jeho myšlení. Pro naši další práci bylo také důležité, abychom četbu jeho textů s přihlédnutím k jeho životu uspořádali tak, abychom výsledné postřehy mohli dobře vztáhnout k současné době a k otázkám, před kterými stojí církev v dnešním světě.

Při hledání tohoto interpretačního klíče jsme vycházeli z Boušeho textu, kde mluví o živé pravdivosti. „Základním kritériem pro život církve, a tedy především pro její liturgii, musí být živá pravdivost.“¹¹ Toto kritérium živé pravdivosti sám Bouše váže na Ježíšův výrok, kde před učedníky prohlašuje, že je „cestou, pravdou a životem“ (srov. Jan 14,6). „A tam, kde odumírá, protože přestává žít opravdu životem, kterým je Kristus, pravda a život, není tato její smrt neštěstím pro nikoho, jen pro ni samu.“¹² Právě tento Ježíšův výrok tedy vezmeme jako základní rámec, do kterého bychom uspořádali Boušeho texty, obsahující jeho myšlení o církvi. Tento přístup nám také umožní Boušeho myšlení později vztáhnout k současnému životu církve v dnešním světě. Budeme sledovat církev, která je na cestě, která se snaží o pravdivost a která je plná skutečného života.

Páce je svojí metodou na hranici biblické, fundamentální a praktické teologie. V první kapitole se věnujeme biblickému výroku, kde se Ježíš označuje za cestu, pravdu a život. Tento jeho výrok vztahujeme na církev a jednotlivé charakteristiky (cestu, pravdu a život) se snažíme v rámci biblické teologie uchopit tak, aby byly dobrými nástroji k čtení Boušeho textů o církvi. Metoda, kterou ke čtení a k práci s Písmem používáme, je především narativní biblickou teologií, kdy se vedle exegetických momentů snažíme také o hermeneutiku textů a jejich aktualizaci tak, abychom dostali potřebná východiska pro následné přemýšlení o církvi. Nepůjde tedy o vyčerpávající exegetický rozbor, spíše o nalezení možností, které tento Ježíšův výrok umožňuje k dalšímu pojednávání ekleziologických témat.

V druhé kapitole představíme několik situací z Boušeho života, ve kterých spatřujeme silnou výpovědní hodnotu o jeho vztahu k církvi. Dále představíme jeho texty, které nesou nějaký důležitý ekleziologický rozměr. Různorodé texty budeme řadit podle trojice charakteristik cesty, pravdy a života. V této kapitole nám nepůjde o historickou analýzu Boušeho života a textů. I zde vše vztahujeme k hlavnímu cíli naší práce, tedy k hledání toho, jak církev může a má žít v dnešním světě. Proto na závěr druhé kapitoly budeme

---

¹¹ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*. Oikoyomenh, 2000, s. 13.

¹² Ibid.

Úvod

formulovat hlavní postřehy a zásady, které u Boušeho vzhledem k tomuto tématu nacházíme.

Ve třetí kapitole pak podněty, které jsme našli a pojmenovali v Boušeho textech, budeme dále rozvíjet za pomoci současných teologů. Především však budeme vycházet z papeže Františka. Uvidíme, že v mnohých momentech podněty Boušeho s myšlením současného papeže velmi korelují a doplňují se. Stěžejním textem bude exhortace *Evangelii gaudium* jako základní text papežova pontifikátu, který je svým misijním zaměřením také vhodný pro naše téma. Ve třetí kapitole se budeme snažit o co největší přesah směrem k praktické teologii. Práci směřujeme k tomu, aby šlo o text, který je v praxi nejen zakotven a ověřen, ale který je také vhodný pro další inspiraci konkrétního života církve v naší zemi. V této kapitole leží těžiště celé práce a v rámci ní se budeme snažit přestavit impulzy pro obnovu myšlení a života církve a její pastorační praxi.

V této práci tedy nemáme ambici podat vyčerpávající teorii ekleziologie. Jejím hlavním přínosem by mělo být propojení teologické reflexe a zkušeností současného života církve. Jak uvidíme, toto propojování je také jedním z velkých důrazů Boušeho. Snažíme se tedy vycházet z textů jednoho z významných českých teologů a interpretovat je tak, aby získané podněty byly přínosné pro život církve konkrétně v České republice. Hlavní vyústění práce směřuje tedy k praktické teologii. Ta však není viděna jen jako aplikace nějakých poznaných principů. Spíše se teologické texty snažíme číst takovým způsobem, aby už samo jejich studium mířilo ke konkrétnímu životu. Tento princip práce pojmenováváme pastoralitou, což je termín, který také v práci hlouběji vysvětlíme.

Tímto přístupem se tak v práci snažíme reagovat na aktuální podněty papeže Františka, který často volá po větším propojení praxe a teologie. Teologie nemá být jako „čistá a destilovaná voda“, nemá být tedy laboratorní, bez chuti. Musí být ve stálém dialogu s realitou světa a církve.¹³

---

¹³ Zde vycházíme z promluvy Svatého otce na sympoziu Papežské středomořské teologické fakulty v Neapoli - <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=29586>, citováno dne 12. 10. 2022.

1. Biblická východiska ke čtení Boušeho teologie

Bonaventura Bouše jako teolog zanechal jen málo systematických prací.¹⁴ Teologické myšlenky a postřehy najdeme mimo jeho hlavní díla¹⁵ v jeho dopisech, které odráží jeho postoje, způsob vidění světa a přemýšlení o církvi. Většina z nich je uspořádána v monografii Vojtěcha Novotného.¹⁶ V naší práci budeme reflektovat, co Bouše říká o církvi a jak se snaží hledat cesty, pro její další život.

K tomu, abychom mohli Boušeho texty odpovídajícím způsobem uspořádat a plodně číst, zvolili jsme jako rámec k naší práci Ježíšův výrok, kde se označuje za cestu, pravdu a život (srov. Jan 14,6). Vycházíme při tom z Boušeho textu, který se jeví jako jeden z ústředních pro jeho přemýšlení o církvi. Mluví v něm o základním kritériu pro život církve, kterým nazývá „živou pravdivost“. Sám přitom vychází z citátu Janova evangelia, kde Ježíš prohlašuje, že je cestou, pravdou a životem.

Základním kritériem pro život církve, a tedy především pro její liturgii, musí být živá pravdivost. Pán Ježíš o sobě řekl, že je pravda a život, život skutečný, ne fiktivní, život ve světě a pro svět, neboť svůj život vydal za svět. Pokud tedy církev není v pravdě, tj. v Kristu, není v životě, ale ve smrti. A tam, kde odumírá, protože přestává žít opravdu životem, kterým je Kristus, pravda a život, není tato její smrt neštěstím pro nikoho, jen pro ni samu. Neboť církev není ve světě pro sebe, ale pro svět, tak jako Kristus. Vzdaluje-li se církev Duchu Kristovu, ztrácí pro svět smysl, protože nemůže než svět od Krista vzdalovat, představujíc mu zkreslenou tvář Kristovu. Je tedy lépe, když odumře a zanikne. Tuto skutečnost možno konstatovat klidně, i když s osobní lítostí a smutkem, protože Kristus zůstane ve světě vždycky, přes zánik té nebo oné místní církve. O tom nás bohatě poučuje historie křesťanství.¹⁷

Cílem první kapitoly bude rozbor Ježíšova výroku o cestě, pravdě a životě. Zajímat nás bude jeho exegetické pozadí, ale i hermeneutický přesah směrem k naší další práci a uvažování o církvi. Na jednotlivých atributech (cestě, pravdě a životě) se v dalších

---

¹⁴ Připomeňme, že Bouše na systematickou teologickou práci neměl vhodné podmínky. Kromě krátkého intermezza v Litoměřicích nebyl akademický teolog, měl malý přístup k zahraniční literatuře nebo k teologickým diskusím, které se vedli za hranicemi. Množství jeho studia byly velmi omezené.

¹⁵ Zde máme na mysli především Boušeho souborné dílo *Epilegomena* (BOUŠE, ZDENĚK BONAVENTURA. *Epilegomena*. Oikoymenh, 2000) a přehled liturgiky (BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Malá katolická liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2004).

¹⁶ NOVOTNÝ, Vojtěch. „*Běda církvi...*“ *Bonaventura Bouše burcující*. Praha: Karolinum, 2012.

¹⁷ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 13.

kapitolách budeme snažit uspořádat Boušeho myšlení a následně pak postřehy pro eklesiologii a hledání formy života církve v současném světě.

V této první kapitole se tedy budeme věnovat biblickým kořenům a kontextu daného výroku. Nepůjde o historicko-kritickou exegezi, ale o symbolický výklad s důrazem na pastorální rozměr daných míst z Písma. Největší pozornost věnujeme termínu cesty, protože, jak ukážeme, jde o termín centrální. Centrální v kontextu Ježíšova výroku a také v později i v eklesiologii Boušeho.

1.1 Oprávněnost vztahení christologického výroku o cestě, pravdě a životě na eklesiologii

Začneme otázkou, zda je oprávněné vztáhnout výrok, který Ježíš říká sám o sobě, na církev. Může si vzít církev, kterou Ježíš zakládá, jako kritéria své existence a života na tomto světě charakteristiky, které Ježíš jasným způsobem vztahuje na sebe samého?¹⁸

Pomocí nám bude 15. kapitola Janova evangelia, která navazuje na místo evangelia, ze kterého pochází i náš výrok. Jde o stejný okamžik a stejnou scénu. Ježíš se loučí se svými učedníky a ještě před odchodem do Getsemanské zahrady vyslovuje zásadní skutečnosti. Mnohé z toho, co říká, se týká právě vztahu mezi jím a jeho učedníky, a tedy i budoucí církví. Jako obraz tohoto vztahu mezi jím a církví používá podobenství o kmeni a ratolestech. „Zůstaňte ve mně, a já ve vás. Jako ratolest nemůže nést ovoce sama od sebe, nezůstane-li při kmeni, tak ani vy, nezůstanete-li ve mně.“ (Jan 15,4). Jak ukazuje Giorgio Zevini, z tohoto a mnoha dalších výroků vidíme, jak pro život janovské komunity bylo zásadní její spojení s Kristem. Ježíš měl být stále uprostřed nich a ovlivňovat vše, co a jakým způsobem komunita prožívala.¹⁹ Tím, co Ježíš dělal a říkal během svého pozemského života, podle Zeviniho již anticipoval život církve. Zůstávání v Kristu pro

---

¹⁸ Zde se snažíme ukázat několik míst z Písma, kde je souvislost mezi výroky, které v Písmu říká Ježíš sám o sobě a církvi, zřejmá. Děláme to především proto, že veškerá naše další práce bude stát na třech charakteristikách (cesta, pravda a život) až do návrhu, že i praktická teologie, může mít tuto strukturu. Jinak je v tradici církve toto propojení Krista a církve naprosto zřejmé. Viz například dokument Druhého vatikánského koncilu GS 7 – Církev – Kristovo tajemné tělo.

¹⁹ Srov. ZEVINI, Giorgio. La spiritualità nella tradizione giovannea. In: *La Spiritualità del nuovo Testamento*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2002, s. 238.

vznikající církev znamenalo nechávat ovlivňovat svůj život i strukturu stejnými charakteristikami, jaké měl Ježíš.²⁰

Zásadní spojení církve a Ježíše se děje skrze Ducha svatého, kterého Ježíš vznikající církvi slibuje. „Požádám svého Otce a on vám dá jiného Přímluvce, aby byl s vámi na věky – Ducha pravdy, kterého svět nemůže přijmout, poněvadž ho nevidí ani nezná.“ (Jan 14,16.17). Tento Duch zajišťuje, podle Janova evangelia také Ježíšovu přítomnost v církvi, učí je všemu a připomíná jim všechno, co Ježíš říkal (Srov. Jan 14,26).²¹ Duch svatý tedy provází každého Ježíšova učedníka i celou církev po cestě životem a připodobňuje jednotlivce i celé společenství samotnému Ježíšovi.

Podobně naléhavě vyjadřuje Ježíš přání, aby se církev podobala jemu samotnému, při mytí nohou ve večeradle, když říká: „Dal jsem vám příklad, abyste i vy jednali, jako jsem jednal já.“ (Jan 13,15). Jde o událost, která se už pro prvotní církev stane důležitou, když je spojována se svátostí křtu. Přitom se nevztahuje jen k životnímu stylu²² jednotlivců, ale týká se celého společenství.²³ Klaus Berger však upozorňuje, že zde nejde jen o to mít Ježíše jako model před svými očima a nějakým vnějším způsobem se ho snažit napodobovat.²⁴ „On je model lásky a přátelství. Ale jistě tady jde také ještě o něco více, totiž o niterní vztah, o milost, která nekončí tím, že si vezmeme příklad z Ježíše. On je ve skutečnosti dar života pro lidi, je chléb, který jíme, svěží voda, kterou pijeme.“²⁵ Stejně jako o podobenství o vinném kmeni jde o sounáležitost vnitřní, sounáležitost života. Církev je podobná Ježíši naprosto zásadně svým vnitřním životem, uspořádáním i plody, které přináší na svět.

---

²⁰ Více k tomuto tématu: BERGER, Klaus. *Gesù*. Brescia: Queriniana, 2008, zvláště kapitola Ježíš představuje sám sebe a církev jako révu - s. 515–518.

²¹ Více k tématu Ježíšova „zůstávání“ v církvi také v: SÖDING, Thomas. *Boží Syn z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 2020, s. 226.

²² Mytím nohou ukazuje Ježíš svým učedníkům „v jakém suchu služby“ mají žít. Více v: SKALICKÝ, Karel. *Ježíš Nazaretský: Otázka a výzva člověku naší doby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2008, s. 37.

²³ Více o významu Ježíšovy poslední večeře pro život církve najdeme například heslo Večeře Páně v: NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1956. s. 1174–1180.

²⁴ Jak Berger vidí význam Ježíše pro formování prvotního křesťanství, popisuje David Bouma v: BOUMA, David. *Provokatér Klaus Berger* [online]. Hradec Králové, 2011, s. 117–119. Dostupné z: https://www.academia.edu/41656349/Provokat%C3%A9r_Klaus_Berger.

²⁵ BERGER, Klaus. *Gesù*, s. 517.

1.2 Chvění církve a výrok o cestě, pravdě a životě

Jaký je bezprostřední kontext Ježíšových slov o cestě, pravdě a životě? Po mytí nohou odchází Jidáš, aby Ježíše zradil (srov. Jan 13,30). Hned poté Ježíš začne mluvit o svém odchodu. Odchází, ale jeho učedníci ho nemohou následovat. Z Petrovy reakce vidíme, že začínají tušit, že nejde o nějaký běžný odchod, ale že se jedná o něco zásadního. „Pane, proč tě nemohu nyní následovat? Svůj život za tebe položím.“ (Jan 13,37). Komunita učedníků tedy stojí před změnou, které zatím nerozumí, ale je jim naznačováno, že přijdou o svého mistra. Ježíš mluví o tom, že odchází před nimi, aby jim připravil místo. Později ho budou následovat. Když se Tomáš diví, že by měli znát cestu, Ježíš v odpovědi označí sebe za cestu, pravdu a život.²⁶

Ježíš tedy tento výrok adresuje komunitě, které se právě boří dosavadní jistoty jejich společného života. S Ježíšem už putovali nějaký čas a byl to on, který je sjednotil a zásadně určoval jejich život. Není proto divu, že se jich zmocní veliká nejistota.²⁷ Není to něco, co by si zvolili sami. Jasným aktérem těchto změn je Ježíš. Učedníci by zřejmě rádi zachovali status quo, to vidíme i na reakci Petra. Zároveň je z textu jasné, že není nic, co by mohlo Ježíše zastavit. Uvažování učedníků je možná z jejich pohledu logické, z pohledu Ježíšova poslání je ale naprosto nepatřičné. A právě v této situaci, jako posilu a základní nasměrování pro další život této komunity, jim dává Ježíš svůj výrok o cestě, pravdě a životě.

Kontext tohoto Ježíšova slova nám dává možnost vztáhnout jej na církev, zvláště v okamžicích, kdy se cítí nejistá, kdy se mění její životní podmínky, na které byla zvyklá, kdy by ráda zastavila vývoj, držela se dosavadních jistot a nějak je ubránila. V okamžicích, kdy se jí nechce pokračovat do nejistoty. Stejně jako u učedníků ve večeradle podobně i u církve je tato její reakce pochopitelná. Z pohledu Ježíšova poslání je však naprosto nepatřičný. Stejně jako tehdy u učedníků odvaha pro další kroky nepřichází z nějakého zastavování Ježíše nebo pojištění si starého světa, ale z Ježíšova výroku o cestě, pravdě a životě. Tento výrok tedy může být na poli ekleziologie viděn jako povzbuzení pro církev v době změn a nejistot. To, že je na cestě s Ježíšem okamžik krize a nejistoty nevyhnutelný, zmiňuje také Timothy Radcliffe: „Chvilé krize pozná snad každý důvěrný vztah. Když se nejhluběji odevzdáme druhým lidem, tak téměř

---

²⁶ K cestě víry a hledání Tomáše více v: SÖDING, Thomas. *Boží Syn z Nazareta*, s. 69.

²⁷ Více o tom, co pro učedníky znamenala tato zkouška jejich víry v: KRUSE, Colin G. *Il vangelo secondo Giovanni*. Chieti Scalo: Edizioni GBU, 2007, s. 385.

nevyhnutelně přijde okamžik možné katastrofy. Poslední večere nás vybízí, abychom před krizí neutíkali, ale přijali ji v důvěře, že může přinést plody.“²⁸

Jan ve svém textu výslovně zmiňuje, že Ježíš strach a rozechvění učedníků vidí a odpovídá na něj. „Vaše srdce ať se nechvěje úzkostí!“ (Jan 14,1). Nejde tedy o nějaký omyl, nehodu, stav, ze kterého je třeba co nejdříve uniknout. Naopak, tento okamžik přechodu, kdy mnohé jistoty berou za své, do Ježíšova poslání patří, Ježíš jej přijímá a reaguje na něj ujištěním učedníků. Tím posiluje i budoucí církve ujištěním o své pomoci, aby se i při budoucích přechodech a nejistotách nesnažila zastavit události nebo z nich nějak vyklouznout²⁹, ale aby naopak byla stále církví, která statečně následuje svého Pána i nelehkou cestou.

Chvění církve v době změn a přechodů Ježíš nezastavuje zmrazením věcí, aby se přestaly chvět, ale naopak uvedením do pohybu, uvedením na cestu. To je veliký rozdíl. Stále znovu, tedy i dnes je církve pokoušena, aby se v momentech chvění zastavila a ve zmrazení všeho hledala svoji jistotu. Ježíšova odpověď je ale docela jiná. Je jí opět pozvání k cestě, pravdě a životu, tedy k pohybu. Jen v něm je možné chvění nejen snášet, ale i obracet v oživující impulzy a nesnažit se jej zpláshit marnými pokusy o znehybnění.³⁰

O nutnosti pokračování na cestě dějinami mluví Tomáš Petráček. Zmiňuje potřebu přijmout dějinnost církve, což bude další důležitý moment, který z námi zkoumaného místa Písma vychází:

„Nalezneme zde stejný kořen problémů jako v době integrálního katolicismu počátku 20. století, tedy nerespektování dějinnosti lidské existence a intuitivní odmítání vzít dějinnost skutečně na vědomí, protože to znamená tvrdou a nepříjemnou práci na stále aktualizaci kerygmatu, na stálém kritickém prověřování, co z forem naší služby, našich institucí a struktur odpovídá potřebám současného společenství a nárokům evangelia. Mnohem silnější se často jeví pokušení útěku od vnitřního tuskula jistot, pasivity a imobilismu, která se dříve či později zpravidla překlápá do agresivní obrany státu quo pod rouškou obrany tradice a konzervativních hodnot.“³¹

²⁸ RADCLIFFE, Timothy. *Proč být křesťan?*. Praha: Krystal OP, 2017, s. 115.

²⁹ Srov. „Bud' toho uchráněn, Pane, to se ti nemůže stát!“ (Mt 16,22).

³⁰ Podobným směrem jde také Tomáš Halík, když komentuje chvění a krize víry jako něco zásadního a konstitutivního. Více v: HALÍK, Tomáš. *Co je bez chvění, není pevné*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2002.

³¹ PETRÁČEK, Tomáš. *Církve, tradice, reforma*. Praha: Vyšehrad, 2016, s. 183.

1.3 Jdu před vámi

V situacích krize a ztráty jistot by se často mohlo zdát, že je církev ponechána na pospas sama sobě a že ji Bůh opouští. Církev jakoby musí sama hledat cestu ke svému Pánu, který najednou není přítomen tak, jako dříve. Je otázkou, zda taková církev v takovém případě nepropadá pokušení pokračovat dále prostřednictvím svých nejrůznějších projektů. Ekleziologie a praktická teologie této církve pak začíná v církvi samé, vše se řeší z jejího pohledu. Ježíš však v našem úryvku nevyzývá učedníky, aby sami hledali cestu za ním. Říká jim, že jde před nimi a že je pro ně cestou, pravdou a životem. Představuje se jim tedy jako Pán, který pro ně prošlapává cestu. Církev a její učedníci budou vždycky pokládat své kroky do stop svého Pána. Tím rozhodujícím úkolem pro ně je, aby svého Pána následovali.³²

Ignace de la Potterie ve své studii janovské christologie spojuje tento úryvek Janova evangelia s událostí, o které hovoří první kapitola Deuteronomia.³³ Izrael stojí po putování pouští na úpatí Emorejského pohoří a je Hospodinem zván, aby konečně vešel do zaslíbené země. „Hleď, Hospodin, tvůj Bůh, předal tu zemi tobě. Vytáhni a obsaď ji, jak ti poručil Hospodin, Bůh tvých otců. Neboj se a neděs.“ (Dt 1,21). Jde o moment, kdy společenství Izraele, které už tolikrát prožilo Hospodinovu blízkost a jeho sílu, (jmenujeme jen například přechod Rudého moře nebo rány v Egyptě) je zváno k tomu, aby udělalo poslední rozhodnutí ve svém exodu. Stojí doslova krok před cílem. Přesto se v nich objevuje veliká pochybnost. Rozhodnou se tedy pojistit si další cestu tím, že vyšlou posly, aby plánovanou cestu prozkoumali.

Pokoušení, které nakonec skončí tím, že Izrael do zaslíbené země nevejde, je možné interpretovat jako pokušení víry. Vše se projevuje na tom, o co se chtějí při svém putování opírat. Možností nabízenou Hospodinem je opírat se o jeho slovo, které společenství uklidňuje a ujišťuje ho, že půjde před ním. „Přesto teď nevěříte Hospodinu, svému Bohu, který chodí cestou před vámi, aby vám vyhlédl místo k táboření, a ukazuje vám cestu, po níž máte jít, za noci v ohni a ve dne v oblaku.“ (Dt 1,32-33). Izrael tedy nemusí cestu hledat a vymýšlet. Hospodin jde před ním. Bůh sám pro svůj národ prošlapává cestu tohoto zvláštního přechodu. Druhou možností jsou jeho vlastní poslové. Byť přináší dobré plody a zprávy, že země je skutečně hojná, stejně to nakonec nestačí ke zbavení se

---

³² KRUSE, Colin G. *Il vangelo secondo Giovanni*, s. 391.

³³ O nároku na víru v Ježíše, jako mesiáše, kterou tato scéna představuje více také v: Srov. DE LA POTTERIE, Ignace. *Studi di cristologia giovannea*. Genova: Marietti, 1992, s. 130.

strachu a nedodá to lidu potřebnou odvahu. Dokonce to vede k reinterpretaci dosavadní cesty. „Žehrali jste na něj ve svých stanech a říkali: Hospodin nás vyvedl z egyptské země z nenávisti, aby nás vydal do rukou Emorejců, a tak nás vyhladil.“ (Dt 1,28).

Paralel mezi tímto místem a situací ve Večeřadle je celá řada. A obojí je možné vztáhnout na mnohé okamžiky života pozdější církve. Mnohokrát je zvána, aby následovala svého Pána dále, a mnohokrát je v pokušení vracet se, držet se zažitých jistot či interpretovat dosavadní cestu jako špatnou. Mnohokrát je také v pokušení hledání nějakých vlastních cest a spoléhání se na vlastní síly, zabezpečení a průzkumy, které jí ale nikdy nemohou dodat potřebnou odvahu. Mnohokrát se tak přesvědčuje, že jediné, co jí může pomoci k odvaze, je Boží slovo. „Neboj se a neděs.“ (Dt 1,21b) či „Vaše srdce ať se nechvěje úzkostí!“ (Jan 14,1a). Toto jsou výzvy, které nemají komunitu učedníků napomenout, za to, že se bojí. Spíše jde o povzbuzení, že strach a chvění je třeba překonat odvážným nasloucháním Božímu slovu, vedoucím k vyjití na další cestu.

Kardinál Martini v jednom svém textu zdůrazňuje, že tato zkouška se netýká nějakých vybraných okamžiků³⁴ nebo že by bylo možné jí vyřešit jen jednou pro vždy. Provází celou existenci člověka či církve. Víra je vrhána do zkoušek stále znovu a to nejen u začátečníků. „A zkoušky, ve kterých jsme obstáli, nás nezbavují toho, že se ocitneme tváří tvář novým situacím, ve kterých jsme znovu nespočetněkrát voláni k tomu, abychom znovu udělali skok důvěry.“³⁵

---

³⁴ Pokušení k uzavřenosti a ke ztrátě odvahy najdeme mnohokrát také u vyvoleného národa. Paradoxně, právě v těchto okamžicích jsou o to s větší intenzitou zváni k větší otevřenosti a misii. Příkladem může být také postava trpícího služebníka v Izaiáši. Více o tom v: BONORA, Antonio. *Isaia 40-66: Israele: servo di Dio, popolo liberato*. Brescia: Queriniana, 1988.

³⁵ MARTINI, Carlo Maria. *Il sole dentro*. Milano: Edizioni Piemme, 2016, s. 146.

1.4 Vtělený Ježíš jako pravý prostředník mezi lidmi a Otcem

Verš, ve kterém Ježíš označuje sám sebe jako cestu, pravdu a život, obsahuje ve své struktuře ještě další rozměr, který může být pro život církve inspirativní. Podíváme-li se totiž na tři subjekty a na dynamiku mezi nimi, můžeme vidět sestupující a vystupující pohyb mezi lidmi a Otcem, který zprostředkovává právě Ježíš, který je jediným prostředníkem mezi Otcem a lidmi. De la Potterie říká:

„Analýzou tohoto verše je tedy zřejmé, že tyto tři atributy Ježíše ve stejný čas popisují pohyb sestupující a pohyb vystupující: pohyb sestupující jde od Otce směrem k lidem a realizuje se ve Vtělení, skrze zjevení, které pro nás reprezentuje Kristus-Pravda; pohyb vystupující jde od lidí směrem k Otci a jde skrze Krista-Cestu. Jen on může být cestou směrem k Otci, protože jen on je ve stejném čase ‚tělo‘ mezi lidmi a ‚Slovo Života‘ před Otcem.“³⁶

Ano, jako křesťané věříme a vyznáváme, že Ježíš je jediný prostředník mezi lidmi a Otcem. A jako katolíci podobně toto prostřednictví v jistém slova smyslu vztahujeme na církev. Vzpomeňme například na tradiční katolický výrok „mimo církev není spásy“³⁷. Bylo by však mylné (a mimo kontext verše Jan 14,6), vykládat toto prostřednictví jako exklusivní a jedinnost či pravost Prostředníka Krista, potažmo církve, brát jako něco, co vede k odmítání druhých.³⁸ V Ježíšově podání můžeme jeho výrok: „Nikdo nepřichází k Otci než skrze mne.“ (Jan 14,6b) spíše interpretovat vysvětlením jeho vtělení. Vtělením se Kristus stává, v Janově interpretaci, jediným prostředníkem mezi člověkem a Bohem a tím pádem je schopný dosáhnout ke každému člověku.

Jestliže církev má zprostředkovávat „pravdu“ a „život“, nelze z těchto konceptů udělat vymahatelné, exklusivní a jednoznačné atributy. V opačném případě se z církve stane instituce podobná celnici, kterou mnozí neprojdou.³⁹ Nemělo by se tedy jednat o jedinečnost exklusivní. Tak jako Ježíš musí být církev vtělena do všeho lidského hledání.

---

³⁶ DE LA POTTERIE, Ignace. *Studi di cristologia giovannea*, s. 150.

³⁷ K tématu vztahu církve a spásy více v: DE LUBAC, Henri. *Meditace o církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

³⁸ K tomuto tématu také: NOSEK, Lukáš. Extra Christum et Spiritum nulla salus est. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2015, č. 4. Autor zde řeší postoj církve k islámu v kontextu deklarace Nostra aetate a zmiňuje v tomto ohledu také význam výroku „mimo církev není spásy“.

³⁹ Kontrast mezi církví, která je podobná celnici a církví, která je otevřeným domem zmiňuje papež František v EG 47. Toto téma budeme reflektovat hlouběji později.

V církvi musíme být schopni sestoupit do všech údolí a stínů smrti, abychom potkali a dokázali oslovit každého člověka.

1.5 Ježíš není cesta k pravdě a k životu, ale cesta, pravda a život

Při interpretaci Janova verše o Ježíši jako cestě, pravdě a životě se jako zásadní také ukazuje vztah, který je mezi jednotlivými termíny. Podle de la Potterie je zajímavé, že většina tradičních výkladů vidí v „životě“ a v „pravdě“ cíl „cesty“.⁴⁰ Mezi jednotlivými označeními by tedy měl být progres od jednoho k druhému. De la Potterie ukazuje, že v podobné interpretaci je silný vliv platonismu. Pravda je zde viděna jako nebeský Kristus, Logos věčného Boha. Ježíš je Pravdou, protože je rozumem a myslí Otce. Tato interpretace našeho verše není rozhodně vzácná. Najdeme ji například u Klementa Alexandrijského nebo u Origena. Podle De la Potterie i mezi mnohými novodobějšími autory vidíme, že vnímají pravdu jako nejvyšší cíl putování, ke kterému míří člověk při svém duchovním putování po této zemi. Ve verši Jan 14,6 tak „nacházejí dualistická a gnostická témata, kdy duše stoupá směrem ke království světla a pravdy.“⁴¹

De la Potterie ve své podrobné analýze ale ukazuje, že taková interpretace je velmi problematická. Podle jeho analýzy je těžiště verše právě v konceptu „cesty“, zatímco další dvě skutečnosti jsou na něj navázané. Z jeho argumentace zmiňme alespoň fakt, že jen skutečnost „cesty“ je ve verši 14,6b Ježíšem dále rozvíjena tématem přicházení. „Nikdo nepřichází k Otci než skrze mne.“ (Jan 14,6). Tím je téma Ježíše jako Cesty, tedy jeho role jediného Prostředníka, velmi zdůrazněno. Právě na „cestě“ je důraz a další dva termíny se na něj váží a rozvíjí jej. „Verš tedy neznámá, že Ježíš je cesta směrem k pravdě. Význam musí být, že Ježíš je cesta k Otci, právě nakolik je on, Ježíš, pravda a život.“⁴²

Proč je to pro naši otázku důležité? Není těžké si představit, jak vypadá církev, která má tendenci vidět v Ježíši cestu směrem k nebeské pravdě. Dualistické a gnostické vnímání Krista, v dnešním světě spíše neagnostické, vede k používání Ježíše jako cesty k útěku z tohoto světa k nějaké pravdě a životu, který stojí mimo tento pozemský život. Jednou z charakteristik církve s gnostickým a dualistickým vnímání Krista je neschopnost žít v dějinách a strach z nich. Objevuje se pak tendence utíkat z tohoto světa k tak zvané eschatologii, k jakési ahistoričnosti, k upínání se k věcem, které stojí mimo tento svět a čas.

---

⁴⁰ Srov. DE LA POTTERIE, Ignace. *Studi di cristologia giovannea*, s. 125.

⁴¹ Ibid., s. 128.

⁴² Srov. Ibid., s. 132.

Ježíš je ale cestou, pravdou i životem už v tomto světě. Kontext tohoto Janova verše ukazuje, evangelista prezentuje pozemského, vtěleného Ježíše. Názorně to vyvstane, porovnáme-li gramatické časy, které jsou použity v předcházejících a následných verších. Jak ukazuje de la Potterie⁴³, verše 14,2–5 mluví o eschatologii a je použit gramatický čas budoucí. Je v nich líčeno, že jde Ježíš připravit příbytky a později se zase bude vracet. Ve verši 14,6 je však zlom a v oddíle 14,6–11 se už s budoucím časem nesetkáváme. Naopak, vše je už v přítomnosti. Podle de la Potterie tak Jan zdůrazňuje, že výrok, kdy Ježíš označuje sám sebe jako cestu, pravdu a život se týká této chvíle a tohoto světa, ne až eschatologie.

I celá teologie Janova evangelia nám pomůže uvidět, jak jednoznačně je ve verši 14,6 zdůrazněno, že se jedná o Ježíše vtěleného. Když totiž Jan mluví o Kristu v Prologu svého evangelia, neříká o něm, že je Pravdou věčného Otce, ale představuje ho jako Slovo věčného Otce (srov. Jan 1,1-2). Až vyslovené Slovo se stává Pravdou. Když Jan mluví o Kristu jako o Pravdě, vždy je to spojeno se vtělením.⁴⁴ K tomuto závěru dochází i de la Potterie když píše: „Jen díky Vtělení se Slovo ‚stává‘ (srov. Jan 1,17) pravdou. A jen jako vtělené Slovo nám on, člověk Ježíš, zjevuje podstatu synovského života, podstatu božského života.“⁴⁵

Snažili jsme se tedy ukázat, že z rozboru textu vyplývá, že Ježíš není jen cesta k pravdě a k životu, ale sám sebe prohlašuje za cestu, pravdu a život. Vztáhneme-li tyto skutečnosti na církev a na její život ve světě, přináší to docela zásadní výzvy pro její formu. Nemá tedy být nějakou nevtělenou skutečností, která se reálného života na této zemi vlastně nedotýká. Církev, aby byla pro svět a člověka cestou, pravdou a životem, musí být skutečně „vtělena“, musí prožívat každodenní skutečný život lidí. Všechny starosti a bolesti lidstva musí být také jejími starostmi a bolestmi.⁴⁶ Pokud se nebude s lidmi potkávat v jejich každodennosti, tak jako se s nimi potkával sám Ježíš, nebude dostávat svému povolání být cestou, pravdou a životem.

Jak uvidíme v ekleziologii Bonaventury Boušeho i dalších současných autorů, ale také především v teologii papeže Františka, nedualistické a negnostické vnímání Krista, církve

---

⁴³ Srov. Ibid., s. 142.

⁴⁴ Srov. Ibid., s. 152.

⁴⁵ Ibid., s. 150.

⁴⁶ GS 1.

a světa bude rozhodující. Pro tuto chvíli jen naznačme, že právě tento přístup bude stát za papežovým důrazem, abychom Boha ve světě nekonstruovali, ale objevovali.⁴⁷

Pro další směřování bude ještě užitečné zamyslet se nad jedinečným postavením pojmu „cesty“ v celém výroku. De la Potterie totiž tvrdí, že pojem „cesta“ můžeme považovat za centrální a pojmy „pravda“ a „život“ potom za rozvíjejí nebo vysvětlující. Pravda a život tak dávají pochopit, v jakém smyslu je Ježíš cestou.⁴⁸ Podobně přemýšlí například Zevini: „Velká část moderních exegetů tvrdí, že termíny ‚pravda-život‘ vysvětlují termín ‚cesta‘: člověk–Ježíš je cesta, protože on je pravda a život. Tato interpretace klade důraz na cestu, což je potvrzováno také výrokem: ‚Nikdo nepřichází k Otci než skrze mne‘ (v. 6b).“⁴⁹

Jak uvidíme, centrální postavení pojmu „cesty“ bude odpovídat i bohatosti, kterou termín přináší pro naše hledání formy života církve v naší společnosti. Dříve, než rozebereme jednotlivé rozměry tohoto centrálního pojmu, chceme zdůraznit, že ve verši Jan 14,6 nenacházíme jen zjevení jednotlivých Ježíšových vlastností, ale že jde také o zjevení jeho činnosti směrem k člověku a světu. Jak tvrdí Moloney: „Ježíšovo prohlášení, že je on ‚cesta‘, je víc než sebezjevení. Jako u všech prohlášení *egó eimi* s predikátem Ježíš nejen oznamuje, kým je, ale také co dělá.“⁵⁰ Stejně jako u zjevení Božího jména Mojžíšovi (Srov. Ex 3,14) i tady můžeme vidět dynamiku Ježíšovy existence, která je pro nás, která je otevřenou a vychází ze sebe, aby jako Boží Syn zachránil člověka.⁵¹

---

⁴⁷ Srov. EG 71.

⁴⁸ Srov. DE LA POTTERIE, Ignace. *Studi di cristologia giovannea*, s. 129.

⁴⁹ ZEVINI, Giorgio. *Vangelo secondo Giovanni 2.*. Roma: Città Nuova, 1998, s. 130.

⁵⁰ MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 418.

⁵¹ K tématu misie Ježíše v kontextu postavy Mojžíše více u: GATTI, Enzo. *Temi biblici sulla missione*. Bologna: EMI-Editrice Missionaria Italiana, 1980. Zvláště pak kapitola Il nuovo Mosé, profeta del futuro: il Servo di Jahvé, s. 128-140.

1.6 Ježíš je cestou, která vyšla směrem k nám

Ukázali jsme, že označení Ježíše za cestu je v celém výroku centrální. V této kapitole se tedy ještě věnujme rozlišení, jaké kvality tato cesta má. Z Ježíšova života je totiž zřejmé, že není nehybnou cestou nějakého učení nebo asketických praktik k sebezdokonalení. Nečeká někde skryt jako odměna pro ty, kteří ho naleznou. Naopak, sám je iniciativní. Ježíš se tak v Janově evangeliu stává cestou zejména tím, že je cestou, která jde k věřícímu. To je nejradikálněji vidět v jeho vtělení a později také ve smrti na kříži. Apoštol Pavel tento koncept rozšiřuje: „Způsobem bytí byl roven Bohu, a přece na své rovnosti nelpěl, nýbrž sám sebe zmařil, vzal na sebe způsob služebníka, stal se jedním z lidí.“ (Fil 2,6-7).⁵² Ježíš je tak v Písmu prezentován jako vyvrcholení Božího hledání člověka, které začalo hned po pádu člověka.⁵³ V tomto kontextu není cestou, kterou by lidstvo dostávalo jako nauku od Boha nepohybného ve svém bytí. Je cestou, která se sama rozešla směrem k člověku. Která vyšla hledat člověka jako ztracenou ovečku z podobenství o dobrém pastýři (srov. Lk 15,4-7).

Pozorujeme-li Ježíše v evangeliích a máme-li při čtení jednotlivých perikop na paměti rozměr právě Ježíše jako „cesty“, zjistíme, že opravdu nikdo není tak vzdálený, nikdo není tak odlišný, ztracený, aby k němu Ježíš nedošel. Například Lukáš v podobenství o ztracené ovci říká, že ji Ježíš hledá „dokud ji nenalezne“ (srov. Lk 15,4). Je to cesta, která dokáže překonat veškeré překážky, rozdíly, rozdělení a dojít až na ty nejzazší periferie.

Církev, která by měla být cestou ve stejné kvalitě jako Ježíš, by se měla znovu a znovu pokoušet naplňovat toto „dokud ji nenajde“. Měla by se vyznačovat bezmeznou trpělivostí a tvořivostí v hledání cesty k člověku. A to ke každému člověku. Tedy nejen k většině, ale i k tomu jedinému ztracenému. Rozhodně si tedy nevystačí s nějakými obecně platnými poučkami, které zachytí devadesát devět lidí ze sta. Pokud má mít podobné kvality jako Ježíš, bude se snažit dokázat oslovit každého právě tím jedinečným způsobem, aby to pro něho bylo srozumitelné.

Uvedme další příklad. V páté kapitole evangelia podle Jana vidíme ochrnulého, který u rybníku Bethesda čeká třicet osm let na své uzdravení (srov. Jan 5,1-18). Je to člověk, kterého můžeme vnímat jako symbol člověka bez cesty. Je ochrnulý, nemůže jen tak vstát a někam jít, i kdyby skutečně chtěl. Proto musí „cesta“ přijít k němu. Při setkání Ježíše

---

⁵² Více k tomu v: PENNA, a cura di Romano. *Dizionario di Paolo e delle sue lettere*. Milano: San Paolo, 1999, s. 368–373.

⁵³ „Kde jsi Adame?“ (Gn 3,9).

s tímto člověkem nezazní z Ježíšových úst nějaké vysvětlování nebo poučky. Naopak ochrnulý je Ježíšem doptáván na jeho touhu. Po čem touží? Jaká touha v jeho životě dokáže vytrvat i přes tak dlouhé čekání? „Cesta“ která doputovala k tomuto člověku mimo cestu, v něm oslovuje ty nejhlubší touhy. A proto setkání s touto „cestou“ může skončit pozváním pro chromého: „Vstaň, vezmi své lože a chod!“ (Jan 5,8). Ten, který byl nějakou okolností postaven mimo jakoukoliv cestu, je Ježíšem znovu stavěn na cestu života.

Církev snažící se o styl podobný Ježíšovi-cestě by tedy měla dojít k člověku v situaci, ve které je zablokován, ne s vysvětlením, ale se schopností probudit v něm ty nejhlubší touhy, na jejichž naplnění už třeba sám dávno rezignoval a již nevěří, že by mohly být naplněny.⁵⁴

Jako další příklad, ve kterém vidíme Ježíše jako přicházející cestu, uveďme podobenství o milosrdném Samařanu v Lukášově evangeliu (srov. Lk 10,25-37). Člověk, který byl oloupen, přišel nejen o vše, co měl, ale byl oloupen také o možnost jít po cestě. Zraněný je pohozen u cesty. Kolem prochází kněz a levita, přicházejí k němu, ale tato skutečnost ještě nestačí k tomu, aby se zraněný mohl zase vrátit zpět na cestu. Samotná přítomnost někoho dalšího na jeho život a zranění žádný dopad nemá. Musí přijít Ježíš jako dobrý Samařan, sklonit se ke zraněnému, vzít ho na svého osla, a tak se mu stát cestou.⁵⁵

Církev, která se nechává inspirovat Ježíšem-cestou, je církví, která se sama stává blízkou každému člověku. Nestačí však, aby byla jen přítomná. V Ježíšově podobenství byl i kněz a levita blízko zraněnému člověku, protože šli kolem. Přítomnost církve ve

---

⁵⁴ Evangelium o uzdravení chromého nám poslouží ještě v kapitole o církvi a životě, kde přístup Ježíše porovnáme s přístupem židů. Více o tom také v: MORRA, Stella. *Nell'attesa della Sua venuta*. Padova: Effatà Editrice, 2012, s. 73.

⁵⁵ Jak uvádí papež František v encyklice *Fratelli tutti*, Ježíš záměrně vybírá pro své vyprávění kontrast mezi zraněným Židem a pomáhajícím Samařanem. Jde o to, abychom z tohoto vyprávění nemohli vyklouznout námitkou, že máme ty „své“, kterým musíme a máme pomáhat. Podle papeže je: „Ježíšův závěr podobenství [...] výzva: ‚Jdi a stejně jednej i ty.‘ (Lk 10,37). To znamená, že nás nabádá, abychom dokázali překonat každou rozdílnost, a tváří tvář utrpení, abychom se učinili blízkými každému. Neříkám už tedy nadále, že mám své ‚blízké‘, kterým pomáhám, ale cítím, že jsem volán stát se blízkým pro všechny ostatní.“ FT 81.

světě musí být stejně účinná jako byla přítomnost Samařana-Ježíše v podobenství.⁵⁶ Musí tedy dokázat odložit své plány, zastavit se, vidět člověka, který se sám o pozornost nemůže přihlásit. Dále pak vydat ze svého vše, co je k záchraně zraněného potřebné. A stejně jako Ježíš, nečeká od toho, komu slouží, nějakou odplatu.

Na těchto několika příkladech vidíme, jak se v Ježíši dokonale naplňuje Boží vycházení směrem k člověku. Ztracený člověk, stojící mimo cestu na těch nejbližších periferiích, je přítomný v dějinách lidstva stále. V celém Starém zákoně můžeme sledovat, jak k tomuto ztracenému člověku Bůh vychází anebo k němu posílá své posly. To, co tajemně předznamenávají proroci, například trpící služebník Izajáše, naplňuje Ježíš beze zbytku. „Nestačí, abys byl mým služebníkem, který má pozvednout Jákobovy kmeny a přivést zpátky ty z Izraele, kdo byli ušetřeni; dal jsem tě za světlo pronárodům, abys byl spása má do končin země.“ (Iz 49,6). Ježíš, který sám sebe označuje za cestu, na hloubce lidské existence potkává, oslovuje a dokáže uvést na cestu života každého člověka. Naplňuje se v něm intuice našeho lidského očekávání a touhy po Cestě.⁵⁷

Ježíš, který je cestou v tomto smyslu a v těchto kvalitách, se stává velikou inspirací i pro církve, která má být tedy cestou pro každého člověka, hledat ho „dokud ho nenajde“ a dokázat vycházet až „do končin země“. Jak veliký je to nárok, a jak velikou odvalu a vytrvalost při svém vycházení potřebuje, uvidíme v dalších kapitolách této práce.

---

⁵⁶ O významu tohoto podobenství pro práci církve v charitní oblasti více v: OPATRŇY, Michal. Podobenství o milosrdném Samaritánovi a proprium křesťanské charitativní práce v kontextu tzv. teorie charity. *Studia Theologica*. 2016, roč. 18, č. 3.

⁵⁷ K dokreslení uvedme povídku Franze Kafky Císařské poselství. Zmiňuje v ní posla, který dostane od umírajícího císaře poselství pro „jedince, ubohého poddaného, nepatrnému stínu, jenž před císařským sluncem prchl do nejbližší dálky.“ (F. KAFKA, *Proměna a jiné povídky*, 133.) Posel se s veškerou vervou vydává na cestu. Objevuje se však příliš mnoho překážek, dvorů, paláců, měst. A tak se zdá, že čekající je tak daleko, že posel nikdy nedokáže toto všechno překonat a k člověku dorazit. Použijeme-li ale tento Kafkův obraz, můžeme v Ježíši vidět právě posla, který to dokázal. Jeho vycházení je tak radikální, že o něm platí skutečně beze zbytku ono „dokud ho nenajde“ a „spása až do končin země.“

1.7 Ježíš jako cesta, která doprovází člověka i na špatné cestě

Otázkou je, kde dochází ke kontaktu mezi Ježíšem a člověkem, kterého oslovuje. Tedy, kde budou později místa, kde by mělo docházet ke kontaktu církve a dnešních lidí? Ježíše vyznává církev jako Spasitele. Pokud se tento Spasitel prohlásí za cestu, je jasné, že je ta správná cesta, nebo dokonce ta jediná správná cesta. Křesťanský život by potom mohl spočívat v nacházení této správné cesty. Už jsme ale ukázali, že Ježíš není cestou pasivní, nehybnou, čekající, ale spíše cestou vycházející a hledající, dokud ztraceného člověka nenajde.

Z toho důvodu tak dochází k jistému paradoxu: Ježíš totiž musí často vycházet na špatné cesty, aby tam ztraceného člověka potkal. On, jediná a pravá cesta se nebojí špatných cest, nebojí se vstoupit na cesty jdoucí do záhuby, aby z nich právě tím udělal cestu záchrany. Dobře to vidíme při setkání Ježíše s učedníky jdoucími do Emauz po jeho smrti a zmrtvýchvstání (srov. Lk 24,13-35). Učedníci ve zklamání a v nenaplněnosti svých představ o Ježíši jako Mesiáši odchází pryč z Jeruzaléma, od společenství ostatních. Ježíš není s těmi, kteří alespoň zůstávají v místě smrtelné jistoty posledního setkání s Ježíšem. On se přidává k těmto dvěma odpadlíkům, k těmto odloučeným a jde s nimi společně po jejich cestě a doprovází je. Jak poznamenává Thomas Söding: „To není nic samozřejmého. Oni jdou totiž špatným směrem. Prchají z Jeruzaléma – zatímco by vlastně měli zůstat tam, kde Ježíš zemřel a kde se zjevil učedníkům. Ježíš ale jde s nimi, jde jejich cestou.“⁵⁸ Jak říká Söding říká dále, je tak podobný pastýři, který jde hledat ztracenou ovci, která zabloudila.

Ježíš tedy není Spasitel, který pro uchování správnosti své cesty někde čeká nebo váhá, přičemž by mu jeho svatost bránila jít dále. Je tomu právě naopak, jak později vyjádří apoštol Pavel: „Toho, který nepoznal hřích, kvůli nám ztotožnil s hříchem, abychom v něm dosáhli Boží spravedlnosti.“ (2 Kor 4,21).

Následovat Ježíše tímto způsobem, bude pro církev stále velmi náročné. Papež František to později vyjádří apelem, aby církev neměla strach zašpinit se na cestách při hledání ztracených lidí. Pokud bude chtít církev zůstat cestou, bude muset vcházet i na špatné cesty. Ne, aby ty, kteří po nich jdou, kárala, ale paradoxně, aby je na jejich cestách doprovázela, a tak pozvolna přetvořila tyto cesty vedoucí k záhubě na cestu k životu. Podobně jako Ježíš, který doprovází učedníky na jejich špatné cestě do Emauz, i církev

---

⁵⁸ SÖDING, Thomas. *Boží Syn z Nazareta*, s. 202.

se bude snažit při tomto doprovázení ptát tak, aby porozuměla a mohla zvěstovat radostnou zvěst evangelia srozumitelným způsobem, vykládat Písmo, zůstat s člověkem až do večera, aby nebyl zanechán v nejistotě, lámat chléb a hostit člověka, aby pak měla odvahu nechat ho svobodně jít dál na další cestu.⁵⁹

Otázkou je, zda se to, co se týká jednotlivců (a jejich chůzi po špatné cestě, ke které se přidává Ježíš), se dá vztáhnout také na celek církve. Tedy, zda se k církvi, která jde po špatné cestě, Ježíš připojuje, a jak toto jeho doprovázení vypadá v současném světě. V případě Izraelského národa a jeho špatných cest k nim Bůh posílal soudce nebo později proroky.⁶⁰ Můžeme tedy předpokládat, že podobně dnešní církve potřebuje podobné proroky, skrze které Bůh může doprovázet církve a směřovat jí mimo špatné cesty. Tato jejich služba je pro církve nepostradatelná, pokud se chce obnovovat a proměňovat formy svého života. Tak jako v době Izraele však zůstává otázkou, jak tyto proroky pro dnešní církve rozpoznat a jak jim dát v církvi prostor, aby mohl jejich hlas dobře zaznít. I k tomu se dostaneme v dalších kapitolách.

---

⁵⁹ Srov. *Ibid.*, s. 204.

⁶⁰ Vztah mezi prorokem a lidem vyvoleného národa je rozpracován v: SCHÖKEL, L. Alonso a J. L. Sicre DIAZ. *I profeti*. Roma: Borla, 1996, s. 58–66.

1.8 Vyber si cestu – Ježíš jako princip našeho rozlišování

Ježíšův výrok, kdy se označuje za cestu, pravdu a život, je odpovědí na Tomášovo vyznání, že jako jeho učedníci neví, kam jejich mistr jde a neznají cestu. Vznikající církve však od Ježíše nedostává mapu se záznamem cesty, která ji čeká. Ježíšovou odpovědí je volána ne ke sledování cesty, ale k následování Ježíše jako cesty. Znovu a znovu tedy bude muset na jednotlivých křižovatkách rozlišovat, kudy se vydat dál. Ve výroku o cestě, pravdě a životě církve dostává – podle zde předkládané argumentace – základní momenty pro svá další rozlišování, pro všechny koncily a rozhodování. Stále znovu a znovu bude církve volat jako žalmista: „Dej mi poznat svoje cesty, Hospodine, uč mě chodit po svých stezkách.“ (Žl 25,4).

Situace, kdy lid stojí před Bohem a je zván, aby si zvolil další cestu, už dobře známe ze Starého zákona. Lid putující pouští je zván Hospodinem skrze Mojžíše, aby zvolil jeho cestu: „Hleď, předložil jsem ti dnes život a dobro i smrt a zlo; když ti dnes přikazuji, abys miloval Hospodina, svého Boha, chodil po jeho cestách a dbal na jeho přikázání, nařízení a právní ustanovení, pak budeš žít a rozmnožíš se; Hospodin, tvůj Bůh, ti bude žehnat v zemi, kterou přicházíš obsadit.“ (Dt 30,15-16). Podobně Jeremiáš ve velmi těžké chvíli ohrožení, je poslán Hospodinem k lidu, aby mu dal vybrat ze dvou cest: „A tomuto lidu řekneš: ‚Toto praví Hospodin: Hle, předkládám vám cestu života a cestu smrti.‘“ (Jer 21,8). Vždy jsou to okamžiky, do kterých lid nějakým způsobem došel, často přímo veden Hospodinem. Teď mu Hospodin nabízí další vedení. Stojí při tom na křižovatce a musí rozlišit a rozhodnout se, zda půjde dál cestou Hospodina, nebo ji naopak opustí. Jak tvrdí Léon-Dufour⁶¹, v dějinách Izraele je jako cesta Hospodina viděn Zákon daný Mojžíšovi (srov. Žl 119). Právě v zákoně Izrael vnímá Boží náklonost a blízkost a zákon je pro vyvolený národ nástroj, jehož zachovávání mu pomůže neztratit cestu života, na kterou jej Hospodin povolal.

Obraz volby cesty používá také Ježíš. „Vejděte těsnou branou; prostorná je brána a široká cesta, která vede do záhuby; a mnoho je těch, kdo tudy vcházejí. Těsná je brána a úzká cesta, která vede k životu, a málokdo ji nalézá.“ (Mt 7,13-14). I v tomto případě jako by člověk stál na křižovatce a Ježíš ho zval k rozlišování, ukazoval mu kvality a charakteristiky různých variant a zval ho ke správné volbě. Nestojí až v cíli dobré cesty,

---

⁶¹ Srov. LÉON-DUFOUR, Xavier. *Lettura dell'evangelo secondo Giovanni*. Milano: Edizioni Paoline, 1990, s. 829.

ale vychází vstříc až do bodu rozhodování a už tam člověka oslovuje. Opět jde o cestu vyjadřující celý život a snahu žít jej tak, aby vedl k jeho naplnění.

Silvano Fausti ve svém komentáři Janova evangelia zdůrazňuje, že Ježíšův odchod, jeho fyzická nepřítomnost, kdy není možné se ho přímo zeptat, co by v této konkrétní životní situaci nebo v situaci církve dělal on, vytváří zvláštní prázdnotu. Ta je prostorem, kde se toto rozlišování může odehrávat. K nutným charakteristikám tohoto prostoru patří Ježíšova fyzická nepřítomnost. Nejedná se však o prázdnotu bez jakéhokoliv Ježíšova působení. Stále zůstává Ježíšova přítomnost jako „cesty“, tedy přítomnost, která zve k rozlišení dobrého směru a následování. Fausti zdůrazňuje, že „Ježíšův odchod po sobě nechává prázdnotu, která může být snadno naplněna náhražkami. Zatímco ‚cesta‘ je jedna, odchýlení od ní je mnoho; zatímco ‚pravda‘ vyžaduje hledání, lež roste spontánně; zatímco ‚život‘ roste pozvolna, smrt přichází znenadání, způsobená jakoukoli hloupostí.“⁶² Žití této „prázdnoty“ po odchodu Ježíše jako by církve neustále povzbuzovalo, aby se na tomto světě neusazovala, aby stále byla na cestě k Otci. Na ní jen těžko budou pomáhat nějaké materiální věci, případně nějaké neživotné pojmy a údaje. „Ta cesta není nějaká silnice, ale osoba, kterou je třeba následovat; ta pravda není nějaký pojem, ale člověk, kterého je třeba navštěvovat; ten život není nějaký biologický údaj, ale láska, kterou je třeba milovat.“⁶³

Dobrym příkladem praktického hledání této cesty a tvořivého prožívání prázdnoty po Ježíšově odchodu je první sněm církve, ke kterému se učedníci setkali v Jeruzalémě v roce 49 (srov. Sk 15).⁶⁴ Církve už popošla od večeřadla, kde se s Ježíšem loučila, notný kus cesty. Teď je postavena do situace, kdy musí rozlišit, zda bude pro nové učedníky, přicházející z pohanství, vyžadovat dodržování židovských předpisů. Rozlišují tedy další cestu, hledají konkrétní kroky, které zásadně ovlivní další život rozvíjející se církve. Při tomto hledání cesty jim nejde o nějaké mrtvé pojmy, ale mluví o živém Ježíši, kterého na svých cestách vycházejících z večeřadla neustále potkávají a zakouší jeho mocné působení. „Bůh dal pohanům Ducha svatého tak jako nám.“ (Sk 15,8). To, co celou debatu a rozlišování inspiruje, nejsou nějaké mrtvé údaje, ale zprávy ze života. Podotkneme, že ze života ne v Jeruzalémě, ale na okraji, v místech, kam se církve právě rozšiřuje. Pohled

---

⁶² FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Jana*. Praha: Paulinky, 2014, s. 371.

⁶³ *Ibid.*, s. 374.

⁶⁴ Více o Jeruzalémském směnu jako místu rozlišování další cesty v: BARSOTTI, Divo. *Meditazione sugli atti degli apostoli*. Milano: San Paolo, 2008, s. 280–295.

z těchto míst je pro učedníky v Jeruzalémě důležitý, aby měli odvahu správně další cestu rozlišit.⁶⁵

Tento Jeruzalémský sněm se bude „opakovat“ v dějinách církve nesčetněkrát. Znovu a znovu bude muset církev v prázdnotě a váhání sebrat odvahu, nezastavit se a hledat další cestu. Bude zažívat chvění, podobně jak to vyslovuje Tomáš ve večeradle. Ale znovu bude Ježíšem, cestou, zvaná jít dál. A on sám jí při tom bude inspirovat. Jako Pravda působící veliké skutky. Nejen v životě hlasatelů, ale hlavně v životě těch, ke kterým evangelium doputovalo.⁶⁶ Ježíš bude inspirovat jako život, který proměňuje každodenní skutečný život svých učedníků. Nejen v centrech církve, ale i na jejích úplných okrajích.

---

⁶⁵ K důležitosti Jeruzaléma pro první misií také více v: BARBAGLIO, Giuseppe. *La Spiritualità del nuovo Testamento*. Bologna: Dehoniane, s. 206–207.

⁶⁶ Příkladem apoštola, který je inspirovaný Ježíšem – Pravdou je svatý Pavel. K tomu více v: TICHÝ, Ladislav. Apoštol Pavel a „pravda“. *Studia Theologica*. 2018, roč. 20, č. 1.

1.9 Ježíš je skutečnou cestou, ne zkratkou

Sledujeme-li Ježíše, už od jeho narození vidíme, že nás nepřišel učit nějaké „zkratce do nebe“, ale cestě skutečné, cestě pravdy, která je komplexní, a ne vždy jednoznačná. Znamená to tedy, že ani církve nebude moci doufat, že její život bude ve znamení nějaké cesty, na které se snadno poveze, nebo že se naučí nějakému triku, který jí vysvobodí z klikatosti a složitosti pozemských cest.⁶⁷ Snaha o „zkratku“ byla přítomná jistě už v Ježíšově době mezi tehdejšími představiteli vyvoleného národa. Když je Ježíš kritizuje, že svazují lidem těžká břemena a ani se jich nechtějí dotknout (srov. Mt 23,4), vytýká jim, že si ze svého náboženského postavení udělali možnost, jak uniknout prachu cest. Svoji tvrdostí a jasnými odpověďmi se snažili uniknout bolesti zranění, která na cestě vznikají, aby se jich nemuseli dotýkat, zdržovat a špinit se jimi.⁶⁸

---

⁶⁷ K dokreslení tématu potřebnosti klikatosti cesty a ne zjednodušení násilnou zkratkou uvedme úryvek Exupéryho *Citadely*: „Když jsem se jednou náhodně projížděl po jakési cizí krajině, vystaly mi před očima hráze, které ustavují člověka. Pustil jsem se tehdy na koni pomalým krokem po cestě, vedoucí ode vsi ke vsi. Cesta mohla vést i rovnou přes pláň, vinula se však okolo pole a pro mne ta oklika znamenala několik ztracených okamžiků. Instinkt by mne byl vedl přímo, ale ten velký čtverec ovsa se opřel proti mně a já se poddal váze pole. Ten čtverec ovsa mne připravil o kousek života, neboť jsem mu obětoval minuty, které jsem mohl využít jinak. To pole se mne zmocnilo a já měl k němu úctu jako k chrámu, neboť jsem svolil k oklice, ačkoli bych mohl zamířit s koněm do ovsa. Potom mne cesta vedla kolem obydlí obehnaného zdi. A měla k obydlí úctu, zvolna se vlnila okolo výběžků a koutů kamenné zdi. Za zdi jsem viděl stromy, mnohem hustší než u nás v oázách, a rybník sladké vody, který se leskl vzadu mezi větvemi. A nic jsem neslyšel, jen ticho. Potom jsem projel pod klenbou listí podél vrat. A tady se má cesta dělila, protože jedním ramenem sloužila tomu obydlí. A při téhle pomalé pouti, zatím co můj kůň klopytál úvozy nebo napínal otěže, aby se mohl napást nízké trávy podél zdi, jsem zvolna nabyl pocitu, že celá ta cesta se svými jemnými zákrutami a se svou úctou a prodlevami a s oním časem, ztraceným jako při obřadu nebo v královském předpokoji, tu kreslí obraz jakési knížecí tváře, a že všichni, kdo tudy kodrají na svých vozících nebo se kolébají na pomalých oslech, ti všichni že jsou nevědomky cvičeni v lásce.“ (SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Citadela*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 197.-198.). Objížďka, zdržení v cestě, ztráta času, složitější varianta, při které se z úcty k něčemu nebo k někomu rozhodnu pro delší cestu, má podle Exupéryho textu potenciál cvičit člověka nevědomky v lásce. V západní společnosti, kdy se dbá na rychlost a snadná účinná řešení, by zřejmě bylo ještě mnohem svůdnější projevit svoji převahu nad polem a jet přímo.

⁶⁸ Jak později výstižně řekne papež František, Ježíšova cesta není cestou laxismu, ani rigorismu. Papež František při diecézním setkání v Lateránské Bazilice dne 16. 6. 2021, zdroj: <https://www.agensir.it/quotidiano/2016/6/16/papa-francesco-a-convegno-diocesano-ne-rigorismo-ne-llassismo-la-morale-e-sempre-un-atto-di-amore/>, citováno dne 31. 10. 2022.

Podobný moment vidíme v podobenství o milosrdném Samařanu, kde si kněz a levita „zkrátí“ cestu, jdou přímo, nesvolí k oklice, a tak se nedotknou rány svého bližního. Z Ježíšova postoje, se kterým tyto skutečnosti vypráví a komentuje, je jasné, že takto jeho cesta nevypadá. On ukazuje a sám je cestou skutečnou, cestou pravdy a života. Nebojí se nechat se zpozdit, odbočit z předem plánované cesty.

Zdá se, že Ježíš evangelii nechce, aby kráčení po jeho cestě vedlo k převaze nad druhými, aby, obrazně řečeno, jeho cestu dláždila záda druhých, po kterých stoupám výš. Ježíšova cesta není zkratkou kariéry, i když je to pro jeho učedníky i pro dnešní církve velmi lákavé. Jasně jim říká: „Víte, že vládcové panují nad národy a velicí je utlačují. Ne tak bude mezi vámi: kdo se mezi vámi chce stát velkým, buď vaším služebníkem; a kdo chce být mezi vámi první, buď vaším otrokem.“ (Mt 20,25b-27). Ježíšova cesta je pokorná, „se svými jemnými zákruty a se svou úctou a prodlevami“. Tak, jak ho vykresluje Izajášův trpící služebník: „Byl trápen a pokořil se, ústa neotevřel; jako beránek vedený na porážku, jako ovce před střihači zůstal němý, ústa neotevřel.“ (Iz 53,7).

Uvedeme ještě jeden rozměr cesty Ježíše, který není zkratkou. Rozměr, který nám dobře pomůže při dalším hledání formy života církve v dnešním světě. Když Ježíš posílá poprvé své učedníky na cestu, aby šli hlásat jeho evangelium, hodně dbá na to, jakým způsobem na tuto cestu vyrážejí. „Nic si neberte na cestu, ani hůl ani mošnu ani chléb ani peníze ani dvoje šaty.“ (Lk 9,3). Proč Ježíš trvá na věcech, které musely nutně Ježíšovy učedníky na cestě zdržovat? Proč je raději nevybavil na cestu koni, penězi a dalšími věcmi, které mohly jejich postup po cestě zrychlovat? Vidí Ježíš na efektivitě a rychlosti něco špatného? Ježíšovi zřejmě záleží na tom, aby byli při svém cestování pokorní. Přeje si, aby bylo zřejmé, že jsou naprosto zásadně závislí na Bohu a na druhých. Bude to znatelné ještě dříve, než začnou mluvit. Ze stylu, kterým chodí po cestách, na které je poslal. Vydanost, se kterou na své cestě k druhým přichází, učí tehdejší apoštoly, a do jisté míry i dnešní církve, abychom neměli jistotu sami v sobě, ale abychom dokázali naslouchat a spoléhat se na Boha i na ty, ke kterým jsou posláni. Příliš „rychlá“ církev, pádící po zkratkách prosperity a účinnosti, se jen sotva může skutečně setkat s lidmi, ke kterým je poslána. Naopak, jako Ježíš musí jít od srdce k srdci. Bez arogance a nadřazenosti.⁶⁹

---

⁶⁹ Více o tomto tématu: BARBAGLIO, Giuseppe. *La Spiritualità del nuovo Testamento.*, kapitola Una comunità di discepoli in missione, s. 242-244.

1.10 Ježíš je cesta, která dodává druhým odvahu k cestě

Pro naši další práci bude ještě užitečné ukázat, že Ježíše při jeho vycházení charakterizuje odvaha a sebe-darování, které vede až k sebezničení. Být na cestě je totiž často nebezpečnější než být v úkrytu své pevnosti. Na cestě se vydáváme do neznámého, musíme vyklonit naše těžiště z rovnováhy, abychom mohli udělat další krok směrem dál z místa, kde se nacházíme. Nabízí se tedy otázka, zda to není příliš riskantní, zda nehrozí, že na těchto našich cestách utrpíme nějakou újmu. My anebo evangelium, které neseme. Jak rozlišit odvážné vycházení na Ježíšovy cesty, paralyzující strach a hazardní riskování?⁷⁰

Ježíšovo vycházení není vycházení „na jistotu“, na cesty, kde je zaručený úspěch a o kterých se přesně ví, kudy a kam povedou. Naopak. Ježíš pro záchranu člověka je schopný cestu k němu hledat i za cenu veliké ztráty. Můžeme říci, že se Ježíš nebojí ztratit sám sebe proto, aby našel člověka, který ztratil svoji životní cestu. Nejradikálněji toto vidíme na kříži.⁷¹ „Způsobem bytí byl roven Bohu, a přece na své rovnosti nelpěl, nýbrž sám sebe zmařil, vzal na sebe způsob služebníka, stal se jedním z lidí. A v podobě člověka se ponížil, v poslušnosti podstoupil i smrt, a to smrt na kříži.“ (Fil 2,6-8).

V těchto otázkách nám pomůže Ježíšovo podobenství o hřivnách (srov. Mt 25,14-30). To důležité zaznívá hned na začátku. Jeden člověk se chystá na cestu, volá své učedníky a svěřuje jim celkem osm hřiven. Tváří tvář vysloveným otázkám můžeme uvažovat, že hlavní postavou tohoto podobenství je právě tento člověk, který se vydává na cestu. Kdyby to byl člověk plný strachu, asi by raději zůstal v bezpečí domova. A už vůbec by nepustil z kontroly a z dohledu své bohatství. Moment, kdy vyráží pryč, bere své bohatství a vkládá je do rukou svých služebníků, svědčí o jeho veliké odvaze. S jakým postojem jim své bohatství asi dává?

Zdá se, že první dva služebníci viděli tvořivost, se kterou jejich pán majetek spravoval. Už v gestu svěřením majetku vidíme velkorysost a odvahu. Neříká se nic o tom, že by byl pán ustrašený a jen proto, že mu nezbyvá nic jiného, svěřuje, ač nerad, své bohatství do rukou učedníků. Z podnikavosti a odvahy prvního a druhého, kterou se „ihned“ pustili do podnikání, si můžeme dovolit tvrdit, že u svého pána viděli podobný postoj. Kreativitu a

---

⁷⁰ K tématu putování v Bibli, kde cesta je obrazem celého života více v: BROŽ, Vojtěch. Homo viator v Bibli. *Comunio - Mezinárodní katolická revue*. 2018, roč. 22, č. 3.

⁷¹ Více k tématu teologie kříže a rozměru sebe darování se Ježíše Krista (konkrétně v kontextu života a misie sv. Pavla) například v: PENNA, a cura di Romano. *Dizionario di Paolo e delle sue lettere.*, 397-406.

odvahu. Ano, ví, že hřivny jsou něco důležitého a cenného. Ale dostávají je od pána, který je na cestě, který je v pohybu, a právě to jim dává odvahu je podobně dát do pohybu, pustit je ze svých rukou a začít s nimi podnikat. Tento postoj je na konci podobenství označen pánem, který se právě vrátil, jako dobrý a věrný.⁷² V čem byl věrný? Právě ve stylu, se kterým jim pán hřivny svěřil a se kterým o ně před tím sám pečoval. Věrnost nespočívající v zastavení a uchování, ale v následování pánova stylu.⁷³

Postoj, který by se mohl zdát, že byl k pánovu majetku nejšetrnější, že si nejvíce uvědomoval vzácnost a cennost svěřeného pokladu a že ho uchovával nejvěrněji, je označen jako špatný a líný. Třetího služebníka k tomuto postoji vedl strach. Co je ale za jeho strachem? Opět jeho pohled na pána, který mu hřivnu dává. Služebník říká, že svého pána vidí jako tvrdého. Jeho přísnost a tvrdost srazila jeho odvahu. Jako by měl pořád za sebou oči pána, který ho kontroluje. To mu svázalo ruce a nezmohl se na nic jiného, než že poklad hřivny ukryl. Svému pánovi ji po jeho návratu vrátil neporušenou. Přesně v tom stavu, ve kterém ji dostal. Pán to označuje nekompromisně jako lenost a špatnost a služebníka vyžene do temnot.⁷⁴

Ježíš, který je cestou, je cestou odvážnou a tvořivou. Tyto charakteristiky vidíme už při Božím tvoření světa. A své učedníky uvádí na cestu a jde mu o to, aby po jeho cestách šli podobným stylem. Ne strach a udržování, aby se náhodou něco neztratilo nebo nepokazilo. Naopak povzbuzení k odvaze a tvořivosti, při které se nutně musí poklad víry pustit z rukou. I dnešní církve se ve svém životě rozhoduje mezi věrností a leností. Postoje udržování a sázení na jistotu neodpovídají Ježíšovu stylu a jeho cestě. Vedou ne ke světlu a radosti, ale do pláče a temnot. Tak jako učedníci v podobenství i dnešní církve nezíská odvahu k další cestě nikde jinde než v kontemplování svého Pána. Tvořivý a odvážný Bůh probouzí v lidech odvahu a tvořivost, které dokážou překonat strach a lenost.

Vrcholným projevem této odvahy a tvořivosti na Ježíšově cestě je jeho kříž. Pokud se na tuto událost podíváme ve světle podobenství o pokladu na poli (srov. Mt 13,44), vidíme Ježíše, který na své cestě po poli světa konečně najde Adama, člověka, ztracenou ovečku, kterou se vydal hledat. Poklad, stvořený k jasů a kráse třpytící se ve světle je zaházen,

---

⁷² K tématu tvořivosti a podnikavosti tváří tvář Boží vůli více: BERGER, Klaus. *Gesù*, s. 353–355.

⁷³ K tématu důležitosti vůle hospodáře, tedy Boží vůle, v její síle a intencích na tomto světě žijeme a pracujeme: TRILLING, Wolfgang. *Vangelo seconda Matteo*. Roma: Città Nuova, 2001., 429–432.

⁷⁴ Téma tvořivosti a činnosti jako odpovědi na Boží volání rozebírá více kardinál Martini v: MARTINI, Carlo Maria. *I Vangeli*. Milano: Bompiani, 2016, s. 450–463.

zapomenut, skryt tak, že nic z jeho krásy není vidět. Právě proto se Ježíš stal cestou, aby mohl ztraceného člověka zachránit. Pro pokračování jeho cesty je třeba, aby prodal vše, co má a mohl poklad získat. Na kříži pouští ze svých rukou svůj život, aby mohl sestoupit do místa strachu smrti.⁷⁵ To je odvaha Boží, která má sílu probudit ustrašenou a schovanou církev, a postavit ji zase na Ježíšovu cestu. Jinak zůstává ukrytá jako poklad na poli a není tedy k ničemu.

Zmiňme ještě kontext, ve kterém Ježíš své prohlášení se za cestu, pravdu a život dělá a ptejme se, jak se v něm projevuje Ježíšova odvaha. Jak jsme již zmiňovali, jde o situaci, ve které je charakteristická rozechvěním, změnou a nejistotou, kdy učedníkům zřejmě odvaha chybí. A právě v tomto momentě mohou vidět svého Pána, který se vydává na cestu a svěřuje jim hřivny své církve, eucharistie a dalších svátostí, hřivnu hlásání jeho evangelia. Způsob, jakým to Ježíš dělá, to, že jde sám na cestu a prohlašuje se jejich cestou, právě to je pro ně posilou, která jim dodává odvahu. Jak píše Fausti: „Rozechvění je dobou zkoušky, příležitostí k růstu ve víře, ale také pokušením k pádu do nedůvěry. Srdce učedníků, zápolící s protikladnými pocity, se stává srdcem novým podle nové smlouvy, schopným milovat tak, jak je samo milováno.“⁷⁶

---

⁷⁵ K tomuto tématu také starobylá homilie na Velkou a svatou sobotu, která patří do liturgie hodin na Bílou sobotu, konkrétně do modlitby se čtením a kde se říká: „Pro tebe jsem se stal já, tvůj Bůh, tvým synem. Pro tebe jsem já, Pán, přijal tvou podobu služebníka. Pro tebe jsem já, který jsem na nebi, přišel na zem a do podsvětí. Pro tebe, člověče, jsem byl jako člověk, bez pomoci, odložený mezi mrtvé. Pro tebe, který jsi vyšel ze zahrady, jsem byl ze zahrady vydán Židům a v zahradě ukřižován.“ (v: Denní modlitba církve, Lekcionář 2, 166-167, vydala Česká liturgická komise, Praha, 1988).

⁷⁶ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Jana*, s. 373.

1.11 Křesťanství jako „cesta“ v jazyku Skutků apoštolů

Podívejme se ještě na život prvotní církve a rozměru cesty. Důležité pro nás budou především momenty, kdy je Ježíšovo učení označováno jako učení „cesty“ a jeho učedníci jako ti, kteří tuto cestu následují. Jak dosvědčuje Dufour, sami křesťané takto rozumí Ježíšovu učení a takto to nazývají.⁷⁷ Vidíme to například v 18. kapitole Skutků apoštolů, kde je takto označován Žid Apollos, který přišel mezi učedníky do Efezu. „Byl poučen o cestě Páně, mluvil s velikým nadšením a učil přesně o Ježíšovi, ale znal jenom křest Janův.“ (Sk 18,25).⁷⁸

Důležité jsou také zmínky, kdy jsou Ježíšovi učedníci označováni jako učedníci té „cesty“ od lidí, stojících mimo křesťanství.⁷⁹ Uvedme například Pavla, který při svém pronásledování křesťanů vyráží do Damašku, „aby mohl vyhledávat muže i ženy, kteří se hlásí k té cestě, a přivést je v poutech do Jeruzaléma.“ (Sk 9,2). Podobně další, kteří se s křesťanstvím střetávají zvenčí, charakterizují tuto skupinu lidí jako následovníky „té cesty“.⁸⁰

Co znamená tato charakteristika komunity křesťanů, vystihuje Fausti. „Křesťanství je nazváno ‚Cestou‘, což je krásné, jednak proto, že celé Skutky apoštolů představují cestu až do nejzazších končin země, jednak proto, že není nějakou naukou, ani morálkou, ani zákonem, ani slovem, ale je cestou, životním stylem, který ustavičně kráčí a všude se šíří.“⁸¹

Pro hledání formy života církve v dnešním světě jsou tyto zmínky důležité. Srovnáme-li zmínky ve Skutcích Apoštolů s pohledem dnešních lidí na církev, najdeme rozdíly. Dnes se najde jen málokdo, kdo by charakterizoval křesťanství jako „cestu“. Naopak lidé dnes jmenují charakteristiky, které ve svém textu uvádí Fausti, tedy morálku, nauku a zákon.⁸² V rychle měnícím se světě, kde je na cestě a v proměně téměř vše (včetně

---

⁷⁷ LÉON-DUFOUR, Xavier. *Lettura dell'evangelo secondo Giovanni*, s. 831.

⁷⁸ Více k tomu v: BARSOTTI, Divo. *Meditazione sugli atti degli apostoli*, s. 346–349.

⁷⁹ K tématu Ježíšova učení jako cesty a jejímu vztahu k dalším duchovním cestám existujícím ve světě: BARBAGLIO, Giuseppe. *La Spiritualità del nuovo Testamento*, s. 222–227.

⁸⁰ Použití tohoto termínu najdeme ve Skutcích Apoštolů na těchto místech – Sk 19,23; 22,4; 24,14; 24,22.

⁸¹ FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů I.* Praha: Paulinky, 2017, s. 465.

⁸² Zde vycházíme z průzkumu, který jsme dělali se společností Behavio v roce 2016 a který více představíme v dalších kapitolách. Na tomto místě jen zmiňme, že nás k tomuto tvrzení vedou například odpovědi na otázku: „Proč církev není pro lidi, jako jsem já?“. Respondenti často uváděli právě strnulost,

základních institucí, školství i sebepojetí jednotlivců), se církve jeví jako něco statického, co nedokáže na změny reagovat. Přitom prvotní církve, která je vnímaná ostatními jako cesta, dává sama do pohybu věci a brzy začne proměňovat svět. Dělá to ne silou své nauky a zákona, ale silou dynamiky cesty. Učedníci jsou lidmi na cestě často fyzicky. Stále hlouběji chápou, co znamená Ježíšův příkaz, aby šli do končin země a hlásali jeho evangelium (srov. Mk 16,15). Mimo to ale musí být na cestě i ve smyslu existencionálním a především ve způsobu, jakým poznávají a rozumí Ježíšovu učení.⁸³

To vidíme výstižně na Petrovi, který se rozhodne pokřtít Kornelia, který nepatřil k vyvolenému národu. Petr, konkrétně jeho víra a chápání Krista, je „na cestě“ ve dvojitě slova smyslu. Jednak je stále otevřen vanutí Ducha svatého a při snu, ve kterém je pobízen, aby jedl nečistá zvířata, ujde notný „kus cesty“. „Co Bůh prohlásil za čisté, nepokládej za nečisté.“ (Sk 10,15). Tím ale putování jeho víry a pochopení apoštolství nekončí. Čeká ho další úsek cesty, který musí urazit a ke které ho nevybídne nikdo jiný než neobřezaný Kornelius. Právě jeho svědectví ho pobídne k dalším krokům na cestě a Petr ho, jako prvního neobřezaného člověka, záhy pokřtí.

Pokud chce církve i dnes zůstat společenstvím učedníků na cestě, musí stále naslouchat Božímu slovu i světu, ke kterému je poslána. Není možné, aby se v tom zastavila. Jinak nedojde „do celého světa“, jak ji Ježíš posílá. Co to pro církve znamená, budeme rozebírat především ve třetí kapitole.

---

moralizování, nauka bez rozumu atd. Podobně to bylo při odpovědích na otázku: „Co by podle vás katolická církev ve vaší obci měla dělat?“. Zde se odpovědi, které odhalovali očekávání, které mají lidé od církve, také netýkali věcí, spojených s progresem, hledáním duchovní cesty, pro náš svět atd.

⁸³ O dynamice rodícího se křesťanství, které je nazváno cestou také článek Kristus je živá cesta v LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*. Praha: Academia., 50.

1.12 Shrnutí biblických podnětů pro další teologickou reflexi

Shrňme tedy nasbírané podněty spirituální reflexe biblického místa (Jan 14,6) k životu církve:

- Církev se snaží podobat se svému Pánu a žít stejným způsobem, jako žil on. Tím zprostředkovává lidem Boží obraz, obraz jeho lásky a péče.
- Chvění a nejistota patří k životu církve. Ježíš nejistotu neřeší tak, že zablokuje nebo zastaví změny. Naopak, církev dále uvádí do pohybu, tedy na další cestu. Krize a správné překonání chvění, vede do nové lepší kvality života církve. Jde tak o stálý proces vycházení.
- Církev nejde po svých cestách ani nehledá svá řešení či pastorační plány, ale jde cestou, kterou před ní prochází sám Ježíš, který se pro ni stává cestou.
- Církev, aby byla pro svět a člověka cestou, pravdou a životem, musí být skutečně „vtělena“ a prožívat každodenní skutečný život lidí. Všechny starosti a bolesti lidstva se pak stávají také jejími starostmi a bolestmi.
- Být církví, která zprostředkovává život a pravdu, a proto je cestou, neznamena, že z cesty, pravdy a života uděláme atributy, které vytvoří u vstupu do církve celnice, kterými mnozí neprojdou.
- Církev jako cesta vychází vstříc k člověku, oslovuje jeho touhy, dokáže člověka postavit znovu na cestu života. Je oživujícím momentem v životě člověka i společnosti.
- Církev má odvalu vycházet i na špatné cesty. Ne aby tam kárala hříšníky po nich jdoucí, ale aby doprovázením postupně měnila cestu jejich života v cestu spásy.
- Církev na cestě dokáže rozlišovat. Na křižovatkách svých i společnosti dokáže v Duchu svatém rozpoznávat znovu a znovu tajemnou přítomnost Ježíše jako cesty, pravdy a života.
- Církev chodí po cestách světa, i když jsou klikaté a složité a nehledá zkratky moci a nadvlády.
- Církev je na cestě podobně jako její Pán. Snaží se o stejný styl, jakým jde Ježíš. Jde tedy odvážně a tvořivě. Má odvalu zříkat se sebe samé až do krajnosti. Kontemplací jeho, jako cesty, dostává sama odvalu jít po cestě.
- Církev je společenstvím na cestě a takto sama sobě rozumí. I pro toho, kdo ji vidí zvenčí, je tato charakteristika zcela zřejmá.

2 Ekleziologie Bonaventury Boušeho

Boušeho myšlení o církvi není uspořádané například do nějakého souborného díla. Jako stěžejní kritérium, které pro život církve Bouše uvádí a kolem kterého se dá život církve uspořádat, se nám jeví „živá pravdivost“. Jde o skutečnost, kterou sám Bouše zakotvuje v Ježíšově výroku o cestě, pravdě a životě.⁸⁴ V první kapitole jsme se proto věnovali tomuto výroku Písma a snažili jsme se ho rozebrat takovým způsobem, abychom nyní mohli na jeho základě číst a uspořádat Boušeho teologii.

V této kapitole se budeme věnovat Boušeho teologii. Představíme hlavní rysy Boušeho života, především to, co ovlivnilo jeho teologii a přemýšlení o církvi. Uvedeme tři příklady reflexe jeho života, které již můžeme v českém prostředí najít. Martina C. Putnu, Vojtěcha Novotného a Tomáše Petráčka.

Kapitola pokračuje třemi částmi, kde rozebíráme Boušeho teologii týkající se církve, ve světle trojí charakteristiky Ježíše, kterou vztahujeme na církev. Postupně jde o církev, která je na cestě, která se snaží o pravdivost a která je plná skutečného života.

---

⁸⁴ Srov. BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 13.

2.1 Boušeho životní cesta

V této kapitole uvedeme nejdříve základní data Boušeho života. Pro pochopení jeho teologie nám poslouží také svědectví několika jeho přátel. Vybereme úryvky, které dobře vystihují základní rysy jeho osobnosti, a které se promítaly do jeho teologie, především do jeho přemýšlení o církvi.

Zdeněk Bouše se narodil v Plzni 16. května 1918. Po maturitě odešel studovat teologii a roku 1942 byl v Praze vysvěcen na kněze. Po několika letech kněžství se Bouše rozhodl pro řeholní život a zvolil františkány. K nim vstoupil roku 1946 v Praze a přijal jméno Bonaventura. Hned poté, co složil věčné sliby, 12. dubna 1950, byl v rámci „Akce K“ zatčen a internován.

Po zhruba patnácti letech došlo v jeho životě k důležitému obratu. Jak uvádí Jan Rückl, šlo o podstatnou proměnu jeho pohledu na víru i církve.

„Zhruba v polovině šedesátých let došlo v jeho životě k zásadnímu zlomu, který pamětníci většinou nazývají ‚Bonaventurovo obrácení‘. Podle svých slov až do této změny postojů lpěl na strukturách a naukových formulacích tridentského a prvního vatikánského koncilu. Poději sám sebe přirovnal k přívržencům arcibiskupa Marcela Lefebvra.“⁸⁵

Tímto jeho „obrácením“ se také zásadně proměnil jeho pohled na Druhý vatikánský koncil. Nedříve mu příliš nedůvěřoval a zdráhal se jej přijmout.⁸⁶ Nakonec se však stal jeho velkým zastáncem a snažil se naplňovat jeho výzvy v životě české církve. Mimo jiné v účasti na překládání liturgických textů, kdy patřil k tzv. pražské překladatelské skupině. Při uvolnění politických poměrů v druhé polovině šedesátých let mohl také veřejně vykonávat duchovenskou službu, což měl před tím pochopitelně zakázáno. Působil na Petřínách a u Panny Marie Sněžné. Poději, aby nebyl příliš v centru Prahy, byl poslán sloužit do kostela v Záběhlicích. Ráz tohoto společenství, které se scházelo dva roky každou neděli k večerním bohoslužbám, charakterizuje Rückl: „Společenství (...) vznikalo na základě přátelských vazeb už dříve, když Bouše působil u Panny Marie sněžné. Silným pojítkem byla jistě společná liturgie pokání a typická pro tuto obec byla ekumenická otevřenost.“⁸⁷

---

⁸⁵ Citováno z příspěvku Jana Rückla Nástin života Zdeňka Bonaventury Boušeho OFM, uvedeno v: RÜCKL, Jan a Petr ŠTICA, eds. *Bonaventura Bouše Odkazy a vzpomínky*. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 14.

⁸⁶ Těžkosti, které komplikovalo pronikání Druhého vatikánského koncilu do naší země popisuje také: SKALICKÝ, Karel. *Za nadějí a smysl*. Praha: Zvon, 1996, s. 212.

⁸⁷ RÜCKL, Jan a Petr ŠTICA, eds. *Bonaventura Bouše Odkazy a vzpomínky*, s. 16.

Dalším zlomem v jeho životě, i když nešlo jen o jednu uzavřenou událost, můžeme vidět v napsání teologického zamyšlení s názvem *Naděje katolictví v zemích českých*. Napsal ho v roce 1970 a vyšel v lednu následujícího roku. Vydáním tohoto článku se začaly v Boušeho životě proměňovat. Stručně to popisuje Putna:

Toto radiálně reformistické, civilní, ekumenické a antiklerikální pojetí církve nemohlo nenarazit na odpor. Naděje katolictví v zemi českých vzbudila v katolických kruzích velké furory, „kauzu BB“. Biskup Josef Hlouch vyloučil Boušeho z teologické komise, aniž s ním diskutoval. Tehdy se ještě teologičtí přátelé většinou za Boušeho postavili, i když marně.⁸⁸

Důležitým hybatelem této kauzy byl biskup Josef Hlouch, který byl článkem velmi negativně zasažen. Vzápětí po vyjití článku napsal do redakce Duchovního pastýře, kde článek vyšel:

Moc lituji, že Vám musím sdělit, že je velké pohoršení, velká nevole a odpor kněžstva proti článku /BB/ v Duchovním pastýři. Domnívám se, že ten článek moc uškodil. Celé vikariáty se hlásí a vyzývají k nápravě. Kněžstvu je moc líto, že v dnešní době je tak cucháno – liturgie zneuctěna – nehledíc ke kardinálním bludům, o nichž není potřeba debatovat.⁸⁹

Na článek reagoval také apoštolský administrátor pražské arcidiecéze, biskup František Tomášek. Píše do redakce Duchovního pastýře: „Mně osobně je jasné, oč autor BB opravdu poctivě a žhavě usiluje. Bohužel mnohé formulace jsou toho rázu, že vyvolají pravý opak toho, oč autorovi jde.“⁹⁰ Poprvé také zmiňuje, že by se tímto článkem měla zabývat Teologická komise. Proto biskup Hlouch píše Oto Mádrovi a chce, aby toto zprostředkoval. Komise v několika krocích vypracovala své Stanovisko, které nakonec přijala a tím měla celou kauzu za skončenou.⁹¹ Biskup Hlouch však svůj odpor vůči článku spíše zvětšoval, i když teologové jako Josef Zvěřina opakovaně, přes mnohé výhrady, zastávali a většina členů Teologické komise také nechtěla, aby byly proti Boušemu vysloveny nějaké sankce.⁹²

Biskupové k nim přece jen přikročili a Bouše byl z Teologické komise vyloučen. Zvláště bolestný byl pro něho způsob, jakým se to stalo. Biskup Hlouch nejdříve chtěl,

---

⁸⁸ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura 1945-1989*. Praha: Torst, 2017, s. 602.

⁸⁹ Citace uvedena z NOVOTNÝ, Vojtěch. „*Běda církvi...*“ *Bonaventura Bouše burcující*, s. 115.

⁹⁰ Ibid., s. 116.

⁹¹ Srov. Ibid., s. 118.

⁹² Srov. Ibid., s. 119.

aby to vyřídil sekretář komise Mádr, protože sám neměl „odvahy to vyřídít“⁹³. Nakonec mu to však řekl sám, když si ho nechal předvolat přímo z jednání Teologické komise. Bouše tuto událost bolestně reflektuje ve svém pozdějším dopise Františku Tomáškoví:

Teprve při přestávce v 11 hodin mne ze zasedacího sálu vyvolal sekretář TK dr. Mádr. Na nádvoří paláce na mne čekal biskup dr. Hlouch a mezi mnou a jím se v přítomnosti dr. Mádra rozvinul rozhovor, na který vzpomínám jako na zlý sen. Nepamatuji si přesně jeho chronologii, protože jsem se ocitl v situaci, která přetěžovala mé nervy, ale pamatuji se přesně na všechno, co bylo řečeno. Biskup se mne snažil přemluvit, abych se před plénem TK sám obvinil a zřekl členství. Důvody neudal. Když jsem odmítl, prohlásil otevřeně, že podle jednomyslného usnesení episkopátu jsem zbaven členství v TK a že („až na další“) je mi zakázána účast na jejích zasedáních.⁹⁴

Z pokračování dopisu je zřejmé, jak moc se tato událost Boušeho dotkla a jak špatně ji vnímal.

Když jsem sestupoval Nerudovou ulicí, uvědomil jsem si teprve, co se vlastně stalo. Že nebylo ani koho litovat, ani koho šetřit. Že byla na mně uplatněna obvyklá diplomatická taktika mocenského systému, obdobného podobným institucím, které se opírají o moc a ideologii. Že biskup dr. Hlouch je jen zcela poslušným nástrojem moci, která musí odstranit každého, kdo není ochoten se vzdát lidského práva na svobodu. Že tu o pravdu Boží, o Krista a jeho církev ve skutečnosti vůbec nejde.⁹⁵

Ve světle těchto skutečností Boušeho života vidíme hlavní rysy jeho osobnosti. Do jeho teologie se zřetelně propisuje snaha o pravost a poctivost. Na tu poukazují téměř všichni pamětníci. Například evangelický teolog Jan Heller, který o svém vztahu s Boušem mluvil jako o velmi blízkém, zdůrazňoval, že si byli blízcí především způsobem prožívání víry včetně pochybností. „Pravá naděje není sebejistá, jde strnou pěšinkou nad srázem pochybností, ba zoufalství. Jsme-li Kristovi chudí, pak nemáme ve svém majetku tedy v hrsti vůbec nic, ani žádnou levně oblažující náboženskou jistotu. Ta se sbírá jako mana na poušti každý den znovu na kolenou.“⁹⁶

Bouše se dokázal namáhat pro hledání pravdy. Nikdy se nespokojil s tím, co už našel. Nezastavil se na nějaké dobyté pozici, spíše šel ve svém životě stále po cestě a stále

---

⁹³ Ibid., s. 122.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid., s. 123–124.

⁹⁶ Jde o vzpomínku Jana Hellera pronesenou v rámci vzpomínkového večera rok po jeho smrti 28. dubna 2003. Text je uveden ve sborníku: RÜCKL, Jan a Petr ŠTICA, eds. *Bonaventura Bouše Odkazy a vzpomínky*, s. 97.

hledal. Toto jeho hledání však bylo charakteristické velkou přísností a poctivostí. Což někdy mohlo být viděno jako velká tvrdost. Toto zmiňuje také biskup Václav Malý, když jej charakterizuje, především tedy v jeho období před koncilem a před jeho „obrácením“ „jako muže velmi tvrdých, rigorózních postojů, který lpěl na zachování všech rubrik“.⁹⁷

Pozice tvrdosti a přísnosti je však jeho přáteli vysvětlována právě snahou o pravost a poctivost. Přesto však byl někdy ve své pravdivosti až krutý, což vytvářelo jistý druh příkrosti a přísnosti, který se pomítal do mnoha jeho vztahů. Bouše nesnášel manévrování, které by mohlo znamenat právě opuštění poctivého přístupu. Svědčí o tom jeho spolubratr františkán Benedikt Holota. „Vzpomněl jsem si na jeden Bonaventurův výrok, který v internaci charakterizoval sebe sama: ‚Víš, Benedikte, já jsme člověk zavilý.‘ (...) Možná že právě této povahový rys sehrál svoji roli při jeho úvahách teologických a liturgických. Byl totiž až krutě pravdivý. Především k sobě.“⁹⁸

Nebyl to však jen nějaký kritik církve, který se nesnaží o nic jiného než provokovat a vytvářet rozbroje. Bouše byl často nepohodlný. Vedla ho k tomu ovšem právě jeho vnitřní i vnější pravdivost, na které mu tolik záleželo. Jak svědčí Holota:

Není pochyby, že svými úvahami rozčeřil hladinu teologického i církevního života v naší zemi. Především svým důsledným domýšlením věci až do konce, až do krajnosti. Až tak, že byl mnohými považovaný za rebela. On však rebelem nebyl. Byl pouze radikálem. Ne že by jenom povrchně bouřil. Šel ke kořenům. Přes svoji obrovskou lásku k tradici ji neváhal opouštět, aby zachoval pravdu. Byl tak strašně pravdivý, že to hraničilo s krutostí. Břítost jeho řeči měla něco z břítosti řeči proroka.⁹⁹

Je zajímavé, jak se tento rys Boušeho osobnosti, tedy snaha o pravdivost stal hlavním apelem a snahou jeho teologie. Jak později uvidíme, církev, která ztratí vnitřní pravdivost umírá, a není jí škoda. Protože církev, která ztratila pravdivost ztratila také Krista.

Přítom všem je ale třeba zdůraznit, že velmi miloval svou církev. I když ji kritizoval. Právě tato jeho láska a oddanost k církvi se promítá do jeho teologických textů. Jeho hledání nových cest není vedeno pohrdáním církví, ale právě naopak, jeho věrností k církvi. Opět svědectví spolubratra Holoty:

V době, kdy byl bratr ostře kritizován za své názory a kdy se skutečně bál, že bude vyloučený z řádu a stíhaný cenzurami církve, mi jednou řekl: ‚Benedikte, i kdyby mě církev za mé názory postihla tím pro mě nejhrůznějším způsobem, že bych nesměl ani soukromě vysluhovat večeři Páně – já bych církev

---

⁹⁷ Ibid., s. 100.

⁹⁸ Ibid., s. 108.

⁹⁹ Ibid., s. 109.

Ekleziologie Bonaventury Boušeho

nikdy neopustil.‘ Myslím, že tímto byla dokreslena osobnost otce Bonaventury. On církev opravdu miloval, i když jí činil výčitky.¹⁰⁰

Bonaventura Bouše prožívá poslední roky svého života v Praze. Do církevního života již příliš nezasahoval. Věnoval se redigování svých textů. Umírá 16. dubna roku 2002.

---

¹⁰⁰ Ibid., s. 110.

2.2 Základní rysy Boušeho ekleziologie v dosavadních reflexích jeho teologie

Jak jsme viděli Bouše byl výrazný kněz české církve druhé poloviny dvacátého století, který se snažil poctivě a otevřeně promýšlet životaschopnou a pravdivou formu církve. Kritickým pohledem zkoumal, jak církev žije, jak vypadá její liturgie a jak vystupují její představitelé. Měl na mysli její budoucnost, hledal další cesty, snažil se pojmenovat, co musí církev odložit a co naopak přijmout. Témata nepromýšlel jen teoreticky. Naopak, snažil se o jejich uvádění do praxe života církve a to na každém místě, kde jako věřící křesťan a kněz působil.

Tato jeho hledání a přemítání najdeme především ve dvou samizdatových svazcích. Nejdříve je to *Pokus o katolickou liturgiku*,¹⁰¹ který vychází ve samizdatovém vydání v roce 1981.¹⁰² Později potom *Epilegomena*, která shromažďuje kázání, dopisy a zamyšlení. Vychází v roce 1996. Důležitým textem pro Boušeho přemýšlení o církvi je bezesporu *Naděje katolictví v zemích českých*¹⁰³.

Boušeho myšlení pochopitelně přitahovalo pozornost různých autorů, nejen teologů, aby ho četli a reflektovali. Uvedeme tři příklady, kdy se budeme snažit představit hlavní důrazy, které tito autoři volili. Nejdříve to bude literární kritik Martin C. Putna, potom teolog Vojtěch Novotný a nakonec církevní historik a teolog Tomáš Petráček.

2.2.1 Martin C. Putna a zasazení Boušeho do kontextu české literatury

Putna se Boušemu věnuje v kapitole *Podzemní církve a kultura* v díle *Česká katolická literatura 1945-1989*¹⁰⁴. Boušeho především zasazuje do kontextu jeho doby a krátce popisuje vývoj jeho myšlení. „Z konzervativce se stal radikální koncilní reformista. Životopisci uvažují, nakolik k tomu přispěla zkušenost z internačních táborů, práce v dělnických profesích a doprovázení ‚nesnadných případů‘ a nakolik přímý vliv koncilu.“¹⁰⁵

---

¹⁰¹ Později Boušem přepracováno k vydání v roce 2004 pod názvem *Malá katolická liturgika*.

¹⁰² Údaj vzat z textu Petra Štici, který je publikovaný ve sborníku: RÜCKL, Jan a Petr ŠTICA, eds. *Bonaventura Bouše Odkazy a vzpomínky*, s. 35.

¹⁰³ Otištěná v roce 1971 v *Duchovním pastýři*.

¹⁰⁴ PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura 1945-1989*.

¹⁰⁵ *Ibid.*, s. 599.

Když mluví o jeho hlavních dílech, dostává se i k eseji, která je pro nás zásadní. Jejím názvem Bouše navazuje na esej Jaroslava Durycha, která nese stejný název a vyšla v roce 1930. „Ač názory katolického romantika Durycha a radikálního reformisty Boušeho se v mnohém liší – základní východisko je společné: Naděje katolictví v zemích českých nejsou světské. Církev musí vzít vážně, že žije v diaspoře.“¹⁰⁶

Putna ve svém textu pojmenovává tři výzvy, které u Boušeho nachází. Jedná se o apely na změnu církve, ve snaze, aby její život více odpovídal jejímu poslání a společnosti, ve které se nachází. Nejdříve musí rezignovat na touhu po navrácení moci a se naprosto spolehnout jen na Boha. Zadruhé musí přestat s udržováním starého systému územních farností. A za třetí musí začít chápat svoji katolicitu jako radikální ekumenismus.¹⁰⁷ Boušovo pojetí církev je tedy velmi civilní, antiklerikální a ekumenické.

Když Putna popisuje disidentství, do kterého se Bouše dostal, přirovnává to k různým paralelám ve světě, ze kterých je vidět, že jeho myšlení velmi doceňuje.

Bonaventura Bouše tak během sedmdesátých let dospěl do pozice vnitrocírkevního disidenta. Jeho příběh v českém prostředí časově i typově odpovídá příběhu Hanse Künga a Eugena Drewermanna, Mary Daly a dalších feministických teoložek, Leonarda Boffa a dalších teologů osvobození, a ještě jiných představitelů radikálního pokoncilního reformismu, kteří se střetli s konzervativnějšími proudy a zvláště s vatikánským vedením církve v éře Karla Wojtyly a Josepha Ratzingera – a byli postupně vytlačeni na okraj římskokatolické církve či vůbec za její hranice.¹⁰⁸

2.2.2 Vojtěch Novotný a celkové uspořádání Boušeho díla

Dosud nejrozsáhlejší reflexi Boušeho díla sestavil Vojtěch Novotný a jeho dílo nese jméno „*Běda církvi...*“ *Bonaventura Bouše burcující*¹⁰⁹. Ve třech částech předkládá ucelený obraz tohoto teologa. V první části se zevrubně věnuje jeho životu a dílu, v druhé teologické reflexi Boušeho díla a ve třetí pak shromáždil v přílohách opravdu úctyhodné množství nejrůznějších dokumentů a dopisů. Převážná část z nich souvisí s tzv. kauzou BB, která se věnuje reakcím na vydání Boušeho článku *Naděje katolictví v zemích českých*.

---

¹⁰⁶ Ibid., s. 601.

¹⁰⁷ Srov. Ibid., s. 601–602.

¹⁰⁸ Ibid., s. 603.

¹⁰⁹ NOVOTNÝ, Vojtěch. „*Běda církvi...*“ *Bonaventura Bouše burcující*.

Jak ve své biografii Vojtěch Novotný upozorňuje, v případě tohoto článku byl Bouše inspirován několika osobnostmi. Podobně jako Putna zmiňuje Jaroslava Durycha. „Když však nazval svou úvahu Naděje katolictví v zemích českých, vypůjčil si titul Durychovy stejnojmenné drobné knížky z roku 1930. Nepochybně nejde o shodu náhodnou; jeví se proto pravděpodobné, že Bouše záměrně naznačil jistou kontinuitu obou úvah.“¹¹⁰ Novotný tuto souvislost vidí především v pohledu na církev, při kterém oba autoři naráží na prázdné a nepravdivé struktury křesťanství. Durych píše v situaci, kdy se po oddělení církve československé, ateismus jeví jako stále silnější. Světské naděje křesťanství se blíží nule, a proto Durych zmiňuje naději, která odkazuje k Bohu a z něj bere svoji sílu. Bouše se pak podle Novotného ve svém textu soustředí spíše na vnitřní stav církve. „Přesto i on vyšel z konstatování, že vnější tvářnost katolické církve v českých zemích se hlásí k době, která již pominula a neodpovídá reálnému stavu víry těch, kdo jsou s ní formálně spojeni.“¹¹¹ Proto církev spěje k zániku a jeho další naděje je opět opřena o Boha, a ne o svět a světské struktury.

Druhým autorem Vojtěchem Novotným zmiňovaným jako inspirace k jeho článku je Antonín Mandl. Skutečností, která na inspiraci odkazuje, je jejich společný důraz na vtělení a na skutečný život. Vtělený život Ježíše Krista je právě to místo a skutečnost, skrze kterou se ve svém skutečném životě mohu s Bohem setkat. Zasažen musí být reálný život člověka. „Klíčová byla pro oba ‚pravdivost‘ a ‚tvořivost‘ ‚živé víry‘. A tu si spojovali s církví personální, s konkrétním a živým společenstvím, jež svou víru v Ježíše Krista vyjadřuje svébytným, originálním způsobem, a to přímo tam, kde je: ‚ve svém světském prostředí‘.“¹¹² Mimo tyto dva české autory, a mimo Miloslava Skácela, zmiňuje Novotný zahraniční inspiraci. Jmenuje konkrétně Greinachera, Rahnera a Ratzingera, kde jejich společné důrazy vidí především ve vidění církve, která už není identifikovaná se státem nebo s národem, ale kdy je malou skupinkou uprostřed sekulární společnosti.¹¹³

Pro nás je dále důležitý Novotného rozbor Boušeho ekleziologie, kdy pojmenovává její základní akcenty. V nich zmiňuje, že církev přítomnosti musí vzpomínat na Krista kenotického a očekávat Krista parusiálního¹¹⁴, nesmí nikdy zapomenout na své poslání

---

¹¹⁰ Ibid., s. 280.

¹¹¹ Ibid., s. 282.

¹¹² Ibid., s. 285.

¹¹³ Srov. Ibid., s. 287.

¹¹⁴ Srov. Ibid., s. 406.

pro svět a nebýt ve světě pro sebe.¹¹⁵ Rozebírá Boušovu představu, že církev vlastně ještě není, protože musí být zásadně otevřená budoucnosti a směřovat k plnosti a k jednotě.¹¹⁶ Zmiňuje také jeho představu o církvi, která zemřela pro svoji nevěrnost, protože nebyla církví, v níž by působil Kristus.¹¹⁷ I přes všechnu svoji kritiku církve, je Bouše podle Novotného přesvědčen, že člověk církev nutně potřebuje, že se bez ní neobejde, i když je špatná.¹¹⁸

V kapitole *Uzavírka všeho*¹¹⁹ Novotný pojmenovává problematické momenty Boušeho teologie.

Základním metodologickým nedostatkem se jeví skutečnost, že Zjevení a Tradice jsou interpretovány *à thèse*: Bouše vycházel z přesvědčení, že církev musí být *semper purificanda et reformanda*, o čemž měl poměrně jasné představy, a konstruoval svou reflexi tak, aby tento imperativ podporovala. Proto účelově akcentoval ty momenty, které více korespondovaly s praktickými cíli, k nimž chtěl církev své doby směřovat. Odtud důrazy teologické, christologické, soteriologické i ekzeziologické.¹²⁰

V oblasti ekzeziologie následně pojmenovává Boušeho přílišné vychýlení se směrem k budoucnosti. V jeho větě „církev ještě není, církev se děje, církev se teprve stává“ vidí nebezpečí revolučního potenciálu, kdy je zde „riziko, že růst v poznání pravdy a v životě z ní by měl podobu permanentní revoluce (tak by totiž bylo chápáno ono: *semper purificanda et reformanda*).“¹²¹

Největší problém Boušovy ekzeziologie a teologie potom Novotný vidí v nedostatečném důrazu na velikost Božího daru, jeho lásky a přítomnosti, kterou už Bůh do církve vložil.

A snad právě v nedostatečné váze, jež je přikládána tomu, že je Boží láska v Ježíši Kristu již jednou provždy do církve vložena, že Bůh se v Ježíši Kristu již dokonale vydal (εἰς τέχος: Jan 13,1), takže je církev již nyní „plnost toho, jenž přivádí k naplnění všechno, co jest“, lze hledat jednu z největších obtíží Boušovy ekzeziologie a teologie vůbec.¹²²

---

¹¹⁵ Srov. Ibid., s. 408.

¹¹⁶ Srov. Ibid., s. 413.

¹¹⁷ Srov. Ibid., s. 418.

¹¹⁸ Srov. Ibid., s. 419.

¹¹⁹ Ibid., s. 421–424.

¹²⁰ Ibid., s. 421.

¹²¹ Ibid., s. 423.

¹²² Ibid.

Podle Novotného Boušemu chybělo domýšlení původu církve, která existuje z úplného sebe-darování se Bohu v Ježíši Kristu, a proto je již nyní. K tomu by Boušeho mohlo dovést také uvažování o tajemství Panny Marie. Na jejím příkladu by mohl podle Novotného Bouše objevit, že „zásluhy ukřižovaného Bohočlověka dokáží předem, bez lidského přičinění, tvořit nové, hříchu uchráněné, neposkvrněné a svaté lidství, jehož svobodou si potom tento Pán slouží k tomu, aby mohl světu přinášet spásu – tedy sám sebe (srov. Ef 5,27).“¹²³

Nicméně přes kritiku Novotný oceňuje Boušeho přínos, který vidí v neobyčejné podnětnosti, kterou jeho reflexe může dávat právě pro svoji jednostrannost a provokativnost akcentů. „Žhavá výzva k opravdovosti a obrácení, jež prochvívá celé Boušovo dílo, jeho burcující ‚běda církvi, když se sama se sebou smíří‘, jeho nasměrování ke Kristu přicházejícímu a k Bohu vždy většímu, to vše (a mnoho jiného) zůstává naprosto aktuální.“¹²⁴

2.2.3 Tomáš Petráček a Boušeho otevřenost ke Kristu a ke světu

Rok po smrti Bonaventury Boušeho se konal v kostele sv. Vojtěcha v pražských Dejvicích vzpomínkový večer. Účastnilo se ho mnoho pamětníků a mnozí z nich také přednesli své příspěvky. Daly základ sborníku *Bonaventura Bouše Odkazy a vzpomínky*¹²⁵, který vyšel v roce 2009. Mimo vzpomínek obsahuje také texty přinášející ucelenější reflexi o životě i díle Bonaventury Boušeho. Pro naše téma ekleziologie a hledání formy církve je důležitý příspěvek Tomáše Petráčka *Prorocké hlásání a nárok Kristovy pravdy. Poslání Bonaventury Boušeho v české církvi druhé poloviny 20. století*¹²⁶.

Petráček ve své stati na Boušeho ekleziologii vyzdvihuje jeho kritiku k uzavřenosti a naopak zdůrazňování, že církve musí být otevřena směrem ke světu a ke Kristu.¹²⁷ Boušeho apel, že „církve není ve světě pro sebe, ale pro svět, tak jako Kristus“, Petráček zasazuje do aktuální situace dnešní církve. Ptá se, k čemu nás tato jeho slova vybízí, když vidíme, jak malou menšinou je církve v dnešní společnosti. Jistě se nabízí rezignace a

---

¹²³ Ibid., s. 424.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ RÜCKL, Jan a Petr ŠTICA, eds. *Bonaventura Bouše Odkazy a vzpomínky*.

¹²⁶ Ibid., 65-90.

¹²⁷ Srov. Ibid., s. 69.

sázka na jistotu, abychom uchovali alespoň to, co ještě zbývá. „Nebo můžeme vzít každou i tu sebenepříznivější situaci jako postavy Bible: jako příležitost. Bůh na nás dopustil to či ono. Ale právě skrze tu konkrétní situaci k nám Bůh mluví a vybízí nás ke změně smýšlení a jednání.“¹²⁸

Petráček dále oceňuje Boušeho schopnost neupadnout do pohrdání nebo nenávisti, i když se v církvi setkával s velikou neúctou jednoho k druhému a s velikým sebevědomím u lidí, na kterých podle něho evangelium nezanechávalo žádnou stopu. „Jeho texty dosvědčují hluboké zklamání, nikdy ale nepřechází v pohrdání nebo nenávist. Spíše podiv nad tím, že se tito lidé sebevědomě, samozřejmě a suverénně považují za reprezentanty a pověřené správce církve a jejích duchovních bohatství, aniž by na nich evangelium zanechalo hlubší stopu.“¹²⁹

Podle Petráčka je u Boušeho hodně důležitý realismus křesťanství, který se musí promítat také v liturgii. Za žádných okolností nesmí být odtržena od skutečného života lidí a nesmí pomáhat lidem k nějakým útěkům do subjektivního povznášení se.¹³⁰ Jako kritérium zralosti a čistoty církve potom uvádí Boušovu „živou pravdivost“. Petráček tvrdí, že Bouše je snad prvním v českém prostředí, který tímto způsobem pojednává téma opravdovosti. A opět toto jeho přemýšlení zasazuje do kontextu dnešního světa. „Snad jako první v českém prostředí tak pojednává téma opravdovosti, které se stane velkým tématem moderní mediální společnosti, kde se stírají rozdíly mezi realitou a fikcí.“¹³¹ Z dalších důrazů, které Petráček ve svém textu uvádí, zmiňme ještě poukaz na Boušeho zaměření se na eschatologii, kterým církev vyznává, že si nestačí v přítomnosti a vědomě se otvírá v očekávání svého naplnění v budoucnosti.¹³²

---

¹²⁸ Ibid., s. 70.

¹²⁹ Srov. Ibid., s. 71.

¹³⁰ Srov. Ibid., s. 72.

¹³¹ Srov. Ibid., s. 73.

¹³² Ibid., s. 75.

2.3 Církev je cestou a je sama na cestě

Může být v církvi něco mrtvého? Může něco z toho, co ve své době dobře sloužilo poslání církve v jiné době odumřít a jevit se jako přežití? Může se z těchto věcí stát naopak přítěž, která nakonec poslání církve komplikuje? Jak má církev s těmito věcmi zacházet? Má je stále uchovávat v nějakém myšlenkovém muzeu z úcty k předkům? Jaká jsou kritéria pro rozlišení, čeho by se to mohlo v církvi týkat?

Otázky zásadní důležitosti. Nás přivádějí k první charakteristice církve, kterou budeme v teologii Boušeho zkoumat. Církev, která má být cestou, je sama na cestě. To znamená, že je stále v přerodu a v reformě.¹³³ Svůj život na této zemi vidí stále jako začátek, ne vrchol. A nakonec, církev, která chce naplňovat tuto charakteristiku, musí mít odvahu jít za hranu svých možností.

2.3.1 Církev na cestě je stále v přerodu, v reformě

Základní zkušeností církve pro Boušeho je její život v dějinách. Právě ten přináší požadavek, aby církev byla stále v přerodu. Jde do budoucnosti, není možné snažit se ji zastavit. K tomuto životu církve potom nutně patří, že některé věci musí opustit. Bouše v této souvislosti připomíná Ježíšovo slovo při povolání svých následovníků. „Kdo položí ruku na pluh a ohlíží se zpět, není způsobilý pro království Boží.“ (Lk 9,62). A dále: „Nech mrtvé, ať pochovávají své mrtvé. Ale ty jdi a všude zvěstuj království Boží.“ (Lk, 9,60). Tyto charakteristiky Bouše vztahuje na celou církev. „Je zajisté samozřejmé, že co v ní poznávám jako minulé a už mrtvé, musím opustit, protože se nesmím ohlížet zpět, když vztahuji ruku k pluhu, a musím nechat mrtvým, aby pochovali mrtvé své.“¹³⁴

Důležité je, že Ježíš tato slova pronáší v kontextu povolání k následování a ke zvěstování Božího království. Bouše tento apel vztahuje na celou církev a jeho požadavek stálé reformy církve není nějakou nepodstatnou věcí. Naopak, podle něj souvisí se samotným povoláním církve, aby šla a přinášela do světa Ježíšovo evangelium.

Klíčovou otázkou je, jak rozlišit to minulé a mrtvé od současného a živého. Bouše sám připouští, že je k tomu třeba nemalá odvaha. „Ale k tomu, abych rozeznal a měl právo mít odvahu označit něco za minulé a mrtvé, potřebuji solidní theologické vzdělání a

---

¹³³ Papež František později toto charakterizuje slovy, že žije s větším důrazem na čas než na prostor. Viz následující kapitola 2.3.2. Církev na cestě žije především v čase ne v prostoru.

¹³⁴ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 17.

zkušenost.¹³⁵ V úkolu rozlišování mrtvého a zbytečného od toho nosného a živého nám tedy podle Boušeho přichází na pomoc teologické vzdělání a zkušenost. Toto rozlišování se tedy musí odpracovat poctivým studiem a zkušeností praxe církve. Rozlišování se tak stává místem, kde se potkává teologie a zkušenost života. Bouše by jistě souhlasil, že jedno bez druhého nepostačuje. Teologie, uzavřená sama do sebe, navenek vystupující v neprůstředných zbožně znějících formulacích, nestačí. Podobně jako pouhá zkušenost upadající nutně do subjektivismů a pocitů nebo sázející pouze na intuici, jakkoliv je jistě velmi důležitá.

Bouše tímto vznáší důležitý nárok. Totiž vytvářet místa, kde se takto může teologie a zkušenost setkávat. Nejde přitom jen o nějaké zpětné reflexe nebo o hašení požárů. Bouše toto vyžaduje jako přípravu na budoucnost.¹³⁶ Tedy jako něco pevně zakotveného do rytmu života církve a k rozhodování o její struktuře i činnosti. I pro naše téma tato skutečnost přináší důležité otázky. Pokud chceme nacházet nové formy života církve, potřebujeme platformy, kdy se účinným a tvůrčím způsobem potká zkušenost života a kvalitní teologie. Máme taková místa v prostředí církve v České republice? Dostávají se jejich závěry k lidem, kteří o dalším životě církve rozhodují především? Toto jsou praktické otázky, které mohou naši další práci inspirovat.

2.3.2 Církev na cestě žije především v čase ne v prostoru

V církvi, kde už nějaký čas zaznívá výrok papeže Františka, že čas je důležitější než prostor,¹³⁷ jsme možná tomuto uvažování přivykli. Vezmeme-li však v úvahu, že Bouše následující text píše v sedmdesátých letech v zemi zavřeně a mučené komunistickým útlakem, jedná se o postřeh skutečně velmi pozoruhodný.

Může se stát, že vědomí přítomné možnosti spásy v přítomném okamžiku se stane natolik silným, že se křesťanství odhistorizuje a přestane být eschatologickým. Nevidí sebe samo už jako cestu, jako život, který má minulost, přítomnost a budoucnost – zprostorní se. Samo sobě příliš zdůrazní, že nyní je čas spásy, a proto se mu zdá, že v tomto ‚nyní‘ se už všechno naplňuje. Neotvírá se plností, ale chápe se jako dokonalé a plné. Stává se pouhou naukou dokonalosti, kterou je prostě nutno převést do praxe, aby už teď člověk uchopil celou spásu, která je plněním této nauky už zaručena. Kristus není ten, který přišel a přijde, je jenom přítomný v přítomné prostorové vymezenosti. Spása skrze něho se neděje v čase, ale v prostoru. Její skutečnost se poznává po znameních, která nejsou jen ujištěním, že člověk má v Kristu

---

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Srov. EG 222.

možnost žít, jsou už splněním této možnosti. Jde jen o to, aby tato znamení byla řádně aplikována a přijata. Přítomnost se chápe jako celek v prostoru – kath'olon, ne jako přechod z minulosti do budoucnosti.¹³⁸

Jak se to stane, že církev zprostorní? Podle Boušeho příliš zdůrazní přítomný okamžik. Pozici, ve které se nachází. Už není církví, která přichází z minulosti a míří k budoucnosti. Ona prostě je přítomná. Ztratila svoji historicitu. Odhistorizuje se. Obsadila prostor a svoji přítomnost ukotvila různými rituály a dobře kontrolovatelnými schémata. Její přítomnost je dobře prokazatelná a viditelná.

Když jsme v minulé kapitole uvedli, že k rozlišení mrtvého a živého je třeba solidní teologie a zkušenost, podívejme se, jak se v této zprostorněné církvi právě těmito dvěma skutečnostmi daří. Podle Boušeho se v takové církvi teologie zásadně redukuje. „Stává se pouhou naukou dokonalosti, kterou je prostě nutno převést do praxe, aby už teď člověk uchopil celou spásu, která je plněním této nauky už zaručena.“¹³⁹ Dokonalé pravdy, které má teologie pomoci dobře aplikovat do praxe a tím zprostředkovat spásu. Toto nutně vede k omezování teologie na vytváření sumářů již řečeného, protože nevyhnutelně převládá představa, že to podstatné již bylo řečeno, a na naší teologické generaci je jen dobrá aplikace řečeného a dávno objeveného.

Bouše v tomto uvažování odráží svůj zápas o živou teologii, kdy vidí velikou naději v Druhém vatikánském koncilu, který měl otevřít teologii právě takovému solidnímu bádání, ale v této naději je často velmi zklamáván a přijde mu, že církev tuto šanci příliš nevyužívá. Vidíme to například v jeho vlastní poznámce k novému vydání *Epilogomeny* v roce 1995. V ní si posteskl, že mnozí ze těch, kteří ho dříve inspirovali svým přístupem ke koncilu se později začali vracet ve svém myšlení zpět.¹⁴⁰ Jak uvidíme dále, teologie tento svůj zápas o boušovskou solidnost vede stále. Na pomoc jí přichází mnohá povzbuzení, která by zřejmě i Bouše rád přivítal. Například apoštolská konstituce o církevních univerzitách a fakultách *Veritatis Gaudium*¹⁴¹ apeluje velmi podobným směrem.

Jak to ve zprostorněné církvi vypadá s praxí? Pokud je hlavním kritériem řádná aplikace a přijetí hotových znamení, nutně začne v církvi převládat klima, kdy se věci

---

¹³⁸ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilogomena*, s. 25.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Ibid., s. 8.

¹⁴¹ VG - dokument byl vydán v roce 2017. Textu se budeme věnovat později.

budou dělat tak, jak se to dělalo „vždycky“. To hlavní v praxi církve je dodržení všech požadavků a kritérií, aby se dostavil potřebný a žádaný efekt. Splnit počet katechezí před svátostmi, splnit církevní příkázání, v neděli se účastnit mše svaté a jednou za rok se vyzpovídat atd. Společné pro tato kritéria je jejich dobrá počitatelnost a vykazatelnost.

To, co naopak v takovéto církvi začne upadat, je tvořivost. Není pro ni prostor a je podezřelá. Církev, která zprostorněla a tedy ztratila dynamiku cesty, vlastně nemá potřebu ani schopnost hledat nějaké cesty nové, zkoušet různé varianty, klást si kritické otázky, zajímat se o skutečný svět, ve kterém žije. To se stává o to větším problémem, o co rychleji se okolní svět proměňuje.

Důsledkem takovéto převládající atmosféry v církvi je také skutečnost, že tvořivý člověk v této církvi nachází místo jen velmi špatně nebo vůbec. Například umění, které je na kreativitu založené, nedostává ve zprostorněné církvi možnost tvořit a více či méně postřehnutelně se z církevního prostředí vytrácí. Naopak, církev, která se zastavila, začne přitahovat a dávat velký prostor lidem, kteří touží po neproměnném životě a v proměnlivém světě berou církev jako oázu neměnnosti. To ji opět jen a jen dále zastavuje.

Konečným důsledkem této církve také je, že ztrácí nástroje k rozlišení tohoto svého stavu a které by jí mohly pomoci se z něho vymotat. Pokud Bouše uvádí, že pro dobré rozlišení mrtvého a živého v církvi je třeba solidní teologie a zkušenost praxe, a pokud toto obojí ve zprostorněné církvi skomírá, uzavírá se tak do bludného kruhu, ze kterého je jen těžko nějaká cesta úniku.

Rozvíjíme-li Boušeho požadavky dále například z pohledu misie a vztahu k okolnímu světu bude tato zprostorněná církev těžko odpovídat vycházejícímu Bohu a velmi obtížně bude hledat ztracené. Spíše bude prostorem pro již zachráněné. Pastorační důraz bude ležet v opečovávání a zajišťování prostoru, který církev již ovládá a zaplňuje a vzhledem k měnícímu se okolí takovéto církve můžeme očekávat tendence ke ghettoizaci a opevňování. Zdá se, že zprostornění církve přináší také oddělení od prostoru světa a jasné vymezení na ty uvnitř a ty venku. Ten, kdo se chce setkat se zvěstí evangelia, musí vyjít z prostoru světa a vejít do prostoru církve.

2.3.3 Církev na cestě je stále jen začátkem

Najdeme v Boušově přemýšlení o církvi pouze kritiku církve, která se zastavila, anebo je možné vysledovat také nějaké návrhy, které by mohly církev zase na cestu uvést?

Zastavení se a přílišnou zakotvenost v jistotě tohoto světa by Bouše rád léčil vědomím, že je církev stále na cestě a že je stále jen začátkem, nikoliv vyvrcholením. Jako by chtěl vychýlit těžiště církve, aby nebylo v nehybném klidu přítomnosti, ale aby směřovalo vpřed. Podobně jako je tomu u člověka, který se rozejde. Najít odvahu zvednout nohu a obstát s odvahou čas nerovnováhy, bez které se nic do pohybu nedá. „Církev není něco hotového, co tím, jak procházelo dějinami, bylo jen znovu a znovu porušováno, nějak hřeší a selhává. (...) Církev přece ještě není, církev se děje, církev se teprve stává. (...) Církev musí vědět, že je jen začátkem.“¹⁴²

Církev musí vědět, že je jen začátkem. A toto vědomí musí být patrné ve všem, co církev a Ježíšovi učedníci prožívají, v tom, jak se dívají na svět, v tom, jak slaví liturgii. Církev je začátkem a nemá cíl v sobě samé. Papež František¹⁴³ o téměř padesát let později bude mluvit o odvaze spouštět procesy.¹⁴⁴

Pokud bude církev sebe samu vnímat jako začátek a jako tu, která je na cestě, může jí to pomoci v další důležité skutečnosti. Totiž v unesení a plodném žití paradoxu, ke kterému je Ježíšem volána. Církev, která je stále lidskou společností a je tedy složena z hříšných a slabých lidí, je Ježíšem volána k poslání, které jí zásadně přesahuje. Má zpřítomňovat jeho samého a má se stát svátostí spásy. Toho si všímá také Bouše, když říká:

Já vidím paradox křesťanství v nesmiřitelném rozporu mezi moudrostí lidskou a pošetilostí boží: mezi tím, co člověk může, a mezi tím, k čemu je vyzván. Církev je vyzvána jako slabá a hříšná k něčemu, co nemůže dokázat, ale čeho se musí odvážit a co musí dosvědčit, nechce-li přestat být církví Ježíše

---

¹⁴² BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 41.

¹⁴³ Srov. EG 223.

¹⁴⁴ Pokud se přidržíme obrazu člověka, který se právě rozchází, nebo nějakého tělesa, které se dává do pohybu, nejtěžší je začátek. Mít odvahu vychýlit těžiště jistoty a zvyku, porušit pravidlo říkající, že takto se to dělalo vždycky. Nutně to přináší velkou nejistotu a možnost chyby či omylu. Když se však nejistota překoná, věci se dají do pohybu a spuštěný proces má zpravidla tendenci uvádět do pohybu další procesy. Jako lavina, která pořád sílí. Toto snad může dát naději, že i každé vychýlení, každý malý začátek, jakkoliv nenápadný, má cenu. Podobně jako je tomu v obrazu zrna hořčice nebo kvasu, který promění celé těsto. Právě na kontrast jejich nepatrnosti a konečné síly se mohou spoléhat Ježíšovi učedníci kdykoliv se snaží žít jeho evangelium skutečně naplno. „Ještě jiné podobnosti jim předložil: Království nebeské je jako hořčičné zrno, které člověk zasel na svém poli; je sice menší než všechna semena, ale když vyroste, je větší než ostatní byliny a je z něho strom, takže přilétají ptáci a hnízdí v jeho větvích. Pověděl jim i toto podobnosti: Království nebeské je jako kvas, který žena vmísí do tří měric mouky, až se všechno prokvasí.“ (Mt 13,31-33).

ukřižovaného. Nechci nevidět, že církev putující nemůže být bez hříchu, ale nemohu se smířit s církví, která sama výzvu neposlouchá, a místo aby proto hořce plakala, ještě jiné od uposlechnutí odrazuje, vmlouvajíc se někdy (málokdy) na svou hříšnost a slabost, a jindy zdůrazňujíc svou samospasitelnost a svatost; jak se to právě hodí.¹⁴⁵

Pokud napětí tohoto paradoxu církev zmírní tím, že upustí od jednoho z pólů, který ho vytváří, většinou to nedopadá dobře. Bouše to přesně popisuje. Církev, která zapomene na pól své lidskosti a ubohosti, a která bude držet jen vědomí svého svatého povolání, těžko se dokáže postavit k nutným projevům slabosti, které v ní budou zůstat. Bude je maskovat, zamlčovat a schovávat. Ona přece musí být *societas perfecta*. Slabost do této svaté společnosti nepatří. A tak ji nechává přede dveřmi. Zdůrazňuje při tom samospasitelnost a svatost. O tom, jak je tento postoj aktuální, a jak veliké pokušení to pro církev je, svědčí nejrůznější skandály a špatnosti, které se na světlo dostávají nikoliv v kajícím pláči litující církve, ale spíše unikají díky mediím či obětem za pyšného církevního kritizování tohoto procesu.

Církev, která naopak rezignuje na svoji svatost a na své povolání svědčit o Boží přítomnosti, ztrácí cíle a motivaci, proč vůbec ve světě být. Zastavuje se, snaží sebe samu zabezpečit, drží se při zemi, nepočítá s Boží prozřetelností. Snaží se být lidsky pojatou firmou nebo spolkem. Často ale velmi špatně fungujícím. Většinu své energie spotřebuje na sebe-zabezpečení. Nežrídka, církev upadá od obojího. Jak říká Bouše: „Jak se jí to právě hodí.“ Tím se stává naprosto nevěrohodnou a zároveň neprobouzející jakékoliv nadšení nebo zájem. „A tady budu křičet, a ne mlčet, a pozdvihnu hlas svůj, neboť k tomu jsem jako kazatel povolán: Běda církvi, když se sama se sebou smíří. Když svou nehotovost a hříšnost přijme jako útěchu a omluvu před soudem božím.“¹⁴⁶

Naopak, církev, která ví, že je na cestě a že je jen začátkem, zpravidla nese v sobě neustále svatost, která je ale darem, je povoláním, které není z ní. Na ni spoléhá, právě ji nese do světa. Slabosti, které nutně zůstávají, pak není třeba schovávat, jako by ohrožovaly svatost a poslání církve. Mohou být s kajícností vyznávány a ve víře v Pána vystavovány k očištění a proměně. Zdá se, že jen poctivé nesení tohoto paradoxu dokáže pomoci církvi, aby byla ve světě věrohodnou a zároveň žila poslání, které má od svého Pána. Že jde o skutečnosti zásadní důležitosti se stává zřejmé, když domyslíme, že na tom záleží přítomnost Ježíšova odkazu v současném světě.

---

¹⁴⁵ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 107.

¹⁴⁶ Ibid.

2.3.4 Církev na cestě jde za hranu svých možností

Uvedme ještě druhý lék, který Bouše nabízí církvi, která se zastavila a zakotvila se v pozicích přítomnosti. Je jím nedostatek a vyjití za hranu svých možností.

„Teprve tehdy, když se octne církev v situaci, ve které byl její Pán, že totiž už nemůže dál, nemá žádné lidské možnosti, je její budoucnost boží, která je neproniknutelná, nepředstavitelná, naprosto člověkem nedosažitelná, tehdy teprve má církev právo doufat, že je lidem božím, že je opravdu církví Kristovou.“¹⁴⁷

Pán, který je cestou, se dostává do situace, kdy nemůže dál, kdy nemá žádné lidské možnosti. On, cesta sama, docestuje do místa bezcestí, do místa bez východiska. Už nemůže dále, už nemá žádné lidské možnosti. Cesta, která se z lidského pohledu dostala do slepé uličky. Podle Boušeho musí být církev tomuto Pánu podobná. Stejně jako Ježíš, ani církev nesmí být sebe zabezpečená, vždy pánem situace, mající situaci pod kontrolou. Když se bude vydávat na cesty, které ji dovedou za hranu lidských možností, právě tím se bude stávat lidem Božím. Ne svojí jistotou, ale tím, že lidské jistoty překračuje a vrhá se do chudoby a bezvýchodnosti, ve které je obdarována jistotami Božími. „Tehdy teprve má církev právo doufat, že je lidem božím, že je opravdu církví Kristovou.“

Bouše vidí svoji kritiku jako službu církvi stále odhalovat a upozorňovat na toto nebezpečí. „Právě proto, že jsem údem katolické církve, musím nesouhlasit se zneužíváním slova božího, se zákonictvím, s touhou po světském vlivu, moci a majetku. Pochybenost tradičního chápání a uplatňování ‚duchovní moci‘ se v situaci, v jaké jsme my, zjevuje v podobě obludné.“¹⁴⁸ Nejde o něco malého, naopak. Hraje se o celou podstatu poslání církve, kterou může ztratit, pokud podlehne touze vymanit se ze závislosti na silách Pána a spolehnout se pouze na síly vlastní. Síly, které jí zajistí vliv, moc a majetek.

Například v situaci, kdy se církev v rámci spravování restitučního majetku snaží o své zabezpečení a raději se nevydává na cesty, které by se jí mohly vymknout z rukou, nebo které by mohly být bezvýchodné, zní tato Boušeho slova zvláště naléhavě. Takové církvi hrozí, že bude jen dílem lidským a že ztratí svého Pána, který ji předchází na nezabezpečené cesty, kam ona nemá odvahu vstoupit. Stále znovu a znovu tak stojíme

---

¹⁴⁷ Ibid., s. 41.

¹⁴⁸ Ibid., s. 22.

před pokušením vsázet na vlastní sebe-zabezpečení než se vydat napospas důvěře v přítomnost našeho Pána, který je cestou a jde před námi.

Co to znamená konkrétně? Bouše specifikuje trojí zabezpečení, které církvi hrozí. Spoléhání se na bohatství, vlastní vyvolenost a moudrost Zákona. „Církev je totiž opravdu církví Kristovou, opravdu společenstvím učedníků Ježíšových, je jeho nevěstou milovanou teprve tehdy, když má odvahu skoncovat s minulostí a zcela se vydat, nijak se nezajistit, ani bohatstvím, ani svou vyvoleností, ani moudrostí Zákona.“¹⁴⁹

Příklady, jak to vypadalo v konkrétním životě prvotní církve, ukážeme na třech příkladech ze Skutků apoštolů. Petr s Janem, kteří se jdou společně modlit do chrámu, potkávají u brány člověka, který je prosí o almužnu (srov. Sk 3). Petr na jeho žádost odpovídá popravdě, že nemá zlato ani stříbro. Z jeho odpovědi lze tušit jeho nezajištěnost v bohatství. A právě jen tato odpověď, právě to, že „nemá“, ho uvádí za okraj jeho možností a otevírá ho k další cestě. Nezastavuje se ve svých jistotách a pozicích, přiznává nedostatek a tím se stává církví na cestě. Stává se lidem Božím, který nežije ze síly lidské, ale ze síly Boží. „Ve jménu Ježíše Krista Nazaretského vstaň a chod.“ (Sk 3,6). Zázrak se děje nejen na těle chromého, ale i na těle církve. Není chromá vlastní zabezpečeností, ale vstupuje na cestu a stává se lidem božím. Podobný zázrak zřejmě potřebuje církev v každé době. Pán ji rád uvede na tuto cestu. Musí ale znovu a znovu vstupovat do slepé uličky vlastních možností a nechat se silou Ježíše vyvádět z lidské bezvýchodnosti.

Už v první kapitole jsme ukázali, že pokušení zabezpečit se moudrostí Zákona vidíme na Petrovi, který je při modlitbě na střeše jednoho domu vybízen, aby zabíjel a jedl nečistá zvířata, která jsou na plachtě snášející se k němu dolů.¹⁵⁰ Petr to odmítá, protože podle jeho výchovy vedené moudrostí Zákona jde o nečisté věci, které on nikdy nejedl. Jde o přípravu na křest neobřezaného Kornelia, který následuje vzápětí. Pokud by Petr spoléhal na tuto moudrost Zákona, pokud by si ji nenechal zpochybnit viděním při modlitbě a svědectvím, které mu vydává nepokřtěný Kornelius, o tom, jak ho Bůh oslovil, zastavil by se na pozici, kterou zastával, a neměl by odvahu pokračovat dále v cestě. Jeho připuštění si otázek a pochybností, jeho vydanost Božímu působení mu dává možnost pokračovat dále v cestě, která je mimo jeho lidské představy. Je k tomu potřeba dvojího naslouchání. Božímu hlasu znějícímu v modlitbě a Božímu hlasu přicházejícímu od

---

¹⁴⁹ Ibid., s. 31.

¹⁵⁰ Viz kapitola 1.12 Křesťanství jako „cesta“ v jazyku Skutků apoštolů, konkrétně jde o úryvek Sk 10,9-16.

nepokřtěného Kornelia. A opět zřejmě v každé době je církev pobízena k vycházení do oblastí, které jsou mimo její představu a kontrolu, aby v pokoře a chudobě, s vědomím, že si nestačí sama, znovu a znovu naslouchala těmto tajemným božím pozváním.

A pokušení zajistit se vlastním vyvolením? S jakou rozhodností ho apoštolové odmítají, můžeme vidět například při prvním sněmu v Jeruzalémě (srov. Sk 15,1-35), kdy rokují o přístupu k lidem, kteří k víře v Ježíše přicházejí z pohanství. Petr na snahu uzavírat se, a odvolávat se při tom na vyvolení, které se jim od Boha dostalo, odpovídá velmi razantně. „Proč tedy nyní pokoušíte Boha a chcete vložit na uředníky břemeno, které nemohli unést ani naši otcové ani my! Věříme přece, že jsme stejně jako oni spaseni milostí Pána Ježíše.“ (Sk 15,10-11). Petr nechává své vyvolení a povolání ovlivňovat a proměňovat vyvolením těch, ke kterým je poslán. To znamená, že je nejen na cestě směrem k nim, protože ho k tomu vyvolil Pán, ale také je na cestě svojí vlastní změny, kterou mu zprostředkovávají ti, ke kterým je poslaný. Aby mohl přijmout plody tohoto jejich vyvolení, musí své vlastní vyvolení uvést do stavu naslouchání. Tedy do jisté míry nespoléhat na jeho plnost a soběstačnost, ale v pokoře se spoléhat také na vyvolení jejich. A opět to bude výzva, která bude provázet církev v každé době. Aby při svém vycházení do světa, ke které ji vede její vlastní vyvolení, byla ochotna nechat se přetvářet podněty a inspirací, které k ní přichází od světa. Vyžaduje to opět překročení svého vlastního stínu, uznání vlastní nedostatečnosti a otevřenosti vůči okolí. Jen tak bude moci být skutečným lidem božím.

2.4 Církev, která se snaží o pravdivost

Dalším momentem Boušovské reflexe církve je pravdivost. Připomeňme, že když Bouše mluví o živé pravdivosti jako kritériu pro církev, její život a svědectví ve světě,¹⁵¹ je podle něho důležité, aby církev nesla do světa skutečnou tvář Ježíše, a ne její zkreslenou podobu. Nakolik je církev a její působení ve světě podobné tváři a charakteru jejího Pána, natolik je skutečně církví. Proto mluví o kritériu živé pravdivosti. Pokud církev tomuto kritériu nedostává, chybí jí její podstata, nemá v sobě Krista a vlastně umírá.

V této kapitole se nejdříve podíváme přímo na kritérium živé pravdivosti a potom na konkrétnější aspekty, které z tohoto kritéria pro život církve vyplývají. Budeme se věnovat tématu utváření církve jako místa, kde se svědčí, a dále hledání pravdivé formy církve vzhledem k jádru víry, kterou do světa přináší.

2.4.1 Církev mající jako kritérium živou pravdivost

Jak vyplývá z již uvedeného textu, výchozím bodem Boušeho uvažování o církvi není nikdo jiný než sám Ježíš. „Základním kritériem pro život církve, a tedy především pro její liturgii, musí být živá pravdivost. Pán Ježíš o sobě řekl, že je pravda a život, život skutečný, ne fiktivní, život ve světě a pro svět, neboť svůj život vydal za svět.“¹⁵² Jádro víry, postavu Ježíše Krista, čte Bouše přednostně pastorálně¹⁵³. Ježíš, který sám sebe označuje za pravdu a život, se stává kritériem pro život církve, která z ní vychází. Její vystupování ve světě má mít podobné kontury.

Požadavek na bytí v pravdě¹⁵⁴ tedy není něco sekundárního, vnějšího či dodatečného. Není to ani vyvolané jen požadavkem okolí a světa, ve kterém církev žije. Bytí v pravdě tvoří jádro samotné existence a misie církve. Patří to k hluboké podstatě, protože takový je Ježíš, a on je základním kritériem a podstatou církve. Bouše zároveň spojuje pravdu s životem. Pravda je tou skutečností, která církev oživuje, bez ní umírá. „Pokud tedy církev není v pravdě, tj. v Kristu, není v životě, ale ve smrti. A tam, kde odumírá, protože

---

¹⁵¹ Srov. BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 13.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Pojmu pastorality a jeho významu se věnujeme dále v kapitole 3.4.4 Aggiornamento a pastorality církve.

¹⁵⁴ K tématu pravdy v Bibli a také k bytí v pravdě v kontextu Bible více v: LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*, s. 369–372.

přestává žít opravdu životem, kterým je Kristus, pravda a život, není tato její smrt neštěstím pro nikoho, jen pro ni samu.¹⁵⁵

Domýšlíme-li Boušeho vidění církve, docházíme k názoru, že podle něj nevede k oživení církve nějaké restaurování minulého, opečovávání exponátů z pokladu pravd víry jako někde v muzeu se snahou, aby je prach světa neušpinil¹⁵⁶. Naopak. Oživení spočívá v pravdivosti, která znamená připodobnění se Ježíši. Vidět svět podobnými očima¹⁵⁷, chodit po cestách světa stejným stylem a ztrácet svůj život pro život světa jako on. Ten, který se všeho zřekl, vyšel od Otce, aby se stal se pro nás záchranou, zakládá církev, kterou později označí papež František za církev vycházející. Církev je v pravdě právě tehdy, když má tyto Pánovy rysy.

Naopak, rozhodně se takovému Pánu nepodobá církev, která ztrácí mnoho energie řešením vlastních vnitřních problémů a na misi ve světě jí už moc síly a prostředků nezbývá. Taková církev vlastně nese do světa obraz Krista sebe-uzavřeného, pečujícího především o to, aby on sám dobře prospíval. Ježíš však tento životní styl jasně odsuzuje k odumření. „Kdo miluje svůj život, ztratí jej; kdo nenávidí svůj život v tomto světě, uchrání jej pro život věčný.“ (Jan 12,25). Podle Boušeho platí toto pravidlo, které samo bylo Ježíšovým životním stylem, pochopitelně také pro církev.

Hlavní nebezpečí však podle Boušeho spočívá v tom, že církev nepravdivá, tedy taková, která nenapodobuje Krista, nese do světa jeho falešný a pokřivený obraz. Proto je její umírání, způsobené její nepravdivostí, nejen nutné (protože ztratila životodárný pramen Krista), ale pro svět v podstatě dobré. To z toho důvodu, že končí její vnášení lživého obrazu Ježíše do světa.¹⁵⁸

V tomto Boušeho přístupu vidíme, jak přesně ve svém uvažování vychází z podstaty a poslání církve, které nespočívají v ní samé, ale v Kristu (co se podstaty týká) a ve světě

---

¹⁵⁵ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 13.

¹⁵⁶ O transformaci církve na muzejní exponát mluví papež František v EG 92.

¹⁵⁷ Tématu se budeme věnovat později v kapitole 3.9.1. Vidět svět a člověka stejným pohledem jaký měl Ježíš. Představíme v ní myšlenku J. B. Metz, který říká, že pro církev je důležité, aby viděla svět stejnými očima, myšleno stejným pohledem, jaký měl Ježíš.

¹⁵⁸ „Nebot' církev není ve světě pro sebe, ale pro svět, tak jako Kristus. Vzdaluje-li se církev Duchu Kristovu, ztrácí pro svět smysl, protože nemůže než svět od Krista vzdalovat, představujíc mu zkreslenou tvář Kristovu. Je tedy lépe, když odumře a zanikne. Tuto skutečnost možno konstatovat klidně, i když s osobní lítostí a smutkem, protože Kristus zůstane ve světě vždycky, přes zánik té nebo oné místní církve. O tom nás bohatě poučuje historie křesťanství.“ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 13.

(co se poslání týká). Odpovídá to také poslání církve, jak ho definuje Apoštolská exhortace papeže Pavla VI. *Evangelium nuntiandi*: „Církev existuje právě proto, aby hlásala evangelium.“¹⁵⁹ Bouše tak nabízí odvážná, ale jasná kritéria pro život a obrodu církve. Můžeme také říct, že naplňuje požadavek Druhého vatikánského koncilu. Pastoralitu, tedy čtení magisteria způsobem přednostně pastorálním, vidíme v jeho vztahování charakteristik Krista na církve. A *aggiornamento*, když mu jde o srozumitelnost a uchopitelnost křesťanské zprávy o evangeliu ve světě.¹⁶⁰

2.4.2 Pravdivá církev je místem svědectví

Jak se živá pravdivost konkrétně projevuje v životě církve? A existuje nějaké místo v životě církve, kde se tato skutečnost zvláště zřetelně projevuje? Podle Boušeho je církev, která usiluje o pravdivost, schopná svědectví. Snaha o pravdivost se promítá také do způsobu, jakým slaví liturgii.

Bouše to vyjadřuje ve svém dopisu k Vánocům v roce 1971, který adresuje posluchačům bohoslovecké fakulty v Litoměřicích.

Myslival jsem, že mi rozumíte v tom, v čem mi nemohli rozumět jiní; že víte, že mi nejde jen o nějakou reorganizaci církve nebo o změnu liturgických forem, ale že mi jde o svědectví, které máme jako církve vydávat Pánu Ježíši ukřižovanému a vzkříšenému; že mi jde o živého Ježíše Krista, našeho Pána a Mistra, skrze něhož se světu zjevila láska boží: Neboť to je láska, že duši svou za nás položil.¹⁶¹

Bouše nevidí naději na obrození církve v nějaké reorganizaci církve nebo úpravě liturgických forem. Vezmeme-li v úvahu, že toto píše bohoslovcům, kteří tradičně rádi řeší právě změny v obsazení různých církevních pozic anebo nejrůznější liturgické předpisy a jejich dodržování, jde o poznámku velmi důležitou. Zdá se totiž, že ti, kteří patří do hierarchické struktury církve, nebo se na tuto dráhu připravují, mají tendenci vidět těžiště života církve, a tedy i její případné obrody, právě v Boušem kritizovaných momentech.

Bouše však na místo toho mluví o svědectví. Svědectví je pro pravdivost zásadní především proto, že potřebuje svědka. Nejde o předávání informace. Na to svědek třeba není. Pro předání informace je třeba kdokoliv, nebo i cokoliv, kdo nebo co přenese

---

¹⁵⁹ EN 14.

¹⁶⁰ Oba termíny vysvětlíme více v kapitole 3.4.4 *Aggiornamento* a pastoralita církve.

¹⁶¹ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 16.

informaci co možná nepřesněji. Sám se jí ale nemusí vůbec dotknout, do jeho života se nemusí vůbec nijak propsat.

Naproti tomu svědectví, má-li být tedy důvěryhodné, není možné předat, aniž by se nedotklo života člověka, který svědčí. Svědectví se musí vyprávět, tedy musí se mimo informaci přidávat také život a srdce svědčícího.¹⁶² Svědek musí nechat toho, komu svědčí, nahlédnout do svého života. Právě přítomný otisk svědectví se stává největším momentem důvěryhodnosti. Naopak, neshoduje-li se svědectví se životem, svědek svoji důvěryhodnost bezezbytku ztratí a svědectví je před okolím úplně bezcenné.

Místo, kde se projevuje pravdivost církve zvláště silně, je podle Boušeho liturgie. Když se změní v divadlo, stává se bezcennou a nedůvěryhodnou. Taková církev pak dává svědectví chabé, nepřesvědčující, falešné a matoucí.

Věřící, kteří mají jakési theologické vzdělání, snášejí tuto bohoslužbu jako povinnost, prostí lidé jsou takovouto bohoslužbou udržováni ve formální a formalistické zbožnosti, která je vzdálená skutečnosti. Proto je bez jejich viny jejich svědectví ve světě chabé, nepřesvědčující, často dokonce falešné a matoucí. A tato bohoslužba je dnes už takřka jediným projevem života oficiální římskokatolické církve u nás.¹⁶³

Pokud dnes tedy žijeme v době, kdy je církev ve společnosti velmi málo důvěryhodná, podle Boušeho uvažování je to z nedostatečného nebo špatného svědectví. Tím členy církve vybízí, aby k radostné zvěsti, kterou nesou do světa, přidávali svůj život, než jen předávali nějaké informace. Takový přístup by pak proměňoval i liturgii. Bude to napomáhat vytváření živého společenství s Kristem, kde nepůjde jen o nějaký prázdný formalismus. Jeho původ Bouše nachází právě v téměř neexistujících vztazích mezi věřícími. „Ti, kdo do kostela přicházejí, aby se na liturgii dívali nebo ji v lepším případě s knězem hráli (tento výraz nechce být pejorativní, ale konstatující), netvoří vlastně církev, tj. shromáždění ve jménu Kristově. Nemají totiž vztah k sobě navzájem a necítí se zajedno mezi sebou.“¹⁶⁴

---

¹⁶² Toto téma rozvedeme podrobněji později v kapitole 3.6.3. Vyprávění v jazyku obnovující se církve, kde představíme myšlení francouzského teologa Ghislaina Lafonta.

¹⁶³ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 10.-11.

¹⁶⁴ Ibid.

2.4.3 Pravdivá církev rozlišuje jádro a formu

Jak uvedeme později ve třetí kapitole, pro teologii Druhého vatikánského koncilu je důležité rozlišení formy a obsahu naší víry.¹⁶⁵ Zmiňuje to již papež Jan XXIII. ve svém projevu k zahájení koncilu. „Neboť něco jiného je podstata tradované nauky, tj. depositum fidei a něco jiného je formulace, jíž se předkládá.“¹⁶⁶ Jak toto téma promýšlí Bonaventura Bouše? Jaký je podle něho vztah mezi formou církve a obsahem víry, kterou do světa přináší?

Bouše je v tomto smyslu velmi kritický. Vidí sice propracovanost křesťanské formy, ale zdá se mu, že v současném světě spíše zakrývá než pravdivě a důvěryhodně komunikuje jádro víry. „A naopak žádné mysterium nemělo formu tak vznešeně všeuměleckou, a přitom natolik vycházející vstříc folkloru, jako svátostné obřady křesťanské. Ale tato věky vyžralá, a dnes přezralá slupka vždycky v sobě tajila nezničitelné jádro, které jako by s tím vším nemělo mnoho společného.“¹⁶⁷ Bouše tedy dokonce mluví o odcizení mezi formou a obsahem. Podle kritéria živé pravdivosti, které jsme popisovali výše, takováto forma nutně přestává být pravdivá.

Hlavní problém podle Boušeho spočívá opět v tom, že tato odcizená forma církve, která se vzdaluje svému jádru, ve společnosti nemlčí, ale naopak vydává pokřivené svědectví o Kristu. „Neboť naše falešná sebejistota a lhostejnost způsobila, že teď, místo aby naše církev rostla v plnost Kristovu, místo aby světu ukazovala Kristovu tvář, nastavuje svou pokřivenou podobu jakési zájmové skupiny a vyprazdňuje kříž Kristův (1K 1,17).“¹⁶⁸ Do světa nese jen sebe samu a svoji prázdnotu. Tím ale také vyprazdňuje samotné chápání a vnímání jádra zvěsti, kterým je Kristův kříž, ve světě.

Bouše tak stojí před paradoxem a problémem. Dobře ví, že církev nemůže bez formy být a že neexistuje žádné nahé křesťanství. Zároveň je ale velmi zklamán z formy, která v daný čas církev nese, protože ji vidí jako zkaženou. „Jak si poradit s takovou církví? S církví, která jako každá jiná lidská společnost nemůže být bez struktury, ale jejíž struktura je viditelně totalitářská, jak organizačně, tak ideologicky; a takto její vinou – a také mou, vždyť do této církve patřím – takhle světem nakažená?“¹⁶⁹

---

¹⁶⁵ Více o tom v kapitole 3.4.4 Aggiornamento a pastoralita církve.

¹⁶⁶ BÜHLMANN, Walbert. *Jan XXIII.*. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 134.

¹⁶⁷ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 138.

¹⁶⁸ *Ibid.*, s. 104.

¹⁶⁹ *Ibid.*

Bouše má naději v síle samotného jádra víry, kterým je život a smrt Ježíše Krista. „Tímto jádrem je na světě zcela nové a nikdy zúplna nevyslechnuté slovo, život a smrt Ježíše Nazaretského, jeho životní postoj a smýšlení, s nímž bylo oficiální církevní křesťanství přes všechny reformy a reformace vždycky v rozporu.“¹⁷⁰ Toto jádro je živé, a jeho svatý, převratný a nový charakter jako by téměř nutně předurčoval formu církve, která ho obklopuje, že bude více či méně neodpovídat. Něco tak velikého, jako je život Ježíše Krista, nemůže žádná forma církve obsáhnout. To je velmi důležité a zřejmě i úlevné zjištění. Kondice jádra tedy není závislá na kondici formy, která ho obklopuje.

Přesto jde ale o velký problém, protože pokud se na čem forma církve podepisuje zásadně, pak je to svědectví o Kristu ve světě. Tady přichází Bouše s velmi ostrým obrazem smrti a odumření nefunkční formy a odvážně na tento stav vztahuje Ježíšovo slovo o odumření pšeničného zrnka, aby konečně zase mohlo přinést hojný užitek.

Ale tato věky vyžralá, a dnes přezralá slupka vždycky v sobě tajila nezničitelné jádro, které jako by s tím vším nemělo mnoho společného; jehož osudem bylo v skrytosti dozrát, aby snad právě dnes mohlo vydat plod podle textu jedné z posvátných křesťanských knih: „Zrno pšeničné, které padne do země, neumře-li, samo zůstane. Umře-li pak, mnohý užitek přinese“¹⁷¹

Zdá se, že Bouše v rozlišení formy a jádra víry získává svobodu a schopnost k rozlišení toho podstatného, které je na lidech nezávislé a zraje i přes nepřízeň světa a církve, a naopak toho sekundárního, což je pro něho konkrétní forma církve. Není třeba snažit se ji zachraňovat, mumifikovat, zpomalovat rozpad nebo přesvědčovat se, že její rozklad ještě není tak žalostný. Naopak, z přemýšlení Boušeho jako by vyplývalo, že toto odumírání a přetváření formy církve k životu patří, a naopak to může být znamením, že živé jádro, které ukrývá a má zprostředkovávat, se dostává ke slovu a jeho tvořivá síla znovu a znovu nabírá jiných forem. Podobně, jak je tomu u zrnka pšenice.

2.4.4 Pravdivá církev nemůže zemřít

Důsledek, ke kterému jsme došli v závěru minulé podkapitoly ještě rozvineme v dalším uvažování. Zdá se totiž, že právě tady Bouše získává skutečnou svobodu, která ho dále povzbuzuje v jeho uvažování. Prožitek toho, že život a životodárnost církve nespočívá ve lpění na formě, ale vydání se síle jádra, mu totiž naznačuje další směr.

---

¹⁷⁰ Ibid., s. 138.

¹⁷¹ Ibid.

Můžeme říct, že Bouše je v těchto svých úvahách velmi kristocentrický. Ježíš je základem a hlavou církve. A právě proto církev nemůže zemřít. „Tato církev není přece podrobena smrti, protože její hlavou je vzkříšený Kristus, který je ‚včera i dnes i na věky‘. Tato církev není nějaký jev biologický nebo sociologický, ale skutečnost eschatologická.“¹⁷² Již podruhé v našem sledování Boušovského myšlení narážíme na důraz na eschatologii. Církev je tedy skutečnost, která je těžištěm své existence i činnosti vykloněna do budoucna. V každé době musí přesahovat a překračovat sebe sama.

Bouše rozhodně nechce říct, že by církev neměla rozměr institucionální nebo sociologický ve smyslu, že by nepočítal, že je složena ze skutečných lidí žijících na této zemi. To jistě ne, vždyť, církev musí žít skutečný život ve skutečném světě. Při přemýšlení o formě a případné reformě církve však nesmí převážít pouze sociologická argumentace. Snažit se zajistit organizaci, uspořádání, finanční zajištění církve a nemít při tom eschatologický důraz; to je nebezpečí, které Bouše popisuje. O tom, že se tato církev zastavuje a zprostorňuje jsme už mluvili při rozebírání církve, která je stále na cestě. Nyní pojmenováváme další rozměr této skutečnosti, a tím je ztráta pravdivosti. Církev, která se snaží být ve světě biologicky a sociologicky zajištěným jevem, ulehčuje si vydanost, ke které ji vybízí eschatologické zaměření. Totiž, že nebude mít zajištění sama v sobě, ale bude stále spoléhat na Pána, který je její hlavou, a který ji táhne směrem dále. A právě tato nevydanost ji činí nepravdivou. Do světa totiž nedává obraz chudoby nezajištěnosti, ale falešný obraz církve, která si vystačí sama.

Nevyhnutelným výsledkem takového života je pak neustálý život ve strachu. Nejen o vlastní živobytí. I když i tento rozměr je u nepravdivé církve, tedy takové, která nemá za hlavu Ježíše, důležitý. Nepravdivá církev se také začne bát světa, který se pro ni stává jediným smyslem a prostorem. Proto má tendence horečně svět kontrolovat a vládnout mu. Tím ztrácí nejen čas a nesmírné množství energie, ale také své poslání a smysl, proč vůbec existuje. Tím se jen víc a více urychluje její zánik.

V Boušeho textech najdeme také výzvu, jak tomuto popsanému nebezpečí čelit či jak již získanou nepravdivost léčit. Je jím čtení a naslouchání Božím slovu. „Ale i tyto církve zanikají jen tehdy, začnou-li se zříkat Slova, které se jim svěřílo a které činí neustále všechny věci nové.“¹⁷³ V uvedené citaci to sice Bouše vyjadřuje negativně. Ale v pozitivním smyslu to vede církev ke konkrétní četbě Božího slova. Nejen jako jednu

---

¹⁷² Ibid., s. 104.

¹⁷³ Ibid.

z jejích činností. Ale jako něco, co posiluje její pravdivost. Tedy stálé přijímání Ježíše za hlavu církve a naprosté spoléhání se na jeho zajištění. Boží slovo slyšené a čtené v církvi také posiluje její odvahu, nevidět sebe samu jako institucionální a sociologický jev, ale mít v sobě stále eschatologický přesah.

2.5 Církev, která je plná skutečného života

Při zkoumání společnosti v České republice docházíme k závěru, že se církev a společnost zásadně mýjí.¹⁷⁴ Společnost nerozumí tomu, proč církev ve společnosti vlastně je, neví, co je její činností a posláním. Naopak činnost církve dost často ke společnosti nedosáhne, většinu energie spotřebuje na zajištění svého vlastního života. Církev často jako by pečovala o jedinou ovečku, která jí zbyla, a na devětadevadesát oveček, které ovčín opustily, už nezbyvá čas (srov. Lk 15,1-7).

Důležité však je, že se církev a společnost nemýjí jen jako dvě „instituce“, tedy na nějaké organizační úrovni. Pokud pozorujeme život společnosti a církve, docházíme k názoru, že se mýjí právě na rovině života. Žijí a nepotřebují se. A na první pohled si ani

---

¹⁷⁴ Výzkum, ze kterého v této práci vycházíme byl uskutečněn ve spolupráci se sociologickou společností Behavio v roce 2016. Vzorek respondentů obsahoval 507 osob a rozvrstvení odpovídalo skladbě české společnosti pokud jde o věk, pohlaví, vzdělání, velikost obce, ve které žije. Zde uvádíme otázky, kdy jsme se snažili vidět, co církev z pohledu dotazovaných ve společnosti dělá a co by měla dělat.

První otázka v této oblasti zněla: „Víte o nějakých konkrétních aktivitách, která katolická církev dělá přímo ve vaší obci?“. Z odpovědí je zřejmé, že přibližně 70% dotazovaných absolutně neví, co církev dělá. Zbytek, tedy 30% dotazovaných je schopna uvést alespoň jednu aktivitu, kterou se církev zabývá. Nejčastěji uváděli péči o děti, výchovu, školu, práci charity, práce a pomoc pro sociálně slabé. Velmi řídko se objevují duchovní záležitosti, mše a svatby. Zcela zřejmě tedy většina lidí v České republice neví, čím se církev zabývá a nerozumí jejímu smyslu nebo přítomnosti v obci.

Druhá otázka mířila k představě, co by církev podle oslovených měla dělat: „A co by podle vás katolická církev ve vaší obci měla dělat?“. V tomto případě mají dotazovaní už více jasno. Přibližně 52% je schopna vyjádřit svá očekávání směrem k církvi a v odpovědích se často objevuje výchova dětí, sociální práce s chudými, pomoc potřebným. Opět v malém množství se objevuje očekávání uspokojování duchovních potřeb skrze mše, hlásání Božího slova. Některé odpovědi uvádějí také péči o kostely. Opět je velmi vzácné jakékoliv očekávání duchovních skutečností.

Na třetí otázku odpovídali jen ti z dotazovaných, kteří předtím uvedli, že znají osobně nějakého věřícího člověka (což znamenalo přibližně 60% ze všech dotazovaných). Otázka zněla: „Proč podle vás chodí lidé do kostela?“. Mezi uvedenými motivacemi byla nejčastěji víra, potom potřeba očisty, společenství, ze zvyku, protože tak byly vychovány jako děti. Řídce se objevují také motivace zahrnující hledání zkušenosti transcendentna, jistoty, duchovní podpory. Nějaký důvod uvedl každý z dotazovaných. Dá se tedy říct, že když už dotazovaný zná někoho, kdo do kostela chodí, je schopný odhadnout i proč to dělá.

Z těchto tří otázek a odpovědí vidíme, že život církve v její formě, tedy v tom, co žije společně a viditelně, je pro okolní svět nesrozumitelné, nepotřebné a jen těžko zachytitelné. Jakoby se církev pohybovala po své vlastní mimoběžce, okolnímu světu velmi vzdálené. Život církve a život světa se téměř neprotínají. Pro náboženství, v jehož centru je vtělení, tedy vstup Božího Syna do stvořeného světa, je to více než zvláštní. Otázkou samozřejmě zůstává, zda si navzájem vůbec chybí.

nechybí. Církev v tomto oddělení životů pečuje o posvátný život, který se i pro věřící, kteří do církve přicházejí, zásadně odlišuje od života společnosti. Ba co více, církev tuto skutečnost prezentuje jako žádoucí a správnou. Víra a vstup do církve je pak momentem, kdy v mém životě vzniká prostor pro ještě jiný život, od toho pozemského oddělený. Život, který žiji v neděli při bohoslužbě, nebo, když se během svého „normálního“ života modlím. Církev a svět potom jako by mezi sebou zápasily o co největší podíl na čase a životě člověka. Vzorný věřící je ten, který dává ze svého života nejen čas na neděli, ale také například jeden z večerů během týdne.

V další kapitole se budeme snažit ukázat, že toto přílišné oddělení života profánního a posvátného má podle Boušeho dopad na život společnosti i církve samotné. Budeme zkoumat Boušeho důraz na potřebu zahrnutí skutečného života do života církve, na potřebu převahy lidí nad budovami. S tématem života člověka a církve v Boušeho přemýšlení také souvisí prožívání moci církve a společenství, stejně jako naslouchání a podřizování se vanutí Ducha svatého.

Téma církve, která mívá skutečný život člověka, je velké téma papeže Františka. Často na to naráží v exhortaci *Evangelii gaudium*. Hluběji se tím budeme zabývat ve třetí kapitole. Půjde například o téma otevřenosti církve, směřující k životu světa¹⁷⁵, kdy má mít církev ambici zasáhnout život každého člověka. Dobře je to také vidět u tématu objeovávání, a ne konstruování Boha ve společnosti¹⁷⁶, které předpokládá skutečné poznání a přijetí života světa. Z uvedeného vyplývá, že téma oddělení či propojení života církve a společnosti je téma hluboce misijní. Proto také budeme tento aspekt akcentovat v naší reflexi tohoto Boušeho myšlení.

2.5.1 Živá církev zahrnuje skutečný život člověka

Naši reflexi otevřeme Boušeho námitkou, že církev, především ve své liturgii, zásadně odděluje život posvátný a život každodenní.

Člověk, který do takového kostela vstoupí, vstupuje do prostředí, které nemá nic společného s jeho každodenním životem. Také bohoslužba, která se v nich koná, si přes vnější změny řeči a ritu zachovává

---

¹⁷⁵ Srov. EG 46-48.

¹⁷⁶ Srov. EG 71.

svůj sakrální a navenek magický ráz. Nepatří do života těch, kdo se jí účastní, ale snaží se naopak své diváky vytrhnout z jejich každodennosti a přenést do cizího ‚posvátného‘ světa.¹⁷⁷

Nejdříve tuto skutečnost reflektujeme z pohledu člověka, který do církve patří a je pravidelnějším návštěvníkem kostela. Bouše v podstatě reflektuje jakési pomyslné setkání dvou prostředí. Toho každodenního, ve kterém člověk po čas svého „normálního“ života žije, tedy jedná, mluví a přemýšlí. Na druhé straně setkání stojí prostředí posvátné, kde se používá jiná řeč a gesta, navenek toto prostředí působí magicky. Aby člověk mohl do tohoto posvátného prostředí vstoupit, musí opustit prostředí své každodennosti. Po vstupu do prostředí posvátného podle Boušeho vidí, že „nemá nic společného s jeho každodenním životem“.

Toto „nemá nic společného s jeho každodenním životem“ obsahuje jádro Boušovy kritiky. Bouše asi nezpochybňuje jakoukoliv odlišnost profánního a sakrálního. Naráží ale na skutečnost, že se v jeho pohledu stává toto posvátné prostředí zcela cizí prostředí každodennímu. Tato cizost přitom nepřináší nic pozitivního. Z Boušova textu a myšlení můžeme dovozovat praktické dopady. Zatímco v prostředí každodennosti člověka musí být každý alespoň nějak aktivní, aby vůbec přežil, v prostředí posvátném je divákem. Oč bude člověk vstupující do kostela žít aktivním životem, oč bude více kreativní, nápáditý, zvyklý spoluutvářet prostředí svého života, o to bude pro něho role diváka, která se od něj čeká v prostředí posvátném, rozdílnější.

Když člověk opustí prostředí své každodennosti a vstoupí do prostředí posvátného, začne toto prostředí na člověka-diváka aktivně působit. Má snahu „vytrhnout ho z jeho každodennosti a přenést do cizího posvátného světa“. Podle Boušeho reflexe je tedy tato cizost každodenního a posvátného prostředí církvi chtěná. Dokonce má být oddělení od prostředí života radikální. Jde o vytržení a přenesení. Otázkou je, co se děje při opačném směru pohybu. Tedy když člověk opouští prostředí posvátna a vrací se do prostředí své každodennosti. Podle kritického tónu můžeme soudit, že Bouše pochybuje o možnosti, že by se na zpáteční cestě, při návratu do prostředí každodennosti, tato prostředí nějak provázala. Člověk by si musel z posvátna do cizího světa každodennosti (jak mu prostředí každodennosti v prostředí posvátném musí nutně připadat) přenést něco, co by mu v tomto jeho „normálním“ světě nějak zásadně mohlo pomoci. Navíc, toto „něco“ by v posvátném prostředí obdržel jako divák. V prostředí své každodennosti, kde už nemůže

---

¹⁷⁷ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 9.

být v pozici diváka a kde musí aktivně přispívat ke svému životu, byl musel s tímto „něco“ z posvátna aktivně žít.

Pokud by toto „něco“, které se s člověkem stane v prostředí posvátna a je účinným v prostředí každodenním, vůbec neexistovalo, jediný smysl, který by tato vytržení měla, je chvilkový únik z prostředí každodennosti. Po něm může zbýt pocit nostalgie a touha rychle se do prostředí posvátna zase vrátit. Nebo zbývá možnost, že člověk ztratí jakoukoliv potřebu do prostředí posvátna vstupovat a stane se k této zkušenosti naprosto lhostejný.

Z výše uvedeného vyplývá, že problém není v jistém druhu odlišnosti, ale v naprosté cizosti prostředí posvátna a prostředí každodennosti. Bouše apeluje na to, aby se prostředí posvátna stalo součástí lidské každodennosti. Opět to ukazuje na příkladu liturgie, kde dává do protikladu slavení večeře Páně jako „posvátného divadla“ anebo jako „prosté lámání chleba“.

Ale církev diaspory už nechápe večeři Páně jako posvátné divadlo středověké mše, ale znovu jen jako prosté lámání chleba, jako svou rodinnou večeři. Potřebuje, aby byla částí jejího života, a ne obřadem, třeba vznešeným a esteticky působivým, který s jejím denním životem nesouvisí ani místem, ani vyjádřením.¹⁷⁸

Zkušenost, po které Bouše volá, můžeme najít například v evangeliu podle Lukáše ve vyprávění o učednících jdoucích do Emauz (srov. Lk 24,13-35). Ježíšovo lámání chleba má jistě prvky jinakosti, protože právě při tomto gestu se setkají s naprosto jinou dimenzí existence spolupoutníka a rozpoznají v něm vzkříšeného Ježíše. Na druhou stranu nejsou v této zkušenosti vytržení ze svého života, nejsou jen diváky, naopak ho aktivně poznávají. Spíše se dá říct, že prožijí daný okamžik hlouběji a přítomněji. „Tu se jim otevřely oči a poznali ho.“ (Lk 24,31a). V tom samém okamžiku pak stojí v prostředí své každodennosti a v síle zkušenosti z prostředí posvátna jdou zpět do Jeruzaléma a svědčí o jeho zmrtvýchvstání.

Na tomto vyprávění sice vidíme jinakost prostředí posvátna a prostředí každodennosti, kde jim tato prožitá jinakost dává jiný náhled nad realitou jejich každodennosti. Rozhodně ale nevidíme cizost, vytržení nebo něco, „co nemá nic společného s jejich každodenním životem“.

---

¹⁷⁸ Ibid., s. 14.

V životě církve najdeme náboženskou zkušenost, která, zdá se, může být dobrým vodítkem pro dobré prožívání života v každodennosti a života v posvátnu. Spojuje v sobě jinakost a zároveň vzájemnou inspiraci. Podle apoštolského listu motu proprio *Sanctuarium in Ecclesia*¹⁷⁹ je možné toto hledat ve fenoménu putování a poutních míst. Právě zkušenost putování a poutních míst, která je nesená jinakostí tvořící odstup a zároveň propojením s každodenností, může být důležitým momentem pro misii.¹⁸⁰ Člověk zde vstupuje do prostředí posvátna, které pomáhá vidět svůj život z radikálně nového pohledu, přitom je ale samotná cesta a putování spojeno s cestou a putováním životním.

Ono „nemá nic společného s jeho každodenním životem“ se týká také dalšího ze základních fenoménů křesťanské spirituality, kterou je slavení neděle.¹⁸¹ I koronavirová zkušenost ukázala, jak je Boušeho kritika cizosti prostředí posvátna a prostředí každodennosti oprávněná, když mnozí křesťané prožívali čas nemožnosti návštěvy mše svaté podobně jako čas zavřených divadel. Doma ve svých obydlích nedokázali dojít k onomu vytržení a magičnosti a televizní přenosy tomu také moc nepomáhaly. Podnětná by v této otázce byla reflexe, zda při této zkušenosti věřícím „něco“ v životě každodennosti chybělo a co toto „něco“ obsahovalo. Právě na to bychom měli v církvi a ve vytváření prostředí posvátna navazovat, protože to by mohlo tvořit most mezi životem každodennosti a životem posvátna.

2.5.2 Živá církve se poddává vedení Ducha svatého

Bouše ve svém pohledu na církve vidí, že církve ztrácí život mimo jiné také pro své oddělení se od života v každodennosti lidí. Pokud tomu tak je, můžeme se ptát, kde Bouše nachází možnost propojení života církve a života lidí? Co by mohlo být tím oživujícím momentem, který by tak vracel církvi ztracený život? Bouše vidí tento klíč jednoznačně v respektování vanutí Ducha.

Jestliže však daná liturgická forma naopak už neponechává místo Duchu, nerespektuje autentický život obce a brání touze po pravdě, uhašuje Ducha a deformuje se v kult a ritus v starém židovském nebo

---

¹⁷⁹ Apoštolský list SE vydaný 11. 2. 2017.

¹⁸⁰ Více se tomuto tématu budeme věnovat v kapitole 3.8.5. Poutní místa jako místa oživení.

¹⁸¹ Téma slavení neděle rozvineme více v kapitole 3.5.2. Slavní neděle a Boží slovo.

pohanském smyslu, přestává být pomocí pro církev a stává se zradou na jejím Pánu, který chce, aby církev trvala v Duchu a v pravdě.¹⁸²

Jeho tvrzení je formulováno negativně a jako kritika. Když jej převrátíme do podoby výzvy, stane se pro nás velmi podnětné. Bouše poznamenává, že Pánovo přání, aby církev byla v Duchu a v pravdě, se musí projevovat konkrétně v praxi církve. Církev tak má mít liturgickou formu, která ponechává místo Duchu a podněcuje jej, respektuje autentický život obce a podporuje touhu věřících po pravdě. Takový kult pak církvi pomáhá a svědčí o jejím Pánu.

Zmínka o církvi, která je v Duchu a v pravdě, i jeho praktické podněty nás odkazují na dva rozhovory v evangeliu podle Jana, kde Ježíš právě o vanutí a působení Ducha mluví. „Vítr vane, kam chce, jeho zvuk slyšíš, ale nevidíš, odkud přichází a kam směřuje. Tak je to s každým, kdo se narodil z Ducha.“ (Jan 3,8). Takto odpovídá Ježíš na otázku Nikodéma při jejich nočním rozhovoru. „Jak se může člověk narodit, když je už starý?“ (Jan 3,4a). Nikodém, farizej a člen židovské rady, byl jistě také v nebezpečí, na které Ježíš ukazuje nedlouho před jejich rozhovorem. Když z chrámu vyhání prodavače a směnárny, mluví Ježíš o zaměňování chrámu – domu nebeského Otce za chrám – tržiště (srov. Jan 2,16b). Právě na to zřejmě také naráží Bouše, když mluví o „deformování liturgie v kult a ritus v starém židovském nebo pohanském smyslu“. Náboženství, které mělo být náboženstvím daru a odpovědi na něj, se postupně deformovalo v náboženství zásluhy a dosahování Božího požehnání. Podle odpovědi Ježíše, kterou dává Nikodémovi, je možné uzdravení této deformace, tohoto stárnutí, právě vanutím Ducha.

Podobně v rozhovoru se samařskou ženou Ježíš říká: „Ale přichází hodina, ano, již je tu, kdy ti, kteří Boha opravdově ctí, budou ho uctívat v Duchu a v pravdě. A Otec si přeje, aby ho lidé takto ctili. Bůh je Duch a ti, kdo ho uctívají, mají tak činit v Duchu a v pravdě. A Otec si přeje, aby ho lidé takto ctili.“ (Jan 4,23-24). I zde jde o charakter liturgie, která vyjadřuje náš postoj k Bohu a zároveň oživuje a ovlivňuje náš život. Jak ukazuje Fausti: „Člověk může konat tolik krásných liturgií, aby si ‚udobřil Boha‘ a uspokojil si své sobectví, nebo může slavit jeho otcovskou lásku tím, že miluje bratry.“¹⁸³ Ježíšova liturgie, která je oživována Duchem, kdy je ctěn Bůh jako náš Otec, není oddělená od našeho života, ale naopak ho sytí a oživuje.

¹⁸² BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 13.

¹⁸³ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Jana*, s. 99.

Jak jsme už uvedli, Bouše vidí naplnění Pánova příkazu, aby byla církev v Duchu a v pravdě, ve třech konkrétních skutečnostech. Mimo ponechávání místa Duchu ve formě liturgického slavení, je to respektování autentického života obce a podporování touhy po pravdě. Trojice spolu souvisí a vzájemně se podporuje a umocňuje. Uvedme ještě, co to znamená pro církev, která se tyto akcenty snaží přijmout za své. Církev, která ponechává místo Duchu, umí vytvářet nějaký konkrétní prostor, ve kterém je možné naslouchat vanutí Ducha, vyslovovat jeho hnutí a také rozlišovat jejich pravost a význam. To nejde bez skutečné otevřenosti a vzájemné důvěry, kterou jednotliví členové ve společenství k sobě cítí. Podobně nemalé nároky se tím vznášejí na toho, kdo takovému otevřenému a k Duchu pozornému prostoru předsedá. Jeho služba musí nutně obsahovat dvojí naslouchání.¹⁸⁴ Jednak se bude snažit slyšet, jak Duch vane v něm samotném, a zároveň také, co Duch koná v dalších členech společenství. Otázkou zůstává, jak by takový prostor pozornosti k Duchu svatému měl v konkrétním společenství církve vypadat. Určitě to nesplní jen mše svatá, kde není možné, aby se prostý věřící mohl svobodně vyslovit, ani farní porada, kdy by se řešila pouze organizace a fungování farnosti.

Když se snažíme o respektování autentického života obce objevujeme velkou rozdílnost, se kterou musíme u různých obcí počítat. Pokud chceme skutečně zaregistrovat a respektovat život autentický, nemůžeme se spokojit s nějakými obecnými poučkami, ale budeme se snažit vnímat specifika toho kterého místa. Právě v respektu k rozdílnosti místa leží, zdá se, další moment, bez kterého se církev oživit nemůže. Znamená to tedy odvalu k decentralizaci, kdy lidé, žijící na tom kterém místě, budou moci do života farnosti zasahovat.¹⁸⁵ Pokud naopak budeme řešit například nedostatek kněží jen plošnou centralizací, kdy menší místa budou zanikat a věřící se budou stahovat do větších míst, nedá se čekat, že by tím autentický život v centrálních místech nějak zásadně vzrůstal.

Poslední skutečností, kterou Bouše jmenuje, je podporování touhy po pravdě. Bouše k tomu zřejmě vedl své komunity, například zpověďmi, které dělal v komunitě v Záběhlicích.¹⁸⁶ Společným vyznáváním všeho nepravdivého, co se v komunitě nacházelo, se pročišťovaly vzájemné vztahy a rostla důvěra. Celá komunita pak mohla

---

¹⁸⁴ Tématu dvojího naslouchání se budeme více věnovat v kapitole 3.4.3. Princip dvojího naslouchání.

¹⁸⁵ O tom více v kapitole 3.1. 5 V církvi na cestě je celek nadřazen části.

¹⁸⁶ Srov. BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 33.

více usilovat o společně hledanou pravdu. I samotný příklad jeho života, kdy se snažil o pravdu usilovat studiem, byl pro obec jistě příkladem.

Bouše tedy vidí ožívování církve v hledání a vytváření prostoru, kde je možné naslouchat Duchu, kde se respektuje autenticita místního života a hledá pravda. Lakmusovým papírkem, kde se tyto věci projevují, je podle něj liturgie. Od ní se vše další odvíjí. Teprve tedy, když jsou tyto věci ozdravovány, mohou ovlivňovat i ostatní v církvi, například finanční zajištění, organizační správu či vykazování činnosti. Toto všechno je důležité. Ale až v druhém kroku. Jinak to bude jen počítání neživotných zbytků zdeformované a umírající církve.

2.5.3 V živé církvi jsou důležitější lidé než kostely

V této podkapitole představíme jeden projev, který je podle Boušeho charakteristický pro církve, která žije. Je jím vzájemná blízkost mezi věřícími. Podle něho platí i opak. Pokud je ve společenstvích anonymita a formálnost, život tam není, a proto toto shromáždění nemůže mít ve svém středu Krista, který je Životem.¹⁸⁷

Vzájemná blízkost mezi věřícími není tedy podle Boušeho nějaká nadstavba. Spíše jde o něco konstitutivního a rozhodujícího. Shromáždění kolem Krista nás vede k tomu, abychom si nenechávali odstup a netvořili jen diváky vzdáleného divadla. Ten, který se stal z lásky k nám Bohem blízkým a vstoupil s námi do vztahu, vede nás také k tomu, abychom měli vztahy mezi sebou. Pokud on je v našem středu jako určující bod našeho konání a života církve, není možná anonymita a vzdálenost. Jeho přítomnost je podle Boušeho také garantem naší jednoty. Jak říká, pokud nejsme mezi sebou zajedno, netvoříme vlastně církve.

Možná, že v našem přemýšlení o přítomnosti a životě církve máme tendenci opírat se o viditelné skutečnosti, jako jsou například kostely, které ještě stále stojí uprostřed měst a vesnic. Jako by ony dokázaly ještě nějak držet naše pozice a svědčit o alespoň nějaké přítomnosti církve. Bouše s tímto nesouhlasí. A povzdech, který vyslovuje, ukazuje, že pouhá přítomnost kostelů přítomnost církve neznamená. „Neboť u nás už vlastně není

---

¹⁸⁷ Připomeňme již uvedený citát „Ti, kdo do kostela přicházejí, aby se na liturgii dívali nebo ji v lepším případě s knězem hráli (tento výraz nechce být pejorativní, ale konstatující), netvoří vlastně církve, tj. shromáždění ve jménu Kristově. Nemají totiž vztah k sobě navzájem a necítí se zajedno mezi sebou.“ – viz BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 10.

církví, jsou jen kostely. A nikde v nich neuslyšíme autentický text bible, který by nás potěšil.“¹⁸⁸

Tím přichází k dalšímu viditelnému projevu živé církve, kterým je naslouchání Písma. Bible, čtená uprostřed prázdného kostela nebo uprostřed kostela sloužícího jako divadlo a naplněného ne věřícími, ale jen diváky, nemůže být autenticky vykládána. Bouše tak opět naráží na nutnost dvojího naslouchání, kdy se jedno bez druhého neobejde. Skutečné a hluboké naslouchání Božímu slovu musí být, alespoň jak vyplývá z jeho myšlení, doplněno nasloucháním společenství, ve kterém je Písmo předčítáno. Důležité je také potěšení, které z dobře čteného textu Písma vysvítá. Bez dvojího naslouchání se o toto potěšení a útěchu připravujeme.

Rádi bychom ukázali, že Bouše stav chladné církve nejen kritizuje a označuje její defekty, ale dokáže také nastínit další cestu. Podle jeho vidění už se dokonce církev na tuto cestu vydává a začíná se proměňovat. Proměna, které si všímá, spočívá v přerodu církve většinové, kdy společnost a církev defacto splývala, v církev diaspory.

Také u nás dochází uvnitř církve k proměně, kterou ovšem její duchovenstvo většinou nerespektuje, protože ji zatím nezaregistrovalo nebo se jí bojí jako čehosi nebezpečného, z klidu vyrušujícího, nebo dokonce rozvratného. Tato proměna spočívá v tom, že tato církev, tak jako církev na celém světě, se stává církví diaspory.¹⁸⁹

Podle Boušeho tato změna může být těmi, kteří v církvi vykonávají duchovní službu, vnímána ne jako něco pozitivního, ale naopak, jako něco nebezpečného. Vyrušuje je to totiž z klidu. Na tento klid bude také často narážet papež František, když bude mluvit o „generálech poražených vojsk“, kteří se budou snažit za každou cenu zachránit status quo, ve kterém mají nějakou moc a postavení, než aby pokračovali jako „prostí vojáci“ a nesli dále do světa evangelium.¹⁹⁰ Hlavním projevem této snahy o udržení klidu v dnešní církvi je zajisté klerikalismus, na který papež František často upozorňuje jako na jeden z momentů, které brzdí další vývoj církve. A i v této práci na něj ještě dojde řeč. Jak tato církev diaspory podle Boušeho vypadá?

Žije skutečně jen v nepočetných ‚farnostech‘, které vznikají svobodně z lidí, kteří jsou si navzájem blízcí a touží po Kristu, a proto vytvářejí duchovní společenství s kněžími, kteří jsou s to jim sloužit

---

¹⁸⁸ Ibid., s. 44.

¹⁸⁹ Ibid., s. 14.

¹⁹⁰ Srov. EG 96.

podle jejich potřeb. Této církvi budoucnosti, tak jak je asi zamýšlena Duchem svatým, se zatím oficiálně nevychází vstříc.¹⁹¹

I při charakteristice církve diaspory zmiňuje Bouše blízkost lidí navzájem. Ta je také, vedle touhy po Kristu, jedním z důvodů, proč se vůbec farnosti v církvi budoucnosti vytváří. Farnosti tedy nevznikají nebo neexistují v návaznosti na teritorium. Už vůbec ne na předem danou síť, jejíž hustota je dána například vzdáleností nebo časem dojezdu do kostela. Naopak, podle představy Boušeho jde o „svobodný vznik z lidí“. Jak by tento vznik fungoval v praxi Bouše nerozvádí. Pro naše hledání formy církve v dnešním světě je ale jistě důležité ptát se, zda je dnes v podstatě jediné kritérium, tedy kritérium dostupnosti a pokrytí celého území, podle kterého se farnosti často jen udržují v chodu, vůbec ještě nosné.

V charakteristice církve diaspory se Bouše znovu vrací ke svému nejdůležitějšímu tématu, kterým je liturgie a slavení mše svaté. Nejde již o středověké pojetí mše jako posvátného divadla, ale jako rodinnou večeři s lámáním chleba.¹⁹² Církev, jejímž hlavním a viditelným projevem budou farnosti vyznačující se hlavně společenstvím a blízkostí, nebude prožívat svůj nejposvátnější obřad jako posvátné divadlo, ale bude dávat důraz na aspekt prostého lámání chleba, kterým bude vyjadřovat rodinnou atmosféru.

2.5.4 Živá církev prožívá moc společenství ne moc nadvlády

Řeší-li Bouše život církve a jednotlivých komunit, nutně musí narazit také na téma moci a vztahu mezi kněžími a věřícími. Jak Bouše tyto otázky vnímá?

Z mnoha Boušových textů prosvítá oddělení a nedorozumění mezi prostými věřícími a kněžími, kteří mají komunity vést a předsedat společné liturgii. Bouše často pojmenovává cizost a neporozumění, které je podtrhováno duchovní mocí, které by kněz měl být nositelem. „Kněz, herec tohoto divadla, oblečený do kostýmu liturgických rouch, se považuje za člověka, který nepatří do shromáždění, ale je nad ním, neboť je obdařen tajemnou mocí nad církví.“¹⁹³ Bouše vidí, že duchovní moc, která má být ke službě společenství, slouží spíše k oddělení se od společenství a postavení se nad něj. Posluchače bohoslovecké fakulty v Litoměřicích proto vybízí, aby usilovali o porozumění lidem, ke

---

¹⁹¹ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 14.

¹⁹² Srov. Ibid.

¹⁹³ Ibid., s. 10.

kterým jsou posláni. „Jste z nich, jim rovní, a patříte mezi ně. Abyste jim rozuměli, nesmíte se od nich distancovat a před nimi uzavírat v nějaké věži ze slonoviny.“¹⁹⁴

K tomuto postoji Boušeho nevedou jen nějaké pastorační důvody, například aby dokázali jako kněží lépe církev spravovat. Argumentuje samou podstatou církve, která má být Božím lidem. „Nevěřím-li, že tito konkrétní lidé, kteří ode mne aktuálně žádají službu, jsou církev, nevěřím vůbec, že církev existuje a nemám právo se modlit Apostolikum.“¹⁹⁵ Pro něho tyto otázky tedy nejsou otázkami organizačními, ale hluboce dogmatickými. I jednota mezi klérem a laiky není věcí organizace, ale vyjádřením hluboké podstaty církve.

Bouše v této jednotě nevidí jen cíl, ale také prostředek vedoucí k oživení a nápravě. Pokud jako kněz prožívá skutečně svoji příslušnost k církvi a k církevní obci, právě to mu dává potřebnou perspektivu, ze které může nešvary v církvi vidět.¹⁹⁶ Prožívání skutečné příslušnosti k církvi jako „údu“ společného těla mu dává možnost nahlédnout kriticky na „tradiční chápání a uplatňování duchovní moci“. Z tohoto úhlu pohledu mu také přijde nepatřičné problémy církve „omlouvat a zakrývat“.

Tento Boušeho postoj je velmi zajímavý, pomyslíme-li na situace řešení různých problémů v církvi. Často mají představitelé církve pocit, že se nic neděje, že k žádnému „zneužívání slova božího, zákonictví a k touze po světském vlivu, moci a majetku“ nedochází. Jako by z jejich perspektivy podléhali jakési slepé skvrně, která jim znemožňuje vidět. Velmi podobně je na tom král David, když přestane být se svým lidem (srov. 2 Sam 11). Zatímco jeho služebníci i celý Izrael táhne do boje, on zůstává v centru Jeruzaléma. Možná i tímto oddělením se stává slepým k násilí, které pak koná. Když uvážíme citlivost a zbožnost Davida, je tato jeho slepota ke zlu velmi zářející. Vysvobodí ho z ní až prorok Nátan. Svým podobenstvím ho vede a dá mu vidět svět zase očima lidu, konkrétně zneužitého chudáka, který byl okraden boháčem. Tím král David nevědomky opustí pozici nadřazenosti nad lidem a v pohledu z periferie se opět znovu

---

¹⁹⁴ Ibid., s. 19.

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ V této souvislosti připomeňme citát: „Právě proto, že jsem údem katolické církve, musím nesouhlasit se zneužíváním slova božího, se zákonictvím, s touhou po světském vlivu, moci a majetku. Pochybenost tradičního chápání a uplatňování ‚duchovní moci‘ se v situaci, v jaké jsme my, zjevuje v podobě oblundné. A neposloužili bychom církvi, kdybychom se snažili tuto skutečnost omlouvat a zakrývat.“ – viz BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 22.

stane součástí lidu.¹⁹⁷ Právě to ho pak vede k pokání a ke změně smýšlení. Podobně je pro Boušeho důležitá příslušnost kněze k církvi a ke konkrétnímu společenství. Tím dokáže vidět farnost i svoji vlastní službu z různých pohledů a v síle toho ji bude moci dále dobře utvářet. Papež František potom tento princip shrne do zásady, že realitě se rozumí lépe při pohledu z periferie než z centra.¹⁹⁸

Centrum a periferie se zkrátka potřebují. Naopak, věci moc nefungují, když je komunikace mezi nimi zásadně nesymetrická. K tomu má větší sklon církev, která více spoléhá na „moc duchovní“ než na „moc společenství“. Z centra směrem k periférii jdou rozkazy a požadavky, z periférii k centru pak úcta, poslušnost, plnění zadání a výkazy práce.

Názorným příkladem vzájemné potřeby centra a periferie je už sám příběh o ukřižování našeho Pána, jak ho líčí evangelisté. Vpředvečer svého umučení daruje Ježíš svůj život ve večeřadle, když dává svým učedníkům své tělo a krev ve způsobách chleba a vína. Na tuto událost se budou později učedníci odvolávat, když budou podle příkazu svého Mistra slavit toto Lámání chleba.

Plné zjevení Ježíšova darování života se však uskuteční až následující den, když na kříži umírá. Tam je jeho smrt zřejmá jako naprosté darování se za záchranu člověka. Zajímavé je, že zatímco ve večeřadle byli apoštolové v kompletním složení, pod křížem podle tradice stojí pouze jeden z nich. A tak musí přijít ke slovu jiní učedníci, kteří sice nebyli ve večeřadle, nyní se ale stávají aktivními postavami Ježíšova příběhu. Například nějaký Šimon, který jde kolem z pole, je jediný, kdo se dotkne Ježíšova kříže a pomůže mu jej nést (srov. Mk 15,21). Podobně po Ježíšově smrti, když zaznívá vyznání potvrzující, že na kříži zemřel skutečně Syn Boží, neříká to Petr, jako u Cesareje Filipovy (srov. Mk 8,29), ale setník, který stál při tom (srov. Mk 15,39b).

Paradoxně, o dva tisíce let později, budou ti, kteří zdůrazňují svoji kněžskou moc a nadřazenost nad laiky, také zdůrazňovat, že mše svatá není jen připomínka poslední večeře Pána Ježíše, ale především zpřítomnění Kalvárské oběti. Slovy Boušeho budou dělat ze mše svaté posvátné divadlo. Zapomínají však při tom, že kromě Jana nikdo z učedníků na Kalvárii pod křížem nebyl. Vrcholnou Kalvárskou obětí tedy znají jen

---

¹⁹⁷ Více k tomu: MORRA, Stella. *Dalle periferie un altro sguardo*. Torino: Effatà Editrice, 2015, s. 13.-28.

¹⁹⁸ Poprvé toto papež František použil 26. 3. 2013 ve spontánní reakci na pozdrav jednoho z farářů, sloužících na periférii Říma.

z vyprávění právě těch prostých laiků, těch, kteří se skutečně dotkli Ježíšova utrpení, tedy Šimonů přicházejících z venkova, z periferie. Podobně jako v prvotní církvi si o událostech ve Večeřadle a na Kalvárii museli vzájemně vyprávět a pomáhat si tak navzájem, aby díky svým rozdílným zkušenostem vůbec porozuměli Ježíšovu tajemství, podobně tak i dnes se církevní centrum a církevní periferie vzájemně potřebuje.¹⁹⁹ Kněží si nestačí sami a nepotřebují věřící jen jako posluchače. Prostí laici je nenahraditelně uvádějí do tajemství eucharistie, a tedy i jejich kněžství.

---

¹⁹⁹ Téma rozvedeme ještě více k jeho aspektu potřeby vyprávění v kapitole 3.6.2 Církev stojící na vyprávění.

3 Hledání ekleziologie odpovídající dnešnímu světu

Jaká má být církev v dnešním světě? Jak žít naši víru společně, skutečně a způsobem, který je zaznamenaný také pro okolní svět? Pro odpovědi na tyto otázky si bereme jako hlavní inspiraci Ježíše, který o sobě před svojí smrtí prohlašuje, že je cesta, pravda a život. Pokud Ježíš, který je cestou, pravdou a životem, zakládá církev, dá se předpokládat, že by měla mít podobné charakteristiky, jako má on sám. Tedy, že by měla být na cestě, že by se měla snažit o pravdivost a být plná života.

V první kapitole jsme ukázali tyto tři rozměry v kontextu Písma a Ježíšova života. V druhé kapitole jsme potom četli texty Bonaventury Boušeho. I v nich jsme zdůrazňovali především podněty, směřující k životu církve a k její formě. Snažili jsme se je utřídit a číst právě v námi zvolených rozměrech.

Podněty, které jsme získali z četby Boušeho textů teď budeme rozpracovávat dále v devíti podkapitolách. Každému rozměru z trojice cesty, pravdy a života věnujeme tři. Budeme se v nich snažit rozvádět získané postřehy vzhledem k situaci dnešního světa. Inspirováni při tom budeme teologií papeže Františka a dále několika teology současné Evropy. Papeže Františka vybíráme nejen jako současného papeže, ale také vzhledem k jeho evangelizačním důrazům, které v jeho textech můžeme najít. Především v jeho apoštolské exhortaci *Evangelii Gaudium*, která vyšla v roce 2015 najdeme mnoho podnětů, které mohou posloužit k hledání formy církve.

Předmětem našeho zkoumání bude forma církve, kterou si definujeme tak, že jde o hledání způsobu, jak viditelně a společně žít křesťanskou víru.²⁰⁰ V našem pojetí však nepůjde o ekleziologii scholastického pojetí, patřící spíše k oborům dogmatické teologie. Náš přístup odpovídá spíše ekleziologii pastorální a fundamentální. Přitom se budeme často opírat o přístup biblické teologie. Vhodnost tohoto přístupu vidíme především v tom, že zkoumané problémy a jejich řešení se díky Písmu daří lépe zasazovat lépe do každodenního života církve. Tomu také odpovídá zkušenost autora, kdy vše, co v řešeních navrhuje, uskutečňuje zároveň v praxi církve, ve které žije a pracuje.

---

²⁰⁰ K tomuto tématu více: MORRA, Stella. *Dio non si stanca: la misericordia come forma ecclesiale* Bologna: Edizioni Dehoniane, 2015.

Církev a cesta

Ježíš, který je cestou, zakládá církev, která je sama na cestě. Tento rozměr budeme rozpracovávat ve třech podkapitolách. Nejdříve se budeme snažit pojmenovat charakteristiky církve, která se vydává na cestu. Dokáže opustit pozice, které už získala a vydává se po vzoru svého Pána na další proměnlivou cestu (3.1). K tomuto pohybu si musí osvojit umění rozlišovat. Boušovským slovníkem především to, co je mrtvé a co je dobré opustit od toho, co je živé a co je dobré dále rozvíjet. Tomu se budeme věnovat ve druhé podkapitole (3.2). Toto vše také znamená, že musí unést nezajištěnost, kterou opuštění pozic a vydání se na cestu znamená (3.3).

3.1 Být na cestě procesu, ne ve statické pozici (církve a cesta)

Bouše ve svém myšlení o církvi pojmenovává církev, která zprostorní, přestane se otvírat plnosti a zastaví se. Jako by přestala žít v čase, ale usídlila se v přítomné prostorové vymezenosti. Vše je již hotovo, stačí to správně aplikovat. Pokud jsou někde problémy, stačí pozměnit způsob aplikace.²⁰¹

Boušeho postřehy korespondují se situací i dnešní církve. V některých situacích církve a ve snahách je řešit se může zdát, jako bychom se motali v začarovaném kruhu. Stále dokola podobné problémy, stále stejné chyby, stejná námaha, stejné rozčarování z nijakých výsledků. V následujících úvahách se budeme pokoušet hledat ono „jak“ církve vzhledem k dějinám, proměnlivosti, a novým skutečnostem, který svět přináší.²⁰² Chceme hledat způsob, jak může a má církev žít v dnešním světě, aby odpovídala na poslání, která jí její Pán dal. Jaká má být forma církve, aby odpovídala aktuální podobně světa? Jak a kam se má forma církve přetvářet? A kde k těmto proměnám brát odvalu a inspiraci?

3.1.1 Církev vycházející je církev, která se vydává na cestu

S papežem Františkem přichází dnes již velmi zaužívaný termín – církev vycházející²⁰³. Ale z čeho toto označení pramení? Nevychází církev směrem ke světu jen proto, že jí už nic jiného nezbyvá? Nejde vlastně o nábor nových členů? Tyto otázky nejsou v žádném případě řečnické. Naopak. Motiv vycházení církve je třeba najít a představit dobře, hlavně z toho důvodu, že toto vycházení přinese církvi také mnohé nejistoty a bude vyžadovat notnou dávku odvahy. Právě pro tyto okamžiky je dobré mít dobře zakotveno a zodpovězeno, proč si má církev tento pohyb vycházení vlastně osvojit.

První a zásadní pramen pro vycházení církve je sám Bůh. Připisujeme mu různé atributy a nazýváme ho různými jmény. Ale už od prvních stránek Bible vidíme, že je

---

²⁰¹ „Nevídí sebe samo už jako cestu, jako život, který má minulost, přítomnost a budoucnost – zprostorní se. Samo sobě příliš zdůrazní, že nyní je čas spásy, a proto se mu zdá, že v tomto „nyní“ se už všechno naplňuje. Neotvírá se plnosti, ale chápe se jako dokonalé a plné. Stává se pouhou naukou dokonalosti, kterou je prostě nutno převést do praxe, aby už teď člověk uchopil celou spásu, která je plněním této nauky už zaručena.“ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 25.

²⁰² K tématu hledání způsobu, jak prožívat víru ve světě: MORRA, Stella a Luigiana MORTARI. *Umiltà*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2020. Autorky popisují příklad řehole sv. Benedikta, kterému se právě toto „jak“ podařilo pojmenovat.

²⁰³ Papež tento termín používá často, ale poprvé ho přesněji formuluje v EG č. 20-24.

v něm dynamika vycházení, tedy že je Bohem vycházejícím. Když Geneze popisuje stvoření světa, vykresluje Boha, který tvoří svým slovem (srov. Gn 1,3). Slovem, které vychází z jeho úst. Je to slovo tvořivé, uskutečňuje Boží záměr. Tím svědčí o tom, že Bůh není statický, ale že jeho vnitřní život se otevírá a vychází ke svému stvoření. V prvním kroku tak, že jej volá z nicoty k bytí.

Když Adam s Evou zhřeší a ukrývají se před Bohem ve stromoví, projevuje Bůh opět své vycházení. Nečeká někde, až Adam s Evou odčiní vinu a najdou ho, nesleduje situaci z dálky jako divák. Naopak jim vychází vstříc (srov. Gn 3,9). Podobně vychází ke Kainovi, když zabije svého bratra Abela. Opět je to Bůh, který při svém vycházení iniciativně otevírá s Kainem dialog (srov. Gn 4,9). Další dějiny lidstva, jak je popisuje Bible, a především dějiny Izraelského národa, jsou dějinami Božího vycházení. V první kapitole, když jsme představovali Ježíše jako cestu, jsme ukazovali, že vrcholem tohoto Božího vycházení je Ježíš, vtělené Boží slovo. On přišel, aby vešel i do těch nejhlubších propastí zachránit ztracenou ovečku. Kříž Ježíše Krista nás učí, že toto Boží vycházení vlastně nemá meze. Že nás hledá, dokud nás nenajde.²⁰⁴

Misionářský charakter Božího slova najdeme na mnoha stránkách Písma. Uvedme pro příklad Izajášovo proroctví o slovu, kde Bůh říká:

Spustí-li se lijavec nebo padá-li sníh z nebe, nevrací se zpátky, nýbrž zavlažuje zemi a činí ji plodnou a úrodnou, takže vydává símě tomu, kdo rozsívá a chléb tomu, kdo jí. Tak tomu bude s mým slovem, které vychází z mých úst. Nevrátí se ke mně s prázdnou, nýbrž vykoná, co chci, vykoná zdárně, k čemu jsem ho poslal. (Iz 55,10-11)

Paralela s deštěm a sněhem ukazuje jednak dynamiku vycházení Božího slova, pak také jeho účinnost. Slovo sestupuje a je plodné. Umí na zemi pracovat, umí přetvářet lidské dějiny. Tak tento obraz ukazuje, jak je Boží slovo účinné.²⁰⁵

Boží vycházení je v jistém slova smyslu nakažlivé. Když Bůh k někomu promluví, když se jeho slovo s někým setká, tento člověk je pak zván k podobné dynamice. Vyjadřuje to také papež František v exhortaci *Evangelii gaudium*. Jmenuje povolání Abraháma, Mojžíše či Jeremiáše a dodává: „Dnes jsou v tomto Ježíšovu ‚jděte‘ přítomny neustále nové scénáře a výzvy evangelizačního poslání církve a my všichni jsme povoláni

---

²⁰⁴ Více o tom v kapitole 1.7 Ježíš je cestou, která vyšla směrem k nám.

²⁰⁵ Více k misionářskému charakteru Božího slova, které vychází v: THEOBALD, Christoph. *Lo stile della vita cristiana*. Magnano (BI): Edizioni Qiqajon-Comunità di Bose, 2015. Zvláště jde o první část: *Le scritture oggi*.

k tomuto novému misionářskému ‚vyjití‘.²⁰⁶ Vycházení je tedy dynamika, která je typická pro člověka, se kterým se Bůh setkal a kterého pozval k následování nebo kterého povolal k nějakému svému poslání. Jako není působení Boha ve světě statické, ale je projevem neustále překypující a vycházející lásky, podobně mají být na církvi rozpoznatelné tyto vlastnosti, jako znamení o Boží přítomnosti v církvi. Vycházení bude jedním ze základních rozměrů formy církve.

Dekret Druhého vatikánského koncilu z roku 1965 o misijní činnosti církve *Ad gentes* mluví o stejné dynamice. Když v první kapitole představuje naukové základy misie, začíná u Boha, u jeho vnitřního života, u jeho plánu. „Tento plán však vyvěrá ze ‚zdroje lásky‘, z lásky Boha Otce.“²⁰⁷ Vyvěráání plánu znamená vycházení Boha směrem ke zraněnému světu. Konkrétně se vše uskutečňuje v poslání Syna. Tím ve svém vycházení vstupuje definitivně do dějin člověka. „Ale Bůh se rozhodl vstoupit novým a definitivním způsobem do lidských dějin, aby utvrdil mír a společenství mezi sebou a lidmi a aby zavedl bratské společenství mezi hříšnými lidmi navzájem.“²⁰⁸ O letnicích pak sestupuje Duch, který „věřícím vlévá do srdce stejného ducha poslání, jaký pobízel samého Krista“²⁰⁹. Tím se formuje církve. Ježíšovo poslání se tak dále uskutečňuje v poslání apoštolů. „Apoštolý poslal do celého světa, jako byl sám poslán Otcem.“²¹⁰

Tak se církve vydává na cestu. Mnohokrát bude pokoušena k tomu, aby se zastavila, aby spočinula v plodu svého předcházejícího hlásání. Pokud však bude chtít být věrná svému Pánu, nebude to možné. Tak jako on bude muset být stále na cestě. Když bude chtít, aby v ní žil On, bude ho muset následovat v jeho vycházení. A právě k tomu vybízí církve papež František, když chce, aby si znovu dynamiku vycházení osvojila.

Vyjděme, vyjděme nabídnout všem život Ježíše Krista. Opakuji tady celé církvi to, co jsem mnohokrát řekl kněžím i laikům v Buenos Aires: Je mi milejší církve otlučená, zraněná a špinavá proto, že vyšla do ulic, než církve, která je nemocná svou uzavřeností a pohodlností, s níž lne ke svým jistotám. Nechci církve, která dbá o to, aby byla středem, a která se nakonec uzavírá do spleti obsesí a procedur. Pokud v nás má něco vzbuzovat svatý neklid a burcovat naše svědomí, pak je to starost, že mnoho našich bratří žije bez síly, světla a útěchy plynoucí z přátelství s Ježíšem Kristem, bez společenství víry, které je přijímá, bez horizontů smyslu a života. Doufám, že více než strach z pochybení nás bude pudit strach

---

²⁰⁶ EG 20.

²⁰⁷ AG 2.

²⁰⁸ AG 3.

²⁰⁹ AG 4.

²¹⁰ AG 5.

Vycházející církev

z uzavřenosti do struktur, které nám skýtají falešnou ochranu, do norem, které z nás činí nelítostné soudce, do zvyků, v nichž se cítíme klidně, zatímco venku je množství hladovějících a Ježíš nám bez ustání opakuje: ‚Vy jim dejte jíst!‘ (Mk 6,37).²¹¹

3.1.2 Církev na cestě má sejnou podobu života uvnitř i navenek

Vycházení, které objevujeme ve vnitřním životě Boha, se podobným způsobem projevuje i navenek. Stejným způsobem, jakým žije Bůh sám v sobě, vychází ke svému stvoření a k člověku. A tento způsob života předává i dále. Proto také povzbuzuje ke stejnému vycházení stvoření a člověka.

Toto Boží vycházení se však nezrcadlí jen v osobním životě jednotlivců, ale promítá se do lidského společenství jako celku a do vztahů mezi lidmi. Tím pádem se vycházení stává zásadní skutečností také pro církev. Když přemýšlíme o obnovení této dynamiky, nesnažíme se jen o nějakou obnovu duchovního života jednotlivců a o probouzení dynamiky vycházení v jejich osobním životě. Chceme hledat, jak uspořádat církev, aby její forma, tedy její viditelné a společné prožívání víry, co nejvíce napomáhalo vycházení jako společnému stylu života ve světě. Jsou totiž jistě formy církve, které vycházení zdržují anebo téměř znemožňují. Ty je dobré odložit. Jsou naopak formy, které tuto dynamiku podporují. Ty je naopak dobré hledat a podporovat.

Církev vycházející není jen nějakým lidským konstruktem nebo něčím sekundárním. Církev je taková, protože se snaží podobat svému Pánu. Forma církve, tedy společné a viditelné prožívání víry Ježíšových učedníků, má proto vycházení odpovídat. Pokud ne, bude na místě, aby se struktury této dynamice přizpůsobily. Nesmí to být naopak. Tedy, že by církev nevycházela, protože na to nemá potřebnou formu. Podobným směrem apeluje papež František: „Obnova struktur, kterou vyžaduje na konverzi založená pastorace, může být chápána pouze v tomto smyslu: Počínat si tak, aby struktury byly více misijní, aby řádná pastorace ve všech svých instancích byla více expanzivní a otevřená.“²¹²

Důraz nejen na obsah, ale také na formu, jakou se hlásá evangelium a s jakou vůbec evangelium přichází do světa, najdeme již při Ježíšově posílání učedníků do světa. To vidíme už v úvodních verších, které celé Ježíšovo vyslání uvádějí, jak je nalzáme u evangelisty Matouše.

---

²¹¹ EG 49.

²¹² EG 27.

Těchto Dvanáct Ježíš vyslal a přikázal jim: „Na cestu k pohanům nevstupujte, do samařské obce nechoďte; jděte raději ke ztraceným ovcím z lidu izraelského. Jděte a kažte, že se přiblížilo království nebeské. Nemocné uzdravujte, mrtvé probouzejte k životu, malomocné očišťujte, demony vymítejte; zadarmo jste dostali, zadarmo dejte. Neberte od nikoho zlato, stříbro ani měďáky do opasků; neberte si na cestu mošnu ani dvoje šaty ani obuv ani hůl, neboť hoden je dělník své mzdy“. (Mt 10,5-10)

Celé vyprávění o vyslání učedníků hlásat evangelium může být obrazem pro církev, která vychází do světa s Pánovým úkolem. Obsah hlásání shrnuje Ježíš velmi rychle. Mají kázat, že se přiblížilo nebeské království. Potom jim v jedné větě říká, co mají na cestě dělat. Mají uzdravovat nemocné, křísit mrtvé, očišťovat malomocné a vymítat zlé duchy. Další popis se pak týká způsobu, jak mají toto všechno dělat. Jinak řečeno, jak má vypadat forma, ve které do světa přicházejí. Ježíš tomu věnuje dost času a prostoru. Na rozdíl od obsahu, který je shrnut velmi obecně, formu vycházení popisuje velmi detailně. Nejen že si nemají brát zbytečnosti, ale Ježíš jim nedává ani věci, které by mohly jejich misií urychlit a zefektivnit. Nemají například jet na koni, aby byli rychlejší nebo něco podobného. Z celého popisu formy vycházející církve, jak ji Matouš prosvítá chudoba a nezajištěnost.

Vše vyjadřuje věta „Zadarmo jste dostali, zadarmo dávejte“. Už samotná forma církve hlásá, zvěstuje, je evangeliem. Styl, se kterým učedníci do světa přicházejí, je sám o sobě výmluvný. Misie, církve, její vycházení nezávisí na nich samých. Nenesou sebe a nejdou ze své síly. Nesou dar, který dostali a dávají ho dále. Vycházení církve tedy není jen ve způsobu, jak se učedníci, potažmo církve vztahují ke světu. Vycházení označuje styl a způsob života i uvnitř církve. „Zadarmo jste dostali.“ Poznání a prožívání, že všechno je dar od Boha, který vychází ke světu, ovlivňuje způsob života a formu celé církve. To je dynamika, která určuje nejprve vztahy mezi učedníky. Je tak silnou, že i směrem ke světu, navenek nemohou dělat něco jiným způsobem. „Zadarmo dávejte.“ Forma vnitřního života církve i jejího vycházení do světa naprosto souzní a je daná vycházením Božím. Dar a milost se stávají základními elementy tvořícími formu církve.²¹³

---

²¹³ K tématu stylu a formy církve, který pochází od Ježíše více v: KASPER, Walter. *Misericordia - Concetto fondamentale del vangelo - Chiave della vita cristiana*. Brescia: Queriniana, 2015. Kasper zde představuje milosrdenství, jako základní princip upřádání církve a její činnosti. V tomto smyslu je důležitá především sedmá kapitola *La chiesa sotto il metro della misericordia*.

O tomto stylu vnitřního života církve, který odráží jeho vlastní styl, se kterým k nám přichází, mluví také Ježíš při poslední večeři, když myje učedníkům nohy.²¹⁴ Poté co dokončí umývání nohou, sám toto gesto vysvětluje. „Chápete, co jsem vám učinil? Nazýváte mě Mistrem a Pánem, a máte pravdu: Skutečně jsem. Jestliže tedy já, Pán a Mistr, jsem vám umyl nohy, i vy máte jeden druhému nohy umývat. Dal jsem vám příklad, abyste i vy jednali, jako jsem jednal já.“ (Jan 13,12-17). Příklad Božího života, je to, co určuje život učedníků mezi sebou i směrem k okolí, ke kterému jsou posláni. I zde platí, že Ježíš působí na učedníky takovým stylem, jakým on sám žije. Posílá učedníky tak, jak sám je posílán. „Jako mne poslal Otec, tak já posílám vás.“ (Jan 20,21b). Pokud to tak činí, je jim blaze. Prožívají naplnění, církev je takovou, jakou má být.

Pro hledání formy církve, která se vydala na cestu, nám z uvedeného vyplývá důležitý princip, který se objevuje v dokumentech mluvících o evangelizaci už u papeže Pavla VI.

Církev začíná plnit toto své poslání tím, že nejprve evangelizuje sebe samu. Obec věřících má být též obec žité naděje, na které se všichni živě podílejí, a obec bratrské lásky. Proto také i ona sama potřebuje stále znovu slyšet to, čemu má věřit, chce znát důvody své naděje a nové přikázání lásky. (...) Boží lid musí být stále evangelizován, aby si uchoval svěžest, nadšení a sílu potřebnou k hlásání evangelia.²¹⁵

Církev, která se vydává na cestu, a která hledá formy odpovídající a podporující tento styl jejího života, musí uvnitř, mezi svými členy prožívat ono „Zadarmo jste dostali, zadarmo dávejte.“ Jen když bude sama žít evangelium jako skutečný dar, bude ho moci nést světu a být skutečně církvi vycházející.

Jak konkrétně tuto skutečnost v církvi prožívat? V tomto ohledu bude jistě důležité správné prožívání nedostatku a nezajištěnosti v církvi. Témata ještě rozebereme později.²¹⁶ Na tomto místě uveďme jeden příklad z praxe, o kterou se pokoušel Bouše ve společenství, které vedl. V Záběhlicích slavil se svými věřícími zpověď, ve které dával důraz na společný prožitek toho, jak má evangelium promlouvat a ovlivňovat život jednotlivců i celého společenství. Jím popsany průběh liturgie zdůrazňuje dar Božího milosrdenství, ze kterého pak vychází i naše poslání vůči světu. Společné slavení nestojí

---

²¹⁴ Význam Ježíšova mytí nohou ve večeřadle pro prvotní církev je popsán v knize: FOLETTI, Ivan a Zuzana FRANTOVÁ. *Mediální revoluce*. Brno: Books & Pipes, 2021. Autoři zde na mozaikové výzdobě staveb v Ravenně ukazují, že obřad mytí nohou pronikl do křesťanské liturgie a tento motiv měl tedy pro církev té doby a pro utváření její formy velkou důležitost.

²¹⁵ EN 15.

²¹⁶ Viz kapitola 3.3 Církev a nezajištěnost.

v opozici vůči soukromému a osobnímu vyznání hříchů. Může však vést k zřetelnějšímu setkání s Pánem, který daruje svoji milost a tím, že je slavené ve společenství, zvýrazní se více rovina společné odpovědnosti vůči světu.²¹⁷

3.1.3 Církev na cestě jde v čase a nezastavuje se v prostoru

Papež František ve své exhortaci *Evangelii gaudium* představuje čtyři zásady, které mohou posloužit našemu přemýšlení o církvi. První zásada, je zároveň zřejmě ta nejdůležitější. Papež říká, že čas je nadřazen prostoru. Jde o zásadu, která zachycuje napětí mezi plností a omezením. „Plnost vyvolává vůli mít všechno a omezení je zeď, která se mu staví do cesty. ‚Čas‘ pojímaný v širokém smyslu se vztahuje k plnosti a vyjadřuje horizont, který se před námi otevírá, zatímco okamžik je výrazem omezení, jež je v omezeném prostoru zakoušeno.“²¹⁸ Ukažme si teď několik charakteristik, které budou typické pro církev, která má prioritu v čase, a také ty, které náležejí k církvi, která má prioritu v prostoru.

Pro lepší pochopení tohoto „bipolárního napětí mezi plností a omezením“, tedy mezi časem a prostorem, nám pomůže kontrast mezi procesem a pozicí.

Dát prioritu prostoru vede k bláznivé snaze vyřešit všechno v přítomném okamžiku, k pokusu obsadit všechny prostory moci a k sebezotvrzení. Procesy zde mají vykrytalizovat, aby je bylo možné zastavit. Dát prioritu času znamená starat se víc o to, abychom spouštěli procesy, než abychom obsazovali prostory.²¹⁹

Jde o to, na co život církve dává důraz. Buď na pozice, které ovládá a kontroluje, nebo na spouštění procesů. Z citovaného úryvku je zřejmé, že žít s důrazem na prostor je stálejší a poklidnější v tom smyslu, že jsou věci více pod kontrolou, tolik se nemění a dají se lépe předvídat. Na druhou stranu je takový život ohrožován změnami a neumí na ně dobře reagovat. Což pro dobu, která není jen epochou změn ale změnou epochy²²⁰, není zrovna dobrá výbava. Naopak dát prioritu času znamená spouštět procesy. Ty rozhodně nemám úplně pod kontrolou. Aktivita, kterou spouštíme nás přerůstá, vychází z nás a míří

---

²¹⁷ Bouše ve své knize o slavení liturgie popisuje nejen obecnější postřehy ke zpovědi, ale také průběh poslední veřejné liturgie pokání, kterou slavil v Záběhlicích v roce 1973. Více v: BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Malá katolická liturgika*, s. 158-166.

²¹⁸ EG 222.

²¹⁹ EG 223.

²²⁰ Srov. VG 3.

dále. Už touto charakteristikou je jasné, že toto více odpovídá vycházející církvi. Církev se dává na cestu, spouští procesy. To také znamená, že umí lépe reagovat na změny a výzvy, které třeba doposavad nemusela řešit.

Italská teoložka Stella Morra ve své knize *Dio non si stanca* vysvětluje toto napětí mezi prostorem a časem na válce.²²¹ Příkladem války, která má prioritu v prostoru je strategická válka. V ní jde o území a jeho bránění nebo případně dobývání nového. Příkladem války, která má prioritu v čase je teroristická válka. Nebojuje na nějakém omezeném prostředí. Spíše působí tak, že spouští procesy změny ve společnosti. V tomto případě jsou to samozřejmě změny negativní. Především vyvolávají strach. Podstatný rozdíl je, jak se těmto skutečnostem bránit. Ve válce strategické se používají docela jiné prostředky než ve válce teroristické. Když to zaměňujeme, většinou s naší obranou neuspějeme. V případě terorismu se musí k obraně používat také prostředky, které dávají prioritu času. Jinak řečeno, které spouštějí procesy. Znamená to tedy, že se musí začít vzbuzovat opatrnost a ostražitost mezi lidmi, musí se spouště procesy výchovy například na školách, aby lidé uměli dávat první pomoc. Je třeba dělat věci preventivní. Těžko se dá ubránit území, musí se v čase spouštět takové procesy, které pomohou odpovědět na agresi, která je vedena také jako proces v čase. Stella Morra tvrdí, že posledních více než patnáct set let církev přemýšlela více v logice prostoru než v logice času. I Ježíšův příkaz „Jděte do celého světa“ (Sk 1,8) se interpretoval spíše geograficky. Teď žijeme v době, kdy církev musí toto znovu promyslet. Forma církve, která byla nastavená na tuto prioritu prostoru, musí být kreativně přetvářena pro měnící se svět. Klíčem k tomuto promýšlení je důraz na čas a na spouštění procesů.

Papež František, když o této zásadě začíná mluvit, zmiňuje napětí mezi plností a omezeností. Stella Morra toto komentuje²²² a říká, že omezenost evokuje limity a hranice kontrolované oblasti nebo mých možností či sil. Když je chci překonat, jde o asketické úsilí a je to tedy často otázka morálky. Naproti tomu plnost, ke které směřuje proces probíhající v čase, rozněcuje spíše touhu. Tím se čím dál více otvírá horizont naplnění. K pochopení rozdílu mezi prioritou času a prostoru dostáváme další impulzy. Pokud bude mít v životě jednotlivce nebo společenství prioritu prostor, snažíme se o výsledky, které jsou právě teď, které se mohou vykázat, které se mohou zastavit a spočítat. Naopak, jednotlivci i církve, kteří žijí s důrazem na čas neustále prožívají možnost změny,

---

²²¹ Srov. MORRA, Stella. *Dio non si stanca : la misericordia come forma ecclesiale*, s. 114.

²²² Srov. *Ibid.*, s. 115.

dynamiku, která se stále může dál a dál rozvíjet a otevírat. Plnost je vždy před ní, není možné ji v tomto okamžiku dosáhnout, není v mé moci, jen se k ní přibližuji. Stává se pro mě horizontem mého života, a nese eschatologický rozměr. V církvi, která má převahu v prostoru, jsem motivován hlavně výsledky. V církvi, která má převahu v čase, jsem motivován hlavně příslibem a zajímají mě možnosti.²²³

Toto uvažování má pro hledání formy církve důležité důsledky. Pokud skutečně platí, že čas má převahu nad prostorem, pak je třeba, aby církve vyšla na cestu. Aby se nebála spustit procesy, i když neuvidí jejich výsledky. Nikdy nepochopíme všechno. Církve vždy bude mít ještě kam růst. Myšleno ne geograficky, ale právě v čase.²²⁴ Hlavní motivací církve na cestě je příslib, horizonty možností, ke kterým míří. Ne výsledky, které již vykazala. Musíme být v pozitivním smyslu jako teroristé. Nevázat se na prostory. Ale umět spouštět procesy lásky, pravdy, víry. Jak říká papež František, nepřítel sice může ovládnout prostor, ale Bůh vítězí v čase, který má převahu. „Podobenství o pšenici a plevele (srov. Mt 13,24-30) popisuje důležitý aspekt evangelizace, který ukazuje, že nepřítel může zaujmout prostor království a působit škody plevem, nicméně bude přemožen kvalitou zrna, která se časem projeví.“²²⁵

Podívejme se ještě na to, jak se tato skutečnost převahy času nad prostorem, projevuje na konkrétním příkladu formy církve, kterou je farnost.

Farnost není zastaralá struktura. Právě proto, že má velkou pružnost, může nabývat velmi rozmanitých forem, které vyžadují otevřenost a misijní tvořivost pastýře i společenství. Není zajisté jedinou evangelizující institucí, nicméně bude-li schopna neustálé reformy a přizpůsobování, bude i nadále „církví, která žije uprostřed příbytků svých synů a dcer“.²²⁶

Farnost obvykle vnímáme ve spojení s prostorem a s geografickým pokrytím území. Podle papeže Františka však tato struktura může žít tak, aby měla prioritu v čase. Mluví o ní jako o pružné, mající rozmanité formy, které počítají s otevřeností a tvořivostí. Princip převahy času nad prostorem se tedy jistě nenaplní tak, že se stáhneme z nějakého

---

²²³ Srov. Ibid., s. 117.

²²⁴ K tomuto tématu také církve jako společenství objevitelů, které stále znovu vyráží na nové cesty. Více v: MIKULÁŠEK, Josef. *Dynamická církev - Promyšlení ekleziologie J. B. Metzke na prahu třetího tisíciletí*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019, s. 127–132.

²²⁵ EG, 225.

²²⁶ EG ,28, citace z ChL, 26.

prostoru. Ale spíše ve způsobu, jakým na tomto prostoru formu církve žijeme a vytváříme.²²⁷

3.1.4 Církev na cestě neustále mění úhel pohledu

Církev, která je na cestě, má jednu velikou přednost. Neustále se mění její úhel pohledu, ze kterého se dívá na svět kolem sebe. Tím získává jednu užitečnou dovednost, která je zvláště v proměňujícím se světě velmi potřebná. Když si totiž přestavíme církev, která se zastaví a která zprostorní, rozhodně tím nezastaví měnící se svět, ve kterém žije. Změnu světa tedy popisuje jako divák, ze své statické pozice. Pokud je ale církev na cestě, pokud se sama vědomě proměňuje, znamená to, že se neustále mění pozice, ze které se na proměňující svět dívá. A protože má církev ve své tradici velmi dobrou paměť, umožňuje jí to vnímat realitu světa i svojí vlastní, mnohem hlouběji než při pasivním, statickém postoji.

Při těchto úvahách vycházíme z myšlení italské socioložky Marinelli Sclavi, která ve své knize o umění naslouchání²²⁸ vyslovuje pravidlo, že vše, co ve světě vidíme, záleží na úhlu pohledu, ze kterého se na svět díváme. K poznání našeho úhlu musíme trochu popojít, změnit svojí pozici, tedy změnit náš pohled na svět. V momentě, kdy se pohybujeme a uvědomujeme si to, získáváme mnohem přesnější vhled do okolního světa. To ale vyžaduje odvahu vykročit. V tomto kontextu tedy také odvahu opustit svůj zažitý pohled na věci, poodstoupit, popojít, a podívat se na svět a každodenní situace z jiného úhlu pohledu. Každopádně je to dovednost, která může velmi přispět pro život církve pro okolní svět. Zvláště v případě, když je společnost i církev tolik rozdělená.

Schopnost podívat se na skutečnosti z jiného úhlu pohledu, je důležitá také pro život uvnitř církve. I pro vnitřní diskusi je přínosné, když je církev skutečně na cestě. Tedy, když mají její členové odvahu opustit své vidění světa, svůj úhel pohledu a podívat se na věci očima toho druhého. Jen tak je asi možné překonat Kainův komplex, kdy nás vše „jiné“ provokuje a vede k tomu, abychom to eliminovali. Církev, která je na cestě a její členové, kteří jdou po cestě, kterou je Ježíš, tak mají schopnost využívat jinakost

---

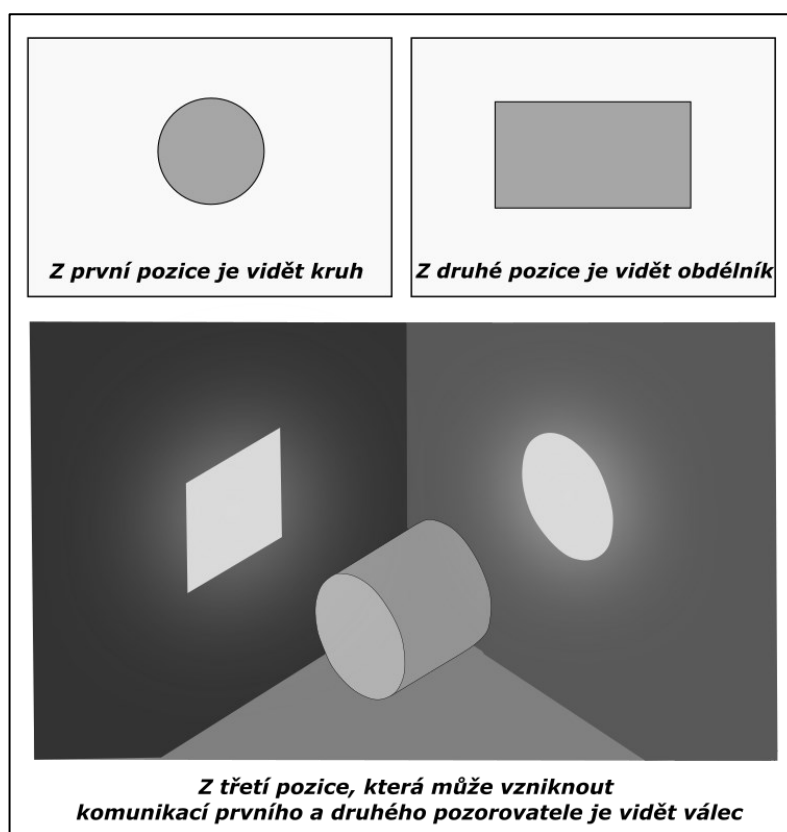
²²⁷ K tématu farností se ještě vrátíme při promýšlení dalšího upořádání pastorače, viz například kapitola 3.8.2 Farní trs.

²²⁸ Srov. SCLAVI, Marianella. *Arte di ascoltare e mondi possibili. Come si esce dalle cornici di cui siamo parte*. Milano: Mondadori Bruno, 2003.

k vlastnímu obohacení, k poznání svého úhlu pohledu, postoje a ke společnému soužití, které dovolí neeliminovat Abeli našeho společenství, ale vidět v nich bratry.

Italská teoložka Stella Morra ve své knize *Incantare le sirene* říká, že poznat náš úhel pohledu je věc velmi obtížná.²²⁹ Podle jejího mínění však toto není nějaká sekundární dovednost. Souvisí to totiž s naší vírou v trojjediného Boha. Pro lepší názornost připojujeme k vysvětlení obrázek.²³⁰ Na obrázku vidíme tři pohledy na jednu skutečnost. Z první pozice je vidět kruh, z druhé pozice je vidět obdélník a teprve ze třetí pozice je vidět válec v jeho plasticitě. Přestavme si, jak by situace na obrázku mohla probíhat v církvi. Například laici by viděli řešený problém z pozice číslo jedna. Byli by přesvědčení, že vidí kruh a skutečně a pravdivě by ho také viděli. Při tom by ale mohli

být snadno nabádáni k poslušnosti a podřízení se vidění jejich přestavených, kněží a biskupů, kteří nahlízejí na daný problém z pozice číslo dvě. Oni, pravdivě a autenticky vidí obdélník. A zodpovědnost, kterou jim jejich úřad dává je vede k tomu, aby naléhali na jim svěřené věřící, aby byli pokorní a podřídili se jejich vidění světa, tedy aby viděli místo kruhu obdélník. Situace laiků i kleriků je v tom případě složitá. Má pravdu jedna

²²⁹ Srov. MORRA, Stella a Marco RONCONI. *Incantare le sirene. Chiesa, teologia e cultura in scena*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2019., 78.

²³⁰ Srov. Ibid., s. 79.

nebo druhá strana? Pokud nebude církev místem dobré komunikace, ale jen jednostranných proklamací, povede to nezvratně ke schizofrenii nebo k rozdělení. To asi častěji bude spíše neviditelné a neuvědomělé, ale rozhodně faktické. V každodenním životě věřící laika samozřejmě žije podle toho, co vidí. Protože však nechce být v rozporu s církví, na nějaké své zbožné rovině bez hlubšího přemýšlení přijímá vidění představených v církvi.

Řešením tohoto napětí není ani demokratické hlasování, kde zvítězí pohled, který bude zastávat většina zúčastněných, ani autoritativní vnucení pohledu silnějšího. Řešení naznačuje a inspiruje víra v trojjediného Boha. On totiž nevidí věci jen z jednoho úhlu pohledu, ale jeho trojjediný pohled je právě jednoduchý, a přitom dokonale plastický. Dokáže v sobě zahrnout rozdílnost, a přitom je v naprosté jednotě. Teprve, když si církev osvojí dynamiku Boží pohledu, teprve když bude vytvářet pro své věřící i představené prostředí, kde je možné být bezpečně na cestě, tedy v pohybu, kterým se rozumí opuštění svého úhlu pohledu a podívání se na svět očima toho druhého, teprve pak je možné vidět svět plasticky a do hloubky. Nejde o to, kdo má pravdu a kdo ne, ani kdo je slabší a nedokáže si ji obhájit. Tento problém nás vybízí k tomu, abychom se pohnuli. Ne proto, abychom ztratili nebo popřeli své vidění světa, ale, když budeme mít odvalu a podíváme se na věc očima druhého, abychom byli tímto pohledem obdarováni a nakonec viděli svět hlouběji a celistvěji. Proměna vidění světa je pak podobná rozdílu, který prožijeme při poslechu nějaké skladby unisono anebo v její symfonické podobě.²³¹

3.1.5 V církvi na cestě je celek nadřazen části

Druhý princip, který papež František představuje ve své exhortaci *Evangelii gaudium*, je, že celek je nadřazen části. „Celek je víc než část a je také víc než pouhý součet jeho částí. Netřeba se tedy přespříliš zabírat omezeními a částečnými otázkami. Je třeba stále rozšiřovat pohled, abychom rozpoznali větší dobro, které prospěje nám všem. Je však třeba to činit bez vytáček a bez ztráty vlastních kořenů.“²³² Pokud toto pravidlo spojíme s dynamikou cesty, k čemuž nás vybízí i tvrzení, že „je třeba stále rozšiřovat pohled“, stává se pro nás velmi inspirativní. Církev, která je na cestě, tím že putuje, že stále mění svůj úhel pohledu, si také „stále rozšiřuje pohled“. A toto platí i ve vnitřním životě. Nahlížení věcí očima druhého, je vlastně rozšiřování si pohledu.

---

²³¹ Viz též BALTHASAR, Hans-Urs von. *Pravda je symfonická*. Praha: Vyšehrad, 1998.

²³² EG 235.

K hlubšímu vysvětlení používá papež František obraz mnohostěnu. Obraz, který však není možné vnímat staticky, ale spíše se jedná o dynamické vidění světa a církve, které svědčí o odvaze a pohybu.

Modelem je mnohostěn, jenž představuje konvergenci všech jeho částí, přičemž každá z nich si uchovává svou originalitu. Jak pastorační působení, tak i politická aktivita se v takovém mnohostěnu snaží od každého získat to nejlepší. Jsou tam začlenění chudí s jejich kulturou, plány a potencialitou. Dokonce i lidé, kteří mohou být kritizováni za své omyly, mohou nabídnout něco, co se nesmí ztratit.²³³

V první části popisu mnohostěnu papež vylučuje jakékoliv statické pojetí. Nejde o rovnováhu, kdy se tedy nějak společně domluvíme a setřeme tak rozdíly. Naopak. Jde o obraz, kde rozdíly jsou zachovány, každý je originál. A rozdílnost dává církev do pohybu, uvádí ji na cestu a právě tento pohyb, umožňuje začleňovat originální členy společenství, aniž by se zničila jejich originalita. Církev na cestě tak umí do svého života začlenit i chudé nebo lidi omylné. K míru není třeba vše převálcovat a zničit všechny rozdílnosti. To by byla církev jen součtem všech jednotlivců. Ona je ale více. Není statickým tělesem klidu, kde je vše vyrovnáno. Je na cestě, je stále více, neustále se obohacuje a roste dalšími a dalšími jedinečnými lidmi.

Pokud je církev na cestě a platí o ní, že celek je více než část, může také začít požívat velké obdarování, že není třeba se „přespříliš zaobírat omezeními a částečnými otázkami“. Platí to velmi přesně i naopak. Církev, která se zastaví, a ztratí ze zřetele „celek, který je větší“, má velkou tendenci svoji sílu a energii vrhat do řešení „omezení a částečných otázek“. Tragické je, že čím více taková církev stojí a čím více se vysiluje řešení omezení a částečných otázek, tím menší má sílu konečně se rozejít dále. Motá se tak stále v „začarovaném kruhu“.

3.1.6 Církev na cestě je pozorná k periferiím

V životě člověka je asi nevyhnutelné, že něco vnímá jako centrální skutečnosti a něco jako věci spíše okrajové. Tomu, co patří do našeho pomyslného centra, věnujeme náležitou pozornost a na to, co se naopak nachází na okraji, snadno zapomínáme. Platí to nejen o jednotlivcích, ale i o společnosti, a tedy také logicky o naší církvi.²³⁴ Pokud jsme

---

²³³ EG 236.

²³⁴ O misijním potenciálu, který přináší větší pozornost k periferiím více v: GALLI, Carlos M. *Dio vive in città. Verso una nuova pastorale urbana*. Libreria Editrice Vaticana, 2014, s. 235–262.

ve svém životě spíše statičtí, máme k rozdělování reality na tu středovou a periferní, větší tendence. Pokud jsme naopak na cestě, pokud se v realitě světa pohybujeme, může nás to vést k přibližování se tomu, co jsme dříve vnímali jako periferní.

Pro církev a její život může být rozdělování skutečností na centrální a periferní docela zásadní. Papež František totiž ve svém přemýšlení ukazuje, že pozornost k lidem na okraji je pro církev téměř nenahraditelnou pomocí.²³⁵ Nevidí je jako zátěž, nebo jen jako nějaký subjekt, kterému je třeba pomoci. Naopak, vidí v nich pro církev velké obdarování, protože mohou církvi dávat právě to neustálé „rozšiřování pohledu“. Proto vyslovuje, že „realitě se lépe rozumí ne z centra, ale z periferie“²³⁶. Znovu připomeňme princip, uvedený již dříve. K tomu, abychom mohli nějakou realitu nahlédnout z periferie, je třeba odvaha opustit úhel pohledu. Obdarován jsem pak vlastně třikrát. Jednak poznám pohled druhého člověka, jeho očima mohu nahlédnout nenahraditelným způsobem sám sebe, a tedy i svůj pohled na svět, a nakonec složením si toho svého a toho jiného, mohu poznat celkovou realitu světa hlouběji. Pokud bude mít církev na cestě odvahu dojít až k periferiím, může být také ona obdarována způsobem, který by stojíce na jednom místě jen těžko získala.²³⁷

Uvedme dva příběhy z Písma, které nám pomohou pochopit, jak jsou pro církev periferie důležité a jak, pokud k nim nevyjde, zůstane ochuzena. Prvním obrazem nám bude David po svém hříchu (srov. 2 Sam 12,1-25). Při našem zamyšlení vyjdeme z textu, který uvádí Stella Morra ve své knize *Dalle periferie un altro sguardo*²³⁸ a tento biblický příběh vztáhneme na život celé církve. Příběh, který popisuje krále Davida po svém hříchu s Bat-šebou (srov. 2 Sam 11,1-26), nás bude zajímat hlavně z důvodu, jak je možné, že si David svůj hřích neuvědomoval. Jak je možné, že někdo tak zbožný, spravedlivý a odvážný, někdo, kdo zná Hospodina a dokáže s ním na hloubce mluvit,

---

²³⁵ K tématu významu periferií pro papeže Františka v: FERNÁNDEZ, Víctor Manuel a Paolo RODARI. *Il progetto di Francesco. Dove vuole portare la Chiesa*. EMI, 2014. Autor v knize ukazuje, že princip vycházení vůči periferiím se pro církev může stát zásadním hybným momentem pro celou evangelizaci.

²³⁶ Poprvé toto spojení papež František použil 26. 5. 2013 při návštěvě jedné farnosti na okraji Říma.

²³⁷ K tématu, jak periferie obohacují pohled církve více v: FERRAROTTI, Franco et al. *Periferie: da problema a risorsa*. Roma: Sandro Teti, 2009.

²³⁸ MORRA, Stella. *Dalle periferie un altro sguardo.*, 13-28.

nemá své svědomí citlivé na zabití nevinného Uriáše, muže Bat-šeby. Jak je možné, že v jeho vidění světa je tato slepá skvrna?²³⁹

Důležité na Davidově příběhu je také jeho rozuzlení. David si totiž nemůže pomoci sám. Ze svého úhlu pohledu na tom zkrátka nic špatného nevidí. Potřebuje poodstoupit. Potřebuje změnit úhel pohledu a podívat se na to očima slabšího. A pak se může vrátit do svých očí, do svého postavení a začít jednat podle toho. Obdarován pohledem druhého najednou vidí situaci mnohem více plasticky. Neztrácí ten svůj pohled, nepřestává být králem, ale najednou jeho pohled není jen královský. Je obohacen pohledem z periferie.

Protože toho ale není David při své velké síle a moci schopen sám, potřebuje někoho druhého. Přichází k němu Nátan, prorok, který mu vypráví příběh s ovečkami, kdy bohatý vezme jedinou ovečku chudákovi. David je Natanovým vyprávěním veden k tomu, aby se na situaci podíval z pohledu toho chudého, z pohledu periferie. Použitým způsobem, které Nátan vyprávění vede, dodává Davidovi odvalu, aby vyšel ze svého pohledu. Teprve pak mu říká: „Ten muž si ty!“ (2 Sam 12,7). Z dalšího vyprávění je zřejmé, jak tato zkušenost (toto vyjítí ze svého pohledu) Davida obohatila a jak mohl nahlédnout sám sebe nečekaným způsobem.

Převédeme-li toto vyprávění na církev, znamená to, že církev, která se zastaví, pokud je podobná alespoň v nějakých aspektech Davidovi, má slepé skvrny, které sama nevidí a ze kterých si ani sama nepomůže. Potřebuje odvalu, nahlédnout sebe sama z odstupů. Nejlépe, když se tak stane podobně jako u Davida, aby měla vypnutý obranné mechanismy, které se jinak při jakémkoliv náznaku problému zapnou a k žádnému nahlédnutí sebe sama z periferie nedojde. Vystává tedy otázka, kdo je pro církev, a především její představitele, takovým Nátanem a jaký jazyk, jaké podobenství by měl volit, aby dovolil církvi nahlédnout sebe sama z periferie, aby dostala odvalu rozejít se. Cestu a řešení naznačuje papež František: „Proto si přeji církev chudou a pro chudé. Oni nás mají mnoho co učit. Kromě toho, že mají účast na *sensus fidei*, poznávají vlastním utrpením trpícího Krista. Je nezbytné, abychom se od nich všichni nechali evangelizovat.“²⁴⁰

---

²³⁹ Sociolog Prokop vztáhnul obraz slepých skvrn na společnost jako celek. Ve své knize popisuje, co tato slepá místa pro společnost znamenají a jak s nimi může pracovat. Více v: PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny*. Brno: Host, 2020.

²⁴⁰ EG 198.

Pokud se tedy církev rozejde, vyjde ze svého statického klidu a vejde na cestu zraněného světa, chudí, které bude na své cestě potkávat a do jejichž hlasu se bude zaposlouchávat, ji budou očišťovat od jejich slepých skvrn. Budou ji tak učit chápat, co má právě v těchto složitých situacích vlastní slepoty dělat. Naopak církev, která se na tuto cestu nevydá, církev, která zůstane ve zprostornění vlastní dokonalosti, zůstává slepá, arogantní a s velkou pravděpodobností se i ona bude dále dopouštět podobných brutálností, které si ke všemu ani nebude uvědomovat a které sama přes slepé skvrny neuvidí. Nejhoršími příklady této zaslepenosti jsou skandály, které církvi otřásají. I dnešní církev má své Davidy, kteří nejen že násilnosti dělají, nebo je kryjí, ale k tomu všemu je ani nevidí a svědomí jim nic nevyčítá. Proto i dnešní církev naléhavě potřebuje Nátany a jejich důmysl. Jen oni mohou stojící a zprostorněné církvi dát odvahu a sílu, zase se rozejít.

Druhým příkladem pozornosti k periferiím je Matoušovo líčení posledního soudu (srov Mt 25,31-46). Opět nás v našem přemýšlení inspiruje kapitola z knihy italské teoložky Stella Morra²⁴¹ a toto Ježíšovo vyprávění nám bude prospěšné jako příprava k tématu rozlišování, kterému se budeme věnovat vzápětí. Když Ježíš svým posluchačům vypravuje podobenství o posledním soudu, vlastně je v jejich fantazii bere a nechává je podívat se na svůj život z jeho nejzazší periferie, tedy z jeho konce. Tento pohyb, který jim poskytne možnost vidět svůj život z jiného úhlu, než jsou zvyklí, jim pomůže při rozlišování toho, co je skutečně zásadní. Obohaceni tímto pohybem a nadhledem se pak vrací do své přítomnosti a mohou lépe rozlišovat a volit, co je dobré a podstatné a co je naopak zbytečné.

V případě církve se podobně díváme na její konec. Tedy spíše na důvod a cíl, proč vlastně existuje. Zamyšlení se nad tím a oživení si vlastního povolání, může vést církev k tomu, že bude umět lépe rozlišovat, co má a co nemá dělat. Je to opět paradoxní. Až církev, která vyjde, která se dá do pohybu, může lépe rozlišit další cestu svého života. Naopak, církev, která se zastavila, jen těžko rozliší své další kroky a o to s větší námahou a nejistotou se k nějakému pohybu odhodlá. S tím také souvisí, že je možné, tak jako v případě Ježíšova vyprávění o posledním soudu, že nebude schopna poznávat Ježíšovu přítomnost na této zemi. Ono: „Pane, kdy jsme tě viděli hladového, žíznivého, pocestného nahého, nemocného nebo ve vězení a neposloužili jsme ti?“ (Mt 25,44). často platí také

---

²⁴¹ Srov. MORRA, Stella. *Dalle periferie un altro sguardo*, s. 129.-143.

o církvi, která se zastavila a zprostornila. Věnuje se svému a ztrácí perspektivu pohybu, který jí může pomoci uvidět Ježíše v těch nejposlednějších lidech.

3.1.7 Církev, která je na cestě, dokáže lépe řešit konflikty

Jak jsme již ukázali, pro církev, která jde po cestě, je zcela přirozené, že někam směřuje a že se tedy logicky neustále mění perspektiva, ze které se dívá na svět. Toto platí pro církev jako celek ale také pro její jednotlivé členy. Pokud je tato dynamika cesty v církvi skutečně přítomná, přináší to další neocenitelnou schopnost, kterou je lepší řešení konfliktů v církvi i ve světě kolem.

Při těchto úvahách vycházíme z další zásady papeže Františka, kterou formuluje v *Evangelii gaudium a sice*, že jednota má převahu nad konfliktem.²⁴² Při svém vysvětlování začíná prvním krokem, který je podle něho přijetí konfliktu. Jako lidé jsme rozdílní, a tak je téměř nevyhnutelné, aby mezi námi konflikty nevznikaly. Už na prvotní církvi často vidíme, že to nebylo společenství bez konfliktu. Nebyla to unisono komunita, kde si všichni myslí to samé a kde se tedy všichni mají rádi. Byla to komunita živá, kde se rozdílnost neignorovala ani je neštěpila, ale paradoxně je posilovala v další cestě a pomáhala jim rozlišit další směr. Dobře to vidíme například na prvním sněmu v Jeruzalémě (srov. Sk 15). Domníváme se, že tuto schopnost dohodnout se, měla církev také pro to, že byla církvi na cestě, církvi vycházející, v pohybu a hledání další cesty. Proto mohla unést konflikty, které ji dále v jejím vycházení posilovaly.

Papež František ve svém textu představuje dvě možné cesty, které vedou naopak ke zastavení se na společné cestě nebo k jejímu opuštění. Vymezuje je proto, aby ukázal nebezpečí při řešení konfliktů a hlavně, aby si tím připravil prostor pro třetí cestu řešení, kterou chce nabídnout. Prvním nevhodným žitím a řešením konfliktu je jeho ignorování. Děláme, že se nic neděje. Myslíme si své a neobtěžujeme se, případně nemáme dost síly nebo odvahy, abychom se s druhým vůbec konfrontovali. To vede postupně k vytvoření paralelních cest, kdy už se nejde společně, ale každý si jde sám po své cestě. Zdánlivý klid, který na první pohled může vypadat jako jednota, je spíše lhostejnost a odcizení. Církev, která takto řeší své konflikty, ve skutečnosti ztrácí společnou cestu. Drobí se na maličké reality, které se od sebe neustále vzdalují. Papež to shrnuje takto: „Jsou lidé, kteří

---

²⁴² EG 226-230.

tváří v tvář konfliktu ho sice registrují, nicméně pokračují jakoby nic, umyjí si ruce, aby mohli pokračovat ve svém životě.“²⁴³

Druhým řešením konfliktu, který ničí cestu církve, je jeho vyhrocení. Strany konfliktu se zastaví na předmětu sporu a ztrácí kontext společné cesty. Je to jako kdyby na společné cestě došli k velikému balvanu, a tak vášnivě se začali přít, zda ho mají obejít zprava nebo zleva, že by ztratili pomyslení na společnou cestu, která vede za ním, a hlavně na společný cíl, ke kterému směřují. Papež František to vyjadřuje takto: „Jiní vstupují do konfliktu takovým způsobem, že v něm uvíznou, ztrácejí patřičný horizont, projektují své vlastní nejistoty a nespokojenost na instituce, a tak se jednota stane neuskutečnitelnou.“²⁴⁴ „Ztráta patřičného horizontu“ je důsledek vyhrocení konfliktu, ale také jeho častá příčina. Církev, která se zastavila, která v sobě nemá dynamiku cesty, která nežije ve formách, které tuto dynamiku podporují, je náchylná řešit konflikty vyhrocením. Nebo, v případě prvního způsobu, jejich ignorováním. Jde opět o kruh. Čím více církev stojí, tím více řeší konflikty způsobem, který ji dále zastavuje. A čím více je v církvi dynamika cesty, tím více je schopná řešit konflikty takovým způsobem, který ji dále rozvíjí.

Představme Františkův třetí způsob, kterým je možné konflikty řešit a který by mohl církev posouvat dále a dále v ní podporovat dynamiku cesty. „Potom je tu ještě třetí, vhodnější způsob, jak čelit konfliktu. Je to ochota snášet konflikt, řešit ho a přetvořit ho na spojující článek nového procesu. ‚Blahoslavení tvůrci pokoje‘ (Mt 5,9).“²⁴⁵ V síle čeho se však tento vhodnější způsob odehrává? Církev na cestě, církev, která směřuje k Pánu. Ten je pramenem její jednoty. „Pokoje je možný, protože Pán přemohl svět i jeho stálou konfliktnost a svou ‚krví na kříži zjednal pokoj‘ (srov. Kol 1,20).“²⁴⁶

Církev na cestě má v sobě eschatologický náboj, horizont, ke kterému směřuje je vzkříšený Pán. Jednota se neuskuteční silou jedné z argumentujících stran, která zničí tu druhou, ani schopností konfliktní věci dobře přikrýt, dokonce ani schopností znepřátelených stran se dobře domluvit. Jednota v církvi vychází z Pána, společného úběžníku, ke kterému směřujeme. V jeho síle pak je možné „konflikt snášet, řešit ho a přetvořit ve spojující článek nového řetězu“.

---

²⁴³ EG 227.

²⁴⁴ EG 227.

²⁴⁵ EG 227.

²⁴⁶ EG 229.

Proto je nutné postulovat princip, který je pro vytváření sociálního přátelství neodmyslitelný: jednota je nadřazena konfliktu. Solidarita pojatá ve svém nejhlubším smyslu a pochopená jako výzva představuje styl budování dějin, životní prostor, v němž konflikty, napětí a protiklady mohou dosáhnout mnohotvárné jednoty, jež plodí nový život. Neznamená to usilovat o synkretismus ani o pohlcení jednoho druhým, nýbrž o řešení na vyšší rovině, která v sobě uchovává cenné možnosti protikladných polarit.²⁴⁷

Církev, která je na cestě, má ve formě svého života v tomto světě ukrytou dynamiku, která, jako by jí stále zvedala zrak k horizontu, ke kterému směřuje. Toto zaměření k eschatologii jí nepomáhá utíkat ze světa a nevidět jeho problémy. Naopak jí to dává potřebný horizont, ve kterém je možné nezbytné konflikty dobře komunikovat a řešit. Vezmeme-li způsob komunikace v církvi, kdy je často někdo vždy jen mluvící a někdo vždy jen poslouchající, kdy se závažné problémy raději zametou pod koberec, kdy mnoho lidí jde raději paralelně a dávno rezignovalo na nějakou domluvu, kde mnoho lidí po neřešitelných konfliktech raději odchází nebo jsou jinak umlčeni, zdá se, že na mnoha místech se církev musí skutečně rozejít. Zdá se, že by se mnohé věci v církvi uzdravily, kdyby se více pohybovala a směřovala k Pánu, ve kterém má svoji jednotu.

3.1.8 Církev, která je na cestě, žije realitu a usměrňuje ji k ideálu

Ježíš, když se loučí se svými učedníky, představuje sám sebe jako cestu. V první kapitole tohoto textu jsme ukazovali, jakou cestou Ježíš je.²⁴⁸ Mimo jiné ho poznáváme jako cestu, která se dokáže přiblížit k člověku, dokáže vstoupit na cesty druhých, a to dokonce i v případě, když jdou špatným směrem. Jak tomu byl například u Emauzských učedníků (srov. Lk 24) nebo v podobenství o ztracené ovci (srov Lk 15,4-7). U tohoto podobenství bychom se ještě zastavili a ukázali na něm jednu charakteristiku, kterou má Ježíš, jako cesta, která se přibližuje ke zraněnému člověku.

Chceme si všimnout způsobu záchrany ztracené ovce. Není to tak, že pastýř stojí ve výšce ideálního ovčína a ze shora dolů křičí na ztracenou ovci nějaké rady či napomenutí, aby věděla, kudy by mohla jít zpátky, kdyby chtěla. Pokud by toto byl Ježíšův přístup a pokud by se toto mělo stát obrazem církve, pak by církev a její pastýři stáli tam, kde jsou ideály a komunikovali by je směrem dolů, ke ztracenému světu. Jediný pohyb, který by z této ideální církve směrem ke ztracenému člověku směřoval, by vyjadřovaly různé

---

²⁴⁷ EG 228.

²⁴⁸ Viz kapitoly 1.7 až 1.11.

proklamace a dokumenty, nesoucí instrukce, jak ztracených ideálů dosáhnout. Z výše idejí pravdy, lásky, dobra a dalších hodnot by se snažila zachránit svět svých komunikací, připomínáním a opravováním toho, co je ve světě špatně.

Ježíš naopak v podobenství, které vypráví říká, že pastýř se vydává na cestu a hledá ztracenou ovečku, dokud ji nenajde. A když ji najde, vloží si ji na ramena a nese ji zpátky. Pokud by chtěla být církev podobná takovému pastýři, musela by se i ona vydat na cestu. Musela by opustit svět fixních a uzavřených idejí. Opustit jej ne tak, že by ho ztratila nebo na něj zapoměla. vzdaluje se mu proto, aby mohla chodit po cestách i mimo ovčín. Aby dokázala sestupovat do propastí bolavého a zraněného světa. Dá se říct, že hledající pastýř je ve svém opouštění ovčína a v sestupování do propastí ve skutečnosti veden svým vztahem k ovčínu. Neopouští ho, protože by si myslel, že je to pro něho či pro ovci lepší být v propasti. Ví dobře, že život v ovčíně znamená naplněnost života. A právě proto, že ztracená ovce žije teď v jiné realitě, právě proto že tuto realitu bere pastýř vážně, a také proto, že ve své lásce k ovci touží, aby opět mohla žít v plnosti ovčína, proto se ovci přibližuje. Ideál ovčína mu pomáhá „k pochopení, k uchopení a usměrnění reality“²⁴⁹ ztracené ovce.

Tento postoj vyjadřuje papež František ve čtvrté zásadě, kterou uvádí v *Evangelii gaudium*. Říká totiž, že realita je důležitější než idea.²⁵⁰ Jde ve skutečnosti o vyjádření podstatného rysu křesťanství, které zachycuje i podobenství o ztracené ovci. Bůh posílá svého Syna, aby se vtělil, aby se dotkl naší reality, aby sestoupil z ideálu ovčína do reality našeho světa. „Realita je nadřazena ideji. Toto kritérium souvisí s vtělením Slova a s uskutečňováním tohoto tajemství. (...) Podstatným prvkem evangelizace je kritérium reality, Slovo, které se již vtělilo a stále se chce stávat tělem.“²⁵¹

Pro naše uvažování o formě církve, která se dává na cestu, tak dostáváme další důležité impulzy. Církev bude mít asi stále tendenci zastavit se a myslet si, že její úkol a pozice je střežit ideje a hodnoty ovčína. Papež František toto nebezpečí pojmenovává velmi konkrétně: „To znamená vyhýbat se různým formám zatemňování reality: andělskému purismu, totalitarismu toho, co je relativní, nominalismu vyjádřenému v prohlášeních, spíše formálním než reálným projektům, antidějinným fundamentalismům, moralismům

---

²⁴⁹ EG 232.

²⁵⁰ EG 231-233.

²⁵¹ EG 233.

zbaveným dobra, intelektualismům bez rozvahy.“²⁵² Církev, která se zastavila a nechce se vydávat na reálné cesty lidí, nechce se pohnout z pozice idejí, se vlastně zbavuje možnosti být s nimi ve skutečném kontaktu. Nemůže tedy ani působit v realitě světa, protože do ní nevstupuje.

Naopak církev, která má odvahu opustit ideje a vstoupit do reality dnešního světa, může paradoxně tyto ideje konečně vnášet do života, a tak ho ovlivňovat. Jak říká František: „Idea – myšlenkové koncepty – slouží k pochopení, k uchopení a k usměrnění reality. Idea odtržená od reality plodí neúčinné idealismy a nominalismy, které nanejvýš klasifikují či definují realitu, ale nevtahují do ní. To, co přitahuje, je realita osvícená uvažováním.“²⁵³ Církev, tedy do světa nepřináší nějakou ideu Boží lásky. Přináší Boha, který vstoupil do reality světa. Vztáhnul se ní, a tak jí pochopil, uchopil a usměrnil. Právě to má dělat církev. Právě toto „přitahuje“.

Důležitá je ona trojice sloves. Pochopit, uchopit, usměrnit. Jak uvádí Stella Morra²⁵⁴, první dvě slovesa vyjadřují blízkost a přijetí, o kterou se snaží církev, která vyšla na cestu po vzoru svého Pastýře. Třetí sloveso, „usměrnit“ vyjadřuje proces změny, která se má s člověkem při setkání stát. Nejde o opravení, podle nějakého ideálního návodu. Ale o usměrnění. Nebo, jak říká František dále, o osvícení. Sloveso „usměrnit“ značí pohyb, směr. A to může dávat jen církev, která je sama na cestě a v pohybu. Která neokupuje prostor a pozici, ale žije v čase a procesu. Otázkou samozřejmě zůstává, jestli se při setkání reality a ideje usměrňuje pouze realita a idea je faktorem usměrňujícím, nebo jestli se umírňují navzájem. V další kapitole představíme, jak se tímto problémem zabývá teolog Christoph Theobald a představíme jeho myšlenku otevřené normativity.

Shrnutí této kapitoly a jejího přesahu do praxe.

Vycházející církev– jako odpověď na Boušeho výzvu, aby byla církev na cestě. Aby měla odvahu dále procházet dějinami a dostávat se každé životní situace lidí: „Církev není něco hotového, co tím, jak procházelo dějinami, bylo jen znovu a znovu porušováno,

---

²⁵² EG 231.

²⁵³ EG 232.

²⁵⁴Srov. MORRA, Stella. *Dio non si stanca : la misericordia come forma ecclesiale*, s. 126.

Vycházející církev

nějak hřeší a selhává. (...) Církev přece ještě není, církev se děje, církev se teprve stává. (...) Církev musí vědět, že je jen začátkem.“²⁵⁵

Tedy církev, která má odvahu, vydat se na cestu. Vidíme, že pokud chce církev žít dynamiku vycházení na venek, musí žít touto dynamikou i uvnitř. Konkrétním a praktickým projevem vycházející církve jsou procesy, které otvírají další cesty, a ne hájení pozic a prostorů, které církev ovládá. Toto se může stát „lakmusovým papírkem“, který ukazuje, zda se potřebné změny již v církvi začínají dít.

Církev, která se vydá na cestu začíná prožívat mnoho „vedlejších efektů“, které jsou však pro její život a působení ve světě velmi důležité. Dokáže lépe pochopit vidění věci druhými lidmi, dokáže lépe řešit konflikty a včleňovat ty, kteří jsou z jakéhokoliv důvodu na okraji, do církve nepatří nebo s ní mají nějaké problémy. Dotýká se to také důležité otázky vztahu k ideálům, které církev uchovává například v etice. Církev, která se vydává na cestu se nemusí bát ušpinění světem, protože stejně, jako Dobrý pastýř, dobře ví, proč opouští ovčín a vydává se na problematické cesty světa.

---

²⁵⁵ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 41.

3.2 Na cestě rozlišujeme mrtvé od živého (církve a cesta)

V předcházející kapitole jsme přemýšleli nad církví, která se vydává na cestu. Ze závěrů je zřejmé, že při této dynamice jsou církvi mnohé věci závažím, kterého se musí zbavit. Zásadní otázkou, kterou si pokládá také Bouše, je, jak rozlišit to živé, rostoucí, rozvíjející se, a naopak to mrtvé, co je třeba odmítnout a opustit.²⁵⁶ Proto přicházíme v této podkapitole k tématu rozlišování. Půjde nám hlavně o skutečnosti, které mohou pomoci při hledání formy života církve v dnešním světě.

Začneme Ignácem z Loyoly a rozebereme jeho Východisko a základ. Důvod a smysl existence církve nám pomůže jako kritérium pro rozlišování mrtvého od živého. Mnohá pravidla, která se používají pro rozlišování v případě jednotlivce se pokusíme vztáhnout a použít na rozlišování celé církve. Důležitou otázkou bude role teologie při tomto rozlišování praxe církve. Podíváme se na to, jak je důležité, aby teologie a praxe byly vzájemně propojeny a aby se skutečně ovlivňovaly. Projdeme také impulzy, které k rozlišování nacházíme v exhortaci papeže Františka Evangelii gaudium a nakonec se pokusíme pojmenovat nějaké konkrétní zásady pro vytváření formy církve.

3.2.1 Církev je na světě aby...

Když Ignác z Loyoly připravoval svá Cvičení, chtěl vytvořit nástroj pro věřícího křesťana, který by mu pomohl rozpoznat, kde a v jakém postoji v životě stojí a disponoval ho k volbě další cesty.

Neboť jako existují tělesná cvičení procházet se, pochodovat a běhat, tak se „duchovními cvičeními“ nazývá každý způsob přípravy a disponování duše k tomu, aby se člověk zbavil všech neuspořádaných náklonností a aby po jejich odstranění hledal a našel Boží vůli v uspořádání vlastního života ke spáse duše.²⁵⁷

Ignác tedy člověka, konajícího „duchovní cvičení“ vedl k takovému pohledu na jeho život, aby dokázal rozlišit, co je nosné, a čeho je naopak dobré se zbavit. Tedy co je životaschopné a co je naopak mrtvé, co je dobré odložit. Vše je přitom zaměřeno směrem

---

²⁵⁶ „Je zajisté samozřejmé, že co v církvi poznávám jako minulé a už mrtvé, musím opustit, protože se nesmím ohlížet zpět, když vztahuji ruku k pluhu, a musím nechat mrtvým, aby pochovali mrtvé své. Takto připravuji budoucnost. Ale k tomu, abych rozeznal a měl právo mít odvahu označit něco za minulé a mrtvé, potřebuji solidní theologické vzdělání a zkušenost. Právě tady nesmím jednat spontánně a neodborně, neboť nejde o mne, ale o budoucnost.“ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 17.

²⁵⁷ IGNÁC Z LOYOLY. *Duchovní cvičení*. Velehrad: Refugium, 2002, s. 8.

k budoucnosti a do praxe. Cvičení míří vždy do praktického a konkrétního života daného člověka.

Podobnou dovednost však potřebuje také církev. I když dokáže dobře naslouchat a reflektovat svůj život, bez rozlišení toho, co je životaschopné a nosné, a co naopak mrtvé a co je potřeba odložit, se jen těžko pohne dále. Bylo by proto podnětné pokusit se Ignácovu praxi přenést k použití pro společenství věřících. Přitom bychom chtěli dosáhnout stejných plodů. Tedy rozpoznání toho, co je třeba očistit a jak se vydat dále na další cestu. I zde by šlo tedy o rozlišování zaměřeného k budoucnosti a ke konkrétním rozhodnutím vzhledem k další cestě společenství.

Na začátku Cvičení Ignác uvádí „Východisko a základ“. Jde o výchozí bod, jakési předznamenání, které ovlivňuje všechny další kroky. „Člověk je stvořen, aby chválil Boha, našeho Pána, vzdával mu úctu a sloužil mu, a takto spasil svou duši. Ostatní věci na světě jsou stvořeny pro člověka a aby mu pomáhaly k dosažení cíle, pro který je stvořen.“²⁵⁸ Aby mohl člověk začít rozlišovat skutečnosti svého života a další cestu, musí pohlédnout k prameni své existence. Tím je jeho stvořenost. Není nahodilou skutečností nebo bytostí, která procitla k vědomí uprostřed vesmíru bez nějakého jasnějšího původu. Stvořenost člověka ho odkazuje k Boží vůli, která ho z nicoty volá k existenci.

Podle Ignácova východiska však není poznání stvořenosti nějakou akademickou či teoretickou skutečností. Ke stvořenosti a Boží vůli, která stojí za životem člověka, se váže také ono „aby“, tedy důvod a smysl, ke kterému je člověk stvořen. Naplnění života si člověk nemusí vymýšlet sám. Smysl existence a existence sama jsou provázány samotným stvořitelem. Z toho vyplývá, že když se člověk rozhoduje v nějaké konkrétní situaci svého života, když se rozhoduje o nějaké konkrétní podobě onoho „aby“, může se obrátit k prameni své existence. Tento pohled mu pomáhá nahlédnout svůj život a své rozhodování z jiného úhlu pohledu. Ne z nějaké historie svého vzniku, ale z jakéhosi existenciálního nadhledu, který mu může pomoci uvidět lépe konkrétní okamžik svého života. Hledisko stvořenosti ho vede k poznání, že jeho život je zaměřen směrem ven, k chvále a službě a úctě ke svému Pánu. Právě toto sebe překračování a vycházení ze sebe směrem ke svému Stvořiteli a jeho vůli ho také nasměrovává k poslednímu cíli svého života, aby „takto spasil svou duši“.

---

²⁵⁸ Ibid., s. 17.

Praktický dopad takového pohledu pak vede k rozlišení vztahu ke konkrétním věcem a skutečnostem života. „Ostatní věci na světě jsou stvořeny pro člověka a aby mu pomáhaly k dosažení cíle, pro který je stvořen.“²⁵⁹ Poodstoupení od svého života dané vnímáním jeho stvořenosti mu dává nový pohled na ostatní jednotlivé věci. Kritériem při rozlišování „jak“ je používat, je pohled na poslední cíl jeho života, ke kterému je stvořen. Nejde tedy o nějaké teoretické přemýšlení, ale o reflexi a cvičení, která ústí do praktického života a praktických rozhodnutí. To zdůrazňují i současní jezuité, když prezentují tento důležitý nástroj jejich spirituality. Uvedme například Jamese Martina: „Rozlišování má praktický cíl. Není to jen způsob, jak zjistit Boží vůli. Ani to není jen způsob, jak se Bohu přiblížit v modlitbě. Rozlišování pomáhá rozhodnout se, jakým způsobem je nejlepší konat. Netýká se jen vztahu k Bohu; týká se našeho života víry v běžném světě.“²⁶⁰

Právě praktické zaměření Ignácových Cvičení a rozlišování nás přivádí k tomu, abychom se touto dovedností inspirovali také pro rozlišování v životě celé církve. I zde bychom začali stvořeností církve, tedy důvodem, proč byla Stvořitelem založena. Z míst v Písmu, kde se toto odehrává citujme pro příklad dvě. Oba úryvky popisují stejný okamžik, když se Ježíš loučí se svými učedníky při svém nanebevstoupení. Prvním úryvkem je pohled Matouše, druhý potom pohled Lukáše v jeho Skutcích. „Ježíš přistoupil a řekl jim: ‚Je mi dána veškerá moc na nebi i na zemi. Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtěte je ve jméno Otce i Syna i Ducha Svatého a učte je, aby zachovávali všechno, co jsem vám přikázal.‘“ (Mt 28,18-20). „Dostanete sílu Ducha Svatého, který na vás sestoupí, a budete mi svědky v Jeruzalémě a v celém Judsku, Samařsku a až na sám konec země.“ (Sk 1,8).

Pro rozlišování života v církvi, i zde platí podobný princip jako u jednotlivého člověka. Ani církve není na světě nějakou náhodou, má svůj původ v Boží vůli. A samotná její existence je provázána a nedá se oddělit od jejího smyslu. Původ i smysl církve je v Boží lásce k člověku. Ta vedla Boha, že poslal svého Syna, aby svět zachránil (srov. Jan 3,16) a církve je při svém vzniku volána, aby v tomto Božím úmyslu pokračovala. Tak jako jednotlivý člověk ani církve nemá smysl a cíl sama v sobě, ale ve chvále, úctě a službě Bohu, z jehož vůle vychází. Slovy Matouše a Lukáše to znamená, že má církve jít ke

---

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ MARTIN, James. *Jezuitský návod (téměř) na všechno*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018, s. 307.

všem národům, získávat učedníky, křtít je, učit je a být mu svědky všude po celém světě. Toto „aby“ církve, tento její smysl daný Stvořitelem, se pak odráží v mnohých dokumentech církve. Uvedme například dokument *Evangelii Nuntiandi*: „Církev existuje, aby evangelizovala.“²⁶¹ nebo dokument *Ad gentes*: „Církev byla poslána Bohem k národům světa, aby byla všeobecnou svátostí spásy. Proto se snaží, vedena nejvnitřnějšími požadavky své katolicity a poslušností k svému Zakladateli, hlásat evangelium všem lidem.“²⁶²

Také pro církev bychom chtěli držet Ignácův důraz na konkrétnost a praktický život církve. Ani zde při rozlišování nepůjde o nějaké zbožné přemýšlení, ale o konkrétní volbu a rozpoznání, co je v církvi mrtvé a co naopak slouží životu a poslání církve. Pomůže nám v tom změna úhlu pohledu. Vědomí, proč Pán církev vůbec zakládal, pomáhá dosáhnout potřebného nadhledu, ze kterého se mohou skutečnosti církve lépe posoudit. Na paměti máme stále také cíl, ke kterému je církev volána. Dobře to vyjadřuje papež František ve své exhortaci *Evangelii gaudium*.

Ve svém neustálém rozlišování může církev také dospět k poznání, že některé její zvyklosti nesouvisí přímo s jádrem evangelia, a ačkoliv se v průběhu dějin hluboce zakořenily, dnes už nejsou interpretovány stejným způsobem a jejich poselství zpravidla není vnímáno adekvátně. Mohou být krásné, ale při předávání evangelia neposkytují nyní stejnou službu. Nemějme strach je revidovat.²⁶³

Citace papeže Františka nás přivádí k druhé části *Východiska* a základu svatého Ignáce. Církev tím, že žije ve světě používá mnohé stvořené věci. Nejen kostely, fary, ale i další objekty, obsahuje různé instituce a s tím spojené vybavení a zázemí. Kritérium, zda jsou pro církev živou strukturou, nebo naopak strukturou mrtvou (která je sice krásná a někdy fungovala, ale teď je jen přítěží) je, zda to slouží cíli, proč církev vůbec existuje. Když na světě existuje proto, aby evangelizovala²⁶⁴ slouží, skutečně v církvi všechno k předávání víry, ke svědectví pro svět o evangeliu o lásce Boha k člověku? Jistě, nemusí to být úplně přímočaré, ale slouží to alespoň vzdáleně?²⁶⁵ Kdyby tyto otázky pokládal

---

²⁶¹ EN 14.

²⁶² AG 1.

²⁶³ EG 43.

²⁶⁴ EN 14.

²⁶⁵ K tématu misijní ekleziologii více v: COLZANI, Gianni. *Missiologia contemporanea. Il cammino evangelico delle chiese: 1945-2007*. Cinisello Balsamo (Milano): Edizioni San Paolo, 2010, s. 325–342.

svatý Ignác, dbal by, aby odpovědi nebyly nějaké vznosné fráze, ale aby se toto promýšlení stále vztahovalo k realitě všedního dne. Chtěl by, aby se takto rozlišovaly konkrétní prvky života církve a aby to mělo vliv na reálná rozhodnutí ohledně dalšího směřování. Pravidlem k rozlišování není „že se to dělalo vždycky“, ale zda to slouží naplňování cíle, ke kterému byla církev založena. Jak říká papež František: „Misijně pojatá pastorace vyžaduje, abychom opustili pohodlné pastorační kritérium ‚vždycky to tak bylo‘.“²⁶⁶

Důležitou souvislost mezi identitou církve a rozlišováním jejího dalšího směřování najdeme také v apoštolské konstituci *Veritatis gaudium* o církevních univerzitách a fakultách. Zde se v předmluvě snaží papež František vyjádřit základní směr při revizi církevních studií. Podobně jako v jeho programovém dokumentu *Evangelii gaudium*, i zde František vychází z radosti. „Radost z pravdy vyjadřuje skličující touhu, jež naplňuje srdce každého člověka neklidem, dokud se nesetká se světlem Božím, nepřebývá v něm a nesdílí je se všemi.“²⁶⁷ Je to tedy právě radost, která otevírá věřícího člověka i celou církev směrem ven, a právě radost jí povzbuzuje k misijnímu poslání. Jak se však v tomto dokumentu můžeme dočíst, evangelizace, která má ovlivňovat podobu církevních studií, není něco povrchního, něco, co se týká jen nějaké malé oblasti života církve. Naopak, říká se zde, že to patří k její podstatě. „S evangelizačním posláním církve pramenící z její vlastní identity, která je zcela zaměřena na prosazování autentického a integrálního rozvoje lidského rodu až do jeho konečného završení v Bohu, je úzce spojený rozsáhlý a mnohotvárný systém církevních studií.“ Opět tedy vidíme příklad, že když chce církev rozlišit konkrétní způsob, jakým se vydat (v tomto případě, jak reformovat svá studia), vrací se ke své identitě, a z ní poznává svůj původ i zaměření své existence.

Otázkou však stále zůstává, jak toto uchopit konkrétně v životě církve. Pokud to myslí církev s rozlišováním živého a mrtvého váženě, musí, tak jako člověk konající cvičení podle svatého Ignáce, mít ve svém životě okamžiky, kdy se zastaví a vrátí se k uvědomění si svého „aby“, tedy důvodu, proč byla založena. Musí to být okamžik, který zahrnuje setkání s Pánem, který církev založil. Zároveň tam musí být reflexe, zda používání všech stvořených věcí se děje správně vzhledem k základnímu cíli církve, kterým je nesení

Autor zde hovoří o tom, co to znamená, když je církev skutečně „svátostí spásy“, tedy nemá cíl sama v sobě, ale je služebnicí hlásání evangelia.

²⁶⁶ EG 33.

²⁶⁷ VG 1.

evangelia do světa. Během běžného života církve, kdy se řeší každodenní starosti se často řeší pouze to nejvíce urgentní. Církev tak pozvolna ztrácí ze zřetele jak svůj původ a základ, tak svůj cíl. Nevyhnutelnou výzvou je tedy najít konkrétní situace, které dovolí společenství církve toto prožít.

3.2.2 Když rozlišování jednotlivce vztáhneme na církev

Zkusme se ještě zastavit u přístupu, představeném v minulé podkapitole a pokusme se vztáhnout nějaké další skutečnosti z rozlišování jednotlivce na rozlišování celé církve. Pokusíme se ukázat, že některé jemné pohyby duchovního života člověka podobně platí pro život společenství a budeme-li je pozorně pozorovat, mohou nám, podobně jako při rozlišování osobním, pomoci při rozlišování církve. Inspiraci si vezmeme od jezuity Jamese Martina, který se duchovním rozlišováním zabývá ve své knize *Jezuitský návod (téměř) na všechno*.

Při praxi jezuitského examenu je člověk veden k tomu, aby dokázal rozpoznávat Boží přítomnost ve své každodennosti. Má naslouchat vlastní zkušenosti, protože Ignác věřil, že Boží vůle se může projevat právě v každodenním životě člověka a jeho zkušenosti.²⁶⁸ To koreluje s tvrzením Boušeho, který vidí ve zkušenosti jeden z pramenů při posuzování mrtvého a živého v církvi.²⁶⁹ Při čtení a reflexi zkušenosti v církvi však není možné všimnout si a brát v potaz jen nějaké výkony či tabulky svědčící o tom, co tak zvaně funguje a co nefunguje. Tím hlavním, na co se při rozlišování díváme, je naslouchání a rozpoznání toho, kde v naší zkušenosti působí Pán. Zkoumáme, jaká znamení skrze prožité události od Boha dostáváme a co to znamená pro naši další cestu.

Rozlišování, vnímání a naslouchání Boží přítomnosti v životě a ve světě má ještě jeden plod, přinášející do života jednotlivce i církve důležitý náboj. Je jím důvěra v Boží působení.²⁷⁰ Netratit vědomí, že i přes těžkosti a také navzdory našim špatným rozhodnutím, Bůh ve světě působí. Pro rozlišování je nutné toto nejen nějak intelektuálně „vědět“, ale hlavně s tím skutečně počítat a podle toho se rozhodovat. Zvláště církevní představitelé, když tuto důvěru ztratí, stanou se ve svém rozlišování a rozhodování smutnými a ustrašenými generály prohrávajících vojsk. Pokud mají pocit, že vše záleží jen na nich, stává se pro ně odpovědnost v podstatě nesnesitelná. Jsou vlastně praktickými

---

²⁶⁸ Srov. MARTIN, James. *Jezuitský návod (téměř) na všechno*, s. 267.

²⁶⁹ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 17.

²⁷⁰ Srov. MARTIN, James. *Jezuitský návod (téměř) na všechno*, s. 273.

ateisty, což se projevuje právě na jejich rozlišování a rozhodování. Pokud ale ví a prožívají, že jsou služebníci skrze které Pán působí a nedívá se na ně z dálky jako divák, vnáší to do jejich rozlišování zvláštní svobodu a lehkost. Uvědomují si, že mají zodpovědnost, ale nezapomínají při tom, odkud tato zodpovědnost pochází. Není od nějakého vzdáleného Boha, ale od stále působícího a milujícího Boha, který pečuje o svůj lid. Tak se mohou Bohem „nechat jemně vést do neznáma“²⁷¹.

Z jezuitského důrazu na poslušnost také podle Jamese Martina vyplývá další dovednost, kterou je přijetí toho, s čím se právě potýkáme.²⁷² Bůh k nám mluví skrze naši konkrétní zkušenost. A žádné komplikace pro něho nejsou nepřekonatelné. Jak nás učí už narození Ježíše v Betlémě, každé prostředí je pro Boha vhodné, aby v něm promluvil. Tedy i nepřipravená stáj, která je z lidského pohledu nouzové a velmi nedokonalé prostředí. Podobně čte situaci církve také svatý Jan XXIII. Když svolává koncil církev chce „vyzdvihnout příznivé a povzbuzující okolnosti, za nichž tento ekumenický koncil začíná“²⁷³. Ty, které vidí ve světě jen opak a vnímají dobu pouze jako špatnou, přímo obviňuje z nedostatku schopnosti rozlišovat.

Při každodenním vykonávání našeho pastýřského úřadu nás zraňuje, když leckdy musíme naslouchat výtkám lidí, kteří jsou sice plni nadšení, nemají však příliš velký smysl pro rozlišování a takt. Z nedávné minulosti až po současnost berou na vědomí pouze nešvary a přípravy chybného vývoje. Říkají, že se naše doba ve srovnání s minulostí vyvíjí jenom k horšímu.²⁷⁴

Rozlišování v církvi tedy není oddělování špatného od dobrého nebo toho světského, na co je třeba si dávat pozor, od toho posvátného, co je třeba před nálezou světa chránit. Spíše jde o prorocký pohled na svět a rozpoznání, jak Bůh ve světě působí.

Když James Martin mluví o poslušnosti k představenému a o jeho rozlišování Boží vůle v pro jemu svěřené řeholníky, zmiňuje, že důležitým kritériem je také touha a nadšení daného člověka. „Jezuitští představení znovuobjevili původní Ignácův názor, podle kterého nejenže skrze touhy, naděje a talent člověka působí Bůh, ale v práci, která ho baví, prospívá víc i sám jednotlivec. (...) Vnímavost vůči lidským touhám a talentům

---

²⁷¹ Srov. Ibid., s. 309.

²⁷² Srov. Ibid., s. 283.

²⁷³ Úryvek pochází z úvodní řeči papeže Jana XXIII., kterým zahajoval Druhý vatikánský koncil. Citace pochází z textu, který byl editován Bühlmann. BÜHLMANN, Walbert. *Jan XXIII.*, s. 129.

²⁷⁴ Ibid.

má v jezuitském rozlišování místo od počátku.²⁷⁵ Další pomocí pro rozlišování je tedy lidská touha, nadání a radost. Pro církev by bylo jistě podnětné, přenést toto kritérium do života společenství. Nejen pro rozlišování, jak se jednotliví členové mohou zapojit, ale také, jak se daná farnost či společenství může zapojit do celku, čemu se má věnovat a do čeho dávat sílu. Kreativnost, nápaditost a zaměření se na to, co dělají členové společenství rádi a na co mají i subjektivně obdarování, může být znamením, skrze které Bůh při rozlišování promlouvá.

3.2.3 Teologie jako rozlišování skutečného života

Když Bouše stojí před nutností rozlišit v církvi minulé a mrtvé, cítí potřebu solidního teologického vzdělání a zkušenosti. Pokud mají být teologie a zkušenost pramenící ze života prameny pro rozlišování další cesty, není prospěšné, když jsou tyto skutečnosti příliš odděleny nebo když se vůbec nepotkávají. Domníváme se, že v konkrétním a každodenním životě církve se teologie a zkušenost praxe potkává jen vzácně. Často precizujeme křesťanské pravdy odtrženě od reality jako ideologický systém, anebo naopak zabředneme do pastorační činnosti s nulovou teologickou reflexí skutečností, které potkáváme. Tento problém vystihuje také papež František ve své zásadě, že realita je důležitější než idea, které jsme se již věnovali v předcházející kapitole.²⁷⁶ Připomeňme jen hlavní rozměr. „Idea – myšlenkové koncepty – slouží k pochopení, k uchopení a k usměrnění reality. Idea odtržená od reality plodí neúčinné idealismy a nominalismy, které nanejvýš klasifikují či definují realitu, ale nevtahují do ní.“²⁷⁷ Toto pravidlo nezakládá na ničem menším, než je samotné vtělení Božího Slova. „Toto kritérium souvisí s vtělením Slova a uskutečňováním tohoto tajemství: ‚Ducha Božího poznáte takto: každý duch, který vyznává, že Ježíš přišel jako Mesiáš v těle, je z Boha.‘ (1 Jan 4,2).“²⁷⁸

Potřebě spojení teologie a života vychází vstříc francouzský teolog německého původu Christoph Theobald ve své knize *Il Cristianesimo come stile*²⁷⁹. Vychází při tom ze své jezuitské spirituality a tvrdí, že právě o to se jejich zakladatel svatý Ignác snažil.

---

²⁷⁵ MARTIN, James. *Jezuitský návod (téměř) na všechno*, s. 268.

²⁷⁶ Viz kapitola 3.1.8 Církev, která je na cestě, žije realitu a usměrňuje ji k ideálu.

²⁷⁷ EG 232.

²⁷⁸ EG 233.

²⁷⁹ THEOBALD, Christoph. *Il cristianesimo come stile*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2009.

Jeho cvičení jsou jakousi teologií, která se „dělá“ (*modus procedendi*).²⁸⁰ Teologie tak není odtrženou od života, ale naopak stává se způsobem, jak rozlišovat ve skutečném životě. Oddělování teologie a duchovního života přičítá svatému Tomáši Akvinskému a jeho následovníkům. Jsou to právě oni, kteří Tomášovo rozlišení, které uvádí ve své *Summě*, přivádí ke stále většímu oddělování, a tak se od *De locis theologicis* stále více jako nepatřičné oddělují jakékoliv formy duchovních prožitků.²⁸¹ Theobald v těchto úvahách vychází například z citace Tomášovy *Summy*. „Život rozjímavý je jednoduše lepší nežli život činný, jenž se zabývá tělesnými skutky; ale život činný, v němž někdo kázáním a učením předává druhým rozjímání, je dokonalejší než život, který je jenom rozjímavý; protože takový život předpokládá nadbytek rozjímání.“²⁸² Z toho je zřejmě vidět, že teologie a posvátné učení si zachovaly veškerou autonomii na praxi života.²⁸³ Stojí tak vedle sebe docela odděleně.

Theobald při svém přemýšlení o propojení teologie a života vychází ze stejného principu jako papež František, když formuluje zásadu, že realita je důležitější než idea. Cituje také První list Janův, kde se na začátku mluví o „Slovu života“ (1 Jan 1,1). Jde o něco skutečného, co se slyší a vidí na vlastní uši a oči, čeho je možné dotknout se vlastníma rukama. Na druhou stranu je to skutečnost zjevená, o které se svědčí, která se zvěštuje (srov. 1 Jan 1,1-2). Je vidět, že se zde prolínají roviny života a teologické reflexe. Místem tohoto setkání teologie a životní zkušenosti je „autentický život“, který je kritériem i cílem rozlišování.²⁸⁴ Theobald zdůrazňuje, že obsah Ježíšova učení, které je předmětem teologické reflexe, není nějaká neutrální informace. Nejde o učení, které čeká na aplikaci. Naopak. Je to učení, které vybízí člověka, aby se něco v jeho životě stalo, aby se to stalo životním stylem a formou jeho života.²⁸⁵ Obsah učení je neoddělitelně spojen se životem. S tím pracuje také svatý Ignác ve svých Cvičeních. Theobald z nich připomíná bod, kde má člověk nazírat Ježíše, jak posílá své učedníky ke všem lidem, ne aby nesli nějakou informaci, ale aby pomáhali lidem dobře žít.²⁸⁶ Podle Theobalda tím

---

²⁸⁰ Srov. *Ibid.*, s. 359.

²⁸¹ Srov. *Ibid.*, s. 358.

²⁸² TOMÁŠ AKVINSKÝ, *STh* III, q. 40, a. 1.

²⁸³ Srov. THEOBALD, Christoph. *Il cristianesimo come stile*, s. 364.

²⁸⁴ Srov. *Ibid.*, s. 359.

²⁸⁵ Srov. *Ibid.*, s. 361.

²⁸⁶ Srov. IGNÁC Z LOYOLY. *Duchovní cvičení.*, bod 146.

Ignác přináší styl života a teologie, kdy se překonává tradiční bipolární napětí mezi kontemplací a akcí, mezi teorií a praxí a teologie se tak stává „formací skutečného života“²⁸⁷. Z toho také vyplývá, že pro křesťana neexistuje nějaký od zbytku světa oddělený prostor, kde by mohl najít Boha, ale tímto prostorem je pro něj celý svět.²⁸⁸ Tím se tedy také relativizuje oddělování sakrálního a profánního.

Skutečnou novost svatého Ignáce vidí Theobald v tom, že si uvědomuje historický odstup, který má naše doba od doby Ježíše Krista. Je to konkrétní čas, který nás dělí od historického okamžiku, kdy Ježíš posílal učedníky kázat jeho evangelium. Jak tento mezičas interpretovat? Co pro nás tento historický odstup znamená? Jinými slovy, jak máme dnes žít Písmo a učení Ježíše Krista? Těžko je možné ho jen nějak literárně aplikovat. Přichází čas pro rozlišování. Znamená to, že prosíme o dar Ducha, aby nám pomohl doktrínu správně interpretovat a žít k naší praxi. Znovu jde tedy o styl života, o způsob, o „jak“.²⁸⁹ Když jsme zváni k rozlišování, nejde o aplikaci nějaké obecné normy na můj život, ale spíše o čtení naší životní zkušenosti, kdy se ptáme, nakolik jsme ve shodě s Boží vůlí. Teologie tedy není odstup od reality, abych se na ni díval jako v divadle. Podle Theobalda je teologie metoda, ono „jak“, styl, který mi má pomoci žít můj život dobře.²⁹⁰

Pokud spojujeme teologii a praktický, skutečný život, přichází do hry ještě jedna zásadní skutečnost a tou je variabilita. Osobní zkušenost je totiž vždy jiná a originální. Je zakotvena v dějinách a v kultuře, v životě konkrétního člověka. Spojení teologie a života však není jednostranné. V případě jednostrannosti spojení by jen teologie proměňovala život a sama by zůstávala netknutá. To by však znamenalo, že ve skutečnosti o vzájemné propojení nejde. Musí zde být spíše kruh, kdy se obě skutečnosti, tedy teologie i život vzájemně ovlivňují, očišťují a ověřují navzájem. Tím vzniká tak zvaná „otevřená normativita“²⁹¹. Při ní se náboženská zkušenost a teologická reflexe vzájemně proměňují a dávají si vzájemnou zpětnou vazbu.

---

²⁸⁷ THEOBALD, Christoph. *Il cristianesimo come stile*, s. 365.

²⁸⁸ Srov. Ibid., s. 366.

²⁸⁹ Srov. THEOBALD, Christoph. *Il cristianesimo come stile*., 365.

²⁹⁰ Srov. Ibid., s. 368.

²⁹¹ Ibid.

3.2.4 Spojení teologie a praxe jako neocenitelná pomoc v proměnlivém čase

Jak už jsme zmínili, jednou z podstatných charakteristik naší doby je proměnlivost a změna.²⁹² Neuvěřitelně rychle měnící se podmínky a situace v životě církve nepřispívají ke snadnému rozlišování. Právě velká proměnlivost však dobré rozlišování o to více vyžaduje. Tuto naléhavost zmiňuje i papež František v apoštolské konstituci *Veritatis gaudium*: „Dnes je stále více zřejmé, že potřebujeme skutečnou evangelijní hermeneutiku, abychom lépe pochopili život, svět, lidí, nikoliv syntézu, ale duchovní atmosféru hledání a jistoty založenou na pravdě rozumu a víry.“²⁹³ Před církví se totiž podle něho otvírá nová etapa života. Ta od církve ale vyžaduje proměnu.²⁹⁴ „Dnes je důležitou prioritou, aby Boží lid ‚v Duchu‘ připravil na novou etapu evangelizace. To vyžaduje, ‚aby rozhodně nastoupil cestu rozlišování, očišťování a reformy.“²⁹⁵ V textu se papež František citací vrací k exhortaci *Evangelii gaudium*, konkrétně k páté kapitole, která se tématem rozlišování věnuje. Podrobněji se jí budeme věnovat v další podkapitole.

Když Papež pojmenovává podstatné předpoklady, které mohou pomoci tomuto procesu rozlišování, očišťování a reformy, naráží opět na potřebu propojení teologie a praxe. „Jak jsem již uvedl, jedním z hlavních příspěvků Druhého vatikánského koncilu byla právě snaha o překonání rozkolu mezi teologií a pastorální péčí, mezi vírou a životem. Troufám si říct, že to do jisté míry způsobilo revoluci v chápání teologie jako způsobu konání a myšlení coby věřících.“²⁹⁶ Pokud se teologie stane skutečně způsobem konání a myšlení dnešní církve, bude jakousi „prozřetelnou kulturní laboratoří“²⁹⁷, kde se budou tvořivým způsobem potkávat dary moudrosti a vědy, které přinášejí pastýři se svým úřadem, věřící v *sensus fidei fidelium*, proroci, učenci a teologové.²⁹⁸ Opět je velikou výzvou, jak v praxi tuto „prozřetelnou kulturní laboratoř“ vytvářet. Bezpochyby má být ale, podle popisu papeže Františka, místem, setkávání, naslouchání, komunikace

---

²⁹² Srov. Projev na V. národním kongresu italské církve, Florencie, 10. listopadu 2015.

²⁹³ VG 3.

²⁹⁴ Změnu, kterou přináší a ke které vybízí dokument *Veritatis gaudium* popisuje také Stella Morra v: MORRA, Stella a Marco RONCONI. *Incantare le sirene. Chiesa, teologia e cultura in scena*, s. 125–126.

²⁹⁵ VG 3.

²⁹⁶ VG 2.

²⁹⁷ VG 3.

²⁹⁸ Srov. VG 3.

a hledání nových cest.²⁹⁹ V době velké proměnlivosti, kdy řešíme stále nové a neznámé výzvy, potřebujeme vytvořit nástroj, který nám bude ukazovat cestu. „Problém je, že jsme si ještě neosvojili kulturu nezbytnou k vyrovnání se s touto krizí. Potřebujeme *leadership*, jež bude ukazovat cesty a hledat odpovědi na potřeby všech lidí současných generací, aniž by ohrožoval generace budoucí.“³⁰⁰

Proměnlivost sebou pochopitelně přináší také veliké obavy. Připustíme-li, že žijeme ve společnosti, která se tak radikálně proměňuje, přináší to pochopitelně také proměnu církve a jejího postavení vzhledem ke světu. Podle Theobalda hrozí, že vznikne snaha spojovat teologii ne s reálným životem, ale právě s něčím, co už je dávno mrtvé. Modernita a post-modernita se začne brát jako hrozba pro katolickou kulturu a jako adekvátní odpověď se začne představovat posílení doktrinálních struktur. Konkrétně to vypadá tak, že se učení Druhého vatikánského koncilu snažíme našroubovat na formy a způsoby chování předcházející epochy, zatímco nové víno patří do nových měchů.³⁰¹ Možná bychom mohli použít obraz Davida, snažícího se obléct veliké brnění před bojem s Goliášem (srov. 1Sam 17,39). Ztrácí tím mrštnost a kreativnost pro svůj přístup k boji. Musí mít odvalu využít svých předností a neupínat svoji naději k něčemu sice pevnému, ale pro něj naprosto nevhodnému. Theobald míní, že toto je výzvou současné evropské církve, a právě to ji uvádí do krize. Na jedné straně naprostá chudoba reálných prostředků a sil, na druhé straně obrovská velikost institucí a kulturních forem. V souvislosti s tím připomíná, že podle knihy Zjevení (srov. Zj, 12,5n) se církev obnoví na poušti a na cestách v Galileji. „A právě toto se nyní odehrává. Už nějaký čas jsme svědky nebyvalého návratu evangelia, které se dává zdarma lidem a křesťanským komunitám, ale také mimo ně, a to ve veliké síle a zároveň jednoduchosti.“³⁰² Právě tato proměna církve a teologie může rozlišování velmi pomoci. Tak jako se Ježíš setkával s lidmi na jejich cestách, podobně se má teologie setkat na konkrétních cestách člověka v jeho jedinečnosti. Při jejich setkání, které bude doprovázeno vzájemným nasloucháním a

---

²⁹⁹ K tomuto tématu více v (především část Čas církve jako čas stálého „učení se“): MIKULÁŠEK, Josef. „Nesaturovanost“ Tradice církve. *Studia Theologica*. 2018, roč. 20, č. 3.

³⁰⁰ LS 53.

³⁰¹ Srov. THEOBALD, Christoph. *Il cristianesimo come stile*, s. 376.

³⁰² Ibid. – vlastní překlad.

rozlišováním, se nebude proměňovat a osvětlovat jen život člověka, ale také teologie sama. Jak už jsme zmínili, Theobald toto nazývá „otevřenou normativitou“³⁰³.

3.2.5 Rozlišování papeže Františka

Z uvedených úryvků vidíme, že učení papeže Františka v mnoha ohledech odpovídá na Boušeho volání po rozlišení mrtvých skutečností v církvi, které je třeba odložit, abychom se mohli vydat do budoucnosti církve. V této podkapitole bychom rádi uvedli několik zásad a postřehů papeže Františka, které můžeme najít v jeho exhortaci *Evangelii gaudium*. Charakteristická pro ně bude velká praktičnost.

Podle textu *Evangelii gaudium* je zřejmé, že procesu rozlišování svědčí decentralizace. Jednak papež říká, že jsou věci, které nechce rozlišovat, protože by tím jen nahrazoval rozlišování místních církví, a to z jeho pohledu není vhodné.³⁰⁴ Ještě důležitější však je, že tím, že se nerozhodují věci pouze v centru ale také na okrajích, se ke slovu dostane větší počet lidí. Tím může být naplněna výzva Františka: „Vybízím všechny, aby při tomto úkolu odvážně a tvořivě promýšleli cíle, struktury, styl i evangelizační metody svých společenství.“³⁰⁵ I když jsme voláni všichni, abychom vyšli na cestu k periferiím světa, stejně to vyžaduje poctivé a odvážné rozlišování každého člověka, kdy každý hledá, k jaké cestě ho Pán zve.³⁰⁶

Dobře, církve má tedy vycházet na nové cesty. Ale jak je rozpoznat? František říká, že rozlišování potřebuje především čas a klid. Nejde o to běžet někam bezhlavě. „Častokrát je lepší zpomalit krok, odložit neklid, pohlédnout druhým do očí a naslouchat jim, anebo odložit naléhavé povinnosti a doprovodit toho, kdo zůstal na kraji cesty.“³⁰⁷ Ze všech činností, které mají církvi pomoci, aby neběžela bezhlavě je cítit klid. Výslovně se tam mluví o odložení neklidu, o naslouchání, pohledu do očí. Dokonce je třeba odložit naléhavé povinnosti. Zvláštní je, že papež jako lék na bezhlavé utíkání představuje doprovázení hendikepovaného. Důležité je, že papež František je v tomto textu opravdu hodně praktický. Je zřejmé, že rozlišování nebude bez dobrého prostoru a místa, kde by se mohlo odehrávat. A tak chce, abychom tyto prostory vytvářeli.

---

³⁰³ Srov. *Ibid.*, s. 378.

³⁰⁴ Srov. EG 16.

³⁰⁵ EG 33.

³⁰⁶ Srov. EG 20.

³⁰⁷ EG 46.

Rozlišující církev

Uznávám, že potřebujeme vytvářet vhodné prostory k motivaci a ozdravování pastoračních pracovníků, míst, kde se obnovuje naše víra v Ježíše Krista ukřižovaného a vzkříšeného, sdílejí se nejhlubší otázky i všední starosti, uskutečňuje se za pomoci evangelních kritérií niterné rozlišování týkající se života a zkušeností za účelem nasměrovat své individuální i sociální rozhodnutí k dobru a kráse.³⁰⁸

Na dvou místech papež charakterizuje, co to rozlišování je a jak ho prakticky dělat. Prvním příkladem, kde se podle něho evangelní rozlišení odehrává, je příprava kázání. Kněz totiž naslouchá Božímu slovu a následně se snaží v Duchu svatém uslyšet, jak tím Pán promlouvá to aktuálního okamžiku v historii, ve které právě stojí.³⁰⁹ Druhým úryvkem, který uvedeme, papež vymezuje rozlišování jako činnost stojící mezi diagnózou, která církev nikam neposune a jen sociologickým pohledem. „Dnes je zvykem mluvit o ‚přemíře diagnóz‘, jež nejsou vždycky provázeny rozhodnými a skutečně použitelnými řešeními. Na druhé straně nepotřebujeme ani čistě sociologický pohled, který by se (...) pokoušel svojí metodologií obsáhnout veškerou skutečnost.“³¹⁰ Pro Františka je rozlišování trochu jiný pohled na svět a skutečnost. Pohled, který čerpá sílu z Ducha svatého. „To, co chci nabídnout, vychází spíše z evangelního rozlišování. Je to pohled učedníka misionáře, který čerpá ze světla a síly Ducha svatého.“³¹¹

Důraz papeže Františka vzhledem k rozlišování obrací naši pozornost k lidem kolem nás. Když poznáváme naši vírou Boha, jako sebe darujícího se, vede nás to k podobnému vycházení k druhým. „Tyto texty vyjadřují absolutní prioritu ‚vycházet ze sebe vstříc bratru‘, což je jedno ze dvou hlavních přikázání, která zakládají každou morální normu, a to nejzřetelnější znamení pro rozlišování ve věcech duchovního růstu, jenž je odpovědí na absolutně nezištné Boží sebedarování.“³¹² Podobným směrem také míří připomenutí svatého papeže Pavla VI., který jako kritérium rozlišování pro církev viděl anticipaci a růst Božího království, což znamená skutečný růst celého člověka a celého lidstva.³¹³

---

³⁰⁸ EG 77.

³⁰⁹ Srov. EG 154.

³¹⁰ EG 50.

³¹¹ EG 50.

³¹² EG 179.

³¹³ Srov. EG 181.

3.2.6 Rozcestník, duchovní rozměr nástroje k rozlišování

Jako inspiraci pro konkrétní rozlišování v církvi uvedeme ještě duchovní obraz, který ve své knize o horách³¹⁴ uvádí bývalý biskup v Innsbrucku Reinhold Stecher. Představuje různé skutečnosti, které člověk na horách potkává a ukazuje na nich jejich duchovní rozměr. Když ve svých meditacích dojde k rozcestníku, mluví o něm právě jako o nástroji k rozlišování. „Občas se nám velmi uleví, když se z mlhy náhle vynoří rozcestník. Vždyť bloudění dokáže zmařit celý výlet a na vytoužený vrchol pak můžeme zapomenout, protože už nezbývá dost času.“³¹⁵ V následné meditaci tuto docela běžnou skutečnost, kterou v horách potkáváme vztahuje k osobnímu životu člověka. V našich souvislostech nám však tento obraz pomůže i pro hledání nástroje k rozlišování v církevních společenstvích. Už jeho uvedení rozcestníku jako symbolu je i pro naše téma přesné. I celá církev se může cítit dnes často jakoby v mlze. Neustále mění se cesta se lehkou ztratí. Není možné jít ze setrvačnosti stále stejným směrem, tak, jak jsme to už někdy vyzkoušeli. Jak Stecher píše, vše se to děje v čase, který ubíhá a není možné se jen tak zastavit a nedělat nic. Hrozí, že se nedostaneme na vytoužený vrchol. Tedy, že jako církev nedosáhneme k lidem, ke kterým nás Pán posílá a nepřineseme jim evangelium podle jeho vůle. Už samotné rozehrání symboliky rozcestníku nám nasvětluje naše přemýšlení o rozlišování v církvi podnětným světlem.

Rozcestník, jak píše Stecher musí splňovat několik podmínek. „Je třeba, aby ukazoval správný směr a aby byl čitelný a konečně jeho poslání vyžaduje, aby stál na okraji cesty, nikoli uprostřed.“³¹⁶ Začneme odzadu. Nesmí stát uprostřed, aby nezavazet. Nástroje k rozlišování v církvi musí sloužit další cestě, nesmí být v centru, nesmí vést sami k sobě, neznamenají cíl naší cesty. Ať už jde o představené, kteří mají v církvi nějakou zodpovědnost, ať jde o farní rady, rady v řeholích, nemají cíl v sobě samých, ale mají sloužit další cestě. Klerikalismus, o kterém mluví papež František často jako o podstatném problému naší církve, je právě podobný rozcestníku, který poutníka fixuje na sebe a místo aby ho povzbuzoval k další cestě, zastavuje ho.

To už přicházíme k další Stechrově charakteristice. Rozcestník má ukazovat směr další cesty. Tedy povzbuzuje poutníka k další cestě, na kterou se vydává sám. Podobně i v církvi mají všechny orgány a okamžiky kdy se rozlišuje, nakonec vyústit

---

³¹⁴ STECHER, Reinhold. Poselství hor. Brno: Cesta, 2018.

³¹⁵ Ibid., s. 33.

³¹⁶ Ibid.

k osamostatnění se, k apelu na osobní zodpovědnost. Rozcestník neputuje s poutníkem dál, jen ho vybavuje na další cestu správným směrem. Dává nám to obraz církve, kde se doceňuje zodpovědnost jejích členů a kde je důraz na cestě, tedy v životě člověka. Rozcestník do života člověka a církve promlouvá, ale je také důležité, aby církevní společenství i jednotlivci šli samostatně. Také je důležité, aby byl na cestě v ten potřebný čas a ne nahodile. Když se cesta komplikuje, když jsou různé možnosti, právě tam je rozlišování třeba. Ani v církvi není tolik třeba rozlišovat, když je další cesta všem zřejmá. Společenství věřících se nemá bát vcházet do procesu rozlišování v okamžiku, kdy nezná další cestu, když je v mlze. Je třeba dát pryč strach z pokládání si otázek, na které neznáme odpověď. Toto se týká i teologie.

Dále Stecher říká, že rozcestník má být čitelný. „... říkají pravdu, ale co je to platné, když se nápisy nedají rozluštit, jejich myšlenky a poselství jsou příliš intelektuální a komplikované a jazyk bývá chudý, bezbarvý a abstraktní. Tápající pocestný pak zpravidla jen zavrtí hlavou a pokračuje dál mlhou.“³¹⁷ Možná, že i v církvi rozcestníky, tedy orgány a místa, které mají sloužit k rozlišování další cesty, jsou. Ale jsou tak sebe zakřivené, mluví jakýmsi církevním jazykem, většinu svého obsahu spotřebují k sebe obhajobě. Takové struktury jsou k ničemu, stejně jako by byly k ničemu podobně vyznívající nápisy na rozcestníku. Věřící křesťané možná skutečně položí otázky, možná obrazně řečeno pohlédnou k rozcestníku, ale je to úplně zbytečná nálada, žádnou odpověď nedostanou.

Pokud nemá církev bloumat mlhou měnícího se světa jen jaksi zkusmo, nahodile, pokud nemá jít jen ze setrvačnosti nebo pokud se nemá zastavit v iluzorním bezpečí tam, kde se právě nachází, je nezbytné vytvářet jasná místa a struktury, která budou pomáhat rozlišit další cestu. Nebudou při tom překážet, povedou k zodpovědnosti a samostatnosti a nebudou řešit sami sebe, ale budou skutečně ve službě další cesty.

3.2.7 Konkrétní náměty k lepšímu rozlišování v církvi

Nyní shrneme postřehy, které mohou pomoci k rozlišování v církevních společenstvích. Snažíme se přitom neřešit „co“, tedy obsah víry, ale ono „jak“. Jak konkrétně vytvořit nástroje k rozlišování další cesty církve. Při hledání forem k rozlišování v církvi je dobré mít na paměti a snažit se o:

- rozlišování, které je pevně zakotvené ve struktuře a životě společenství

---

³¹⁷ Ibid., s. 34.

- zapojení všech členů nebo alespoň pokus o to je zapojit
- vytvářet prostor k dobré komunikaci a naslouchání ostatních
- vytvářet prostor k naslouchání Boží vůli, hlasu, Písmu
- připomenutí a znovu prožití našeho povolání, proč na světě jako církev vůbec jsme
- vycházet z konkrétní situace dané církve, znamená to, že rozlišujeme reálné věci, nezačínáme u ideálů, k nim naopak směřujeme
- snažit se zachytit znamení času, tedy rozpoznat, kde k nám Bůh mluví či mluvil, jaké to byly situace
- mít důvěru v Boží působení, počítat s tím, nevycházet jen z lidských předpokladů
- mít velkou pozornost k lidem na okraji, jako důležité kritérium při rozlišování
- zapojení teologické reflexe
- snažit se o pravidelnost rozlišování, ne nahodilost, nerozlišovat jen, když je něco urgentní, ale zapojit okamžiky rozlišování do pravidelného života církve nebo farnosti
- pro další období rozlišujeme, co dělat a co nedělat a proč

Shrnutí této kapitoly a jejího přesahu do praxe.

Rozlišující církev– jako odpověď na Boušeho volání po rozlišení mrtvého od živého: „Ale k tomu, abych rozeznal a měl právo mít odvahu označit něco za minulé a mrtvé, potřebuji solidní theologické vzdělání a zkušenost.“³¹⁸

Schopnost rozlišovat je praktická dovednost, která je důležitá nejen pro jednotlivce, ale také pro společenství. Církev bez rozlišování jen těžko nalezne cestu dále. V případě církve je třeba především rozlišení toho živého od mrtvého, tedy věcí, které je dobré dále nerozvíjet, nezatěžovat se jimi, osvobodit se od nich a mít tak volnější ruce pro nové skutečnosti a situace.

Dobrou pomocí může být znovu uvědomování si cíle a smyslu církve, kterým je hlásání evangelia. Zaměření se na poslání církve dodává odvahu věnovat se věcem, které k tomuto cíli skutečně vedou, a naopak nechat věci, které jsou mohou být zajímavé, ale pro cíl církve nijak neslouží. Bonaventura Bouše říká, že k dobrému rozlišení je třeba dobrá zkušenost a řádná teologická reflexe.

---

³¹⁸ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 17.

3.3 Unést nezajištěnost (církev a cesta)

Církev, která se vydává na cestu, nutně opouští pozici, které už dosáhla a na které se již naučila žít. Musí mít odvalu znovu vychýlit těžiště svého bytí dále, směrem do budoucnosti. To otvírá téma nezajištěnosti. Téma důležité také pro Boušeho.³¹⁹

V této kapitole bychom uvažování o nezajištěnosti dále rozvinuli, přičemž se budeme snažit ukázat, že jde o důležitou teologickou kategorii pro hledání formy církve. Nejdříve uvedeme biblický obraz nezajištěnosti, který nalzáme v Marii Magdalské, ukážeme si vztah mezi nezajištěností, odvahou a kreativitou, zmíníme obraz nezajištěné církve, jak ho nabízí papež František, když mluví o církvi jako polní nemocnici, a nakonec uvedeme další užitečné vlastnosti, které si nezajištěná církev lépe osvojuje.

3.3.1 Marie Magdalská jako vzor pro církev žijící z nezajištěnosti

Naše uvažování o nezajištěnosti jako důležitém momentu pro život církve v dnešním světě otevřeme biblickým příběhem Marie Magdalské, která jde prvního dne po sobotě hledat Ježíšovo mrtvé tělo. Postavu této ženy při tom budeme číst v symbolické rovině jako obraz církve.³²⁰

Marie Magdalská prožila s Ježíšem důležité chvíle během svého života. Podle Lukáše to byla žena, ze které vyhnal sedm zlých duchů (srov. Lk 8,2). Ježíš byl pro ni někdo, kdo osvobodil její život a vedl ji k radosti a plnosti života. Právě to ji vede pod kříž, kde vidí svého Mistra umírat a účastní se také ukládání jeho mrtvého těla do hrobu (srov. Mt 27,61). Ve výše zmíněném úryvku pak vidíme, jak láska k Ježíši vede Marii Magdalskou k věrnému setrvání u hrobu, přestože po svém příchodu ke hrobu nenajde ani Ježíšovo mrtvé tělo.

Marie Magdalská tak zastupuje nesčetné zástupy lidí, kteří ztratili někoho milovaného. Rodiče, kteří se stále znovu a znovu vrací k posledním chvílím prožitým se svými dětmi, než jim nepochopitelně odešly. Marie Magdalská je obrazem člověka, který ztratil úplně všechno. Dokonce ani to mrtvé tělo, tedy tu poslední stopu po existenci svého

---

³¹⁹ To jsme ukázali v kapitole 2.3.4 Církev na cestě jde za hranu svých možností. Připomeňme jen krátký Boušeho text. „Teprve tehdy, když se octne církev v situaci, ve které byl její Pán, že totiž už nemůže dál, nemá žádné lidské možnosti, je její budoucnost boží, která je neproniknutelná, nepředstavitelná, naprosto člověkem nedosažitelná, tehdy teprve má církev právo doufat, že je lidem božím, že je opravdu církví Kristovou.“ Ibid., s. 41.

³²⁰ Srov. Jan 20, 11-18.

milovaného Pána, nemá. Sedí s prázdnýma rukama. Ve zraněném srdci je plno lásky, ale také smutku a bezradnosti.

V postavě Marii Magdalské je také možné symbolicky vidět obraz církve v České republice, která byla prodchnuta křesťanstvím, ale zbyly jen prázdné kostely, kláštery, semináře. Církev s láskou vzpomíná na minulé doby, kdy všechny její stavby byly plné lidí. Hledá mrtvé tělo církve, zachraňuje rozpadající se stavby. Nejedvážnějším přáním pak často je, aby vše bylo zase jako dříve. Aby se vrátilo vše na cestu jistoty, kdy byl Pán blízko.

Aby se Marie Magdalská mohla setkat se Zmrtvýchvstalým Ježíšem, musí však opustit i své nejhlubší představy a přání. Až když přestane hledat mrtvé tělo, až když odloží touhu, aby bylo vše takové jako před Velkým pátkem, může se setkat se Zmrtvýchvstalým. Nejen prázdné ruce, které jí zbyly, protože Ježíš zemřel a jeho mrtvé tělo nemůže nalézt, ale také fantazie vyprázdňená od jejích představ, jak by měly jít věci dále. Pak ono „nevím“, které zaznívá v Mariině odpovědi andělům, může být skutečně hluboké a může se týkat celé její osobnosti. Člověk, který se ještě nesetkal se Zmrtvýchvstalým, nemůže vědět. Jediné, co si představuje je logické pokračování toho, co viděl naposledy, nebo nanejvýše nějaká touha, aby se to mrtvé znovu probudilo k životu. I tuto představu musí člověk opustit a zbaven posledních jistot, musí se vydat na cestu nezajištěnosti. Podobně je tomu s církví. Cesta nezajištěnosti, která ji může dovést ke zkušenosti zmrtvýchvstání, vede přes opuštění snahy křísit, vracet věci do původního stavu, vzpomínat nostalgicky na dávno minulé. Tak jako Marie Magdalská musí být církev vedena láskou a věrností, zároveň však také odvahou opustit své představy a jakoukoliv zajištěnost a vyjít z toho dále.

I další vyprávění ukazuje, že nezajištěnost bude patřit k trvalému stylu života církve. Když se Marie Magdalská konečně setkává se Zmrtvýchvstalým a poznává ho po jeho oslovení, zareaguje spontánně a chce ho obejmout. Ježíš ji však vyzve, aby se ho nedotýkala. Nedá se zadržet. Marii, namísto zabezpečení jistotou tohoto setkání, posílá dále. Má se opět vydat na cestu k učedníkům. Opět na ni vyrazí nezajištěna. Od Ježíše nedostává ke svému hlásání žádný důkaz. Jen jim má povědět, že vystupuje ke svému i jejich Bohu. Zdá se, že by bylo její hlásání mnohem účinnější, když by ji vyzbrojil něčím, o co by mohla svá tvrzení opřít. Přesto to nedostává. Její mise je zajištěna Ježíšovým slovem, v jehož síle se na cestu vydává. Nejde tedy o nezajištěnost absolutní. Spíše o prožitek nezajištěnosti vzhledem k vlastním silám, schopnostem nebo něčemu hmatatelnému. K podobné nezajištěnosti bude pozvána i církev. I pro ni bude jediná

jistota Boží slovo a poslání, a naopak bude stále znovu a znovu zvána, aby způsob hlásání církve i jejího života vůbec, byl formován nezajištěností na jejich vlastních silách nebo materiálních věcech.

3.3.2 Nezajištěnost církve očima dvou ruských autorů

Jak už jsme uvedli, domníváme se, že téma nezajištěnosti církve je pro hledání formy jejího života skutečně zásadní. Pro větší plasticitu se na ni podíváme ještě z jiného úhlu, konkrétně očima dvou ruských autorů. Jemná odlišnost jejich stylu, který je do jisté míry básnický, nám dovolí nahlédnout tento důležitý rozměr církve hlouběji. Prvním autorem je F. M. Dostojevský.³²¹ Ve svém díle *Idiot* umísťuje do jednoho ponurého pokojíku v domě jedné z hlavních postav Rogožina zvláštní obraz. Jde o obraz Hanse Holbeina *Tělo mrtvého Krista v hrobě*, který je vystaven v muzeu umění v Basileji. Dostojevský ho popisuje takto.

Na onom obraze byl zpodoben Kristus právě sňatý z kříže. Myslím, že malíři obvykle zobrazují Krista ukřižovaného i sňatého z kříže stále ještě s odstínem neobyčejné krásy v obličejí a snaží se mu tuto krásu zachovat i v nejhroších mukách. Na Rogožinově obraze nemůže být o kráse ani řeči; je to skutečně mrtvola člověka, který už před ukřižováním vytrpěl nekonečná muka, rány, týrání a bití od strážní i od lidu, když nesl na bedrech kříž a upadl pod ním, a posléze i muka ukřižování, trvající šest hodin (alespoň podle mého výpočtu).³²²

V popisu obrazu, který dále následuje, je Dostojevský velmi zasažen realističností Ježíšovi smrti a utrpení, o kterém obraz svědčí. Důležité však je především jeho přemýšlení nad stavem lidí, kteří na obraze sice nejsou, ale byli této hrozné scéně přítomni.

Lidé, kteří tehdy Ukřižovaného obklopovali a z nichž vůbec nikdo není na obraze znázorněn, museli zakoušet strašnou úzkost a zmatek onoho večera, jenž rázem rozdrtil všechnu jejich naději a snad i všechnu víru. Museli se rozcházet v nejhroznějším zděšení, i když každý z nich v sobě odnášel obrovskou myšlenku, kterou mu už nikdo nemohl vyrvat ze srdce. A kdyby sám Učitel byl mohl spatřit

---

³²¹ K duchovnímu významu díla Dostojevského více v: ŽÁK, Lubomír Jozef. „Il romanzo come teologia". Pensare e dire la fede in dialogo con Dostoevskij. In: *Dostoevskij. Abitare il mistero*. Roma: Edusc, 2018.

³²² DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Idiot*. Praha: Lidové nakladatelství, 1974, s. 285.

svůj obraz v předvečer ukřižování, byl by vzal na sebe svůj kříž a byl by takto umřel? Tato otázka se bezděčně člověku vtírá při pohledu na ten obraz.³²³

Církev stojící v okamžiku Velkého pátku večer u Ježíšova hrobu, v textu Dostojevského zvláště plasticky vylíčená, je zbavena svého Pána tak, jak ho znala. Vydává se na nejistou pouť, která souvisí s rozdrčením víry a ztroskotáním zkušenosti, kterou již církev i jednotliví věřící s Ježíšem měli. Církev, která toto prožívá se tak stává blízkou a zároveň věrohodnou pro všechny, které v životě potká něco podobného. Může je doprovázet tajemstvím utrpení ticha Bílé soboty, kdy se nic neděje a nepřichází žádné řešení nebo vysvětlení. Zároveň je tato zkušenost a nevymazání okamžiku Velkého pátku večer důležité také pro ni samotnou. I církev sama musí stále znovu a znovu nechávat umírat formu, ve které se s Ježíšem setkávala a vydávat se dále na cestu za ním. Nejde o hru na ztrátu. To by si Ježíšovi blízcí nedávali práci s Ježíšovým pohřbem. Jde o skutečnou smrt. O skutečné odumření formy církve, která do té doby lidem pomáhala k setkání s jejich Pánem. Dostojevský to popisuje tento prožitek dvojím způsobem. Jako „nejhorší zděšení“ a jako „obrovskou myšlenku, kterou nikdo nemůže vyrvat ze srdce“. Ta už snad obsahuje naději, která se přes všechnu bolest v srdci člověka rodí. Podobně i v životě církve bude obojí. Jistě tedy bude také k tomuto okamžiku patřit snaha balzamovat, zakrýt, zpomalit smrt formy církve a nedopustit ono nejhorší zděšení. Tím se ale církev zbavuje možnosti zakusit zmrtvýchvstání svého Pána a také účinně doprovázet lidi tohoto světa v okamžicích jejich zlomení naděje.

Druhým ruským autorem, který mluví o nezajištěnosti církve pro nás podnětným způsobem je Pavel Aleksandrovič Florenskij.³²⁴ V jeho nejznámějším díle Sloup a opora pravdy se zabývá poznáním Pravdy a píše:

Myslíci člověk už dávno pochopil, že na tomto břehu nemá nic. Ale může přece vstoupit na most a jít po něm! K tomu je ale třeba snahy, je třeba mnoha sil. Ale najednou se ukáže, že všechno toto úsilí nebylo k ničemu? Není pak lepší svíjet se v předsmrtných křečích už tady, před mostem? Anebo jít přes most – a možná jít po celý život a věčně očekávat jinou zemi? Co je lepší: věčně umírat a dívat se přitom na jinou, zaslíbenou a lepší zemi, mrznout v ledovém chladu absolutní nicoty a být spalován ve věčné

---

³²³ Ibid., s. 286.

³²⁴ Více o Pavlu Florenskij v: ŽÁK, Lubomír Jozef. Introduzione al pensiero complesso di Pavel A. Florenskij. In: *Soggetto e realtà nella filosofia contemporanea. Cinque lezioni*. Castel Bolognese: Itaca, 2014.

Nezajištěná církev

výhni pyrrhonistické *epoché*, anebo vyvinout poslední síly možná jen pro chiméru, pro přízrak, který se bude stále vzdalovat podle toho, čím větší bude poutník vyvíjet snahu se k němu přiblížit?³²⁵

V citovaném textu je důležitá zmínka o množství sil, které je třeba pro cestu k druhému břehu vynaložit. Zdá se, že toto platí i pro případ církve. Unavená a umírající církev jako by v sobě nebyla schopná najít ještě nějakou sílu na další pohyb. Proto raději zůstává v bolesti, i když si docela zřejmě uvědomuje, jak je pro ni tento stav ničivý.

Architektura staveb, ve kterých církev v současné době žije a slaví svoji liturgii vypovídá o velikosti jejich odvahy a odhodlání. Tedy o tom, že se církev ve víře na pomyslný Florenského most vydávala. Jak ale toto odhodlání a odvahu církvi vrátit? Co ji může posunout k tomu, aby se opět vydala na nebezpečnou a nezajištěnou cestu, která je však jediným únikem ze zničujícího přebývání a svíjení se v mrtvých jistotách tohoto břehu? Florenskij ve svém textu docela jasně ukazuje, že jedinou posilující silou může být Pán, který církev založil a na tuto cestu pozval. Proto ve svém zamyšlení plynule přechází v modlitbu.

Jít a nejít, hledat a nehledat, doufat a zoufat, bát se ztratit poslední síly a pro tu bázeň je ztratit desetkrát, utíkat zpět a zase vpřed. Kde je východisko? Kde je nějaké útočiště? Ke komu, k čemu se obrátit o pomoc? ,Pane, Pane, pokud Ty existuješ, pomoz mé rozervané duši, Sám přijď, Sám mě přiveď k Sobě! Ať chci nebo nechci, zachraň mě! Jak můžeš a jak Sám nejlépe víš, dej mi, abych Tě spatřil. Přitáhni mě silou a utrpeními!³²⁶

To, co Florenskij vyprošuje pro sebe, jako věřícího poutníka, platí pro celou církev.³²⁷ Odvahu ke kroku ze zajištěnosti tohoto břehu, která je však pro církev zcela záhubná, může dodat jen Pán. Jen pokud si toho bude církev vědoma, může o to začít prosit a této pomoci Pána se otevřít.

3.3.3 Nezajištěnost pomáhá číst Tradici církve jako živou řeku

Protože je forma církve zásadně svázána také s tradicí církve, bude nás teď zajímat, jakými různými způsoby se dá tradice prožívat právě vzhledem k zajištěnosti či nezajištěnosti. Ukážeme, že pokud církev vezme tradici jako pevný bod k zajištění

---

³²⁵ FLORENSKIJ, Pavel. *Sloup a opora pravdy* [online]. Velehrad: Refugium, 2003, s. 78.

³²⁶ Ibid.

³²⁷ Florenskij toto téma dále rozvíjí ve svých úvahách o mystice. Pro příklad uveďme jeho studii *Non considerò un rapimento*, uvedenou v: FLORENSKIJ, Pavel Aleksandrovic. *La mistica e l'anima russa*. San Paolo Edizioni, 2006 s. 75-131.

vlastního života v proměnlivém světě, stane se spíše kamenem úrazu a bude jí znemožňovat další odvážný pohyb po cestě dějinami. Pokud tomuto pokušení odolá a tradici se nezajistí, ve smyslu zablokování se na dobytých pozicích, poslouží jí právě tak dobře, jako Marii Magdalské posloužila Ježíšova slova, která jí po svém zmrtvýchvstání říkal.

Vytvářet z tradice jistotu důkazu, tedy skutečnost, která zajistí církev v proměnlivosti světa, v podstatě znamená, nechotu spoléhat se na slovo našeho Pána a stále se vydávat na další cestu podle jeho vůle. Místo toho, abychom nesli do světa jeho evangelium a hlásali ho způsobem, ze kterého je zřejmá naše nezajištěnost na čemkoliv, kromě Pánova slova, vyrazíme do světa s mošnamy plnými zlata a stříbra, symbolizující mimo jiné rodinné stříbro naší tradice. V dokumentu *Veritatis Gaudium* papež František připomíná papeže Benedikta XVI., když píše, že „ohledně tradice církve za použití krásného příměru prohlásil, že tato tradice „není přenosem věcí nebo slov, sbírkou mrtvých věcí. Tradice je živou řekou, která nás spojuje s našimi prvopočátky, živou řekou, v níž jsou tyto prvopočátky stále přítomny.“³²⁸ Papež František motiv řeky dále rozvíjí a říká, že mít tento přístup k tradici je velmi plodné právě v případě misionářů, kteří přicházejí do dalších zemí a přinášejí tam zvěst evangelia. „Tato řeka zavlažuje různé země, vyživuje různorodá geografická území a dává vzklíčit tomu nejlepšímu z této země, tomu nejlepšímu z té kultury. Takto se dále evangelium formuje ve všech koutech světa stále novým způsobem.“³²⁹

Pokud církev žije svoji tradici jako mrtvou věc, pokud sice jde po cestách dnešního světa, ale způsobem, kdy předkládá již hotové věci tak, jak se je dříve naučila věřit, potom nemůže přivádět do těchto oblastí světa životodárnou řeku evangelia. Tuto řeku není možné zastavit, umrtvit, spoutat, zvládnout či obsáhnout. Pokud se naopak nechá touto řekou nést, pokud najde odvalu nezůstávat v domnělé jistotě na pevném břehu, může oživovat svět a dávat vzklíčit tomu nejlepšímu z kultury, do které přichází. Papež František mluví o tom, že se tím „evangelium formuje ve všech koutech světa stále novým způsobem“. Nést evangelium tímto stylem může jen církev, která žije podobně. Tedy jejíž forma se nezakládá na tradici jako mrtvé věci, ale naopak její forma je utvářena řekou, stále ubíhající dále a vytvářející stále nové způsoby forem života evangelia.

---

³²⁸ VG 4. Citace Benedikta XVI. Je z jeho katecheze ze dne 26. dubna 2006.

³²⁹ VG 4.

V Písmu najdeme postavu, která čtení tradice jako živé řeky dobře ilustruje. Je jí Alžběta, matka Jana Křtitele.³³⁰ Evangelista Lukáš líčí rituál, při kterém je osmého dne malý syn této ženy obřezán a chtějí mu dát jméno, takto: „Osmého dne se sešli k obřízce dítěte a chtěli mu dát po jeho otci jméno Zachariáš. Jeho matka na to řekla: ‚Nikoliv, bude se jmenovat Jan.‘ Řekli jí: ‚Nikdo z tvého příbuzenstva se tak nejmenuje!‘ Obrátili se na otce, jaké mu chce dát jméno. On požádal o tabulku a napsal na ni: Jeho jméno je Jan. A všichni se tomu divili.“ (Lk 1,59-63). Postup, který chtěli při tomto obřadu zvolit, byl veden tradicí. Jméno mu chtěli dát po otci tak, jak to bylo zvykem. Zdůrazněno je to ještě tím, že se celý dialog odehrává při velmi tradičním obřadu obřízky, kterým se mimo jiné také nesla víra v Hospodina, Pána izraelského národa. Kde se tedy v Alžbětě bere odvaha, do této chvíle, která je vedená tradicí vstoupit a udělat to jinak? Proč opouští jistotu, kterou jí i jejímu synovi tradice přináší?

Z vyprávění je zřejmé, že Alžběta není neposlušná tradici, ale že ji naopak naplňuje. Pokud by šla po cestě jistoty a zopakovala by jméno předcházející generace, svého syna by pojmenovala jednoduše Zachariáš, vše by se zdánlivě dodrželo. Ve skutečnosti by ale tímto zopakováním tradice paradoxně tradici umrtvila a nedošlo by k naplnění toho, co obsahovala a co v ní bylo skrytě připravováno. Starý zákon by se nepřelomil do Nového. Ten, který měl připravit cestu tomu, který přichází (srov. Lk 3,16), by sám na ní ani nevyšel. Alžběta musí mít odvahu nežít tradici jako mrvou věc. Věc, která je nehybná a zajišťuje, že vše jde tak jako dříve. Tradici žije jako řeku, která ji nese, a v této své konkrétní situaci tvoří věci nové. Právě tím se ukáže skutečná tvořivá síla tradice. Alžběta a Zachariáš byli zakořeněni v tradici svého národa. Lukáš říká, že: „Oba byli spravedliví před Bohem a žili bezúhonně podle všech Hospodinových příkazů a ustanovení. Neměli však děti, neboť Alžběta byla neplodná a oba již byli pokročilého věku.“ (Lk 1,6-7). Právě tímto zakořeněním do tradice dostávají odvahu tyto kořeny nechat rozrůst k novým plodům. Právě to jim dává odvahu je překročit, vyjít z nich na další cestu. Přitom jde o skutečně novou cestu, nejen o nějaký kompromis starého a nového. Alžběta totiž nepojmenovává svého syna například Zachariáš Jan. Tím by se snažila zachovat to staré, jako jistotu, která už je ozkoušená a k ní by přilepila novou kapitolu. Ona říká prostě, že se bude jmenovat Jan. Snahou o kompromis by totiž ztrácela lehkost a flexibilitu tradice. Nabalovala by na sebe další a další vrstvy. To sice může vypadat jako tvořivé a dobré žití,

---

³³⁰ Postava svaté Alžběty a její vztah k tradici je podrobněji rozveden také v: PROKEŠ, Josef. *Pán se stará*. Praha: Portál, 2019.

ale tradice se tak stává těžkopádnou, neschopnou reagovat na změny, které v čase při pohybu po cestě přicházejí.

Stejně výzvy jako Alžbětu čekají na cestě také církve. Musí být skutečně a hluboce zakořeněna v tradici, ale musí mít sílu a odvahu jí neustále přerůstat, překračovat, vycházet z ní a vlastně ji tak v jistém smyslu ztrácet. Ani u tradice církve neplatí, že opakování toho, co se dělalo v minulé generaci znamená, že je církev věrná tradici. Často to svědčí právě o opaku. Ve skutečnosti může jít o malé žití tradice a o jejím zrazování. Podobně není možné stále na tradiční věci nalepovat novější a ty staré nechávat bez proměny. Církev je pak podobná skladišti, kde jednotlivé vrstvy nejsou vzájemně propojeny, ale stojí jedna vedle druhé jako exponáty muzea. Tradice musí být pro církve živou, která jí dodává odvahu vycházet novým a ještě nevyzkoušeným způsobem.

Postava Jana Křtitele je inspirativní právě tím, že dokázal rozpoznat v Ježíši Božím syna a ukázat na něj jako na Mesiáše. Tím také naplnil a zároveň překročil očekávání židovské tradice. Z jeho životního příběhu, tak jak ho popisují evangelia, je zřejmé, že se dovednost číst znamení času a mít přitom odvahu vykročit na nezajištěné cesty učil už ve své rodině. Alžběta a Zachariáš, jak můžeme vidět už při jeho obrízce, ho vychovávali v tomto stylu žití tradice. Podobně i církev má žít podobným stylem a vytvářet prostředí, ve kterém se nebude i další generace bát tradici skutečně žít. Nejen ji opakovat nebo přidávat k ní další vrstvy. Ale být v tradici zakořeněni a přinášet další a další nové a nečekané plody. To ale bez znovu a znovu prožívané nezajištěnosti nejde.

Příběh o obrízce a pojmenování syna Alžběty a Zachariáše nese ještě jeden důležitý detail, který může být inspirativní pro církve v naší době. Vše se to děje v situaci, kdy Zachariáš nemůže mluvit, protože oněměl pro svoji nevíru při setkání s andělem (srov. Lk 1,20). K tomu dochází při jeho kněžské službě, když je mu andělem oznamováno narození jeho syna. Toto mlčení kněze Zachariáše, které tak pouští ke slovu ženu Alžbětu, může korespondovat s mlčením kněží na mnohých místech v naší zemi i jinde ve světě. Ten, který měl tradičně hlavní slovo, najednou mlčí. Zachariáš pro svoji nevíru, v našich podmínkách zkrátka proto, že na mnohých místech kněz prostě není přítomný. Nedostatek kněží, který je tolik typický pro život naší církve v této době se tedy, v inspiraci tímto biblickým místem, nemusí interpretovat jen jako výzva, abychom podněcovali další muže ke kněžské službě. Může to také znamenat výzvu, abychom hledali další cesty. Například aby začali promlouvat lidé, kteří se ke slovu pro přítomnost kněží dříve nedostávali. Ne v opozici ke kněžím. Ani Alžběta nevyužívá situace

manželova mlčení k revoluci v rodině. Zkrátka jen přebírá nějaké věci, které by za normální konstelace dělal a říkal její muž.

Farnosti, které jsou stavěny často tak, že hlavní a rozhodující slovo má pan farář, jsou jistě jeho mlčením zaskočeny. Vzhledem k dlouhé praxi, která je to takto naučila, na tom asi není nic divného. Přesto je, dobré rozlišovat, k čemu dalšímu by nás mohlo mlčení kněží, způsobené jejich nepřítomností, vybízet. Jistě je k tomu třeba velká odvaha vstoupit na neprobádané cesty.³³¹ Při pozorném čtení Písma a historie církve však zjišťujeme, že po těchto na první pohled nenápadných stezkách se přece jen pohybují mnohé Alžběty a další lidé, kteří nás mohou k podobné odvaze inspirovat.

3.3.4 Vycházející církev na cestě riskuje a chce více

Církev, která se vydává na cestu a je tedy schopná žít v nezajištěnosti, si tak postupně osvojuje další vlastnost, kterou u církve nejsme zvyklí vnímat. Je jí schopnost riskovat. V proměnlivém světě, kde je tolik nejistoty a rychlé změny, církev snadno propadne iluzi, že největší službou, kterou může světu dát, je brždění pokroku, ochrana starých jistot a časů a zpomalování změn. Vývoj posledních desetiletí však ukazuje, že touto rolí se církev de facto ztrácí ze scény. Svět i lidé jako jednotlivci řeší důležité a nové otázky, na které není snadné hledat odpověď. Téměř nikdo nečeká, že by v tomto hledání mohla mít církev nějakou užitečnou roli a že by mohla pomoci. Dobře to ukázala koronavirová krize, kdy se na církve často zapomínalo při stanovování podmínek života během pandemie a také proto, že se od církve ani během tohoto krizového období nic nečekalo. Podobně odpovídají lidé v průzkumech veřejného mínění, když mají uvést, co od církve žádají nebo čekají. Nejčastější odpovědí je, že nic.³³²

Důvodem nulových očekávání ze strany společnosti je právě to, že církev není schopná riskovat. Jen se drží pevného jistého břehu. Nehledí přitom na to, že svět se jí tak čím dál více vzdaluje. Žije tak ne inkulturací ale spíše exkulturací³³³, nežije v kultuře světa, ale

---

³³¹ O vztahu mezi kněžími, kterých stále ubývá a laiky ve farnostech více také v: KAPLÁNEK, Michal. *Znamení naděje Česká církev ve světle závěrečného dokumentu plenárního sněmu - kritická analýza*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016, s. 161–169.

³³² Odkazujeme se zde na licenční práci L'INDIFFERENZA VERSO LA FEDE – A PARTIRE DA UNA RICERCA EMPIRICA NELLA REPUBBLICA CECA, kde je výzkum uveden a okomentován. Vyšla v Římě v roce 2017.

³³³Srov. THEOBALD, Christoph. *Urgenze pastorali*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2019, s. 32.

odděluje se od ní. Naopak, pokud se církev odhodlá a vyjde na cestu, bude snášet nezajištěnost a bude ochotná riskovat, stane se opět schopnou vnášet do měnícího se světa světlo evangelia. Právě v době změn svět potřebuje odvážnou církev, která hledá novou cestu a riskuje. Ne proto, že by ráda hazardovala a byla nezodpovědná. Odvaha a schopnost riskovat nepramení z nějaké falešné církevní sebejistoty nebo ze zavřených očí, které nebezpečí nevidí. Pramení z jistoty, že za dějinami je neochvějně jejich Tvůrce. Duch, který v církvi působí, jí dává tolik potřebný nadhled, který se jinak v rychle měnícím se světě snadno ztratí.

Právě po schopnosti riskovat volá papež František v apoštolské konstituci o církevních univerzitách a fakultách *Veritatis gaudium*. „Vždy to tak bylo, a bude to tak i nadále! Teologie a křesťanská kultura dosáhly vrcholu svého poslání tehdy, když byly připraveny riskovat a přitom zároveň zůstat v limitech věrnosti.“³³⁴ Vzápětí uvádí princip, ze kterého tato schopnost riskování a zároveň věrnosti spočívá. Je jím inkarnace. „Požadavky našeho lidu, jako trápení, bitvy, sny, boje, obavy mají hermeneutickou hodnotu, již nemůžeme ignorovat, chceme-li brát vážně princip inkarnace. Jeho otázky nám pomáhají ptát se sebe samých, jeho zvědavost přiměje ke zvědavosti i nás.“³³⁵

Ve světle dokumentu *Veritatis gaudium* můžeme říct, že rozměrem teologie, která je použitelná pro dnešní svět, má být právě schopnost riskovat. Teologie tedy musí skutečně hledat, musí si klást otázky, na které ještě nezná odpověď. Nepovažuje se za již hotovou, uzavřenou. Naopak, zvědavě a odvážně se vydává na neprozkoumané stezky. Takto stavěná teologie může být potom oporou a inspirací církvi, která pak bude více schopná vycházet na riskantní cesty. Znovu se nám tak potvrzuje Bošeho intuice, když k dobrému rozlišování toho, co je už mrtvé a co je dobré opustit, vyžaduje dobré vzdělání a dobrou reflexi zkušenosti. Uveďme ještě, čím je ono hledání a riskování teologie a i církve motivované. „Dobrý teolog a filozof má myšlení otevřené, to znamená neúplné, stále připravené pro *maius* od Boha a od pravdy, stále ve vývoji.“³³⁶ Právě toto „více“, právě práce s touhou nést světlo evangelia do světa, právě to církev i mysl jednotlivých věřících otvírá a dává odvahu riskovat. Ve své podstatě je tedy schopnost riskovat vedena láskou

---

³³⁴ VG 5.

³³⁵ VG 5. Papež František zde cituje videoposelství pro Mezinárodní teologický, Argentinská papežská katolická univerzita „Santa Maria de los Buenos Aires“, 1.-3. září 2015.

³³⁶ VG 3.

k druhému člověku i ke světu jako takovému. Jen proto, aby *více* poznal svého Spasitele, je církev schopná vydávat se na riskantní cesty.³³⁷

3.3.5 Kreativní nejistota v církvi

Když Bůh tvoří svět, tvoří ho s velikou lehkostí a jak vypráví kniha Genesis, staví ho na cestu, ve smyslu, že před ním otvírá růst a vývoj. Už i samotné stvoření bez člověka není hotové, ale má se dotvářet. Země má vydat zeleň a plodit, vše mají naplnit zvířata. Svět tedy není stvořen jako hotový exponát. Naopak, je plný života a rozvíjí se. Vrcholem toho je pak stvoření člověka. Je stvořen k Božímu obrazu, což mimo jiné znamená, že se Bohu podobá ve schopnosti tvořit. Jak píše ruský teolog Sergej Bulgakov³³⁸, tvořivost člověka a Boha jistě není identická, ale přesto můžeme říct, že je člověk stvořen tak, že je volán, aby se stal spolutvůrcem dalšího tvoření. Stvoření se tak Bohu obrazně řečeno „vymknulo z rukou“. Tím, že přizval k tvoření člověka, kterému dal svobodnou vůli, ukazuje, že své tvoření nemá pojištěné, tedy že tímto krokem vstoupil na cestu nejistoty a nezajištěnosti. Při pohledu na celé dějiny spásy můžeme říct, že jediné, co tento jeho stvořitelství činí jistým je jeho láska až do krajnosti, vyjádřená ve smrti jeho syna na kříži. Při stvoření tedy vidíme odvážného Boha. Ne Boha ustrašeného, který tvoří tak, že by si nechával všechny nitky k řízení svého stvoření ve vlastních rukou jako v nějakém divadle. Ani nevidíme Boha, který je lhostejným hazardérem, který nezodpovědně něco stvoří, pak zavře oči a bez zájmu čeká, jak to dopadne. Tvořící Bůh tedy svým stvořením vyjadřuje kreativní nejistotu a nezajištěnost, která k tomuto kroku neodmyslitelně patří.³³⁹

Jak už jsme uvedli, člověk, je nějaký způsobem svému Tvůrci podobný právě i ve schopnosti tvořit. Nemá tedy Boží dílo jen udržovat, naopak je Bohem volán, aby jeho dílo dále rozvíjel. Toto povolání k provázanosti Boží tvořivé síly a té lidské můžeme vidět například v evangeliu podle Jana. Ježíš při svém loučení se s učedníky vyslovuje „Beze mě nemůžete činit nic.“ (Jan 15,5b) nebo ještě před tím „Kdo věří ve mne, i on bude činit

---

³³⁷ O tom, jaké výzvy představuje tato doba pro církev a jaké odvahy je zapotřebí, aby na ně vstoupila také více v: REPOLE, Roberto. *Come stelle in terra: la Chiesa nell'epoca della secolarizzazione*. Assisi: Cittadella, 2012, s. 35–40.

³³⁸ Srov. BULGAKOV, Sergej Nikolaevich a Maria CAMPATELLI. *Lo spirituale della cultura*. Roma: Lipa, 2006, s. 77.

³³⁹ Více tvořivosti a vztahu Boha ke svému stvoření: MCDANIEL, Jay B. *O Bohu a pelikánech*. Praha: Biblion, 2022.

skutky, které já činím, a ještě větší, neboť já jdu k Otci.“ (Jan 14,12). Jak připomíná Bulgakov, použité slovo ποιειν neznamená jen dělat či činit, ale právě také tvořit.³⁴⁰ Člověk je tedy volán, aby byl ve spojení se svým Pánem tvořivý. K tomu je ale zapotřebí, aby v sobě nacházel odvahu a vycházel na cestu nejistoty. Kreativita totiž nutně potřebuje nejistotu. Jinak nejde o tvoření, ale o opakování nějakých předem jasných vzorců. Tím se dostáváme k zásadnímu termínu, kterým je kreativní nejistota a který najdeme u českého teologa Josefa Ondoka. „Přívlastek ‚kreativní‘ (...) znamená, že nevědomost, resp. nejistota má tvořivý charakter. Vyvolává potřebu hledání. Kdybychom byli přesvědčeni, že naše povolání je definitivní, nepostoupili bychom žádná rizika hledání.“³⁴¹

Víra, která člověka vede k poznání jeho stvořenosti, ho tedy také pobízí k odvaze, aby vykročil na cestu nezajištěnosti a hledání. Tím ho může pomáhat rozvíjet dar kreativity, který mu byl Bohem dán. K tvořivosti však není volán izolovaně jako jednotlivec. Tvořivost se týká každého člověka, a tak je každý jedinec zapojen do celého lidstva, do celé společnosti, která společně tvoří.³⁴² Vztáhneme-li tuto skutečnost na církev, znamená to, že je církev povolána k tomu, aby byla prostorem, kde se dobře tento Boží dar uskutečňuje. Církev se pak stává tvořivým prostředím, kde jsou jednotliví lidé povzbuzováni, aby prožívali kreativní nejistotu, aby vstupovali na cestu rizika hledání. Skutečnost, že to tak není, vidí Bulgakov, jako jednu z hlavních příčin krize církve v dnešní společnosti.³⁴³ Vše začíná tím, že církev omezuje svůj život příliš na prostor chrámu a na řešení posvátných věcí. Tím přestává zasahovat reálný a celý život lidí.³⁴⁴ Bulgakov naopak říká, že nesmí být žádná nábožensky neutrální zóna, ale že vše musí být posvěceno vírou. Důležitý je však způsob, kterým se toto posvěcení děje. Ne násilně, ale kreativně. Církev nevstupuje do těchto oblastí, aby je ovládala a konzervovala, ale aby byla jejich tvůrčí silou. Tedy aby dodávala odvahu vstupovat na cestu riskantního hledání. Pokud církev toto své poslání znovu přijme a začne ho znovu lépe naplňovat, bude to znamenat, že se stane opět přitažlivou pro všechny lidi. Bulgakov říká, že církev

---

³⁴⁰ Srov. BULGAKOV, Sergej Nikolaevich a Maria CAMPATELLI. *Lo spirituale della cultura*, s. 69.

³⁴¹ ONDOK, Petr Josef. Čmelák asketický. Svitavy: Trinitas, s. 123.

³⁴² Srov. BULGAKOV, Sergej Nikolaevich a Maria CAMPATELLI. *Lo spirituale della cultura*, s. 78.

³⁴³ Srov. Ibid., s. 44.nn.

³⁴⁴ Toto téma rozvádíme více ve třech posledních kapitolách 3.7, 3.8 a 3.9.

nesmí být úkrytem jen pro chudé a invalidy, ale musí být také „ateliérem umělce a laboratoří vědce“³⁴⁵.

Církev je tedy volána k prožívání kreativní nejistoty. Má být prostorem, kde se jednotlivci vzájemně inspirují a povzbuzují k žití své vlastní kreativity. Není nic z lidské činnosti, co by do takové církve nepatřilo. Takové prožívání církve je nevyhnutelně také velkou výzvou pro kněze a další představitele církve, kteří ovlivňují její život, tvář a vztah k okolnímu světu. Pokud oni budou schopni kreativní nejistoty, bude mít církev tuto charakteristiku snáze. Právě kněží v proměňující církvi hrají zvláštní úlohu. V klerikálním modelu církve, nebo s Bulgakovem řečeno v církvi vázající se především na chrám, mají téměř výlučně oni řídicí funkci. Pokud se má církev vydat do skutečného života a snažit se zasáhnout všechny oblasti lidské činnosti, znamená to, že se musí proměnit její struktura, a tedy také postavení kněží a biskupů. Jak říká také Petr Ondok: „Princip kreativní nejistoty je možno aplikovat nejen na prožívání své osobní víry, ale také na pastorační službu církve Božímu lidu.“³⁴⁶ Je pro nás otázkou, zda tyto změny nemohou pro některé katolíky znamenat velmi nepříjemnou nejistotu. Jejich pozice, ze které jsou zvyklí působit v církvi často bere zsvě. Proto je nutné dobře doprovázet stávající kněze a také během formace bohoslovců dbát na to, aby byli schopni na měnící se formu jejich služby dobře reagovat.

Kněz nemůže ze sebe dělat znalce všech oborů. Nemůže předstírat autoritu tam, kde ji ve skutečnosti nemá. I on rozhoduje jako rádce s vědomím nejistoty, zda jeho rada je správná. Tato nejistota může být jistě znásobena tím, že je povinen respektovat situaci svědomí toho, komu radí. Pohodlnější ovšem je opřít se o nějakou hodovou zásadu, která je používána. Nepodstupovat riziko hledání.³⁴⁷

V podstupování rizika tohoto kněžského hledání je velmi důležité, aby v něm kněží nebyli sami. Jinak by pro ně byla nejistota ne kreativní, ale spíše naprosto paralyzující a vedlo by to k ještě většímu odloučení se od lidu a života, kterému mají sloužit. Pokud se naopak vezme tento stav proměny jako výzva k tvořivosti, může to obohatit celé společenství církve.

---

³⁴⁵ BULGAKOV, Sergej Nikolaevich a Maria CAMPATELLI. *Lo spirituale della cultura*, s. 46.

³⁴⁶ ONDOK, Petr Josef. *Čmelák asketický*, s. 126.

³⁴⁷ Ibid.

3.3.6 Obraz nezajištěnosti – církev jako polní nemocnice

Papež František dostává několik dní po svém zvolení při rozhovoru od novináře Antonia Spadara otázku, o jaké církvi jako nový papež sní. František nejdříve zmiňuje Benedikta XVI. a vyslovuje velkou úctu k němu. Hned potom naváže:

Vidím jasně, že církev dnes nejvíce potřebuje schopnost hojit zranění a rozehrávat srdce věřících, tedy schopnost přiblížení a spříznění. Vidím církev jako polní nemocnici po bitvě. Je zbytečné ptát se těžce zraněného, zda má zvýšenou hladinu cholesterolu či cukru! Je třeba léčit jeho rány. Potom můžeme mluvit o všem ostatním. Hojit zranění, hojit rány... A je třeba začít zezdola.³⁴⁸

K tomuto obrazu se František čas od času při různých příležitostech vrací. Například v exhortaci *Amoris Laetitia*.

Ačkoli církev stále předkládá dokonalost a volá k plnější odpovědi Bohu, musí pozorně a starostlivě doprovázet své nejslabší děti, které trpí zraněním a ztrátou lásky, aby jim vrátila důvěru a naději jako světlo přístavního majáku nebo jako pochodně, která je nesena mezi lidmi, aby svítila těm, kteří si spletli cestu nebo se ocitli v bouři. Nezapomínejme, že činnost církve se často podobá práci v polní nemocnici.³⁴⁹

Jedním z prvních obrazů pro církev, který papež František po svém zvolení používá, nese důraz na akceschopnost a s tím související prozatímnost. Papež nemluví o dobře fungující, špičkové nemocnici ve středu města, ale svým obrazem potrhuje, že mu jde o zařízení, které dokáže dobře reagovat na vývoj a postup bojů. Přes všechny plány musí mít velkou schopnost se přizpůsobit na to, co se právě děje. Podle papeže Františka je tedy důležité, aby i církev měla schopnost být tam, kde je třeba, a tak, jak je třeba. Použitým obrazem tedy dává důraz na její nezajištěnost a ne-zkamenělost. Být církví, která je stále na cestě. Stále v krizi, kvůli které na světě vlastně je. Podobně jako v poli stojí polní nemocnice, právě pro krizi a nezajištěnost lidí, kteří jsou v její blízkosti církve ve světě existuje. Církev nežije z pocitu, že minulé pozice byly výhodnější a nesnaží se jich za každou cenu držet. V poli není kvůli obsazení pozic, ale kvůli léčení lidí.³⁵⁰

Když sledujeme myšlení papeže Františka dále, je vzhledem k tomuto přebývání církve na poli světa velmi náročný. Chce totiž, aby to byla přítomnost kvalifikovaná teologickou reflexí, nikoliv nahodilá. Zdůrazňuje tedy téma, které jsme už v této práci

³⁴⁸ Civiltà cattolica, březen 2013.

³⁴⁹ AL 291.

³⁵⁰ K tomuto tématu také: PROKEŠ, Josef. Církev jako polní nemocnice. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. 2019, roč. 29, č. 4.

zmiňovali, totiž blízkost praxe církve a teologie, která se v tomto případě konkrétně ukazuje na sociální nauce církve. Na jedné straně je zde práce a život přímo v terénu, na druhé straně pak dobrá teologická reflexe tohoto přebývání.

Tento velkolepý odkaz hlubšího poznání a nasměrování byl prověřen a obohacen, jak se říká ‚přímo v terénu‘ díky vytrvalému úsilí Božího lidu a o kulturní a sociální zprostředkování evangelia v různých kontinentálních oblastech a v dialogu se rozmanitými kulturami. Nyní nastal čas, aby se tento bohatý odkaz konsolidoval a církevním studiím vstúpil odvážnou moudrou obnovu, kterou vyžaduje misionářská transformace církve ‚vycházející ven‘.³⁵¹

Z těchto požadavků, které papež vznáší, je zřejmé, že obraz církve jako polní nemocnice není nějaký líbivý či populistický obraz, kdy prostě stačí, aby církev byla dost ve světě a mezi lidmi. Chce, aby to byla přítomnost pro svět skutečně uzdravující. V dokumentu *Veritatis gaudium* František představuje čtyři kritéria, podle kterých se má teologie dále rozvíjet, aby se dokázala obnovovat a oživovat a byla přínosem pro církev vycházející ven.³⁵² Pro naše téma bude užitečné, když si je představíme a vztáhneme k obrazu církve jako polní nemocnice, tedy z pohledu nezajištěnosti církve.

Prvním kritériem obnovy je „kontemplace a duchovní, intelektuální a existenční uvedení kerygmatu do srdce, tzn. stále nové a fascinující radostné hlásání Ježíšova evangelia, které se má stále více a lépe vtělovat v životě církve a lidstva.“ Léč, který církev jako polní nemocnice na poli světa používá, tedy není z ní. Dostává se jí kontemplací. Hluboká modlitba církve, snaha každého věřícího o hluboký vztah s Pánem, který se nedá zachytit ani vykázat, kterým se nedá manipulovat či zajistit se. Je možné přijímat ho do srdce jako dar a prožívat ho ve všech rozměrech skutečného života člověka – v duchovním, intelektuálním i existenčním. Takto přijaté a prožívané kerygma, které nutně vyžaduje postoj nezajištěnosti církve, pak dovoluje, aby měla církev léčivé prostředky pro zranění dnešního světa. Jsou jimi „stále nové a fascinující radostné hlásání Ježíšova života“.

Tři další kritéria obnovy, které papež František uvádí, pro naši potřebu propojíme. Jde o všestranný dialog, inter a trans-disciplinaritu a naléhavou potřebu vytvářet síť. Církev jako polní nemocnice musí prožívat nezajištěnost v tom smyslu, že si nestačí sama. Není jediným hráčem na poli světa, který se snaží o léčení lidstva, a i pro svůj vlastní život potřebuje ostatní vnímat ne jako konkurenci nebo jen jako adresáty pomoci, ale také jako

---

³⁵¹ VG 3.

³⁵² Všechny čtyři zásady najdeme ve VG č. 4.

spoluhráče. Také jednotlivé části církve nepůsobí ve světě odděleně, naopak se propojují a podporují navzájem. Tímto přístupem dostává církev zvláštní lehkost, se kterou vstupuje do dialogu s ostatními. Doceňuje jejich přínos pro svět a zároveň i díky nim poznává, jaký je její jedinečný potenciál, který dostává od Pána pro záchranu světa. V každodenní praxi se tak znovu osvědčuje, že „nikdo se nezachráná sám“³⁵³.

3.3.7 Tíha a lehkost proměnlivosti a prozatímnosti

Na podzim roku 2016, když papež František ukončoval mimořádný Svatý rok milosrdenství, vydal apoštolský list *Misericordia et misera*. Hlavním tématem je Boží milosrdenství a reflexe právě končícího období v církvi. V této práci chceme zmínit místo, kde papež při svém rozhodování vyjadřuje a uznává potřebu prozatímnosti. Pokud totiž vezmeme vážně, že žijeme v době epochální proměny, znamená to, že v našem rozlišování budeme narážet na rozhodnutí, o kterých budeme už při rozhodování téměř s jistotou vědět, že je přerosteme, a že je i třeba ne úplně vzdálené budoucnosti budeme muset přehodnotit. „Toto mimořádné ministerium však nekončí uzavřením Svaté brány. Přeji si totiž, aby pokračovalo až do vydání nových opatření jako konkrétní znamení toho, že milost svatého roku je i nadále v různých částech světa živá a účinná.“³⁵⁴

Papež vyjadřuje vděčnost, za službu misionářů milosrdenství. Nechce však, aby tato služba skončila ukončením Svatého roku. Říká tedy, že si přeje, aby tato služba dále pokračovala. Na jeho přemýšlení je ale zřetelné, že dělá jednotlivé kroky, má na paměti celkové směřování cesty církve, ale při tom ví, že cesta je proměnlivá, a že ze své pozice tedy nemůže a ani nemusí vidět všechno. Proto může v klidu říci, aby misionáři pokračovali „až do vydání nových opatření“. Prozatímnost nařízení, kterou papež nejen neskrývá, ale naopak jí přímo přiznává, není nějakou vedlejší maličkostí nebo nutným zlem, protože se to stejně nedá řešit jinak. Jde o styl života církve a postupu v objevování další cesty.

Ve složitosti světa a neustále měnících se podmínkách můžeme být jako církve paralyzováni. Zodpovědnost a vědomí důležitosti našeho poslání pro život světa nás vede k velké obezřetnosti. Pochopitelně nechceme udělat chybu. To je jistě správně, ale pokud by to mělo vést k paralyzování našeho rozhodování, pokud bychom raději neudělali nic, jen abychom se nespletli, pak ve skutečnosti právě tímto nenaplnujeme poslání, proč

³⁵³ Srov. Meditace papeže Františka při mimořádné pobožnosti *Urbi et Orbi* 27. 3. 2020.

³⁵⁴ Dokument k ukončení roku milosrdenství – MM č. 9.

církev vůbec ve světě je. Přiznání si složitosti situace a zřeknutí se toho, že musíme dělat neměnná rozhodnutí, můžeme ve větší lehkosti a svobodě dělat rozhodnutí „až do vydání nových opatření“. Ze své pozice nemůžeme vidět vše. Máme-li ale na paměti celkové zaměření a smysl církve ve světě, můžeme po prozkoumání a zvážení toho, co právě kolem sebe vidíme a požíváme, prostě zvolit i s vědomím, že na tento náš krok bude následovat další, jehož směřování bude případně i trochu odlišné od našeho právě voleného.

O podobném postoji svědčí mnohé články v exhortaci *Evangelii gaudium*. Pro naše potřeby uvedeme jen jedno místo, kde jsou tato témata dobře shrnuta.

Vidíme tedy, že evangelizační úsilí se pohybuje v mezích jazyka a okolností. Vždycky usiluje o co nejlepší sdělování pravdy evangelia v daném kontextu, aniž by se vzdávalo té pravdy, toho dobra a světla, které může přinést, když dokonalost není možná. Misionářské srdce si je vědomé těchto omezení a stává se „u slabých slabým... pro všechny vším“ (1 Kor 9,22). Nikdy se neuzavírá, nikdy se neuchyluje do vlastního bezpečí, nikdy nevolí sebeobrannou strnulost. Ví, že samo musí růst v chápání evangelia a rozlišování cest Ducha, a proto se nezříká možného dobra, ale vystavuje se riziku, že se zašpiní blátem z cest.³⁵⁵

Vyslovuje se tu cíl snažení církve. Tím je „sdělování pravdy evangelia“. Zároveň se zde ale vyslovuje, že „dokonalost není možná“, protože jsou zde meze jazyka a dalších okolností. Vědomí omezení však církev nezastavuje. Naopak se vědomě stává „slabou“ a vystavuje se riziku, že se ušpiní.

Dobré prožívání prozatímnosti tedy osvobozuje církev a dává jí lehkost, se kterou může lépe riskovat a vydávat se tak odvážně na cesty, kam by jen stěží vyšla, kdyby chtěla mít od prvního kroku hned vše jisté a pevně dané. Připomíná tak mladého Davida před Goliášem. Poté, co se marně snažil obléct se do těžkého brnění a vzít si těžký meč, který mu nabízel král Saul (srov. 1Sam 17,38-40), tuto těžkou výzbroj odkládá. Na místo toho se vyzbrojil tím, co více odpovídalo jeho věku, který mohl být před tím brán jako omezení pro použití osvědčených zbraní. Použití praku mu pomohlo jít odvážně a mnohem více riskovat, protože zúročil svoji obratnost. Nebylo to však řešení konečné. Když přišel čas, přiběhl David k obrovi a usmrtil ho jeho vlastním mečem, i když před tím meč odmítnul. Podobně církev, připustí-li nutnost a nezbytnost prozatímních řešení, velmi účinně reagovat na nové skutečnosti, které ji na cestě potkávají. A dokáže také mnohem více riskovat a vydávat se lépe na potřebné stezky současného světa.

---

³⁵⁵ EG 45.

3.3.8 Nezajištěná církev lépe doprovází, rozlišuje a integruje

Na závěr této podkapitoly uveďme ještě příklad, na kterém je dobře vidět jeden z plodů, který vzniká v církvi, která se neskrývá v nějaké nehybné pozici, ale vydává se na cestu a vezme na sebe riziko i výzvu nezajištěnosti. V roce 2016 vydal papež František posynodální apoštolskou exhortaci *Amoris Laetitia*. Jde o text, který vzbudil velké kontroverze. Připomeňme například jen „*Correctio Filialis*“, tedy bratské napomenutí z důvodu šíření herezí. Toto napomenutí vyšlo 16. července 2017 a vytýká papeži sedm vybraných herezí, které podle autorů papež šíří.³⁵⁶ Aniž bychom chtěli rozebírat jednotlivé výtky vůči papežovu textu, celkově lze říct, že v pozadí jejich námitek je nervozita, která je vyvolaná z nezajištěnosti církve, která se dala na cestu a jde hledat ztracené a zraněné ovečky. Autoři totiž mají strach, že se opouští neměnné pravdy víry a hazarduje se se zjevenou Boží vůlí. Papež však v textu dobře a prakticky ukazuje, jak držet směr k dokonalosti Božího povolání a zároveň se nebát dělat konkrétní kroky, které jsou často velmi provizorní a limitované reálnými možnostmi konkrétního člověka. Tento princip uvádí hned na začátku osmé kapitoly dokumentu, která se stala nejvíce diskutovanou a napomínanou.³⁵⁷ Jak nás učí obraz církve jako plní nemocnice, církev musí dokázat vést k dokonalosti, tedy k uzdravení, ale toto vedení se uskutečňuje ve velmi provizorních podmínkách vyžadující velkou míru improvizace a prozatímních kroků.

Papež sám, když je dotazován na osmou kapitolu textu *Amoris Laetitia* říká, že by měla učit církve, aby dokázala ve světě, kde žije, dělat čtyři kroky. Na prvním místě je třeba přijmout rodiny tak, jak jsou i s jejich zraněními. Teprve potom je možné rodiny doprovázet, rozlišovat jednotlivé případy a zapojovat je do života církve.³⁵⁸ V textu *Amoris Laetitia* připomíná papeže Jana Pavla II. a jeho „zákon postupnosti“³⁵⁹. „To není ‚odstupňování zákona‘, ale postupnost prozíravého provádění svobodných úkonů v subjektech, které nejsou schopny pochopit, docenit nebo plně uskutečnit objektivní

---

³⁵⁶ K tomuto tématu více v: PETRÁČEK, Tomáš. Prolamování limitů K současným proměnám papežství v historickém kontextu. *Verba theologica*. 2021, roč. 20, č. 2.

³⁵⁷ Srov. AL 291.

³⁵⁸ Viz například tiskovou konferenci na palubě letadla při návratu z Ázerbájdžánu dne 2. 10. 2016.

³⁵⁹ Více k rozlišování konkrétních situací manželského života podle AL v: AMBROS, Pavel. Rozlišování podle *Amoris Laetitia* (kap. 8) papeže Františka jako diferencovanější podoba graduality. *Studia Theologica*. 2018, roč. 20, č. 1.

požadavky zákona.³⁶⁰ Opět zde vidíme požadavek velké pevnosti a jistoty, kterou dává církvi Pánovo slovo a jeho poslání. Zároveň však také velkou lehkost, svobodu a schopnost přizpůsobení se situaci a kroku člověka, kterého na své pouti světem potkává. Právě tyto bolesti a zranění dnešního světa a lidí v něm se tak mohou stát pro církev dobrým místem obrody. Nejde tedy o to, aby se církev předem proměnila a připravena proměnou pak vyrazila do světa. Spíše jdou tyto skutečnosti ruku v ruce. S pozorností a otevřeností vyráží do světa. Svým působením proměňuje svět, ale také zároveň ji samotnou život ve světě a setkávání se s konkrétními lidmi proměňují. Po tom také volá papež František, když chce, aby se svědomí jednotlivých lidí více doceňovalo a církev se jím nechávala inspirovat. „Na základě poznání závažnosti konkrétních podmínek můžeme dodat, že svědomí jednotlivců musí být lépe začleněno do práce církve v některých situacích, které objektivně neuskutečňují naše pojetí manželství.“³⁶¹ Nejde však o to, dělat z konkrétních a jednotlivých situací nové normy.³⁶² Spíše jde proces, kdy obecné normy, které si přináším do konkrétních setkání s lidmi, používám způsobem, který svědčí o mé nezajištěnosti. Tedy ne jako kameny, „které je možné házet na život lidí“³⁶³, ale spíše jako pomoc, při nacházení možných cest „odpovědi Bohu a růstu prostřednictvím omezení. Když myslíme, že všechno je jenom bílé nebo černé, zavíráme někdy cestu milosti a růstu a odrazujeme od cest posvěcování, které vzdávají Bohu slávu.“³⁶⁴

Církev ovládající čtyři kroky, které zmiňuje papež František, totiž přijetí, doprovázení, rozlišování a začleňování, jsou užitečné pro mnoho situací dnešního světa. Pomáhají přiblížit se konkrétním lidem a s velkou svobodou a flexibilitou reagovat na jejich situaci a potřeby. Zároveň vedou církev k tomu, aby jistotu a zakotvení hledala v Ježíšově slově a jeho poslání.³⁶⁵ Cokoliv jiného, nějaké předem dané a vyřešené postupy

---

³⁶⁰ AL 295.

³⁶¹ AL 303.

³⁶² Srov. AL. 304.

³⁶³ AL 304.

³⁶⁴ AL 305.

³⁶⁵ O pohybu a životě církve v postmoderní společnosti rozmýšlí také Německý sociolog Karl Gabriel. Ve svých studiích pojmenovává především tři možnosti způsobu života. Jednak restaurace (vracet se k podobně, jaká byla dříve), dále pak ghetto nebo malé skupiny (snaha o vlastní svět, i poctivě myšlený, který je však oddělený od okolního bezbožného), a nakonec různé formy dialogu (zde jde o nejobtížnější

z předcházejících dob by mohly sice dávat církvi pocit jistoty, ten by ale byl falešný a ještě by vytvářel bariéru v setkání.

Shrnutí této kapitoly a jejího přesahu do praxe.

Nezajištěná církev– jako odpověď na Boušeho výzvu, aby církev šla za hranu svých možností: „Teprve tehdy, když se octne církev v situaci, ve které byl její Pán, že totiž už nemůže dál, nemá žádné lidské možnosti, je její budoucnost boží, která je neproniknutelná, nepředstavitelná, naprosto člověkem nedosažitelná, tehdy teprve má církev právo doufat, že je lidem božím, že je opravdu církví Kristovou.“³⁶⁶

Svět, ve kterém žijeme, je pro církev velkou výzvou v mnoha směrech. Zdá se však, že vzhledem k rychlosti jeho proměny, staví církev před nevyhnutelnou volbu. Buď se církev světu uzavře a opevní se hrabou neproměnlivosti. Tím se vlastně vyloučí jakéhokoliv dialogu se světem, možnosti ovlivňovat jeho další kroky a být více než vzpomínkou, muzeem nebo uzavřenou záležitostí. Nebo sama vstoupí na cestu nezajištěnosti a bude schopna riskovat.

Je zřejmé, že církev v této situaci nestojí poprvé. Také prostředí naší země svědčí o tom, že často tady žili křesťané, kteří tuto potřebnou odvahu měli. Na současné generaci církve nyní je, aby v tom dokázala pokračovat. Sílu k tomu však, stejně jako dříve nebo stejně jako v příkladech z Písma, nenajde v sobě. Pro získání odvahy musí více naslouchat svému Pánu, který ji založil a který jí do světa posílá. A jehož celý životě, tak, jak nám ho zachycují evangelia, byl nezajištěnosti a odvahy plný.

---

cestu, protože hrozí ztráta identity nebo rozpuštění se ve společnosti, ale podle něho jiné cesty není). Více v: GABRIEL, Karl. *Christentum zwischen Tradition und Postmoderne*. Freiburg: Herder, 2000.

³⁶⁶ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 41.

Církev a pravda

Ježíš, který sám sebe označuje za cestu, pravdu a život vdechuje církvi Ducha, který ji vede ke stejnému. V následujících třech podkapitolách se budeme zamýšlet nad tím, co to pro církev znamená, když ji zakládá Ježíš, který je Pravdou. Církev nejen pravdu nese, ale má se také sama snažit o pravdivost. Jak vnitřní, tak vnější. Vnitřní pravdivostí myslíme věrnost Ježíši, který je pravdou ve svých strukturách i v životě a prožívání jednotlivců i církve jako celku. Vnější pravdivostí pak myslíme obraz, který církev dává o sobě směrem ke světu a který mě měl odpovídat tomu, co prožívá uvnitř.

V druhé trojici podkapitol tedy budeme hledat, jak konkrétně má snaha o pravdivost církve vypadat. Uvidíme, že důležitým rozměrem této snahy je schopnost naslouchat. Ukážeme, v čem spočívá dovednost dvojího naslouchání, a jak to pomáhá dialogu v církvi samotné i mezi církví a světem. Vysvětlíme také, co znamená termín pastoralita, jako důležitý moment pro současnou praktickou teologii církve. Uvidíme, že toto všechno církev znovu podněcuje k hlubšímu naslouchání Božímu slovu. Tím se dostaneme také k otázce, jak může slavení neděle pomoci církvi na cestě k pravdivosti a rozebereme, jakou může být pomocí pro viditelné a společné žití víry. Snaha o pravdivost nás také přivede ke snaze evangelium nepředávat jako informaci, ale vyprávět o něm. To vyžaduje skutečně celý život člověka, aby ten, komu evangelium zvěstujeme mohl nahlédnout do našeho života a vidět, jak se v něm evangelium uskutečňuje.

3.4 Církev, která se snaží o pravdivost naslouchá (církve a Pravda)

Tématem první podkapitoly z této trojice bude naslouchání. Uvidíme, že církev, která se snaží o vnitřní i vnější pravdivost, je schopná naslouchat a toto umění se snaží stále více rozvíjet v prostředí současného světa. Při tom musí počítat s krizí důvěryhodnosti, která se týká institucí obecně, ale podle nejrůznějších výzkumů církvi zvláště. Dovednost naslouchání prezentujeme jako klíč k vytvoření církve, kde se dobře a plodně vede dialog. Představíme důležitý nástroj dvojího naslouchání a naslouchání znamená času a také s tím související termín pastorality. V závěru této kapitoly si vše zmíněné ukážeme na biblickém vyprávění o setkání Petra a Kornelia ze Skutků apoštolů.

3.4.1 Církev v krizi důvěryhodnosti

V průzkumech důvěryhodnosti dopadají církve pravidelně velmi špatně. Ve výzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM), který zkoumal důvěru k vybraným institucím veřejného života na přelomu srpna a září roku 2021³⁶⁷, se církve dostaly na předposlední příčku. Důvěřuje jim 30% dotazovaných, přičemž 60% respondentů jí nedůvěřuje a 10% neví. Uvědomíme-li si fakt, že církev se snaží hlásat víru a vzbuzovat tedy v lidech důvěru vůči Bohu, je to pro církve veliký problém.

Pro naši reflexi bude ještě podnětné uvést výzkum, který jsme dělali ve spolupráci se sociologickou společností Behavio v roce 2016³⁶⁸. Otázka, kterou jsme v tomto ohledu pokládali, zkoumala osobní vztah dotazovaného k církvi, nebo můžeme říct, jeho identifikaci s církví, ať už je pozitivní nebo negativní. Otázka zněla jednoduše: „Je církev pro lidi jako jste vy?“. Při odpovědi bylo možné vybrat si na stupnici od jedné do sedmi, kde stupeň jedna znamenal „ano, církev je pro lidi, jako jsem já“. Tuto možnost zvolilo 6% dotazovaných. Na druhé straně stupeň sedm znamenal rozhodné „ne, církev není pro lidi, jako jsem já“. Tuto variantu zvolilo 43%. Ostatní odpovědi jsou uvedeny přehledně v tabulce.

Je církev pro lidi jako jste vy?	1	2	3	4	5	6	7
	Rozhodně ano						Rozhodně ne
	6%	3%	9%	12%	13%	14%	43%

³⁶⁷ Zdroj: <https://cvvm.soc.cas.cz/tiskove-zpravy/politicke/politicke-ostatni/5515-duvera-k-vybranim-institucim-verejneho-zivota-srpen-zari-2021>., citováno dne 1. 11. 2022.

³⁶⁸ Vzorek respondentů obsahoval 507 osob a rozvrstvení odpovídalo skladbě české společnosti, pokud jde o věk, pohlaví, vzdělání, velikost obce, ve které žije.

Při zjednodušení odpovědí můžeme říci, že 30% populace České republiky se dokáže alespoň trochu identifikovat s církví anebo je k ní alespoň neutrální (12% tvoří prostřední pozice). Naproti tomu 70% se s církví identifikovat vůbec nedokáže. Vezmeme-li v úvahu, že církev o sobě věří a vyznává, že je svátostí Boží spásy přítomné mezi lidmi, tedy viditelným znamením neviditelné Boží milosti, a při pohledu zvenčí se tak podstatná veličina nedokáže s církví identifikovat, je to více než znepokojující.

Takový výsledek nás přivádí k otázce, proč se tolik lidí s církví neidentifikuje. Když jsme ji respondentům položili, nejčastěji zaznívalo, že odpovídající nevěří v Boha, že je to pouze lidská organizace a nemá nic společného s vírou a duchovními věcmi, že často manipuluje věřícími, zajímá se pouze o peníze a majetek, že je farizejská, touží po moci a je nevěrohodná. Odpovědi odkazovaly na vztah opravdu velmi negativní, často byla vyjadřována bolest a deziluze z kontaktu s církví. V průzkumu se ukazovalo, že i když lidé v České republice nějaký vztah k duchovním skutečnostem mají, velmi těžko se identifikují s institucí církve. Jejich pohled na církev není jen lhostejný, ale většinově velmi negativní. Pohled těchto lidí na církve mluví často o naprostém opaku evangelia. Církev není viděna jako místo svobody, komunikace a přijetí, ale spíše jako místo manipulace, zájmu o majetek a moc. V jakémkoliv hledání další formy života církve v dnešním světě s tímto fenoménem musí církev počítat, protože nejde jen o nějaký ojedinělý pohled, ale skutečně o většinový hlas.³⁶⁹

Uvedli jsme několik příkladů pohledů lidí zvenčí směrem k církvi, které svědčí o ztrátě důvěryhodnosti církve. Pokud nepočítáme s variantou, že církev je ve skutečnosti úplně jiná, než se jeví lidem mimo ni, můžeme se teď podívat dovnitř církve a pokusit se pojmenovat, co by tuto nevěrohodnost v církvi samé mohlo způsobovat. Christoph Theobald, když přemýšlí o nevěrohodnosti církve a snaží se z ní najít cestu ven, nabízí jako výchozí bod svých úvah otevřenost a pohostinnost Ježíše Krista.³⁷⁰ Dává při tom do kontrastu bezpodmínečné přijímání lidí, se kterými se Ježíš při svých cestách po Galileii

---

³⁶⁹ S tímto tématem také souvisí mínění Michala Kapláňka, když při analýze závěrů Plenárního sněmu katolické církve v ČR, který probíhal od roku 1996 do roku 2005, zmiňuje, že se „česká církev točí v kruhu kolem sebe samé a klem ‚správných hodnot‘ a ‚správného způsobu života‘, který chce nabídnout většinově společnosti.“ Tato snaha však podle něj často naráží na nedůvěru vůči církvi a tak se tato snaha církve neseťká s úspěchem. Více v: KAPLÁNEK, Michal. *Znamení naděje Česká církev ve světle závěrečného dokumentu plenárního sněmu - kritická analýza*, s. 171–173.

³⁷⁰ Srov. THEOBALD, Christoph. *Urgenze pastorali*, s. 70.-74.

potkával a postoj církve vůči světu, ve kterém žije. Člověk, který se s církví setkává naráží často spíše na normy, zákony a podmínky. Není to církev naslouchající, která chce poznat život člověka a vnášet do něj světlo, které sama dostává od Boha jako dar. Častěji se církev prezentuje jako vlastník a ochránce tohoto světla, které musí bránit před světem, nebo ho šikovně světu distribuovat a zajišťovat si tak pro sebe výhody.

Můžeme tedy říct, že krizi autenticity vytváří pojetí sebe sama, které církve vzhledem ke světu má. Není podobná Božímu Synu, který je Pravdou, která se sklání, aby se dostala do kontaktu s člověkem a bezpodmínečně ho při tom přijímá. Často je spíše vlastníci a obchodníci s pravdou, kterou směňuje za vlastní výhody a jistoty a léčí si při tom strach, vycházející z malé důvěry vůči působení Ducha Svatého. Theobald v tomto kontextu naráží na požadavek pastorality³⁷¹, ve které vidí korespondenci mezi tím „co“ a „jakým způsobem“ církve dělá a hlásá či žije.³⁷² Stojíme tak před paradoxem. Autenticita církve se neobnoví ještě větší zahleděností na sebe samu a snahou o vnitřní dokonalost, ale naopak zapomenutím na sebe a vyjitím směrem ke světu. Autentická otevřenost, naslouchání, vycházení a pohostinnost vůči světu nejvíce odpovídá obsahu evangelia Ježíše Krista, a tak se právě tím obnoví vnitřní i vnější pravdivost a autenticita církve. Pro toto tvrzení svědčí také mnohé příklady z praxe církve. Farnosti se neobnoví ani se nestanou přitažlivější jen usilovnější prací na sobě. Často je prvním krokem k počátku uzdravování jednoduše vyjítí směrem ke světu. Toto podobně zmiňuje i papež František, když v dokumentu *Evangelii gaudium* cituje dokument z *Aparecidy*. „Život sílí, když se daruje, a slábne v izolaci a pohodlnosti. Vskutku těmi, kdo nejvíce využívají možnosti života, jsou ti, kdo opouštějí bezpečný břeh a dovednou se nadchnout posláním předávat život druhým.“³⁷³

Pokud jsme zmínili, že za krizí autenticity církve směrem ke světu je také pohled církve, jakým se na svět dívá, může být v tomto kontextu užitečný další požadavek Theobalda. V něm říká, že církev musí vzít vážně globalizaci a připustit možnost existence jiných pohledů na svět a jejich legitimitu.³⁷⁴ Jde o velké téma, které otvírá už Druhý vatikánský koncil například v dokumentu *Nostra aetate*, tedy v Deklaraci o

---

³⁷¹ Termín pastorality více rozebereme v následujících částech této kapitoly.

³⁷² Srov. THEOBALD, Christoph. *Urgenze pastorali*, s. 77.

³⁷³ Srov. EG 10, citace pochází z V. generální konference Rady latinskoamerických biskupských konferencí (CELAM): *Aparecida*, 360 (31. 5. 2007).

³⁷⁴ Srov. THEOBALD, Christoph. *Urgenze pastorali*, s. 78.

poměru církve k nekřesťanským náboženstvím, který vyšel v roce 1965. „Katolická církev neodmítá nic, co je v těchto náboženstvích pravdivé a svaté. S upřímnou vážností se dívá na jejich způsoby chování a života, pravidla a nauky.“³⁷⁵ Církev tedy není v pozici, kdy pouze učí a zvěstuje druhým Pravdu, ale také kdy sama naslouchá, jak se ve světě Pravda odráží.

Ještě zřetelněji tento postoj vidíme v dokumentu O lidském bratrství, který podepsali v roce 2019 v Abú Zabí papež František a vrchní imám univerzity Al-Azhar Ahmed al-Tajíb. Tam se totiž zmiňuje vzájemné obdarování se Východu a Západu.

Vztah mezi Západem a Východem, který je neoddiskutovatelně nezbytný, nemůže být nahrazen, ani přehlížen, aby se oba mohly vzájemně obohacovat civilizovaností toho druhého, vzájemnou výměnou a dialogem kultur. Západ by mohl v civilizaci Východu nalézt protilék na některé svoje duchovní a náboženské choroby způsobené nadvládou materialismu. A Východ by mohl v civilizaci Západu najít mnoho prvků, které by mu mohly pomoci oprostít se od slabosti, rozdělení, konfliktu i vědeckého, technického a kulturního úpadku.³⁷⁶

Z uvedených textů vysvítá, že schopnost naslouchat je dovedností, která může církev pomoci, proměnit se ve více důvěryhodnou. Pro její důležitost se jí budeme zabývat podrobněji ještě v další podkapitole.

3.4.2 Dovednost naslouchání vedoucí k dialogu

Ukázali jsme, jak krize autenticity církve souvisí s jejím vztahem ke světu. Pokud má církev vzhledem ke světu přehlížející a posuzující pohled, tento její postoj naprosto neodpovídá obsahu hlásání církve, tedy evangeliu a Pravdě o Bohu, který do světa nese. Tímto uvažováním přicházíme k jednomu z prvních kroků, kterými se naopak autenticita církve vzhledem ke světu může začít uzdravovat. Je jím dovednost naslouchání.

Zda snaha o naslouchání církve vůči světu povede skutečně k obnově věrohodnosti církve, záleží na důvodu, proč se o naslouchání pokoušíme. Pokud totiž budeme světu a druhým naslouchat jen proto, abychom jim lépe vysvětlili naši víru a bránili vůči nim naše pozice, důvodem našeho naslouchání a poznání jejich myšlení bude schopnost vymyslet strategie, jak je přemoci a dostat se k nim. Papež František ve své promluvě na

---

³⁷⁵ NA 2.

³⁷⁶ Dokument – O lidském bratrství – Citováno podle:

https://www.vatican.va/content/francesco/it/travels/2019/outside/documents/papa-francesco_20190204_documento-fratellanza-umana.html, citováno dne 15. 2. 2022.

sympoziu Papežské středomořské teologické fakulty v Neapoli v roce 2019 upozorňuje, že církev se má více než na apologetiku soustředit na evangelizaci. Rozdíl mezi těmito dvěma akcenty leží mimo jiné právě v důvodu, proč k světu vycházíme a jakým způsobem či z jakého důvodu mu nasloucháme. Pak naším ideálem nebude „dobyvačnost“, či „agresivní snaha o popření druhého“, ale vydání svědectví o Bohu. Zdroj toho všeho vidí papež František v oddání se působení Duchu svatému:

Tato poddajnost Duchu v sobě zahrnuje životní styl a hlásání bez dobyvačnosti, bez proselytismu, který je jako mor, a bez agresivní snahy o popření druhého. Tento způsob vstupuje „zevnitř“ do dialogu s lidmi, s jejich kulturami, jejich dějinami a jejich odlišnými náboženskými tradicemi. Je to způsob, který s evangelní důsledností zahrnuje svědectví až k obětování života, jak ukazují zářivé příklady Charles de Foucalda, mnichů z Tibhirin, biskupa z Oran Piera Claverieho a mnoha bratří a sester, kteří byli s Kristovou milostí tiše a pokorně věrní a zemřeli se jménem Ježíš na rtech a milosrdenstvím v srdci.³⁷⁷

Toto však předpokládá, že těm, kterým nasloucháme, musíme přiznávat, že říkají něco, co také obsahuje pravdu a co nás může inspirovat. Jak uvádí papež František v Encyklice *Fratelli Tutti* v kapitole o dialogu: „Opravdový dialog ve společnosti předpokládá, že jsme schopni respektovat názor druhého a připustit, že může obsahovat legitimní přesvědčení nebo zájmy.“³⁷⁸

Postoj naslouchání církve tedy nesmí být postojem, ze kterého je cítit nadřazenost a blahosklonnost, kdy církev, která je neměnná, dává pozornost světu, který se zmltá v nevědomosti. Naopak, jde o postoj, který má otevřít skutečný všestranný dialog. „Nikoliv jako čistě taktický projev, ale jako niterná potřeba prožít společnou zkušenost radosti z Pravdy a prohloubit její význam a praktický dopad.“³⁷⁹ Tím se vstoupí do dialogu „zevnitř“. Papež František má tímto výrazem na mysli styl, zahrnující svědectví života až k jeho obětování s velkým důrazem na nenásilí. Dialog tak přestává být jen metodou výuky, a stává se „metodou studia.“ Dialog vyjadřuje náš přístup ke světu a pohled na něj. Stále znovu při něm pocítujeme potřebu „uvědomělého naslouchání“. Plodem takového dialogu a naslouchání je pak prohlubování kerygmatu. „Kerygma se prohlubuje zkušeností dialogu, který vzniká nasloucháním a generuje společenství. Ježíš sám zvěstoval Boží království v dialogu s každým typem a kategorií lidí tehdejšího

---

³⁷⁷ Promluva papeže Františka na sympoziu Papežské středomořské teologické fakulty v Neapoli dne 21. 6. 2019, citováno z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=29586>, citováno dne 15. 2. 2022.

³⁷⁸ FT č. 203.

³⁷⁹ VG 4b.

judaismu. (...) Dialogem se nic neztratí. Vždycky se získává. Monologem ztrácíme všichni.“³⁸⁰

Pokud bychom výše uvedené postoje vztáhli na rovinu praktické teologie, dostaneme se k důležitým výzvam. Představíme-li si farnost žijící na nějakém konkrétním území nebo v nějakém konkrétním městě, pak je vedena k tomu, aby pozorně naslouchala a vedla dialog s prostředím, ve kterém žije. Nevede ji k tomu taktika, aby dokázala dobře vyučovat, ale snaha prohloubit kerygma, tedy porozumění evangeliu, která hlásá. Schopností porozumět a učit se od druhých roste a stává se hlubší a komplexnější i naše víra. Věřící křesťané se tak na místech, kde žijí a pracují, ve svých rozhovorech a svými postoji nesnaží něco vysvětlit nebo obhájit. Do dialogu vstupují jako „sůl země a světlo světa“, tedy jako ti, kteří něco důležitého do světa přináší, ale zároveň svět potřebují a naslouchají mu, aby lépe a hlouběji poznali, co znamená jejich „slanost“ a „bytím světlem“.

Takový přístup a postoj může dávat světu i církvi znovu naději, že důvěryhodnost církve je možná. Ve skutečnosti totiž nejde jen o proměnu církve, aby působila na svět více důvěryhodně. Jde také o vnitřní proměnu církve, aby měla důvěru, že Bůh bere svět váženě a znovu se v něm zjevuje.³⁸¹ To vede církev k důvěře, že ve světě jí nečeká jen něco, proti čemu se musí bránit, ale také skutečnosti, bez kterých jen těžko svému evangeliu porozumí. Potom je možné i sekularizaci vidět nejen jako problém k řešení, ale s důvěrou k ní přicházet a hledat, co nás tím chce Bůh naučit, a jak nasloucháním sekularizujícímu světu, můžeme prohloubit porozumění našemu kerygmatu.³⁸²

Ještě konkrétněji to můžeme ukázat na křesťanských institucích a jejich vztahu ke světu, ve kterém žijí. Proč je například dobré zakládat církevní školy?³⁸³ Pokud v těchto institucích vidíme jen ostrůvky správné výchovy a učení v sekulárním světě, který ztrácí

---

³⁸⁰ Promluva papeže Františka na sympoziu Papežské středomořské teologické fakulty v Neapoli dne 21. 6. 2019, citováno z: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=29586>, citováno dne 15. 2. 2022.

³⁸¹ K tématu naslouchání a dialogu v církvi také: ŠPIDLÍK, Tomáš et al. *Nové cesty pastorální teologie: krása jako východisko*. Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2008, s. 264–274. Autor této kapitoly, kterým je Tomáš Špidlík, zmiňuje důležitost naslouchání Božího hlasu, který zní také v druhých osobách a který je předpokladem dobrého dialogu.

³⁸² Více k tématu církve a sekularizace v: REPOLE, Roberto. *Come stelle in terra: la Chiesa nell'epoca della secolarizzazione*.

³⁸³ V této tématice vycházíme z mnohaleté zkušenosti práce na církevním gymnáziu. Inspirace pochází také například z: TICHÝ, František. *Přírodní škola - cesta jako cíl*. Semily: Nakladatelství Geum, 2011.

Boha, je důvodem spíše apologetika než evangelizace, o které mluvil papež František ve své promluvě v Neapoli. Křesťanští rodiče jsou pak vedeni k tomu, aby své děti dávali na tyto školy proto, aby byly ochráněny od nepřátelského světa a jeho mravní bídy. Takový postoj však jen podporuje vzájemnou nedůvěru a nedůvěryhodnost světa a církve. Pokud naopak budeme církevní školy zakládat jako místa, kde bude snaha rozvíjet schopnost naslouchání, budou to místa skutečného dialogu. Církev a věřící studenti se budou moci setkávat s okolním světem, ale to jiné, co je bude odlišovat od například státních škol, bude snaha o vzájemnou důvěru, otevřenost a porozumění jednoho k druhému. Tyto školy tak budou místem, které se budou výslovně snažit a dávat energii něčemu, co na státních školách možná není viděno jako tak důležité. Dialog pak bude jako metoda studia. Tím specifickým pro církevní školy se může stávat právě snaha o setkání a překonání vzájemných bariér.³⁸⁴ Po tom volá také papež František v *Evangelii Gaudium*. „Ve velkých městech lze pozorovat jisté síťové propojení, prostřednictvím něhož skupiny lidí sdílejí svět obrazů a představ, životní sny a spojují se v nových lidských sektorech, kulturních teritoriích a neviditelných městech. (...) Církev je povolána napomáhat tomuto nesnadnému dialogu.“³⁸⁵

Druhým příkladem, který bychom rádi uvedli je vlastnění různého farního majetku a vybavení. Jistě je dobré, když má farnost například v nějakém městě farní sál, kavárnu, nebo sportovní zařízení. Co je ale důvodem a k čemu toto vede? I zde by to mělo být vedeno snahou o větší otevřenost. Prostory farnosti pak neslouží pouze pro farnost, tedy k tomu, aby věřící lidé měli místa, kde se mohou scházet bez nevěřících, aby se pak v posilnění vraceli do sekulárního světa. Takto vedené a prožívané prostory by sloužily více k apologetice než k evangelizaci. Mají to být místa, která vedou k dialogu a naslouchání. Kam se i okolí farnosti cítí zváno. Ne proto, aby podleli nějaké taktice vysvětlování víry. Ale spíše protože cítí zájem o ně samotné, jejich pohled na svět a postoje. Pokud jsou tyto věci a postoje těžko dosažitelné, může proměna církve v tomto směru začít opačně. Farnost začne vycházet do svého okolí. První kroky mohou vést přes využívání konkrétních prostor. Farní káva po mši svaté se například nebude odehrávat na

---

³⁸⁴ Více k tomuto tématu také Christoph Theobald v knize *Urgenze pastorali*, kde zmiňuje důležitost míst, kde se setkává církevní prostředí se světem a kde mohou být všichni aktéři tohoto setkání jím být obohaceni. Jak podotýká, církvi tato setkání a tato místa prospívají pro lepší uchopení své doktríny. Srov.: THEOBALD, Christoph. *Urgenze pastorali*, s. 171.

³⁸⁵ EG 74.

faře, kde je jistota, že se nepotkáme s nikým nevěřícím. Ale půjdeme například do předem zamluvené veřejné kavárny. Ne proto, abychom tam někomu vysvětlovali něco o naší víře. V prvních krocích naopak bohatě stačí, když tam prostě budeme s ostatními. A to jako ti, kteří potřebují okolí a svět, aby lépe porozuměli své víře.

Jistě, jde o prosté a obyčejné věci. Zdá se však, že se mentalita církve i světa nepromění nikde lépe než právě na místech našeho obvyklého života.

3.4.3 Princip dvojího naslouchání

Když svatý Řehoř veliký vysvětluje ve svých homiliích způsob, jakým přistupuje k Božímu slovu, říká, že často je dobré, setkávat se s textem Božího slova o samotě. Boží slovo mě totiž často může zasáhnout v intimitě mého srdce a dovést mě k nahlédnutí mých chyb, a také mi pomoci prožít, že mě od nich Boží působení omývá. Mimo to ale svatý Řehoř zmiňuje místa v Písmu, která naopak jsou pro jednotlivce nesrozumitelná a k jejich porozumění potřebujeme komunitu věřících a modlicích se bratří a sester.³⁸⁶ Říká: „Vím, že mnoha místům v Písmu svatém nejsem schopen sám rozumět. Porozumím jim, když se postavím mezi své bratry. (...) Pak se mezi vámi učím tomu, v čem vás pak vyučuji. Protože, to je pravda, často říkám při vyučování to, co jsem slyšel od vás.“³⁸⁷

Svatý Řehoř si je vědom toho, že jako biskup je povoláván mluvit s autoritou k lidu, který mu je svěřen. Jak má ale rozpoznávat, co má lidu říkat a jak má svoji autoritu vykonávat? Řehoř se snaží všechno zakotvit v Písmu svatém. Je si vědom toho, že mu musí naslouchat sám v nitru svého srdce. Hned ale dodává, že toto jeho osobní naslouchání Božímu slovu nestačí. Že ani jeho úřad a autorita, kterou má vykonávat neznamena, že by sám mohl rozpoznávat Boží vůli. Když stojí před společenstvím, pro které má Boží vůli zprostředkovávat, staví se do pozoruhodné pozice. Říká, že k dobrému rozpoznání Boží vůle, kterou má zprostředkovávat společenství, musí naslouchat právě i tomu společenství, které má vyučovat. Musí se zaposlouchat do toho, co mu říkají, nechat

---

³⁸⁶Více k tomuto tématu najdeme ve studii kardinála Martiniho v knize: MARTINI, Carlo Maria et al. „*Vi affido alla Parola*“ Le „*consegne*“ di un pastore. Milano: Ancora, 2003, s. 65.-87.

³⁸⁷ Úryvek z Homilií na Ezechiela, II, II, 1, v Omelie su Ezechiele /2 (opere di Gregorio Magno, III/2), a cura MAGNO, Gregorio a V. RECCHIA. *Omelie su Ezechiele*. Roma: Città Nuova, 1993, s. 49. Přeloženo podle textu v italštině: „So [...] che per lo più molte cose nella sacra Scrittura, che da solo non sono riuscito a capire, le ho capite mettendomi di fronte ai miei fratelli [...] per voi imparo ciò che in mezzo a voi insegno; perché – è la verità - per lo più ascolto con voi ciò che dico.“

se od nich učit, aby potom mohl učit je. K vykonávání jeho biskupského úřadu vůči jeho společenství tedy Řehoř potřebuje dvojí naslouchání. Naslouchání Božímu slovu a naslouchání komunitě, ke které je poslán. Přesněji řečeno, naslouchání tomu, jak Boží slovo rezonuje v životě jednotlivců i komunity jako celku. K tomu potřebuje společnou modlitbu, kde se tomuto může učit. Ve svém úřadu si nestačí sám. Musí naslouchat lidem, kterým je poslán. Nejen proto, aby jim dokázal lépe Boží slovo, případně Boží vůli vysvětlit, ale aby ji vůbec slyšel a Božímu slovu dobře porozuměl.

Papež František zmiňuje stejný princip, když říká, jak si má kněz připravovat kázání. Je jistě nezbytné, aby naslouchal ve svém srdci a osobní modlitbě Božímu slovu a rozpoznával, co Bůh říká. Se svatým Řehořem řečeno jsou ale místa, kterým sám nemůže rozumět a potřebuje společenství své farnosti k tomu, aby dobře Boží zprávu porozuměl a dokázal ji pro své společenství, ke kterému je poslán zprostředkovat.

Kazatel musí také naslouchat lidu, aby objevil, co věřící potřebují slyšet. Kazatel je bytost kontemplativní, která se v nazírání zaměřuje na slovo podobně jako na lid. Tak objevuje „tužby, zvláštní vlohy i meze, způsob modlitby, podoby lásky, způsoby uvažování o životě a světě, které jsou pro tu kterou skupinu lidí charakteristické“, věnuje pozornost „konkrétnímu lidu, k němuž se obrací, jeho jazyku, symbolům a otázkám, které klade“. Jde o to propojit poselství biblického textu s lidskou situací, s tím, co lidé prožívají, se zkušeností, která potřebuje světlo Slova. Tato starost není oportunistem či diplomacím, nýbrž hluboce náboženským a pastoračním postojem.³⁸⁸

Papež František vystihuje charakter dvojího naslouchání a v čem tato dovednost spočívá. První naslouchání je kontemplativním postojem, kdy se kazatel zaměřuje na Boží slovo. Nazírá ho, věnuje se mu ve svém studiu, modlitbě a celém osobním životě. Zapojuje při tomu nejen rozum, ale city a představivost. Druhé naslouchání pak není přípravou na nějakou diplomacii nebo přípravou, která má zajistit vmlouvavost budoucího kázání. Jde o náboženský a pastorační postoj. Tedy o zkušenost víry, že Pán mluví také skrze společenství, ke kterému je poslán. Když následně kázání zaznívá při liturgii, nejde o poučení, které si připravil kněz pro své společenství, ale spíše o v jistém slova smyslu společné dílo, které vzniklo dvojím nasloucháním toho, kdo kázání připravoval. Proto se také týká jeho samotného a i on je jeho obsahem obdarována a posouván v jeho službě. Jak už jsme zmiňovali v předcházející podkapitole, vztah mezi knězem a společenstvím není jednosměrný. Naopak, kněz chápe své kněžství a směr své služby hlouběji také díky tomu, že naslouchá společenství, ke kterému je poslán a nějaké

---

³⁸⁸ EG 154, uvedené citace v textu pocházejí z EN 53.

věci by pro něj byly bez věřících laiků a také bez lidí, kteří do kostela běžně nechodí, nesrozumitelné.

V této kapitole jsme vysvětlili základ důležitého principu, který je pro hledání odpovídající ekleziologie dnes velmi platný. Shrnuli jsme tak klasické pojetí a připravili si půdu, pro další prohlubování. V následujících kapitolách najdeme další příklady využití tohoto principu v životě církve.

3.4.4 *Aggiornamento a pastoralita církve*

Ve světle textu svatého Řehoře se dostáváme ke dvěma důležitým pojmům, které budou stěžejní pro další uvažování v rámci praktické teologie. Jde o termíny *aggiornamento* a *pastorality*. Nejdříve ho vsadíme do kontextu Druhého vatikánského koncilu.

Když papež Jan XXIII. pronáší proslav proslav při slavnostním zahájení koncilu dne 11. října 1962, stanovuje priority koncilu. Mimo jiné hovoří o hlavním úkolu koncilu, kterým je obrana a šíření pokladu víry. „Hlavním úkolem koncilu je, aby účinněji chránil nezadatelný statek tradované křesťanské nauky a aby jí učil.“³⁸⁹ Poklad víry nemáme pouze střežit a věnovat se tak jeho minulosti. Naopak, máme pokračovat v cestě, po které církev prochází už téměř dva tisíce let.

Avšak k tomu, aby toto učení zasáhlo mnoho rozličných oblastí lidských aktivit, jak jednotlivce, tak i rodiny a celou společnost, je především zapotřebí, aby se církev neodvracela od nezadatelných tradic víry, kterou přijala z minulosti. Zároveň musí dbát přítomnosti, nových životních vztahů a forem, jak je vytváří moderní svět; neboť ty otevřely apoštolátu katolíků nové cesty.³⁹⁰

Papež dále rozlišuje samotné jádro víry a formu, kterou se toto jádro hlásá. „Neboť něco jiného je podstata tradované nauky, tj. depositum fidei a něco jiného je formulace, jíž se předkládá.“³⁹¹ Pokud jde o formu hlásání, kde ji hledat? Má se určovat podle světa, do kterého je církev poslána? To jistě. Papež říká, že:

Avšak ti, kdo se na celém světě hlásí ke křesťanské, katolické a apoštolské víře, očekávají, že od znovu nabytého střízlivého a klidného přitakání plné dogmatické tradici církve, (...) bude učiněn skok kupředu, který přispěje k prohloubení pochopení víry a ke vzdělání svědomí. To nutně povede

---

³⁸⁹ BÜHLMANN, Walbert. *Jan XXIII.*, s. 130.

³⁹⁰ *Ibid.*, s. 131.

³⁹¹ *Ibid.*, s. 134.

k většímu souhlasu s autentickým pokladem víry, zkoumaným vědeckými metodami a vykládaným jazykovými výrazovými prostředky moderního myšlení.³⁹²

Vědecké metody a prostředky moderního myšlení najdeme při naslouchání světu, které můžeme označit jeho termínem *aggiornamento*³⁹³. Při hledání formy církve, jejího života i hlásání víry je to *aggiornamento*, které jí vede k naslouchání světu a přizpůsobování formy podle světa.

Mimo to ovšem papež Jan XXIII. stanovuje ještě další pravidlo. Označme ho jako *pastoralitu*, nebo jinak řečeno hledání pastorální povahy věcí. „Na to je třeba klást velký důraz – i když to rozhodně vyžaduje trpělivost – tím, že se všechno prověří v rámci a prostředky učitelského úřadu prvořadě pastorální povahy.“³⁹⁴ Pastoralita, jak jí rozumí papež Jan XXIII., nás vede k tomu, abychom při hledání formy církve, jejího života i hlásání víry, naslouchali také přímo magisteriu. V něm a v jeho charakteru, tedy v jádru naší víry, máme hledat, jak hlásat evangelium ve světě, jakou má mít církev strukturu, jak má vypadat její modlitba a liturgie. Podoba a rysy našeho Boha, které patří k jádru naší víry, se mají propisovat do formy církve. Církev se tak má podobat svému Pánu.

Z papežova přístupu můžeme tedy říci, že *aggiornamento* a *pastoralita* jsou způsoby či styly, jakými se čte poklad víry. Tyto styly otvírají církev vzhledem ke světu a zároveň ji učí číst vlastní poklad víry. Způsobují, že církev nevidí svět jen jako adresáta, kterému naslouchá jen proto, aby mu poklad víry lépe vysvětlila. *Aggiornamento* a *pastoralita* způsobují, že svět je pro nás důležitý, abychom náš poklad víry vůbec dobře četli.

Theobald upozorňuje, že *pastoralita* není jen otázkou jazyka nebo jen způsobem, jakým jednali otcové na koncilu, který Jan XXIII. svolal. Jde spíše o styl, který koncil používá při tvorbě svých textů a který v tomto velmi souzní se stylem evangelia. Jde totiž o otevřenost, která dovoluje textu, aby byl stále úzce spjat s potencionálními posluchači a se světem, do kterého přichází.³⁹⁵

Pro pastoraci tak dostáváme styly, které nebudou jen jedněmi z pravidel, ale stanou se skutečně styly vycházení církve směrem ke světu, a tedy důležitým faktorem pro

---

³⁹² Ibid., s. 133–134.

³⁹³ K termínu *aggiornamento* a jeho významu pro Druhý vatikánský koncil více článek: NEUNER, Peter. Co koncil přinesl a co zůstalo. *Studia Theologica*. 2015, roč. 17, č. 3.

³⁹⁴ BÜHLMANN, Walbert. *Jan XXIII.*, s. 134–135.

³⁹⁵ Srov. THEOBALD, Christoph. *L'avvenire del Concilio : nuovi approcci al Vaticano II*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2016, s. 53.

veškerou pastorační.³⁹⁶ Koncil tento toto později sám na několika místech definuje. Pro naše potřeby uvedeme 44. článek z Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě. Tam se mluví o tom, že pravdy víry jsou „přizpůsobovány“ nasloucháním světu, což je přesně téma, které je pro nás v této kapitole důležité. Článek začíná úvodem: „Jako je v zájmu světa uzнат církev jako společenskou skutečnost dějin a jejich kvas, tak i církev si je vědoma, že přijala mnoho z dějin a vývoje lidstva.“³⁹⁷ Už zde je vidět princip dvojího naslouchání. Církev má v sobě kvas Božího slova. Přesto se ale dále rozvíjí a prohlubuje, když naslouchá lidstvu a přijímá „mnoho z jeho dějin a vývoje“. Koncilní text dále pokračuje:

Od samého počátku svých dějin se naučila vyjadřovat Kristovo poselství pomocí pojmů a jazyků různých národů a nadto se snažila osvětlit je moudrostí filozofů; to proto, aby přizpůsobila evangelium, pokud to bylo možné, chápavosti širokých vrstev i nárokům vzdělanců. Toto přizpůsobené kázání zjeveného slova musí zůstat zákonem veškeré evangelizace.³⁹⁸

Toto prohlášení dává konec aplikativnímu vidění pastorační. Tím myslíme pojetí, kdy existují nějaké neměnné pravdy víry, které stačí jen šikovně aplikovat do prostředí, ve kterém se církev nachází. Tento způsob uvažování a pastorační práce sice také obsahuje naslouchání, ale, jak už jsme zmiňovali v podkapitole o naslouchání, jen jako způsob či taktika, jak lépe a efektivněji aplikovat neměnné pravdy víry do měnícího se světa. Koncil chce, aby pastorační práce a praktická teologie daleko úžeji souvisela s dogmatickou či fundamentální teologií, protože samotné vyjádření pravd víry se má přizpůsobovat podle toho, co církev slyší ve světě. Svůj poklad víry se totiž snaží vyjádřit způsoby, pojmy a jazyky, které nachází u národů, ke kterým přichází.³⁹⁹

Dalším důležitým dopadem je konec centralizace a jediného vyjádření všeho, stejně jako používání jediného možného slovníku. Naopak, evangelium se otevírá tomu, aby se vyjadřovalo v různých kulturách a jazycích. Jak říká Theobald, toto znamená, že tyto jedinečné vyjádření a přizpůsobování místním podmínkám, se už nebudou brát jako

---

³⁹⁶ K tématu změny stylu teologie a z ní vycházející pastorační více v: ŽÁK, Lubomír Jozef. Přínos II. vatikánského koncilu k obnově katolické teologie a její metody. *Studia Theologica*. 2019, roč. 21, č. 4.

³⁹⁷ GS 44.

³⁹⁸ GS 44.

³⁹⁹ Více k tomuto tématu Christoph Theobald v kapitole La „pastoralità“ v C. THEOBALD, *Urgenze pastorali*, str. 163-169.

výjimky ze standartního vyjadřování, ale že budou tvořit srdce a jádro katolické nauky.⁴⁰⁰ Koncil žádá, aby tento přístup byl zákonem veškeré evangelizace. Při hlásání evangelia tedy nebudou moci být implantovány do kultury pravdy víry jako cizí tělesa, ale spíše na sebe budou brát další a další vyjádření, podle toho, co církve v dané kultuře najde a při svém naslouchání uslyší. A tak se s každou evangelizací a s každým rozhovorem věřícího křesťana s jeho nekřesťanským okolím bude rozšiřovat pohled hlasatelů evangelia na zprávu, kterou přinášejí.⁴⁰¹ Při evangelizaci tedy zdaleka nejde jen o růst církve, co do počtu členů, ale také jde o růst vnímání a porozumění evangelia, které přináší.

Snaha o přizpůsobené hlásání je v konečném důsledku vedena samotným Božím Synem a jeho stylem, který volil, když ohlašoval své evangelium. Dobře to vidíme například ve vyprávění evangelisty Lukáše, který líčí, jak jde Ježíš v Nazaretě v sobotu do synagogy a ohlašuje tam, že se právě dnes naplnila Písma a jejich prorocství. V úvodu této události Lukáš říká: „Přišel do Nazareta, kde vyrostl. Podle svého obyčeje vešel v sobotní den do synagogy a povstal, aby četl z Písma.“ (Lk 4,16). Lukáš výslovně říká, že Ježíš jedná podle zvyklostí. On, jako Boží Slovo se tedy ve svém vstupování do světa přizpůsobuje kultuře a jazyku, který příjemci jeho kázání používají. Nečeká například v pátek v prázdné synagoze a nechce po lidech, aby se mu přizpůsobili. Naopak, i citací Izajáše naznačuje, že navazuje a přizpůsobuje se zvykům, kultuře a očekávání, které v té době obyvatelé Nazareta mají.

3.4.5 Naslouchání znamením doby

Druhý vatikánský koncil, když pojednává o vztahu církve a světa⁴⁰² zmiňuje jednu konkrétní skutečnost, kterou má církve ve světě vyhledávat a které má naslouchat. Jde o znamení doby. Konkrétně *Gaudium et spes* říká:

Aby církve splnila tento úkol, musí neustále zkoumat znamení doby a vykládat je ve světle evangelia, aby mohla způsobem každé generaci přiměřeným odpovídat na věčné otázky, které si lidé kladou: jaký

---

⁴⁰⁰ Srov. *Ibid.*, s. 169.

⁴⁰¹ Srov. *Ibid.*, s. 170.

⁴⁰² K tématu vztahu Druhého vatikánského koncilu a světa také více v článku: O'MALLEY, John W. Druhý vatikánský koncil, Humanistický koncil a řečová událost. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2015, č. 4.

Naslouchající církev

je smysl přítomného a budoucího života a jaký je jejich vzájemný vztah. Je tedy třeba poznávat a chápat svět, v němž žijeme, jeho očekávání, touhy a často i dramatičnost.⁴⁰³

Církev tedy ke svému poslání potřebuje dobře naslouchat světu a rozpoznávat v něm znamení doby, které je možné zachytit ve světě a v jeho touhách.⁴⁰⁴ Aby je mohla dobře číst, potřebuje k tomu světlo evangelia. Tuto skutečnost dále rozvíjí další text *Gaudium et spes*:

Boží lid ovlivněný vírou, že je veden Duchem Páně naplňujícím vesmír, se snaží rozeznávat v událostech, potřebách a přáních, na nichž se podílí spolu s ostatními lidmi naší doby, pravé známky Boží přítomnosti nebo Božího záměru. Víra totiž osvěcuje všechno novým světlem a zjevuje Boží úmysl týkající se celkového povolání člověka a proto vede mysl k řešení plně lidským.⁴⁰⁵

Pokud rozebereme tento apel Druhého vatikánského koncilu postupně, první, na co narážíme, a co vše ostatní podmiňuje, je víra, že Duch Svatý v církvi skutečně působí. Vrací se tak motiv, který jsme zmiňovali v kapitole o odvaze církve a její schopnosti riskovat.⁴⁰⁶ Vše, co bude dále následovat v rozebíraném textu, je pro církev možné jedině tehdy, když její hlavní hybnou silou, na kterou se bude spoléhat, bude síla Ducha Svatého. Proto také vše další není možné bez neustálé prosby o tento dar Ducha a také odkládání všeho, co naopak svědčí o zesvětštění církve. Jde vlastně o paradox. Církev, která vychází do světa a která bude chtít dokázat dobře číst Boží skutečnosti přítomné ve světě, je na této cestě ohrožována především nedostatkem víry a otevřenosti Duchu svatému, projevující se zesvětštěním.⁴⁰⁷

Podobně o tom mluví také papež František v exhortaci *Evangelii gaudium*. Ukazuje totiž, že zesvětštění církve je právě symptomem nemocné a pokřivené víry.

Toto zesvětštění se může živit zejména dvěma způsoby, které jsou vzájemně hluboce propojeny. Jedním je kouzlo gnosticizmu, víra uzavřená v subjektivismu, kdy člověka zajímá pouze určitá zkušenost nebo

---

⁴⁰³ GS 4a.

⁴⁰⁴ K tématu rozlišování na základě znamení doby více v: AMBROS, Pavel. Pastorační rozlišování - reformní vize papeže Františka pro církev 21. století v kontextu recepce pojmu znamení doby. *Studia Theologica*. 2017, roč. 19, č. 1.

⁴⁰⁵ GS 11a.

⁴⁰⁶ Viz kapitola 3.3.4 Vycházející církev na cestě riskuje a chce více.

⁴⁰⁷ Jak se toto téma projevovalo na půdě liturgie ukazuje Faggioli v článku: FAGGIOLI, Massimo. Reforma liturgie a reforma církve padesát let po II. vatikánském koncilu. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2015, č. 4.

nějaká řada úsudků či poznatků, které považuje za zdroj světla a útěchy, avšak přitom zůstává uzavřen v imanenci svého rozumu či svých pocitů.⁴⁰⁸

Znamení času ve světě tedy nebude umět číst ten, kdo ve víře a v náboženském prožívání hledá především uspokojení svých vlastních potřeb. Tím je často argumentováno například u lidí, vyžadujících slavení před koncilní liturgie, kdy nezřídka uvádějí, že při tomto slavení liturgie skutečně cítí posvátno. Není na jejich postojích patrná právě ona uzavřenost v subjektivismu, o které mluví papež a nakonec i neschopnost vidět v současném světě Boží působení, tedy znamení času?

Zmiňme ještě druhý způsob pokřivení víry přílišným zesvětštěním, o kterém mluví papež.

Druhým je sebevztážné a prometheovské neopelagiánství těch, kteří vposledku spoléhají jenom na své vlastní síly a považují se za nadřazené vůči druhým, protože se drží určitých norem anebo protože jsou neochvějně věrní určitému katolickému stylu minulosti. Je to domnělá věroučná či disciplinární jistota, která vede k narcistnímu a autoritářskému elitářství, kde se namísto evangelizování analyzují a klasifikují ti druzí a namísto usnadňování přístupu k milosti se plýtvá energií na kontrolování.⁴⁰⁹

Zde jde o postoj vedený velikou sebedůvěrou, která jednak nedává prostor a ubírá místo důvěře v Ducha Svatého a potom také nevidí svět a lidi v něm jako rovnocenné partnery dialogu, ale spíše jako ty, kteří jsou mimo elitu a věroučnou či disciplinární jistotu.⁴¹⁰ Důležité také je, že papež jako projev tohoto postoje zmiňuje důraz na kontrolování, které označuje za plýtvání energií. Rozpoznávání znamení doby bezesporu vyžaduje energii a čas církve, který se logicky nedostává, když s ním plýtvá na snahy, mít vše pod kontrolou a vše ovládat. Tato snaha ve skutečnosti jde proti fenoménu znamení času, která jsou na církvi nezávislá, a tedy nad nimi kontrolu mít nemůže.⁴¹¹

Pokračujme v našem komentáři textu *Gaudium et spes*. Církev, která tedy žije vírou a svůj život i své vycházení ke světu opírá právě o víru v působení Ducha Svatého, „se snaží rozeznávat v událostech, potřebách a přáních, na nichž se podílí spolu s ostatními

---

⁴⁰⁸ EG 94.

⁴⁰⁹ EG 94.

⁴¹⁰ O tom jak tato pozornost vůči znamením času může očišťovat naši víru více v: MORRA, Stella a Marco RONCONI. *Incantare le sirene. Chiesa, teologia e cultura in scena*, s. 115–119.

⁴¹¹ Více o rozměru víry v rozlišování znamení času - THEOBALD, Christoph. *Urgenze pastorali*, s. 291.

lidmi naší doby, pravé známky Boží přítomnosti nebo Božího záměru.⁴¹² Pokud v této kapitole uvažujeme o církvi, která se snaží o vnější a vnitřní pravdivost, dostáváme v této větě další důležitý podnět. Církev, která totiž vychází směrem ke světu, může mít důvěru, že Bůh ve světě působí už před jejím příchodem a nezávisle na ní. Víra, kterou prožívá a která ji k vycházení vede, ji také zároveň uschopňuje, aby ve světě rozpoznávala, co Bůh už ve světě koná. Theobald říká, že snaha rozpoznávat ve světě znamená čas znamená, že evangelium, které ve světě hlásáme, už je nějak dopředu přítomné.⁴¹³ Nacházet ho můžeme v různých skutečnostech světa. Koncilní text zmiňuje tři z nich. Události, potřeby a přání. Vidět například v přáních a potřebách lidí současnosti Boží přítomnost, je pro dnešní církev velkou výzvou. Znamená to totiž, že musí opustit postoj jen čisté kritiky a napomínání, jak je dnešní svět konzumní, a musí se pokusit v hloubce toho všeho uvidět touhu po Pánu. Touhu, která je často naplňovaná naprosto neadekvátními věcmi, ale rozhodně není vykořeněná.⁴¹⁴

Ve zkušenostech pastorační práce také často vidíme, že lidé v České republice nejsou přímo ateisté, se o víru a církev vlastně nezajímají.⁴¹⁵ Jejich indiference vůči víře a církvi však neznamená, že by nehledali duchovní věci obecně. Spíše jen nečekají, že by je mohli nacházet v církvi. Znamená to tedy, že církve na své okolí nepůsobí tak, že by dokázala objevovat touhu dnešních lidí po Bohu. Ona sama nedokáže touhu po Bohu zachytit, a tedy také na ní odpovídat. Možná se o to ve skutečnosti ani nesnaží. Nevidí a často se ani nesnaží vidět v touhách dnešních lidí znamení doby a přítomnost evangelia. Logickým důsledkem je, že i lidé jsou vzhledem k takové církvi bez zájmu. Můžeme vyslovit naději, že pokud by se církev o touhy a potřeby lidí zajímala, i u nich by to probouzelo zájem o církev a víru.

---

⁴¹² GS 11.

⁴¹³ Srov. THEOBALD, Christoph. *Trasmettere un Vangelo di libertà*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2010, s. 119.

⁴¹⁴ Francesco Cosentino uvádí, že čtení znamená čas nás vede k odvaze, žít v proměnlivosti svých forem, v přechodu k něčemu dalšímu. Taková církev nemá potřebu konstruovat nějakou říši, ve které bude žít, ale nechává se světem provokovat a zároveň usměrňovat život světa dále. Tak je skutečně ve světě, ale není ze světa. Více v: COSENTINO, Francesco. *Sui sentieri di Dio : mappe della nuova evangelizzazione*. Cinisello Balsamo (MI): San Paolo, 2012, s. 127–131.

⁴¹⁵ Více náš průzkum se společností Behavio, zvláště výsledky, které komentujeme v kapitole 3.4.1 Církev v krizi důvěryhodnosti.

Téma přebývání Boha ve světě zachycuje také papež František v textu *Evangelii gaudium*, když říká, že Boží přítomnost ve světě nesmíme konstruovat ale objevovat.

Potřebujeme vnímat město kontemplativním pohledem, totiž pohledem víry, která objevuje Boha, jenž přebývá v jeho domech, na jeho ulicích a náměstích. Boží přítomnost pak provází každé upřímné hledání jednotlivců i celých skupin, toužící nalézt oporu a smysl života. On žije mezi obyvateli a prosazuje solidaritu, bratrství, touhu po dobru, pravdě a spravedlnosti. Tato jeho přítomnost se nesmí stát umělým konstruktem, nýbrž musí být objevována, odhalována. Bůh se neskrývá těm, kteří ho hledají upřímným srdcem, třebaže tak činí tápavě, nepřesně a zmateně.⁴¹⁶

Opět tedy narážíme na skutečnost, že pravdy víry a evangelium neneseme do světa jako něco cizorodého, co svět od církve jen přijímá, ale že i hlásající církve svým vycházením do světa objevuje Boží přítomnost ve světě novým způsobem.

Důležité je ještě zmínit, že se jedná o „znamení doby“. Znamení, na rozdíl od důkazu, nedává posluchači nebo tomu, kdo ho vidí jistotu. Spíše ho zve dále na cestu. Dobře je to vidět například u andělů, kteří zvou pastýře na cestu do Betléma. „Dnes se vám narodil Spasitel, Kristus Pán, v městě Davidově. Toto vám bude znamením: Naleznete děťátko v plenkách, položené do jeslí.“ (Lk 2,11-12). Podobně po Ježíšově zmrtvýchvstání se nemluví o důkazech, které by Ježíš svým učedníkům dával, ale o znameních. „Ještě mnoho znamení učinil Ježíš před očima učedníků, a ta nejsou zapsána v této knize.“ (Jan 20,30). Na schopnost či neschopnost číst znamení naráží také Ježíš ve svém sporu s farizeji a saduceji: „Pokolení zlé a zpronevěřilé hledá znamení, ale nebude mu dáno znamení, leč znamení Jonášovo.“ (Mt 16,4). Čtení a rozpoznávání znamení vyžaduje k dobré interpretaci víru a společenství učedníků, kteří společně rozlišují. A protože jde o znamení „doby“, je zřejmé, že čtení znamení nikdy nebude definitivní, že půjde spíše o stálou práci a bělost.⁴¹⁷ Půjde spíše o cestu naslouchání, čtení a rozlišování znamení, než o něco statického a definitivního. Církve se s tímto úkolem bude vyrovnávat velmi rozdílným způsobem. Zmiňme například hnutí Katolické akce,⁴¹⁸ které se snaží čtení znamení doby uskutečňovat třemi kroky: „vidět – posoudit – jednat“.⁴¹⁹

---

⁴¹⁶ EG 71.

⁴¹⁷ Srov. THEOBALD, Christoph. *Trasmettere un Vangelo di libertà*, s. 119.

⁴¹⁸ O zakladateli Katolické akce Josefu Aparicio Sanz více v: CONZEMIUS, Victor. *Proroci a předchůdci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.

⁴¹⁹ Více o rozlišování v hnutí Katolické akce v: THEOBALD, Christoph. *Urgenze pastorali*, s. 293.

3.4.6 Setkání Petra a Kornelia jako příklad naslouchání, *aggiornamenta* a *pastorality*

Na závěr této kapitoly uveďme ještě příklad z Písma, kde se vysvětlované skutečnosti dobře ukazují. Jde o setkání Petra a Kornelia, které líčí Skutky apoštolů.⁴²⁰ Jak už jsme uvedli v druhé kapitole,⁴²¹ první část, kdy se Petr sám modlí na střeše domu a kdy je zván k tomu, aby jedl, podle něho nečistá zvířata, můžeme nazvat jako první naslouchání. Důležité je zdůraznit, že i když je při tom pozorný a nic nepřehlédne, k úplnému chápání evangelia mu to nestačí. Podobně je to s příkazem, který dostává od svého Pána při Nanebevstoupení, kdy po učednících Ježíš chce, aby šli do celého světa a hlásali evangelium (srov. Mk 16,15). Vezmeme-li Petra jako obraz církve, tak můžeme říci, že církev nerozumí evangelium a Božímu slovu do hloubky, i když ho jistě dobře slyší. K pochopení jí to však nestačí. Podle vyprávění evangelií a Skutků si ani dále k hlubšímu pochopení nestačí sama. Nejde o to, že by církev potřebovala jen čas a během nějaké doby by, například při slavení své liturgie, dosáhla hlubšího pochopení Božího slova, které od Pána dostala.

Právě toto je okamžik, kdy je dobře vidět potřeba přístupu *pastorality*, *aggiornamenta* a schopnosti čtení znamení doby. Během Petrovi modlitby na střeše totiž působí Bůh v „událostech, potřebách a touhách“ Kornelia. Oslovuje ho a připravuje znamení, která později Petr bude objevovat, rozlišovat a podle nich jednat. Je zřejmé, že Bůh působí ve světě nezávisle na církvi a její další hlásání evangelia už je jím připraveno.

Při stěžejním setkání, když Petr vchází do Korneliova domu vidíme zřetelně v čem spočívá princip dvojího naslouchání (*pastorality* a *aggiornamenta*) i přizpůsobené hlásání. Kornelius je totiž křtěn bez obřízky, a to na základě znamení, která Petr při setkávání rozpoznává a kterým naslouchá. Do Korneliova domu totiž Petr nepřináší nějakou neměnnou nauku. Naopak tím, co v domě při rozhovoru s Korneliem zažívá, proměňuje podstatně svůj pohled na křest, obřízku a tedy také na Pánův příkaz o tom, že mají jít do celého světa hlásat jeho evangelium a křtít. Je to setkání se světem, rozpoznání a naslouchání znamení, která tam Pán učinil, která Petra vedou k hlubšímu chápání evangelia. Ze společného setkání není tedy obdarován a obohacen jen Kornelius, ale také Petr, v konečném důsledku pak celá církev. Poklad víry je tímto setkáním nejen předán, ale také rozvinut a prohlouben. Právě toto plodem dvojího naslouchání.

---

⁴²⁰ Srov. Sk 10. kapitola.

⁴²¹ Viz kapitola 2.3.4 Církev na cestě jde za hranu svých možností.

K dokončení této události dojde později v Jeruzalémě (srov. Sk 15). Když se setkají učedníci, aby na prvním sněmu hledali další cestu pro církev, a když rozlišují, jak mají rozumět Božímu slovu a pokladu víry, který jim Pán dal, argument, který je pro tento okamžik církve důležitý, je právě Petrovo svědectví o znamení, které se mu dostalo při křtu Kornelia. Společně jako církev ve víře rozlišují a interpretují toto znamení doby a rozhodnou se k nevyžadování obřizky u pohanů, což znamená zásadní posun v praxi i věrouce církve. Církev tak reaguje na události, potřeby i touhy lidí, které potkává. A její hlásání se těmto věcem přizpůsobuje.

Shrnutí této kapitoly a jejího přesahu do praxe.

Naslouchající církev– jako odpověď na Boušeho výzvu, aby se církev obnovovala nasloucháním Božímu Duchu a nasloucháním životu církevní obce. Bouše tuto výzvu formuloval často negativně a kritikou, ale právě v ní je vidět hluboká touha po této proměně: „Jestliže však daná liturgická forma naopak už neponechává místo Duchu, nerespektuje autentický život obce a brání touze po pravdě, uhašuje Ducha a deformuje se v kult a ritus v starém židovském nebo pohanském smyslu, přestává být pomocí pro církev a stává se zradou na jejím Pánu, který chce, aby církev trvala v Duchu a v pravdě.“⁴²²

Při shrnutí této kapitoly a při pojmenovávání církve naslouchající, máme na mysli mnohé debaty s mladými lidmi na nejrůznějších skautských táborech, salesiánských chaloupkách a dalších setkání mládeže. Když mladí lidé dostali prostor položit otázku ohledně víry a když během debaty zjistili, že se mohou bezpečně ptát skutečně na cokoliv, vždy to znamenalo, že už v samém dotazování se a způsobu, jak byly otázky pokládány, vysvítilo často evangelium takovým způsobem, který byl zajímavý a nový i pro toho, který odpovídal. Vyžadovalo to odvalu skutečně naslouchat. Jednak mladým lidem a stejně tak i modlitbě, studiu Písma a teologii. Vždy se ale musely odložit připravené odpovědi a jít do rozhovoru s pevným postojem, že nás tázající se a hledající mladí lidé mohou obohatit něčím, co zatím ještě nemáme.

---

⁴²² BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 13.

Naslouchající církve

Pro další život církve a hledání formy jejího života jsou tyto debaty obrazem, který by se měl dostávat i do života farností a dalších společenství církve. Vyžaduje to zřejmě velkou odvahu a nápaditost.

3.5 Naslouchat Božímu slovu ve společenství (církve a pravda)

V minulé kapitole jsme viděli, že podstatným rozměrem církve, která se snaží o vnější i vnitřní pravdivost je osvojení si a prohlubování schopnosti naslouchání. V této kapitole se dostaneme k ústřední roli Božího slova v tomto procesu. Uvidíme, že čtení a naslouchání Božímu slovu je důležité nejen pro osobní život věřícího učedníka Ježíše Krista, ale také pro formování struktury církve. Proto nás bude zajímat právě především společné čtení Písma.

3.5.1 Písmo svaté a hledání formy církve

Co je nejvíce „farnost-tvorné“ a „církve-tvorné“ právě v dnešní době? Toto jsou otázky, které souvisejí s hledáním konkrétní a aktuální formy církve. Zcela oprávněně na ně odpovídáme, že zdrojem i vrcholem činnosti církve je především liturgie. Druhý vatikánský koncil sice v konstituci *Sacrosanctum Consilium* říká, že „posvátní liturgie nevyčerpává všechnu činnost církve“⁴²³, hned ale dodává: „Přesto však je liturgie vrchol, k němuž směřuje činnost církve, a zároveň zdroj, z něhož vyvěrá veškerá její síla.“⁴²⁴ Doplňme, že těmi neliturgickými činnostmi církve pak myslí především hlásání evangelia, přípravu na svátostný život, povzbuzování ke skutkům lásky, zbožnosti a apoštolátu.⁴²⁵

Podíváme-li se však na současnou praxi, zdá se, že mnohdy se onen zdroj a vrchol činnosti církve, tedy liturgie, stává prakticky jediným viditelným projevem církve a také jedinou skutečností, která formu církve vytváří. Ještě přesněji viděno, jde spíše jen o slavení mše svaté jako to jediné společné a viditelné, co církve a její život v různých místech vyjadřuje. Vzhledem k úbytku kněží, a tedy ke zmenšujícímu počtu obsazených farností, dostává toto téma ještě další rozměr. Při různých pastoračních poradách se pak mluví o „udržení mší“ alespoň ve větších místech. Na venkově a okrajových částech diecézí to pak znamená, že sloužení mší tvoří hlavní činnost kněží a také jejich kapacita, tedy co jsou ještě schopni obsloužit, se často posuzuje právě počtem mší, kterého jsou schopni hlavně v sobotu večer a v neděli odsloužit. Na tomto území se pak mše svaté

---

⁴²³ SC 9.

⁴²⁴ SC 10.

⁴²⁵ Srov. SC 9.

stávají často jedním z mála viditelných projevů formy církve.⁴²⁶ Pokud se s tímto stavem nechceme spokojit, a pokud nevidíme jediné řešení v „udržení systému“ a nalezení nových kněží, kteří nám toto udržení zajistí, znovu se vrací otázka, zda pro dnešní dobu neexistují ještě jiné prvky, které by pomáhaly vytvářet viditelnou a společnou formu církve na jednotlivých místech. Jako jeden takový prvek se nabízí Boží slovo a jeho čtení a naslouchání ve společenství.⁴²⁷

Konstituce *Dei verbum* Druhého vatikánského koncilu ve své poslední kapitole zasazuje tento základní kámen křesťanské víry do života církve a říká:

Církev měla vždy v úctě Boží Písmo jako samo tělo Páně, vždyť – především v posvátné liturgii – nepřestává brát a podávat věřícím chléb života se stolu jak Božího slova, tak Kristova těla. (...) Slovo Boží má takovou sílu a moc, že je pro církev oporou a životem a pro její děti posilou víry, pokrmem duše, čistým a trvalým pramenem duchovního života.⁴²⁸

Z uvedeného textu vysvítá, že naše zkratka, že jediným zdrojem a vrcholem života církve musí být eucharistie, nemusí být pro život církve prospěšná. *Dei verbum* mluví o tom, že do liturgie patří také Písmo a že i ono je, pramenem, posilou a pokrmem duchovního života. Zřejmě se nemyslí jen osobní život jednotlivce, ale život celé církve. Písmo je tedy důležité pro formu církve, protože se říká, že je pro církev oporou a životem.

Na tyto momenty navazuje Benedikt XVI. v apoštolské exhortaci *Verbum domini*. Při shrnování závěrů biskupské synody, která byla v Římě v říjnu 2008, mluví papež o biblickém oživení pastorace. „V této linii synod vyběhl ke zvláštnímu pastoračnímu úsilí, jehož cílem je vyzvednout centrální místo božího slova v životě církve; doporučil přitom „rozdíjet biblickou pastoraci, a to ne vedle jiných pastoračních forem, ale jako biblické oživení celé pastorace.“⁴²⁹ Toto biblické oživení je podle něho „také nejlepší způsob, jak čelit některým pastoračním problémům.“⁴³⁰ Jako příklad těchto pastoračních problémů je

---

⁴²⁶ O tomto tématu mluví také Aleš Opatrný v: OPATRNÝ, Aleš. *Cesty pastorace v pluralitní společnosti*, s. 155–161. Autor zde ukazuje jiné formy setkání se s Eucharistií (než je mše svatá) a jejich dosah k pastoraci.

⁴²⁷ O Božím slově jako zvláštním momentu v obnově církve více v: THEOBALD, Christoph. *Il compito del testimone. Dispersione e futuro del cristianesimo*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2015, s. 43–45.

⁴²⁸ DV 21.

⁴²⁹ VD73, uvedená citace je ze závěrečného dokumentu synodu – *Propositio 30*.

⁴³⁰ Srov. VD 73.

jmenováno bujení sekt. V našem případě mezi ně ale jistě můžeme vztáhnout nedostatek kněží a s tím související nedostatek nedělních mší. Tedy v podstatě celkové hledání nové pastorační praxe na našem území. K tomu také směřuje zmínka o potřebě malých společenství, které budou zakořeněny ve farnostech a „v nichž se rozvíjí formace, modlitba a znalost Bible podle víry církve.“⁴³¹

V otázce, před kterou stojíme, jde tedy o způsob, jak konkrétně má toto biblické oživení pastorační praxe vypadat v našem prostředí. Půjde o to nalézt, jak může společné čtení Písma pomoci tomu, aby církev byla pravdivější, aby dokázala lépe komunikovat uvnitř i na venek. Jak se tato zkušenost společného sdílení nad Slovem Božím může stávat „oporou a životem“ církve na konkrétních místech.⁴³² V našem hledání a úvahách nám nepůjde o způsob osobního rozjímání člověka. Naopak, zkoumat chceme hlavně společný rozměr této zkušenosti a dopad na konkrétní formu církve.

3.5.2 Slavní neděle a Boží slovo

V této podkapitole budeme číst a rozlišovat jednu konkrétní situaci, která souvisí s dalším hledání formy církve. Jde o aktuální nedostatek kněží a dopady, které to má na slavení neděle.⁴³³ Konkrétní příklad, na kterém ukážeme principy, které jsou obecné.⁴³⁴

V současné době je v naší zemi naprosto vyloučené, aby byla v každé farnosti v neděli mše svatá. To znamená, že při současném počtu kněží není možné, aby ve všech farních komunitách byl v neděli přítomný kněz slavil se společenství věřících eucharistií.⁴³⁵

---

⁴³¹ VD 73.

⁴³² Maria Campatelli v této souvislosti uvádí, že: „Není snad přehnané tvrdit, že když křesťané najdou přirozeně bibli v liturgii a liturgii v bibli, bude učiněn velký krok kupředu směrem k intenzivnějšímu křesťanskému životu. Bude tak nalezen klíč jednoty mezi bibli, liturgií a životem, neboť tento duchovní smysl, který nás učí číst v bibli a v liturgii, nás pak uschopní uvidět jej jako červenou nit v průběhu naší vlastní existence.“ Citováno z: ŠPIDLÍK, Tomáš et al. *Nové cesty pastorální teologie*, s. 505–506.

⁴³³ Souvislost těchto otázek vzhledem ke vztahu kněží a laiků a jejich služeb v církvi řeší Aleš Opatrný v: OPATRŇ, Aleš. *Pastorální teologie pro laiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016.

⁴³⁴ Slavení neděle prochází změnou také kvůli koronavirové krizi. Více k těmto otázkám a podnětům, které to přináší: KAPLÁNEK, Michal. Změní se slavení neděle po koronaviru? *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2020, č. 2.

⁴³⁵ O vzniku a vývoji fenoménu nedělní povinnosti více v: PETRÁČEK, Tomáš. Platnost, plnění, dispens; K povinnosti nedělní mše v historickém kontextu. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2020, č. 2.

Tento stav se samozřejmě nějakým způsobem musí řešit. Zdá se však, že jde o řešení, kdy převládá hledisko organizační a neřeší se příliš hledisko teologie.

Organizačně se přistupuje k několika řešením. Předně se využívá možnost slavit nedělní mši svatou již v sobotu večer. V extrémním případě bychom tak v podstatě zdvojnásobili kněžskou sílu, protože každý kněz teoreticky může slavit tři mši svaté nejen v neděli, ale i v sobotu večer. Teologický rozměr tohoto řešení spočívá ve vigílii neděle, kdy nový den začíná již východem první hvězdy, a tedy večerem. Více úvah však v tomto řešení není.

Druhým řešením je hledání kněžských sil v zahraničí. V našem případě především v Polsku. Organizačně to funguje a pomáhá. Teologicky možná toto řešení podtrhuje, že církev nemá hranice a že si jednotlivé komunity vzájemně pomáhají, když některá z nich trpí nedostatkem.

Třetím řešením by bylo snažit se vysvětit na kněze ženaté muže, kteří by sloužili mše svaté v konkrétních farnostech, ve kterých žijí. Vzhledem k tomu, že se v této práci snažíme vidět potenciál čtení Božího slova, nebudeme se tomuto řešení dále věnovat. Můžeme však zmínit, že jde o řešení, přinášející důležité otázky. Například důležitost přístupnosti eucharistie, které by neměl bránit zákon, který je svojí důležitostí s eucharistií nesrovnatelný.

Čtvrtým řešením je centralizace. Menší místa se opustí a mše svatá bude jen v centrech, kam se věřící sjedou. Organizačně může být toto řešení přínosné a skutečně může pomoci. Argument, že když je možné dojíždět k lékaři či nakupovat, podobně by neměl být problém v dnešní době překonat vzdálenost a přijet na mši svatou.⁴³⁶ Teologicky přináší toto řešení vztah centra a periferie.⁴³⁷ Té se budeme ještě věnovat později. Nyní jen zmiňme, že společné slavní může podpořit pocit sounáležitosti a provázanosti věřících. K tomu ale může docházet jen za předpokladu, že půjde skutečně o společné slavení, a ne o návštěvu periferie v centru. Aby ti „městští a domácí“ neviděli v těch „venkovských“ jen hosty. S centralizací souvisí také odvaha, opustit zajeté formy a dokázat skutečně rozlišit, na kterých místech a jak je dobré dále působit. Mezi jednotlivými místy je nutné vidět rozdílnost a také jejich jedinečnost. Ukazuje se, že

---

⁴³⁶ Konkrétní příklad nového uspořádání farností najdeme v plzeňské diecézi. Mapuje a komentuje to článek: OPATRŇY, Michal. Změny v pastoračních strukturách plzeňské diecéze. *Studia Theologica*. 2005, roč. 7, č. 1.

⁴³⁷ K tématu vztahu periferie a centra: MORRA, Stella. *Dalle periferie un altro sguardo*.

neexistují jednoduchá, plošná a všude stejně platná řešení. Ani v otázce slavení neděle však nemůže platit zásada, že toto děláme proto, že se to tak dělalo vždycky.

Pro naše úvahy bude nejdůležitější řešení následující a poslední, které uvedeme. Jde o situaci, kdy jsou mše svaté nahrazované bohoslužbami slova. Organizačně je to viděno tak, že nás nedostatek vede k tomu, že v některých místech už nestačíme odsloužit mši svatou, a tak alespoň pro věřící zajistíme to, na co sílu máme. Bohoslužby slova jsou však viděny jako nouzové a přechodné řešení. Často jsou tyto bohoslužby ve farnostech, kde chodí nejméně lidí, a tak dochází k tomu, že kdo má možnost, odjede z daného místa raději do kostela, kde je mše svatá.

Co toto řešení ale skutečně znamená? Organizačně rozdělujeme komunity věřících na dvě kategorie. Na ty velké a silné, kde počet věřících zajistí stálost mší svatých. A na komunity slabé, které jsou na okraji a kde si musí vystačit s nouzovým řešením. Takto pojímaná pastorační se pak odráží i na způsobu, kterým jsou bohoslužby slova slavené. Jde skutečně o jakou si „malou“ mši, jak věřící často říkají. Oproti mši svaté na ní není nic navíc, jen chybí bohoslužba oběti a proměňování.

Fakticky pak tímto řešením připouštíme, že je možné dobře oslavit neděli také jinak než návštěvou mše svaté.⁴³⁸ Kdyby to tak nebylo, vůbec by se toto řešení nenabízelo. Co je však zvláštní a těžko obhajitelné, proč by se to mělo týkat jen početně slabých komunit. Proč by kritériem, podle kterého se rozhoduje, kde bude mše svatá a kde bude bohoslužba slova, měl být pouze počet účastníků? Dá se to nějak teologicky či organizačně obhájit? Domníváme se, že nikoliv a máme za to, že právě nereflektování této skutečnosti naprosto opomíjí další důležitý potenciál, který by v této variantě řešení nedostatku kněží a z ní vyplývající nedostatek mší svatých, mohl přinést.

Představme si, že bychom stav, ve kterém žijeme, vzali jako výzvu. Nedostatek kněží, mší a potřebu slavit na některých místech bohoslužbu slova bychom viděli jako příležitost k dalšímu rozvoji komunit a církve. Nešlo by pak o nouzový stav. Jednalo by se o příležitost, k lepšímu a pružnějšímu hlásání Ježíšova evangelia. Rysy tohoto přístupu představíme v následující kapitole.

---

⁴³⁸ O potřebách, které lidé vnímají vzhledem k neděli ze sociologického hlediska více v: PROKEŠ, Vojtěch a Josef PROKEŠ. Vnímání neděle v české společnosti. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 30 (2020), č. 2.

3.5.3 Slavení bohoslužby slova jako pastorační výzva

V této kapitole bychom rádi představili hlavní rozměry přístupu, kdy se z nedostatku kněží, nedostupnosti mší svatých a následného slavení bohoslužeb slova, může stát nosný moment misie a života církve.

První momentem, který zmíníme, je kritérium počtu. Bohoslužby slova jsou v současnosti preferovány v místech, kde je menší počet věřících v komunitě. Přicházíme s domněnkou, že pokud bohoslužby slova nemají být jen „nouzovým řešením“ nedostatku kněží, není důvod, aby se toto řešení používalo jen v početně nejslabších komunitách. Vlastně právě naopak. Tam, kde jsou komunity silnější, dokáží lépe prožít modlitbu bez kněze. Snadněji se zde najde někdo, kdo tuto modlitbu může vést a dá se očekávat, že se zde najde větší počet věřících laiků, kteří s modlitbou mohou pomoci. Podobný princip uvádí papež František v exhortaci *Evangelii gaudium*, když říká, že laiků je v církvi jednoduše většina a že je tedy nezbytné je jako většinou doceňovat. „Laici jsou prostě nezměrnou většinou Božího lidu. Slouží jim menšina vysvěcených služebníků.“⁴³⁹

Opustíme-li kritérium počtu, bude také více zřejmá solidarita mezi věřícími. Člověk, žijící na periférii na malém místě, je stejně doceňován jako člověk, žijící ve městě. Toto má jistě i teologický rozměr. Ježíš sám nechodil a nehlásal v centrech.⁴⁴⁰ Naopak, dokázal jít i „jinam do okolních městeček“ (Mk 1,38) nebo si pro své působení nevybíral religiózně nejsilnější kraje.⁴⁴¹ Spíše naopak chodil například v nábožensky problematické Galileji pohanů.⁴⁴²

Pokud se bohoslužby slova budou slavit jen v malých komunitách, lidé ve větších městech nepostřehnou, že vůbec nějaký nedostatek kněží je, protože u nich bude stále mše svatá každou neděli jako kdykoliv dříve. Navíc, pokud tedy mají být bohoslužby slova pastorační výzvou, která posouvá církev dále, není možné, aby ve větších místech tato možnost chyběla. Naopak, je důležité, aby se zkušenost bohoslužeb bez kněze dostávala do celého života církve. Z těchto důvodů by tedy bylo dobré, aby praxe, že je

---

⁴³⁹ EG 101.

⁴⁴⁰ Ježíšův způsob působení, kdy si vybírá a preferuje periferie, jako například Galileu, popisuje také Andrea Riccardi v: RICCARDI, Andrea. *Periferie. Crisi e novità per la Chiesa*. Milano Rome: Città Possibile, 2016, s. 35–39.

⁴⁴¹ O pastoraci v diaspoře a v nábožensky složitém prostředí více v: OPATRNÝ, Michal. *Pastorace přítomností v prostředí pohanství a nevíry*. *Studia Theologica*. 2013, roč. 15, č. 1.

⁴⁴² K důležitosti Ježíšovi preference Galileje vzhledem k hlásání jeho evangelia více také v: BORDONI, Marcello. *Gesù di Nazaret. Presenza, memoria, attesa*. Brescia: Queriniana, 2004, s. 151–160.

mše svatá čas od času prostřídána s bohoslužbou, kterou si vedou sami laici, pronikla i do center. Taková praxe také uvolní kněze, aby se mohli věnovat i jiným obcím, než centrům a veškerá pastorační práce tak nebude ležet jen na nich.

Dalším důležitým předpokladem, bez kterého by nedělní bohoslužby slova stále zůstaly nouzovým řešením, je struktura jejich slavení. Není možné, aby se pouze vynechaly nějaké části mše. Naopak, některé části, které jsou například při slavení mše spíše ve stínu, teď mohou vyniknout a některé se mohou i přidat. Boží slovo by mělo být opravdu v centru ve své plnosti a důležitosti. Čtení jednotlivých lekcí z Písma je možné připravit řádným úvodem, kázání je možné vést více dialogicky. Je možné zapojit například svědectví věřících. Také přímluvám je možné věnovat více času. Podobně je možné přidávat další prvky podle možností komunity.⁴⁴³ Například hudební vložky, společné děkování a chvály, více prostoru pro ticho a soustředění a tak dále. Motivem toho všeho by mělo být hlubší setkání s božím slovem.⁴⁴⁴

Tím se dostáváme k otázce, jaký potenciál má mše svatá a bohoslužba slova vzhledem k tvoření farní komunity a blízkých vztahů. Při pohledu na současné farnosti se totiž domníváme, že by střídání mše svaté a jiné formy bohoslužby mohlo pomoci při prohlubování farní sounáležitosti a také zapojování většího počtu věřících. I když Druhý vatikánský koncil a následná liturgická reforma kladla důraz na větší zapojování celého společenství věřících do slavení eucharistie, zdá se, že stále převládá pasivní postoj účastníků, kteří se často podobají spíše divákům než slavicím a zapojeným lidem, kteří sami liturgii spoluvytvářejí. Vzhledem k tomu, jak je toto rozšířený fenomén, můžeme jen těžko říci, že by šlo o zavinění nebo neschopnost jednotlivců. Spíše jde o fenomén související s formou slavení a s definováním rolí jednotlivých aktérů. Jistě, ve slavení mše svaté jsou stále rezervy a rozhodně existuje prostor, jak dále rozvíjet a prohlubovat zapojení laiků při mši svaté. Domníváme se ale, že bohoslužba, která by měla volnější a

---

⁴⁴³ Aleš Opatrný popisuje, jak pastorační práce laiků se odehrává především ve farnosti. Charakteristikou jejich služby je velká propojenost života lidí (v jeho různých podobách) a života církve. Právě to se může zúročit při těchto farních bohoslužbách. Více v: OPATRŇÝ, Aleš. *Pastorační teologie pro laiky*, s. 109–120.

⁴⁴⁴ O různých formách setkávání se s Božím slovem hovoří také dokument *Verbum Domini*. Nejen vyjmenovává různé způsoby užívání Božího slova (včetně například četby v malých společenstvích), ale také mluví o biblické formaci křesťanů. Více v: BENEDIKT XVI., PAPEŽ. *Verbum Domini: posynodní apoštolská exhortace o Božím slově v životě a poslání církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 96–116.

variabilnější formu a která by mohla mši svatou doplňovat, by mohla být pro život farnosti prospěšná. Nejde o vymezení se proti mši svaté. Spíše o využití nedostatku, který by mohl vést k vytvoření formy společné modlitby, ve které by se více otvíral prostor právě zapojování celého společenství.

Tuto formu modlitby by bylo dobré nenazývat bohoslužbou slova. Název, který označuje část mše odkazuje také na to chybějící a tím pádem evokuje to chybějící. Pokud by se tato bohoslužba nazvala například „farní bohoslužbou“, vyjadřovala by právě společenství a tedy rozměr, o který zvláště pečuje. Jistě, že název neřeší všechno, ale změna názvu by mohla pomoci. Vedení těchto farních bohoslužeb by nemusel vést pouze jeden člověk.⁴⁴⁵ Tím by se předešlo klerikalizaci laiků, kdy chybějícího kněze nahradí jeden aktivní laik a potenciál většího zapojení celého společenství přijde vniveč. Bylo by lépe, aby se vedení ujalo více lidí, například několik akolytů. Společné vedení v užším týmu, kdy jednotliví členové mají na starosti různé části modlitby už samo o sobě vyjadřuje zaměření se na společenství. Pomáhá také větší kontinuitě ve společenství, kdy se jednotliví akolyté zapojují podle svých možností svých rodin či pracovního vytížení. Lépe se střídají a nahrazují, nic se neváže na jednoho člověka.⁴⁴⁶

Z uvedených věcí také vyplývá, že tyto farní bohoslužby budou mít různorodější formy, podle možností a specifik komunit, které je slaví. I tento moment může být zajímavým pro hledání formy života církve. Větší volnost ve struktuře komunitní modlitby bude znamenat, že je možné více experimentovat, hledat nové cesty a způsoby. Zřejmě s větším nebezpečím možných přešlapů. Zdá se však, že pestrost a přizpůsobení daným potřebám a možnostem, bude v dalším životě církve prospěšná a nevyhnutelná.⁴⁴⁷

Nakonec docházíme k poslednímu rozměru, který je pro život a působení církve v naší zemi zásadní. Pokud se farní bohoslužba dobře postaví, může se stát také přístupnější pro misii. I mezi současnými věřícími a farníky je možné často slyšet, že jen těžko mohou

---

⁴⁴⁵ S touto otázkou souvisí také služba jáhnů a jejich zapojení do pastorače, také vzhledem k dalším službám v církvi. Více k tomuto tématu v: KŘIŠŤAN, Alan a Michal OPATRŇY. Jáhni v Čechách a na Moravě. *Studia Theologica*. 2003, roč. 5, č. 2.

⁴⁴⁶ K tématu služby laiků v církvi více v: KAPLÁNEK, Michal. Místo teologicky vzdělaných křesťanů-laiků v pastorači. *Studia Theologica*. 2007, roč. 9, č. 4.

⁴⁴⁷ V této souvislosti můžeme také uvést dva papežské dokumenty, které se zabývají službami v církvi. První je *Spiritus Domini* z 10. ledna 2021. Ten upravuje příslušný kánon v Kodexu církevního práva, a týká se možnosti přijmout ustanovení ke službě lektora nebo akolyty pro ženy. Druhý list je *Antiquum ministerium* z 10. května 2021, kterým papež František ustanovil službu katechisty.

své hledající přátele vzít na mši. I tito lidé sami říkají, že je pro ně mše svatá nesrozumitelná. Ani historicky nebyla mše pokládána jako misijní nástroj. Bohoslužba, kde by byl dán větší důraz na Boží slovo a jeho výklad a především na přimluvy a společnou modlitbu, by mohla být prostředím, kde i nově přicházející člověk zakusí možnost společného duchovního prožitku.⁴⁴⁸ Lépe může svěřit své strachy a starosti stejně jako vyjádřit vděčnost a poděkování za dobra, která ve svém životě nachází. Bohoslužba, která má jinou formu než mše svatá, se tak může stát nízkoprahovější a otevřenější v církvi nezapojeným lidem.⁴⁴⁹

Shrnutí této kapitoly a jejího přesahu do praxe.

Rozjímající církev – jako odpověď na Boušeho výzvu, aby církev se církev obnovovala rozjímáním Božího slova. Z jeho myšlení i praxe můžeme vyčíst, že v Božím slově, se kterým se setkáváme v osobě Ježíše Krista, Bouše vidí jádro, které svojí silou proměňuje i formu církve: „Tímto jádrem je na světě zcela nové a nikdy zúplna nevyslechnuté slovo, život a smrt Ježíše Nazaretského, jeho životní postoj a smýšlení, s nímž bylo oficiální církevní křesťanství přes všechny reformy a reformace vždycky v rozporu.“⁴⁵⁰

Církev rozjímající je církev, která dokáže rozjímat Boží slovo. Je schopná žít se Božím slovem jak na úrovni jednotlivců, tak na úrovni společenství. Boží slovo se totiž jeví jako důležitý moment pro další hledání formy života církve. Četba Písma je totiž skutečnost velmi osobní, rozvíjející duchovní život jednotlivého člověka, zároveň ale jde o skutečnost, která velmi podporuje a rozvíjí komunitní život. I v tradici církve patří četba Písma k momentům, kolem kterých se vždy soustředily viditelné a společné projevy života víry. Proto se domníváme, že i v této době a i pro naše hledání formy církve má Písmo a jeho četba nezastupitelnou úlohu.

---

⁴⁴⁸ V této souvislosti zmiňme také zkušenost z doby covidu, kdy pro většinu věřících nebylo možné účastnit se eucharistie. Svědectví o domácích bohoslužbách často mluví právě o prožitku blízkosti a sounáležitosti. Více v: SIXTA, Tomáš. Křesťanství bez eucharistie - eucharistie bez křesťanství; Teologická ferlexe slavení neděle v době koronaviru. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2020, č. 2.

⁴⁴⁹ Více k tomuto tématu také Christoph Theobald v kapitole o čtení Písma v rámci komunit – v: THEOBALD, Christoph. *Urgenze pastorali*, s. 2.82-290.

⁴⁵⁰ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 138.

3.6 Evangelium vyprávějme, neinformujme o něm (církev a Pravda)

Církev je ve světě, aby hlásala Ježíšovo evangelium. Při kritickém náhledu na současnou situaci jde však často o počínání, které je podobné rozhovoru němého a hluchého. Tedy němé církve, která jako by nedokázala srozumitelně a dostatečně přitažlivě hlásat velké poselství evangelia. A na druhé straně hluchého světa, který se má k radostné zvěsti velmi apaticky, jako kdyby ji vůbec neslyšel. Má tento stav nějaké řešení? Co je možné změnit na straně církve? A je možné na straně světa nějakým způsobem probudit zájem?

V této kapitole bychom se věnovali způsobu, jakým církev prezentuje a hlásá pravdy víry. Společný jmenovatel těchto odstavců bude vyprávění, jako způsob který jednak více odpovídá obsahu evangelia a na druhé straně také dokáže více rezonovat v dnešním světě. V neposlední řadě jde také o způsob, který souvisí s formou a uspořádáním církve. Církev, která chce své evangelium vyprávět, musí mít svoji formu nastavenou odpovídajícím způsobem a zároveň, samotný způsob vyprávění evangelia formu církve ovlivňuje a přetváří.

3.6.1 Evangelium nesené jazykem vyprávění a svědectví

Ježíšovi velmi záleží nejen na obsahu zprávy, ale také na způsobu, kterým se předává.⁴⁵¹ Nejde totiž jen o předání nějaké informace, ale spíše o svědectví. Zvláště zřetelné je to při ohlašování zprávy o Ježíšově zmrtvýchvstání. Ten, kdo se setkal se Zmrtvýchvstalým o tom vypráví ostatním. Například učedníci, kteří rozpoznali Ježíše při lámání chleba se potom vrací do Jeruzaléma a „nalezli jedenáct učedníků a jejich druhy pohromadě. Ti jim řekli: ‚Pán byl opravdu vzkříšen a zjevil se Šimonovi.‘ Oni pak vypravovali, co se jim stalo na cestě a jak se jim dal poznat, když lámal chléb.“ (Lk 24,33b-35).

Vyprávění nese více než informaci. Je otevřenými dveřmi do života toho, který s ním přichází. Posлуhač může nahlédnout do jeho života a nejen slyšet zprávu, ale také vidět život, ve které se zpráva evangelia uskutečňuje. Ten, kdo vyprávění přináší, stává se pak svědkem. Tedy nejen tím, kdo ví, ale kdo viděl a jehož životem to pohnulo. A také jeho hlásání, jeho vyprávění nechce jen informovat, ale chce vydat svědectví, aby posluchač uvěřil. Právě tak to přiznává autor Janova evangelia: „A ten, který to viděl, vydal o tom

---

⁴⁵¹ Například při vyslání Dvanácti – Mk 6,6b-13.

svědectví, a jeho svědectví je pravdivé; on ví, že mluví pravdu, abyste i vy uvěřili.“ (Jan 19,35).

Svědectví je událost, která dává životy lidí do pohybu. Jak se tato událost uskutečňuje je popsáno v několika větách na začátku prvního Janova listu. „Co bylo od počátku, co jsme slyšeli, co jsme na vlastní oči viděli, na co jsme hleděli a čeho se naše ruce dotýkaly, to zvěstujeme: Slovo života. (...) To píšeme, aby naše radost byla úplná.“ (1 Jan 1,1-4). Vše, o čem je vyprávěno, svědek skutečně prožil. Nepředává poznatky z nějaké přednášky, jen nějaké informace, ale něco, co zasáhlo všechny rozměry jeho života. Slovo, které hlásá, je tedy pro něho takto silnou událostí, ke které rozhodně nemá neutrální vztah. Zmiňuje, že obsahem slova je život. Tedy něco dynamického, co je možné zachytit právě jen v jeho vlastním životě.

Z toho, co o této zkušenosti svědek vypráví je jasné, že už k němu samotnému nepřišla nějaká informace, ale že byl pozván a vtažen do společenství, do vnitřního života samotného Boha. Dá se tedy říci, že Slovo života, se kterým se setkal se mu také vyprávělo v tom smyslu, že se pro něho stalo vstupní bránou do společenství, do vnitřního života samotného Boha. Teď, když toto Slovo předává dále, dělá to stejným způsobem, jakým to sám zažil. A také si přeje, aby to mělo stejný výsledek. Chce, aby také posluchač nechal Slovem života proniknout svůj vlastní život. Když říká, že má mít podíl na společenství, znamená to, že si přeje, aby také posluchač nechal vstoupit Slovo evangelia do svého života, aby se mohlo stát událostí. Plodem pak je radost. Tedy ne skutečnost, která se týká jen rozumu nebo nějaké části života člověka, ale celé osobnosti. Je zřejmé, že hledáme-li formu církve, která bude více schopna hlásat evangelium v dnešním světě, jde o podněty, které není možné přehlédnout.

3.6.2 Církev stojící na vyprávění

Rádi bychom nyní ukázali, že vyprávění jako způsob sdílení evangelia a také jeho hlásání není pro církev něco druhořadého nebo sekundárního. Domníváme se, že jde naopak o něco, co s životem církve velmi souvisí a od začátku ji utváří. Jako příklad, na kterém je to zvláště zjevné, uvedeme Poslední večeři a ustanovení eucharistie.

Když apoštol Pavel mluví o ustanovení eucharistie, tedy mementu zásadní důležitosti pro církev a její formu už od prvního počátku, používá právě formu vyprávění. „Já jsem přijal od Pána, co jsem vám také odevzdal: Pán Ježíš v tu noc, kdy byl zrazen, vzal chléb, vzdal díky, lámal jej a řekl: ‚Toto jest mé tělo, které se za vás vydává; to čiňte na mou památku.‘ Stejně vzal po večeři i kalich a řekl: ‚Tento kalich je nová smlouva, zpečetěná

mou krví; to činite, kdykoli budete pít, na mou památku.“ (1 Kor 11,23-25). Tak posvátná věc, která bude i nadále v církvi středobodem úcty a křesťanských náboženských staveb, se ustanovuje prostým vyprávěním. Neuvěřitelná prostora slov nenesou jen nějakou informaci. Vyprávěním se podle křesťanské nauky zpřítomňuje. Jde tedy o událost, odehrávající se napříč dějinami, ne o hotový fakt, na který se jen nostalgicky vzpomíná.⁴⁵²

Pokud má mít evangelium podobnou tvořivou sílu v dnešním světě, nemůže ho nést nic lépe než vyprávění, které podobně jako u vyprávění Poslední večeře bude vyjádřené velmi prostými slovy. Jeho síla bude právě v tom, že zprostředkovává život. Když Pavel říká, že odevzdává dále to, co přijal od Pána, jde o Slovo, které přetváří jeho život. Proto také může říci: „Nežiji už já, ale žije ve mně Kristus. A život, který zde nyní žiji, žiji ve víře v Syna Božího, který si mne zamiloval a vydal sebe samého za mne.“ (Gal 2,20).

Jedním ze základních pilířů církve, které zásadně ovlivňují také její formu, je tedy eucharistie, která se děje a předává vyprávěním. Z toho můžeme vyjít a snažit se, aby celá forma církve byla uspořádána tak, aby vytvářela prostor, kde se dá s důvěrou vyprávět. Tím myslíme sdílet život, otevřeně komunikovat, nejen vzdáleně poučovat chladnými informacemi. Ty mohou být sice velmi přesné a pravdivé, ale ve svém důsledku spíše kontraproduktivní, protože se nedotýkají skutečného života. Právě to vytýká Ježíš zákoníkům a farizeům. Říká, že: „Svazují těžká břemena a nakládají je lidem na ramena, ale sami se jich nechtějí dotknout ani prstem.“ (Mt 23,4). Nejde o to, že by zákon neznali. Ale nepouštějí ho do svého života ani se nezaposlouchávají do života druhých lidí. Předávají chladné informace, které mohou jen zranit. Nevyprávějí, to by od nich totiž vyžadovalo otevření a nasazení vlastního života.

Uveďme ještě jeden rozměr eucharistie, ve kterém se zřetelně projevuje potřeba vyprávění. Jde o propojení mezi událostí Poslední večeře a smrtí Ježíše Krista na Golgotě. Jak už jsme uvedli v druhé kapitole⁴⁵³, téměř nikdo z Ježíšových blízkých se neúčastnil obojího. Ježíšovi učedníci přítomní při Poslední večeři se v podstatě všichni ze strachu vyhnuli zkušenosti na kalvárii. Naopak, podle svědectví evangelií, důležitými svědky byli jen některé ženy, apoštol Jan nebo například Šimon z Kyrény či setník, který je při popravě. Je to právě on, kdo v Ježíšově smrti dokáže rozpoznat znamení Boží přítomnosti. Jak říká například Lukáš: „Když setník viděl, co se stalo, velebil Boha a řekl: ‚Tento

---

⁴⁵² K tématu síly a důležitosti vyprávění při slavení poslední večeře více v: LAFONT, Ghislain. *Eucaristia. Il pasto e la parola. Grandezza e forza dei simboli*. Leumann (TO): Elledici, 2002, s. 63–70.

⁴⁵³ Konkrétně v kapitole 2.5.4 Živá církev prožívá moc společenství ne moc nadvlády.

člověk byl vskutku spravedlivý.““ (Lk 23,47). Ježíšova smrt a její okolnosti ho vedou k velebení Boha. Ve smrti Ježíše a při pohledu na jeho umučené tělo vnímá přítomnost Boha a velebí ho.

Propojení a souvislost mezi Večeřadlem a Golgotou tedy téměř není zprostředkována jednotlivci, které byli u obojího. Přesto je pro vznikající církev zásadní, a i v dalším vývoji se toto propojení nezpochybnuje. Uvedme pro příklad Konstituci o posvátné liturgii Druhého vatikánského koncilu *Sacrosanctum Concilium*:

Náš spasitel při poslední večeři, tu noc, kdy byl zrazen, ustanovil eucharistickou oběť svého těla a své krve, aby pro všechny časy, dokud nepřijde, zachoval v trvání oběť kříže a aby tak své milované snoubence církvi zanechal památku na svou smrt a na své vzkříšení: svátost milostivé lásky, znamení jednoty, pouto bratrské lásky, velikonoční hostinu, v níž je požíván Kristus, duše se naplňuje milostí a dává se nám záruka budoucí slávy.⁴⁵⁴

Jednotlivé události se vzájemně doplňují a osvětlují. Co zprostředkovává jejich kontakt a co tyto „pravdy víry“ propojuje? Při sledování života církve vidíme, že tím pojivem je často právě vzájemné vyprávění si jednotlivých příběhů a zkušeností.

Z uvedeného vyplývá, že i něco tak zásadního, jako je Lámání chleba a význam tohoto rituálu, stojí na něčem tak křehkém, jako je lidské vyprávění. Lidé, kteří začali věřit tomu, že Ježíš vstal z mrtvých, nemohli dojít bez sdílení a vzájemného vyprávění si jednotlivých střípků zkušeností k poznání, co se vůbec stalo a co to pro jejich život znamená. Od prvního okamžiku se potřebovali navzájem. Nebyla zde nějaká skupina lidí, která událostem zcela rozuměla a předávala to v hotové formě dále lidem, kteří to již jen přijímali. Naopak. Při setkáních si museli vzájemně vyprávět své zkušenosti a tak při naslouchání druhým se jednak dozvídali nové skutečnosti a zároveň také rozuměli novým způsobem tomu, co prožívali oni sami.

Tento způsob žití víry byl v církvi přítomný i nadále. Když se například apoštol Pavel na cestě do Damašku setká s Ježíšem, k pochopení, co se vlastně stalo, potřebuje převyprávět svůj příběh Ananiášovi. Ananiáš, když se nechá vést Duchem svatým a svojí vlastní zkušeností se Zmrtvýchvstalým, je schopný osvětlit Pavlovo vyprávění a porozumět mu, co vlastně prožívá. Ale i on sám je Pavlovým vyprávěním zasažen a díky němu lépe rozumí síle poznaného evangelia. I z mnoha dalších situací, které popisují Skutky Apoštolů tedy můžeme vidět, že církev byla od počátku místem, kde se

---

⁴⁵⁴ SC 47.

nepředávali informace, ale kde se vyprávělo a svědčilo o prožitých věcech. Pravda evangelia nebyla nikdy oddělena od života.⁴⁵⁵

Přemýšlíme-li o formě církve, ve které se lépe předávají pravdy víry a která je více pravdivá uvnitř i navenek, nedá se vyhnout této křehké cestě vyprávění. Křehké proto, že často není tak exaktní, rychlá a nenapadnutelná jako nějaké přesně dané a formulované definice. Vyprávění se může zdát příliš subjektivní a „zdržující“. Přesto však tvrdíme, že pokud v církvi nebudeme dbát na to, aby byly vytvářeny prostory, kde je možné se zastavit a vyprávět, obnova církve nebude možná. Je to totiž právě vyprávění, které zprostředkovává a propojuje pravdy víry mezi sebou navzájem a které je uvádí do kontaktu se životem.

3.6.3 Vyprávění v jazyku obnovující se církve

Nyní se podívejme na příklad, jak měnicí se jazyk může napomoci reformě církve, pokud přechází od stylu informativního a deklaratorního, ke stylu vyprávění. Francouzský teolog Ghislain Lafont totiž tuto souvislost mezi používáním stylu jazyka a reformou církve nachází na Druhém vatikánském koncilu. Říká, že samozřejmě v koncilních textech nechybí přesné formulace víry, ale vše je zasazeno do jazyka více lidského, a tak celkově převládá styl více poetický, rétorický a právě styl vyprávění.⁴⁵⁶ Po dlouhém čase, kdy se při uvažování v církvi vycházelo z Boží jedinečnosti, se najednou perspektiva mění. Dává se přednost líčení ekonomie spásy a sleduje se, jak se která z Osob Trojice ve světě projevuje.⁴⁵⁷ Když chce koncil vyličit Boha jako nejvyšší Pravdu, která se zjevuje člověku, nepoužívá informativní styl, který přináší chladné poznání. Používá vyprávění, které vzbuzuje víru, která dále provokuje další zájem.

Právě vzbuzování zájmu je pro hledání církve uprostřed společnosti, která je k církvi v podstatě indiferentní důležité. Podle Lafonta je nutné, aby pravda dávala člověku smysl.

Dalo by se také říci, že ‚pravda‘ je především otázkou ‚smyslu‘. Příběh, který je nám vyprávěn o Božím zjevení, o zrození a vývoji církve, může posluchač přijmout jako pravdivý právě do té míry, když ho

---

⁴⁵⁵ K tomuto tématu pojednává také Christoph Theobald ve svém textu *La fede ha una storia*, který vyšel jako příloha v knize: THEOBALD, Christoph. *Urgenze pastorali.*, 369-390.

⁴⁵⁶ Srov. LAFONT, Ghislain. *Immaginare la chiesa cattolica : linee e approfondimenti per un nuovo dire e un nuovo fare della comunità cristiana*. Cinisello Balsamo: San Paolo, 1998, s. 71.

⁴⁵⁷ K tomuto změnu stylu, který používá Druhý vatikánský koncil také článek: O'MALLEY, John W. *Druhý vatikánský koncil, Humanistický koncil a řečová událost*.

vnímá jako něco, co dává smysl a význam jeho existenci a jako možnost smyslu pro člověka a pro vesmír v celém jejich rozsahu.⁴⁵⁸

Odkazuje se při tom na biblické poznávání Boha, jako nevěsta „poznává“ svého ženicha.⁴⁵⁹ Proto je důležité, aby jazyk církve, když mluví o pravdách víry, byl plný obrazů a metafor a tak posluchači zprostředkovával nejen informaci, ale také zájem o ní.

Lafont však vidí význam vyprávění ještě dále a říká, že vyprávění ve své podstatě není uzavřené samo v sobě. Má schopnost přetvářet současnost a je otevřené směrem k budoucnosti, ve které pokračuje. Samozřejmě se vypráví něco, co se stalo v minulosti. Nejde však o mrtvý příběh, ale o pozvání na další cestu. „V každém případě je vyprávění ‚pozvánkou k cestě‘, k cestě, která je zároveň dobrodružstvím i objevováním. Nejde o točení se v kruhu, kde je vše od začátku odsouzeno k zapomnění, protože bodem, ze kterého se vychází, je zároveň bod, do kterého se nakonec dorazí.“⁴⁶⁰ Z tohoto úhlu pohledu má v sobě vyprávění kapacitu vyjádřit víru ne jako něco statického, ale jako dynamickou skutečnost, která zve člověka k nové zkušenosti.

Vztáhneme-li toto na celek církve a na formu, ve které společně a viditelně prožívá svoji víru, i zde může pravda, která je vyprávěná, zvát církev na další cestu. Může ji otvírat směrem do budoucnosti a dodávat odvalu, aby vstoupila na nové cesty. V tomto smyslu nemusí být vyprávění o svědcích víry z předcházejících etap církve jen nějakým nostalgickým vzpomínáním na mrtvé věci. Může být vyprávěním, které vzbuzuje zájem a odvalu, nechávat víru, aby proměňovala současnost, ve které církev žije.

3.6.4 Vyprávění evangelia vyžaduje jeho inkulturaci

Pokud má být evangelium nesené vyprávěním, a nejen nějakým chladným informováním, předpokládá to jeho inkulturaci. Musí proniknout do konkrétní kultury a

---

⁴⁵⁸ LAFONT, Ghislain. *Immaginare la chiesa cattolica : linee e approfondimenti per un nuovo dire e un nuovo fare della comunità cristiana*, s. 74., vlastní překlad: „Si potrebbe anche dire che la "verità" è in primo luogo un fatto di "senso": il racconto che ci viene fatto della rivelazione divina, della nascita e sviluppo della Chiesa può essere ricevuto come vero dall'ascoltatore nella misura in cui è percepito come qualcosa che dà senso e significato alla sua esistenza, e come una possibilità di senso per l'uomo e per l'universo in tutta la loro estensione.“

⁴⁵⁹ Srov. Ibid., s. 75.

⁴⁶⁰ Ibid., s. 77., vlastní překlad: „In ogni caso il racconto è "invito al viaggio", a un viaggio che sia insieme avventura e scoperta, e non percorso circolare in cui tutto, sin dall'inizio, è votato all'oblio, perché il punto di partenza è già il punto di arrivo.“

doby, ve které se evangelium hlásá. Toto platilo i o samotném vtělení Božího slova v Ježíši Kristu. Papež František tak exhortaci *Evangelii gaudium* říká, že to znamená velkou různorodost v podobách, kterými je evangelium nesené. „Netřeba si myslet, že evangelní zvěst je nutné předávat vždy určitými ustálenými formulacemi nebo přesnými slovy, která vyjadřují absolutně neměnný obsah. Vyjadřuje se formami tak odlišnými, že není možné je sepsat či katalogizovat, a jejich kolektivní subjektem je Boží lid se svými nesčetnými gesty a projevy.“⁴⁶¹

V církvi, která se o toto snaží, evangelium zasahuje více skutečný a každodenní život věřících lidí. Zároveň ale je to právě jejich život, který se dostává do popředí při hlásání evangelia.⁴⁶² To nutně přináší do prožívání i hlásání evangelia více kreativity a rozmanitosti. Jko jsou lidské životy jedinečné a neopakovatelné, podobně jedinečné je i vyprávění o tom, co Bůh působí v tom, kterém životě. Evangelium je tedy nesené nejrůznějšími obrazy, které odpovídají danému prostředí a době. Jak zmiňuje Papež František opět v *Evangelii Gaudium*. „V konečném důsledku je třeba směřovat k tomu, aby hlásání evangelia výrazovými prostředky, které jsou vlastní kultuře, v níž se hlásá, vedlo k novému splynutí evangelia s touto kulturou.“⁴⁶³

Rozdílnost kultur a životů přináší při splývání s evangeliem nejrůznější podoby a obrazy.⁴⁶⁴ Při hlásání, které je nesené vyprávěním se tato pestrost musí dostávat i do zvěsti evangelia. I když Kristus je jeden, a tedy i jeho evangelium, neznamená to, že popírá kultury, do kterých přichází nebo jedinečnost věřícího člověka, který v něho uvěří. Příkladem této skutečnosti je například i přítomnost čtyř evangelií v Písmu, které nejsou psány anonymy, ale konkrétními lidmi, lišícími se svým stylem, vzděláním, do jisté míry i kulturou a adresáty, kterým evangelium píše. I přes svoji velikou podobnost a příbuznost, už i v těchto vyprávěních, vzniklých v prvotní církvi, můžeme vidět rozdílnost inkulturace, která přináší různost obrazů a způsobů vyjádření.

---

⁴⁶¹ EG 129.

⁴⁶² K tomuto tématu také: LAFONT, Ghislain. *La Chiesa: il travaglio delle riforme: „immaginare la Chiesa cattolica“*. Cinisello Balsamo (MI): San Paolo, 2012, s. 189–192. Autor poukazuje na to, jak vtělení Ježíše Krista, jako základní tajemství církve, podporuje a oživuje svědectví křesťanů, které se odehrává v jejich osobním životě.

⁴⁶³ EG 129.

⁴⁶⁴ K tématu rozmanitosti a univerzálnosti Božího lidu více v: VITALI, Dario. *Popolo di Dio*. Assisi: Cittadella, 2013, s. 142–149.

Papež František pojmenovává také nebezpečí, které tuto inkulturaci provází. Není jím nic jiného než strach.

Dovolíme-li pochybnostem a obavám udusit jakýkoliv projev odvahy, může se stát, že namísto toho, abychom byli tvořiví, jednoduše ustrneme ve své pohodlnosti, aniž bychom vyvolali nějaký pokrok, a v takovém případě se nebudeme svou spoluprací podílet na historických procesech, ale budeme pouhými diváky, kteří přihlížejí neplodné stagnaci církve.⁴⁶⁵

Inkultura evangelia tedy není nějaký samovolný proces. Vyžaduje konkrétní osobnosti věřících a zasahuje jejich konkrétní život. Tak je díky ní evangelium v životě zřetelné a účinné. Je tedy přirozené, že je nezbytná odvaha. Věci už totiž nebudou jako dříve, což přirozeně přináší strach. Ten se však těžko překoná něčím jiným než samotným evangeliem. Jak ukazují už vyprávění o komunitě učedníků po Ježíšově zmrtvýchvstání, bez evangelia jsou uzavřenou, od světa oddělenou a „němou“ komunitou. Strach nepřekonají nějakým vnějším impulzem, ale setkáním se s evangeliem, které se uskuteční v jejich životě. Právě to je otevře, a to je zbaví strachu. A právě tato zkušenost bude později základem, k jejich vlastnímu vyprávění před ostatními. Když budou svým posluchačům svědky evangelia, často je to svědectví také o překonaném strachu a uzavřenosti.

Téma inkultura evangelia, pojímané ne jako abstraktní kategorie, ale jako reálné skutečnosti, ovlivňuje podstatně podobu formy církve, tedy jejího života, hlásání, staveb, které používá atd. Pokud je jedním z vyjádření inkultura evangelia, má to velmi praktické dopady do života církve. Počínaje její architekturou a uměním, kdy je důležité, aby se kostely nestaly muzeem, ale místem, kde je evangelium aktuálně prožíváno.⁴⁶⁶ Pochopitelně to ovlivňuje také podobu kázání a katechezí. Zde jde o odvahu méně vysvětlovat a přesvědčovat a více svědčit. S tím souvisí také používání představitosti a obrazů, které mohou posluchače více vtáhnout.⁴⁶⁷ Pro postmoderního

---

⁴⁶⁵ EG 129.

⁴⁶⁶ K tomu například článek: HERVIEU-LÉGER, D., „La società ha ancora bisogno di chiese?“, in BOSELLI, Goffredo, Rob BROUWERS a Goffredo BOSELLI. *Chiesa e città*. Magnano: Edizioni Qiqajon-Comunità di Bose, 2010.

⁴⁶⁷ K tomuto tématu například kniha: PICCOLO, Gaetano a Nicolas STEEVES. *E io ti dico: Immagina! L'arte difficile della predicazione*. Roma: Città Nuova, 2017. Autoři zde rozebírají kázání Starého i Nového zákona, přičemž si všimají především používání obrazů a zapojování fantazie posluchačů. Následně se pak zamýšlejí tím, co to znamená pro dnešní kázání, kdy i dnešní člověk je ke vnímání obrazů velmi otevřený a potřebuje je.

Vyprávějící církev

člověka jsou toto všechno důležité momenty a pokud na ně církve rezignuje, bude nutně stát stále mimo svět. A pokud má církev být ve světě proto, aby hlásala evangelium, jde o škodu velmi podstatnou.

Shrnutí této kapitoly a jejího přesahu do praxe.

Vyprávějící církev– jako odpověď na Boušeho výzvu, aby se církev proměňovala svědectvím víry, které vychází ze skutečného setkání s Ježíšem v životě člověka a nezůstávalo se jen u nějakých organizačních proměn nebo soustředění se pouze na liturgii: „Myslival jsem, že mi rozumíte v tom, v čem mi nemohli rozumět jiní; že víte, že mi nejde jen o nějakou reorganizaci církve nebo o změnu liturgických forem, ale že mi jde o svědectví, které máme jako církev vydávat Pánu Ježíši ukřižovanému a vzkříšenému; že mi jde o živého Ježíše Krista, našeho Pána a Mistra, skrze něhož se světu zjevila láska boží: Neboť to je láska, že duši svou za nás položil.“⁴⁶⁸

Církev vyprávějící je církev, která umí vyprávět evangelium a která se umí zaposlouchat do vyprávění lidí a uslyšet v nich, jak Bůh působí. V naší církvi máme mnoho příkladů, této dovednosti. Uvedme alespoň jeden, který naznačuje cestu, kudy se ubírat dále. Je jím salesiánský kněz Ladislav Heryán.⁴⁶⁹ Biblista, který ve svých knihách představuje evangelium právě formou vyprávění. Příběhy, které zrcadlí jeho život a pastorační, jsou provázány úryvky z Písma a jejich výkladem. Díky Heryánově erudici a zároveň zkušenosti se jeho knihy stávají oblíbenými pro lidi hledající víru a pro ty, kteří touží po hlubším setkání s Bohem.

Podobně i celá církev v této době stojí před výzvou, aby dokázala vytvářet místa a situace, kde se dá spojovat vyprávění života a vyprávění evangelia. S tím také souvisí snaha, aby lidé víru skutečně žili, aby jí nechali ovlivňovat skutečný život a dokázali o tom „vyprávět“ druhým lidem. Tedy sdílet to a být otevřený životnímu vyprávění druhých lidí.

To, jak je důležité, aby církev a víra zasahovala skutečný život člověka, budeme rozebírat v dalších třech kapitolách.

---

⁴⁶⁸ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 16.

⁴⁶⁹ Odkazujeme se zde na knihy Ladislava Heryána a i celou jeho službu. Pro příklad vedme jednu z jeho knih: HERYÁN, Ladislav. *Stopařem na této zemi, O Boží velkorysosti mezi námi*. Praha: Portál, 2017.

Církev a život

Jak už jsme zmínili, hledáme-li formu církve, hledáme v podstatě způsob, jak společně a viditelně žít svoji víru. Logicky tedy forma církve souvisí s životem lidí. Nejde o něco teoretického, naopak. Forma církve musí zasahovat skutečný život člověka. Pokud u člověka jako jednotlivce platí, že má jen jeden život, a ne nějaký život ve světě a potom nějaký život duchovní, podobně to musí platit o církvi. Existuje v tomto smyslu jen jeden život církve, a to je její život ve světě. Pokud toto naplňuje, stává se její život znamením pro svět, kdy mu zprostředkovává Boží blízkost. Jak říká Druhý vatikánský koncil: „Církev je totiž v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva.“⁴⁷⁰ Pokud zasahuje a oslovuje skutečný život společnosti, naplňuje tak Ježíšovo přání, aby byla světlem a solí země (srov. Mt 5,13-14). Netřeba připomínat, že církev, která zasahuje skutečný život člověka je také velké téma Bonaventury Boušeho.⁴⁷¹

Další tři kapitoly tedy věnujeme vztahu církve, její formy a života. Nejdříve se budeme zabývat tím, že život víry jednotlivce je v církvi často prožíván ve společenství. Necháme se při tom inspirovat biblickým obrazem vyjití Izraele z Egypta. Čtení biblické události, která úzce souvisí s formou života a uspořádání tohoto národa, nám dá cenné podněty pro život ve společenství církve.

Následně budeme mluvit o strukturách církve, které mohou zásadně podporovat nebo naopak komplikovat život církve. V této části pro nás bude důležitá reflexe rozdílnosti a různorodosti. Uvidíme, že když se tyto skutečnosti dobře podchytí a využije se potenciál, který v sobě mají, mohou se stát momentem, který podporuje život církve.

V poslední části této kapitoly se pak budeme zabývat životem víry jednotlivců. Hlavní otázka, kterou se budeme snažit řešit, bude, jak církev proměnit, aby byla pozorná k životu člověka v jeho různosti a jedinečnosti. Konkrétně to spočívá v objevení a přisvojení si stejného pohledu, jakým se díval na svět a člověka Ježíš, ve schopnosti objevovat Boží přítomnost ve světě a také v modlitbě, která v srdci člověka může předcházet víře.

---

⁴⁷⁰ LG 1.

⁴⁷¹ Srov. BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 13.

3.7 V církvi žijeme společně (církev a Život)

Téma, které nyní otvíráme je zásadní pro papeže Františka. Život z víry předpokládá také život ve společenství. Logicky tedy záleží na tom, aby forma církve tomuto životu odpovídala a podporovala ho. V této podkapitole nejdříve představíme Františkův pohled na důležitost života ve společenství a na struktury církve, které tomu mají odpovídat. Následně potom toto téma, a především proměnu církve jdoucí tímto směrem, rozvedeme v inspiraci biblickým obrazem Izraele vycházejícího z Egyptského otroctví.

3.7.1 Forma církve podporující společný život

Forma církve se musí být flexibilní, jen tak totiž může něco tak proměnlivého, jako je život, nejen nebrzdit, ale dokonce rozvíjet. V Evangelii gaudium to František pojmenovává konkrétně, když mluví o farnosti.

Farnost není zastaralá struktura. Právě proto, že má velkou pružnost, může nabývat velmi rozmanitých forem, které vyžadují otevřenost a misijní tvořivost pastýře i společenství. Není zajisté jedinou evangelizující institucí, nicméně bude-li schopna neustálé reformy a přizpůsobování, bude i nadále církví, která žije uprostřed příbytků svých synů a dcer.⁴⁷²

Zajímavé je, že papež spojuje flexibilitu právě se životem. Struktury farnosti tedy i struktury celé církve, nesmí vytvářet nějaký paralelní oddělený svět. Naopak, farnost má být v kontaktu s každodenním životem lidí.

Předpokladem je, aby byla skutečně v kontaktu s rodinami a životem lidu a nestala se těžkopádnou strukturou oddělenou od lidí, nebo skupinou vyvolených, kteří se starají sami o sebe. Farnost představuje přítomnost církve na daném území, je prostředím, kde se naslouchá slovu a kde roste křesťanský život, dialog, hlásání, velkodušná láska, adorace a bohoslužba. Farnost prostřednictvím všech svých aktivit povzbuzuje a formuje své členy, aby byli aktéry evangelizace. Z menších komunit vytváří širší společenství, svatyni, kam žíznící přicházejí pít, aby mohli dál putovat, a centrum neustálého misijního poslání.⁴⁷³

Když však papež dále pokračuje, kriticky zmiňuje, že nás tyto proměny teprve čekají. „Musíme však uznat, že výzva k revizi a obnově farností dosud nepřinesla dostatečné plody, aby farnosti byly ještě blíže lidem, staly se prostředím živého společenství a účasti

---

⁴⁷² EG 28.

⁴⁷³ EG 28.

a zcela se zaměřily na misijní poslání.⁴⁷⁴ Farnosti nejsou podle něho místem života a to se také projevuje malou misijní otevřeností. Pokud budeme mluvit o proměně forem církve k většímu zachycení skutečného života, bude to mířit a přinášet plody také ve schopnosti předávat víru dále, tedy k dalšímu ožívování společnosti jako takové. Žádné dva oddělené světy a životy, ale vzájemně se inspirující skutečnosti.

Přichází tedy otázka, jak tuto proměnu uskutečnit. Jeden z impulzů, které sám František nabízí je rozvíjení synodality. Farnosti i jednotliví věřící mají jít po společné cestě, kde si vzájemně naslouchají, inspirují se a rozlišují.⁴⁷⁵ Všechno to má podporovat zasahování skutečného života současného světa.

Dnes, kdy síť a nástroje lidské komunikace dosáhly neslýchaného rozvoje, vnímáme výzvu k tomu, abychom objevili a sdíleli „mystiku“ společného života, kdy se umíme smísit s ostatními, setkávat se s nimi, brát je do náruče, vzájemně se podepírat a být součástí toho poněkud chaotického davu, který se může proměnit na opravdovou zkušenost bratrství, na solidární karavanu, na svatou pouť. Takto se větší možnosti komunikace stanou většími možnostmi setkávání a solidarity mezi všemi. Kéž bychom kráčeli touto cestou! Bylo by to moc dobré, moc ozdravné, osvobozující a nadějně! Je prospěšné vycházet ze sebe a připojit se k druhým. Uzavřít se v sobě znamená okoušet hořký jed imanence a lidstvo bude ještě zkaženější každou naší egoistickou volbou.⁴⁷⁶

Důležitým na papežově textu je důraz na cestu a proces, ve kterém se život rozvíjí. Pokud chceme, aby formy církve více zachycovaly skutečný život, musí se utvářet životem. Tedy setkáváním, sdílením společného života, zkušeností bratrství, snahou vycházet ze sebe k ostatním. Nejde o teorii, která se bude později více či méně úspěšně aplikovat do života. Jde o život, který sám ovlivňuje formy církve. A konkrétním způsobem, jakým se to děje, může být právě synodalita, tedy snaha o společnou cestu. Půjde tedy o postupný proces proměny, ne o nějaké jednorázové řešení.

3.7.2 Putující lid Izraele a inspirace pro život církve

Stěžejním příběhem Starého zákona je jistě putování Izraele z otroctví Egypta do zaslíbené země. Jde o příběh, na který se naráží také často v prostředí Evangelii a celého

---

⁴⁷⁴ EG 28.

⁴⁷⁵ O naslouchání jako základním principu církve, která se snaží žít synodalitu v: VITALI, Dario. «*Un popolo in cammino verso Dio*». *La sinodalità in Evangelii gaudium*. Cinisello Balsamo (Milano): San Paolo Edizioni, 2018, s. 70–77.

⁴⁷⁶ EG 87.

Nového zákona.⁴⁷⁷ Popisuje cestu a proměnu lidu žijící v otroctví k lidu žijícího v hojnosti a svobodě. Popisuje tedy život společenství Izraele a jeho proměnu. Hledáme-li proměnu formy církve tak, aby více zasahovala skutečný život lidí, může nám tento příběh přinést podnětnou inspiraci.

Mnozí biblisté upozorňují na to, že během Exodu nedochází jen k proměně jednotlivců a že tedy není na místě číst toto vyprávění jen jako podnět k duchovnímu životu věřícího člověka, například během postní doby a přípravy na Velikonoce. Exodus také znamená proměnu neuspořádaného lidu v lid Boží.⁴⁷⁸ Vidět je to i na používaných označeních. V prvních kapitolách se o vyvoleném národě mluví často jako o Hebrejích⁴⁷⁹. Jde o označení skupiny obyvatelstva, která nemá nějaké pevné struktury či identitu. Proto je také zneužívána k otrockým pracím. Když však později stojí před horou Sinaj a přímá Zákon, mluví se o něm už zřetelně jako o lidu, jehož identita je garantována blízkostí Hospodina. Proto nechává Bůh Mojžíše prohlásit: „Vy sami jste viděli, co jsem učinil Egyptu. Nesl jsem vás na orlích křídlech a přivedl vás k sobě. Nyní tedy, budete-li mě skutečně poslouchat a dodržovat mou smlouvu, budete mi zvláštním vlastnictvím jako žádný jiný lid, třebaže má je celá země.“ (Ex 19,4-5). Tato proměna v lid Boží se děje Božím vyvolením a uskutečňuje se pozvolna během cesty do zaslíbené země.

Církev, která se snaží obnovovat formy svého života tak, aby byla skutečně lidem Božím a zasahovala skutečný život člověka, může být tímto vyprávěním o Exodu a proměně Izraele inspirována. Hledání forem života církve není jednorázovou záležitostí, ale spíše procesem proměny. Vztít exodus a jeho nejrůznější vyprávění jako podněty k proměňování církve se zdá jako velmi užitečné. Především pokud máme za mysli život. Tak jako Izrael se proměňuje cestou, tedy během každodenního života, stejně i církev, která chce více zasáhnout životy lidí, musí své formy hledat přímo během cesty čtením skutečných životů svých věřících. V následujících kapitolách vezmeme deset momentů z exodu Izraele a vztáhneme je jako inspiraci pro život a proměnu církve.

---

⁴⁷⁷ K důležitosti Exodu pro Nový zákon a Prvotní církve více v: BARSOTTI, Divo. *Meditazione sull'Esodo*. Milano: San Paolo, 2008, s. 23–24.

⁴⁷⁸ K tématu utváření Božího lidu ve Starém zákoně více v: GARUTI, Adriano. *Il mistero della Chiesa. Manuale di ecclesiologia*. Roma: Antonianum, 2004, s. 122–127.

⁴⁷⁹ Viz například Ex 3,18. „Až tě vyslechnou, půjdeš ty a izraelští starší k egyptskému králi a řeknete mu: „Potkal se s námi Hospodin, Bůh Hebrejů. Dovol nám nyní odejít do pouště na vzdálenost tří dnů cesty a přinést oběť Hospodinu, našemu Bohu.““.

3.7.3 Život církve směřující ke svobodě a tvořivosti

První skutečností, které si všimneme, bude cíl, ke kterému cesta proměny vede. V obou případech, jak u Izraele, tak u církve, jde o cestu odněkud někam. Jde o proměnu způsobu života. V Egyptě Izrael žije, ale přesněji spíše přežívá. Je to život bez svobody, radosti a tvořivosti. Veškerou energii vydávají na to, aby přežili. Přitom to stojí stále více práce. Církev je v naší zemi v mnohém podobná situaci Izraele v Egyptě. I my spotřebujeme většinu energie, abychom vůbec zabezpečili život církve, aby vůbec přežila. Přičemž jako by práce stále přibývalo. Podobně jako výroba cihel, která se komplikovala nedodávanou slámou k výrobě, i v našem případě kněžím přibývají farnosti, fary a kostely, o které se musí starat. Není těžké spotřebovat všechnu energii a sílu k udržení provozu farností. Tak jako v otroctví jde o přežívání. Chybí svoboda, čas a energie k hledání cest z této situace, dalšímu nasměrování života a také radosti ze života. Při pohledu na církve je často znát únava, řešení pouze provozních věcí, skomírání života a chybějící zápal a radost.⁴⁸⁰ Jako v Egyptě faraon ničil další generaci Izraele, aby dále tento národ nesílil, i v našem případě se děti a mládež vytrácí, nedokážeme jim naši víru dobře a životaschopně předat.

K charakteristice otroků také patří, že jsou stejně oblečení a ostříhaní, aby se setřela jejich jedinečnost a osobnost. I toto má v naší církvi obraz, když se nehledí na jedinečnost jednotlivých věřících, služeb, osudů a situací. Například na kněze nebo řeholníky a řeholnice je pohlíženo jako na pracovní sílu, se kterou se zachází jako s figurkami na šachovnici prázdných míst k obsazení.

Přece však existuje touha po zaslíbené zemi, po plnosti života. Jde o život v hojnosti, který je charakterizován především radostí. Země oplývající mlékem a medem znamená církve, která do světa šíří světlo, naději a radost, kterou sama zakouší v hojnosti. Žije jako lid, jako společenství, kde se dbá na jedinečnost každého. Při hledání forem života církve směřujeme právě k takovému cíli.

---

⁴⁸⁰ Více k tomuto tématu v: KAPLÁNEK, Michal. *Znamení naděje Česká církev ve světle závěrečného dokumentu plenárního sněmu - kritická analýza*, s. 131–152. Michal Kaplánek zde například v kapitole „Sebepojetí církve“ pojmenovává mnohé skutečnosti, které berou církvi a lidem v ní energii a nikam jí neposouvají. Církev pak často volí jen provizorní řešení problémů a její pastorace se stále více zužuje.

3.7.4 Život církve, který je inkluzivní

Dalším důležitým rozměrem, který uvedeme je, že z Egypta jdou všichni z Izraele. Mojžíš s Aronem jsou několikrát vybízeni faraonem, aby odešli jen oni nebo jen muži a aby nechali v zemi ženy s dětmi. To jim přeci k oběti musí stačit.⁴⁸¹ Mojžíš to však vždy odmítá. Nestačí, když odejde elita, ti nejlepší, kteří přenesou tradici a život Izraele dále. Několik vyvolených by mohlo odejít pohodlně. Naopak, trvání na tom, že půjde celý národ, pro ně znamená velké problémy.

Podobně je to s proměnou církve. Musí se týkat skutečně celého společenství. Na cestu proměny nemohou vyrazit jen kněží nebo několik vyvolených.⁴⁸² Souzní to s požadavkem papeže Františka, který uváděl často během kovidové pandemie. Nikdo se nezachrání sám, potřebujeme se navzájem.⁴⁸³ Pokušení, aby potřebné změny vymýšleli a realizovali jen někteří, je velké i v situaci církve v dnešní době. I když to vypadá jako nesmyslné zdržení, je nutné tomu odolat a zapojit skutečně všechny. Nikdo není přítěží, brzdou, jen pasažérem. Všichni by měli být bráni jako protagonisté změn. Pokud má forma církve zahrnovat skutečný život lidí, musí ji také skuteční lidé vytvářet. Není možné jen aplikovat na celek nápady vybrané elity.⁴⁸⁴

3.7.5 Život církve potřebuje podněty a výzvy

K vyjití z Egypta potřebuje Izrael impulz. Otroctvím trpí již delší čas, ale stále se nemají k tomu, aby s tímto stavem něco dělali. Veškerou energii spotřebovávají na to,

---

⁴⁸¹ Srov. Ex 10,11 – „Vy muži si jděte a služte Hospodinu, když o to tak stojíte.“

⁴⁸² K tomuto tématu: OPATRŇY, Aleš. *Pastorace zvláštních skupin*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. Skutečnost, že církev ve své pastoraci rozlišuje „zvláštní skupiny“, je v podstatě znamením toho, že počítá s jejich rozdílností a rozmanitostí. Tato rozmanitost a specifčnost není jen jednostranná v tom smyslu, že by církev upravovala své přístupy podle adresátů. Je možné to vnímat i obráceně, že tito jednotlivci, nemají jen zvláštní potřeby, ale také mohou zvláštním způsobem církev ovlivňovat a utvářet.

⁴⁸³ „Nikdo se nezachrání sám,“ Výrok, který použil papež František při zvláštní modlitbě za ukončení pandemie, kterou pronesl v Římě dne 27. března 2020. Zdroj: https://www.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2020/documents/papa-francesco_20200327_omelia-epidemia.html, citováno dne 1. 11. 2022. Již dříve ho formuloval v exhortaci *Evangelii gaudium*: „Nikdo se nespasí sám, to znamená ani jako izolovaný jedinec, ani svými vlastními silami.“ (EG 113.).

⁴⁸⁴ Toto téma rozvíjí Giuseppe Bonfrate v souvislosti s inkluzivním pojetím svátostí. Více v kapitole „La „porta aperta“ dei sacramenti“ ve sborníku: YÁÑEZ, Humberto Miguel. *Evangelii gaudium: il testo ci interroga : chiavi di lettura, testimonianze e prospettive*. Roma: Gregorian & Biblical Press, 2014, s. 81–93.

aby vůbec přežili a aby dokázali plnit stále se zvyšující požadavky a množství práce. Jako národ musí dostat k vyjití impulz, který přichází od Boha prostřednictvím jednoho z nich, který je ale zároveň trochu stranou, a má tedy odstup. Mojžíš jako Boží prorok slyší v osamělosti Boží povolání. Nejde však o lehký proces. Naopak, vše je spojeno s velkou mírou pochybností. „Hle, já přijdu k Izraelcům a řeknu jim: Posílá mě k vám Bůh vašich otců. Až se mě však zeptají, jaké je jeho jméno, co jim odpovím?“ (Ex 3,13). Mojžíš se po celou dobu tohoto rozlišování cítí velmi slabý. Zřejmě také z toho důvodu, že už se o nějakou nápravu špatného stavu věcí spojených s životem Izraele v Egyptě snažil. A dopadlo to pro něho velmi špatně (srov. Ex 2,11nn). Vnímání jeho vlastní intuice, a tedy i rozhodnosti něco pro národ dělat, muselo být velmi podlomeno událostmi kolem zabití egyptského hlídače.

Podobně i v situaci dnešní církve. Reflektujeme, že stav věcí není dobrý, že nám ubývá sil, že nám ubývá členů, ale jsme tak zavaleni stále rostoucí prací, že nejsme schopni s tím něco udělat. Často, když přijde nějaký pokus o řešení, končí to fiaskem a jeho protagonista prožívá zklamání, vyhoření, odmítnutí. Následuje jeho stáhnutí se do soukromí, kde si věci zařídí podle svého, ale o proměnu celku už se nepokouší, protože se již přesvědčil, že na to nemá sílu. Tak jako v případě Mojžíše a Izraele i v našem případě je odmítnutí takových lidí nejen zvenčí, ale odpor a pochybnosti jsou vynášeny přímo z církve samotné.

Přesto i církve potřebuje k vyjití na cestu proměny impulz. Potřebuje prorocké výzvy, které jí dají nadhled a odvalu, kterou sama v sobě nenachází. Můžeme se domnívat, že takovým impulzem je i papež František, který církve právě k cestě proměny nabádá. I u něho je to však provázeno pochybnostmi a odmítáním. Není těžké si také přestavit, že i pro něho musí být pocity zklamání a vlastní nedostatečnosti velmi časté. Proto také stále téměř na konci každého proslovu prosí posluchače o jejich modlitbu.

Jistě však tato služba spočívající v přinášení impulzů ke změně a vyjití ze zaběhlých pořádků spočívá v mnoha odvážných hlasech lidí, kteří jsou obdarováni příslušností k církvi a zároveň nadhledu nad její situací.⁴⁸⁵ Nadhled může být, tak jako v případě Mojžíše, u nich působen něčím bolestným nebo i nějakým vlastním selháním. Každopádně tito proroci dnešní církve potřebují oporu a zároveň usměrnění ostatních, protože i o nich platí, že nikdo se nezachrání sám a také, že nikdo nás nezachrání sám.

---

⁴⁸⁵ Jako konkrétní příklad můžeme uvést analýzu působení českých autorů na celek církve, kterou uvádí Pavel Ambros v: AMBROS, Pavel. *Kam směřuje česká katolická církev?*, s. 75–87.

3.7.6 Život je prožíván v celku i malých skupinách

Při východu z Egypta je lid Izraele složen z malých skupin. Nejde o anonymní masu, která se valí z Egypta. Naopak, při odcházení se dbá až překvapivě důsledně o to, aby byl lid uspořádán do malých společenství. Dobře je to vidět na organizaci pesachové večeře v předvečer opuštění země. Když se určuje, jak mají lidé jíst velikonočního beránka, je jasně stanoveno: „Kdyby byla rodina malá a na beránka by nestačila, přibere si každý souseda, který bydlí nejbliže jeho rodiny, aby doplnil počet osob. Podle toho, kolik kdo sní, stanovíte počet na beránka.“ (Ex 12,4). Pro odchod i následující putování vyvoleného národa pouští jsou tedy důležité menší skupinky, které se vejdou ke stolu, tedy do domu či stanu. Kritérium pro rozdělení není preference, zájmy, podobnost ale spíše kritérium blízkosti. Znamená to, že skupinky jsou sice složené z rodin, ale zároveň jsou otevřené. Nejde o malé sekty, které se vymezují proti okolí a ostatním. Skupiny společně vzájemně komunikují, tvoří celek lidu, a zároveň se starají o ty nejbližší.

Podobné uspořádání a rozdělení je důležité i pro církve, snažící se o cestu proměny směrem k většímu zasažení skutečného života lidí. Jak ukazuje zkušenost na různých kontinentech, „základní společenství“ jsou nepostradatelné pro jakoukoliv proměnu. V nich je totiž možné zažít hloubku vztahů a zároveň neztratit sounáležitost s celkem.⁴⁸⁶ Tak jako v případě Izraele i u církve je důležité řešit ono „jak“ tedy praktický způsob, jakým to má být prakticky žito. Při společné cestě a vycházení na ni nás má být tolik, abychom si mohli hledět do tváře a sednout si k jednomu stolu, zároveň ale stále máme patřit k jednomu celku.⁴⁸⁷

Ještě jeden důležitý detail z života Izraele je dobré vztáhnout na život církve. Totiž že setkání skupin se neodehrává v chrámě, ale ve stejném čase po domech. Přitom to není z důvodu, že by nebyl k dispozici nějaký společný prostor, kde by se mohli setkat. Spíše je důležité, aby se tato setkání odehrávala právě tam, kde lidé žijí. Tedy v jejich domácnostech a domech. I tato „organizační“ drobnost má však duchovní rozměr a

---

⁴⁸⁶ Srov. EG 29: „Ostatní církevní instituce, základní společenství a malá společenství, hnutí a další formy sdružování, jsou bohatstvím církve, které Duch vzbuzuje pro evangelizaci všech prostředí a oblastí. Častokrát přinášejí nový evangelizační zápal a schopnost dialogu se světem, čímž obnovují církev. Velice však prospívá, neztrácejí-li kontakt s tím bohatstvím, které představují farnosti, a ochotně se integrují do organické pastorace místní církve. Taková integrace zabrání tomu, aby se ona společenství ztotožnila jenom s částí evangelia a církve, anebo se proměnila na nomády bez hlubšího zakořenění.“

⁴⁸⁷ O pastoraci malých společenství a jejich významu pro dnešní církve více v: OPATRŇÝ, Aleš. *Cesty pastorace v pluralitní společnosti*, s. 183–198.

dopad. Život lidí se tak provazuje s Božím působení a náboženské události a rituály je nevytrhávají do prostředí mimo život.⁴⁸⁸

3.7.7 Život oživován eucharistií

Jako posilu na cestu dostávají Izraelité hod beránka. Zvláštní velikonoční večeře, která je slavena v rodinách těsně před samotným vyjitím, má dát Izraeli posilu na cestu. Nejde o večeři pro elitu, účastní se jí všichni. Nejde také o večeři na oslavu zakončené cesty. Naopak, dostávají ji na samotném začátku.

Pro církve, která se chce vydat na cestu proměny, znamená toto eucharistie.⁴⁸⁹ Slavení Ježíšovi oběti a poslední večeře dostává církve jako posilu na cestu. Nejde tedy o odměnu za to, že proměnou prošla. Naopak, vše se děje v síle eucharistie. Proto na konci každé mše svaté slyší „Jděte ve jménu Páně.“. Vše se děje v jeho síle, v síle Beránka, která se vydává za život světa. Slavení eucharistie není cílem ani hostinou pro vyvolené, ale naopak základní hybný impulz, pro změny v církvi.⁴⁹⁰

3.7.8 Život nutně přináší problémy

V dalším srovnání cesty Izraele a cesty církve najdeme povzbuzení pro překonávání těžkostí, které jsou při proměně zřejmě nevyhnutelné. Jakmile Izrael z Egypta odejde, problémy začnou ještě více narůstat. Zatímco v Egyptě byl život zřejmě nepříjemný a chyběla jim svoboda, o samotný život jim nešlo. Jakmile však vyjdou, začnou být ohrožováni právě i na samotném životě. Jen několik okamžiků po odchodu se dostanou do situace, kdy je před nimi Rudé moře a za nimi pronásledující armáda. Proto se také lid

---

⁴⁸⁸ Na tomto místě bychom rádi uvedli alespoň jeden příklad praktické a konkrétní snahy, pracovat v církvi s malými společenstvími. Jde o systém farních evangelizačních buněk, který vznikl v Miláně. Je postaven na malých skupinkách, které se přes týden schází po domech k modlitbě za nevěřící přátele a zároveň jsou vzájemně spojeni ve farnosti, což prožívají při společném slavení eucharistie v neděli. Více o tom v: PERINI, Piergiorgio. *Corso Leader, Manuale di evangelizzazione delle cellule parrocchiali*. Milano: Edizioni Paoline, 2008.

⁴⁸⁹ Nad eucharistií jako chlebem k přežití v době krize a přerodu, chlebem, který nás sytí k lásce a ne k nadvládě přemýšlí také Metz ve své knize: METZ, Johann Baptist. *Al di là della religione borghese: discorsi sul futuro del cristianesimo*. Brescia: Queriniana, 1981, s. 45–61.

⁴⁹⁰ Eucharistie jako pokrm na cestu ve smyslu společného putování synodality rozvíjí Ghislain Lafont ve své knize: LAFONT, Ghislain. *Piccolo saggio sul tempo di papa Francesco: Poliedro emergente e piramide rovesciata*. EDB - Edizioni Dehoniane Bologna, 2018, s. 68–70.

bouří a protestují proti Mojžíšovi. „Což nebylo v Egyptě dost hrobů, že jsi nás odvedl, abychom zemřeli na poušti? Cos nám to udělal, že jsi nás vyvedl z Egypta?“ (Ex 14,11). Zdá se tedy, že jejich cesta je od prvního kroku neúspěšná a vše nasvědčuje tomu, že se vydali špatně. Tyto situace nemizí přechodem Rudým mořem. Stále znovu se na cestě pouští objevují nové a nové problémy. Pořád se při nich opakuje, že vyšli z Egypta špatně a že by bylo lepší se vrátit.

V případě církve, která se snaží o proměnu je to podobné. Například po Druhém vatikánském koncilu nenastal pro církev klid a rozvoj v pokoji a poklidu. Spíše naopak. Problémy se zvětšovaly a ze služby odešli mnozí kněží.⁴⁹¹ Není těžké označit jako viníka všech nesnází právě koncil a říci, že pokud by se věci nechaly tak, jak byly dříve, bylo by to lepší. Církev, podobně jako Izrael, bude stále znovu pokoušena k rezignaci, že nemá cenu se o nějakou proměnu snažit. Jde o pokušení, že zaslíbená zem se vlastně nedá dosáhnout. Přesto však stojí za to, aby se o cestu k ní církev snažila. Jinak se propadne do skepse a stagnace, která ji nevyhnutelně čeká, když zůstane v zemi otroctví. Cesta pouští je cestou, která církev stejně jako vyvolený národ očistí, prověří a zbaví pochybných jistot, na kterých se nový život nedá stavět. Problémy a utrpení, které působí, neznamenají, že jsme se vydali na špatnou cestou.⁴⁹²

3.7.9 Život inspirovaný lídrem

V sedmé charakteristice se zaměříme na postavu člověka, který celé společenství Izraele vede, tedy na Mojžíše. Samostatnou pozornost si jistě zaslouží, protože text Písma

---

⁴⁹¹ Zde máme na mysli například velký počet kněží, kteří v letech po koncilu z kněžství odešlo. Více k tomu v: COZZENS, Donald B. *Měníci se tvář kněžství, Reflexe nad krizí kněžské duše*. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003. Pro příklad uvedeme alespoň krátkou citaci z této knihy: „Pokoncilní roky byly a jsou zkouškou odolnosti kněží – krize za krizí ,otřásala jejich základy‘ (P. Tillich) a převrátila jim život naruby a vzhůru nohama. Pohledem do svého nitra hledali svou základní identitu; zápasili se svým svědomím, aby si udrželi integritu; váhavě uznávali, že mají potřebu autentické, lidské důvěrnosti – spojenou se samotným základem jejich spirituality. Během těchto let viděli, jak téměř polovina jejich kolegů opustila aktivní službu, a někdy to byli právě ti nejlepší a nejschopnější.“ (str. 116-117).

⁴⁹² Situace, kterou popisujeme je analogická s prožitkem člověka, který se snaží o nějakou změnu k lepšímu ve svém životě. Jak popisuje Marko Rupnik, neútěcha, která často v těchto situacích přichází a má podobu vyprahlosti a rezignace, je projevem pokušení, které má člověka zastavit ve změně vedoucí správným směrem. Více v: RUPNIK, Marko I. *Il discernimento. Verso il gusto di Dio-Come rimanere con Cristo*. Lipa, 2004, s. 99–102.

často popisuje situaci, kdy tento muž stojí před Hospodinem úplně sám. Patří do lidu a je na cestě spolu s ním. Zároveň však lid před Bohem zastupuje, přijímá pro něj pokyny, vyjednává s ním, když lid zhřeší. Nejednou je také v situaci, kdy proti němu stojí hněv lidu i hněv Hospodinův. Ze situací, kterými musí procházet a které posvátný text popisuje, je jasné, že pozice Mojžíše je zvláště křehká a že může často trpět osamocením.⁴⁹³

Aniž bychom chtěli službu kněží a biskupů v církvi bezvýhradně srovnávat se situací Mojžíše, přeci jen můžeme najít určité podobnosti, které mohou být i pro situaci církve pomoci. Také kněží jsou v komunitách křesťanů ti, kteří je zastupují při bohoslužbách před Bohem a také společenství vedou. Na cestě, na kterou církve v této době vyrazí a kterou charakterizuje množství změn se mnohé z nich týkají právě také kněží. Jejich postavení často jako by ztrácelo pevnou půdu pod nohama. Není tedy divu, že ve všech těchto proměnách církve se kněží mohou a často skutečně cítí, velmi osamoceně. Forma církve, ve které bylo jejich postavení jasně dané, už pomalu odumírá a není možné to zastavit. Změny, kterými církve prochází, se jich velmi týkají, a to nejen jako protagonistů, ale také jako těch, pro které se situace velmi mění.

Když se církve snaží o proměnu, nevnáší to nároky na kněze jen jako na protagonisty, jako na ty, kteří společnou cestu vedou nebo moderují. Tento proces je pro kněze důležitý také pro ně samé. Kněží potřebují celé společenství Izraele, aby jim pomohlo nalézt, jaká je jejich role a služba uprostřed změn. Jak má vypadat jejich skutečný každodenní život. Tak jako Mojžíš poznával, co znamená jeho jedinečná role v celém putování nejen tváří tvář Hospodinu, ale také při běžném životě svého národa. Proto je dobré pamatovat při proměně církve také na kněze, jako na ty, kteří sami musí projít svým exodem a proměnou a sami osamoceně to nezvládnou.

3.7.10 Život církve inspirován okolím

Pro další inspiraci bychom si rádi všimli zkušenosti, kterou udělal Mojžíš a vyvolený národ při návštěvě jeho tchána Jitra. Když tento muž, který nebyl členem vyvoleného národa vidí, jak Mojžíš celý upracovaný nechává čekat lidi, až se na ně dostane řada, aby vyslechli jeho rozhodnutí o sporných otázkách, říká mu: „Jakým způsobem to s lidem jednáš? Proč sám sedíš a všechen lid kolem tebe stojí od rána do večera? Není to dobré, jak to děláš. Poslechni mě, poradím ti, a Bůh bude s tebou.“ (Ex 18,13-23). Tchán Jitro

---

⁴⁹³ Více o tom uvádí kardinál Martini ve své meditaci nad Mojžíšem, v: MARTINI, Carlo Maria. *Tvá hůl mě vede*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996.

vidí něco, co Mojžíš sám ani nikdo jiný z vyvoleného národa nevidí. Všichni zřejmě pociťují nepohodlí dané situace. Dlouhé čekání přinášející únavu. Nikdo z nich ale nemá sílu či možnost pojmenovat věci tak jasně jako tchán Jitro a už vůbec ne navrhnout nějaké řešení. Z výpovědi tchána Jitra také vidíme, že ve hře není nějaká podružná či okrajová věc. Nenabízí mu nějakou organizační změnu, která bude mít jen malý dopad na život a cestu Izraele. Naopak, výsledek změny a tedy to, o co jde se týká samotné podstaty a identity vyvoleného národa. „Poradím ti, a Bůh bude s tebou.“ To je přece odkaz na samý počátek cesty proměny. Když Mojžíš vyslovil před Hospodinem své obavy, zda na cestu vysvobození má, Bůh ho ujistil právě těmito slovy. Neboj se, já budu s tebou (srov. Ex 3). To, že je Hospodin uprostřed vyvoleného národa je pro ně naprosto zásadní a utvářející zkušeností.

Situaci z Exodu není těžké zahlédnout i v dnešní církvi. Unavení kněží, kterých je málo, kteří plní zodpovědnosti se snaží vše zastat sami. Církev, kde bez nich nemůže fungovat téměř nic, je unavená čekáním na jejich službu. Tak jako v případě Mojžíše, vše vypadá velmi zbožně a věrně, všichni aktéři nesou tíhu těchto nedostatků, ale nikdo je neumí pojmenovat nebo nalézt nějaké řešení. Tak jako v případě Mojžíše, i dnešní církev a jednotlivé farnosti si nevystačí sami. Potřebují pomoc zvenčí. Tchánem Jitro mohou být lidé stojící mimo církev, různí odborníci z oboru sociologie, psychologie, členové jiných náboženství a další. Zajímavé je připustit, že i na jejich radě záleží, zda církev ztratí nebo neztratí svoji podstatu. Tedy zda bude Hospodin uprostřed své církve.

Pokud se snažíme proměnit formu církve a její struktury tak, aby více zasahovaly skutečný život, míří naše snaha k tomu, aby vše nebylo vázáno na několik unavených a přetížených jednotlivců. Taková situace neprospívá ničemu a naopak, ovlivňuje a ohrožuje Boží přítomnost v církvi. Je možné toto domýšlet i v pohledu na misii. Pokud má církev hlásat evangelium Ježíšovým způsobem, musí se ten, kdo k církvi přichází, skutečně setkat s Bohem, který v církvi je. Když struktury církve toto setkání spíše komplikují, pak nám mohou lidé, kteří nás vidí zvenčí, pomoci z této pasti uniknout.

Jak toto převést do praktické roviny je velkou výzvou pro dnešní církev. Jde o vytváření procesů, kde je možné dávat dobrou zpětnou vazbu Mojžíšům, tedy těm, kteří církev vedou v naší době. Jde o nalézání způsobů, jak předávat zodpovědnost dalším (především tedy lajkům) a jak jim naslouchat. S těmito úkoly souvisí také schopnost rozlišení obdarování, které jednotliví lidé mají a také odvaha je skutečně církvi nabídnout k dispozici. Nejde o něco vedlejšího. Na těchto skutečnostech záleží naplnění či nenaplnění základního poslání církve.

3.7.11 Co život církve deptá

V této podkapitole bychom se rádi zeptali, co putujícím Izraelitům komplikovalo cestu. Opět tak najdeme podnětnou inspiraci pro život církve. Zřejmě nejzřetelnější skutečností, která je na cestě zpomalovala nebo cestu přímo znemožňovala, bylo reptání. Často neříkali věci přímo Mojžíšovi, ale říkali to za zády ve svých stanech (srov. Dt 1). Když se mu to později doneslo, už jen těžko s tím mohl něco dělat a nějak to ovlivňovat (srov. Nu 12). Reptání, tedy ne blíže určené poznámky nejmenovaných lidí, působily jako otravující jed. Putující lid však ovlivňovali naprosto zásadně, protože hlavním důsledkem byla ztráta odvahy a z toho vyplývající nechuť jít dále. Přinášelo to také ochotu uvěřit a přijmout poplašené zprávy a lži. Například když se vrátí průzkumníci ze obhlídky zaslíbené země, rozšíří se zpráva o nepřízni podmínek a když lidé žehrají ve svých stanech, nakonec je zbaven odvahy a odmítne jít dále.⁴⁹⁴ „Pomluvami zhaněli Izraelitům zemi, kterou prozkoumali.“ (Nu 13,32). Reptání také otevírá putující národ nostalgii. Otroctví Egypta se jim najednou nezdá jako úplně špatné a začnou si stýskat po plných hrncích masa, které měli a zapomenou přitom na chybějící svobodu, otroctví a pouhé přežívání.

Podobné mechanismy nacházíme i v české společnosti, kdy se třicet let po revoluci objevuje reptání ve formě jedovatých lží a pololží, které ničí odvalu jít dále, zpochybňují dobra, ke kterým směřujeme a vyvolávají pocit, že dříve to nebylo zase tak špatné. Hodnoty, které byly při revoluci zásadní, směřování do Evropy, dokonce celkové demokratické nasměrování je najednou zpochybňováno způsobem, který by byl před časem jen těžko představitelný. Přitom se nedá říci, že by nás na naší cestě potkávaly nějaké nepřekonatelné problémy. I v našem případě spíše platí, že za ztrátou odvahy stojí spíše reptání odehrávající se v novodobých stanech, tedy v nejrůznějších bublinách sociálních sítí.

Situace v naší církvi je velmi podobná. Místo odvážného pohledu upřeného dopředu k zaslíbené zemi se často řeší pseudoproblémy, vzpomíná na staré dobré časy či nařiká nad nepřátelským světem. I v našem případě se kritika a problémy nedaří komunikovat přímo. Žehrá se ve stanech, nic se neříká přímo. Je jen těžko uvěřitelné, kolik energie církve se tímto způsobem promrhá. Jak je tyto negativní momenty, které zde popisujeme,

---

⁴⁹⁴ Téma zkoušky u Emorejského pohoří popisuje kardinál Martini v: MARTINI, Carlo Maria. *Il sole dentro*, s. 146.

možné léčit a jaké posilující prvky vyhledávat shrneme v posledním srovnání cesty Izraele a cesty církve.

3.7.12 Co život církve posiluje

Prvním posilujícím momentem, který uvedeme je voda, která vytryskne ze skály v situaci velké krize a hádek uvnitř vyvoleného národa (srov. Ex 17). Už první křesťané viděli v této scéně předobraz křtu. Na nelehké a komplikované cestě proměny se můžeme opírat o náš křest. Křest může být prožíván jako svátost, která oživuje společenství skrze dary, které jsou dávány každému jejímu členu. I skutečnost, že se křtí vodou, tedy prostou látkou patřící do našeho každodenního života je pro nás pobídkou, abychom nechávali křest pronikat do našeho skutečného každodenního života. A tak je naše každodennost vtahována do života církve.

Druhou skutečností je Boží slovo. O něj se má Izrael opírat. Mnohokrát se opakuje povzbuzení, aby si vzpomněli, co jim Hospodin řekl a jaké bylo jeho slovo. Právě v situaci strachu a nejistoty je apel na sílu slova nejsilnější. Zdá se, že i pro situaci naší malomyslnosti, například při naříkání na nedostatek kněží, je sycení se Božím slovem důležité. Už jsme zmiňovali potřebu a důležitost čtení Božího slova v malých skupinkách rozestých po kraji. Přirozeně se čte po domech, tedy opět místech života lidí. Důležitým rozměrem čtení Písma, stejně jako u Izraelců, je snaha o ovlivňování praktického každodenního života.

Třetím momentem je mana. Chléb, který dostávají Izraelité, aby je sytil v hladu a dával jim tak sílu k další cestě. Je jim dán jako dar z nebe, který mají sbírat každý den znovu a na kolenou. Modlitba církve a především eucharistie prožívaná jako posila na cestu. Když na konci mše svaté zaznívá „Jděte ve jménu Páně.“ jsme posíláni na další cestu. Ve světě, ve kterém žijeme máme v síle Nebeského chleba hledat další cestu.

Poslední skutečností, která posiluje Izrael nejen na cestě pouští, je připomínání si velkých věcí, které už Hospodin pro dobro a záchranu národa udělal. Prožitá zkušenost Boží pomoci je posiluje v aktuálních bojích a problémech. „Hospodin, váš Bůh, který jde před vámi, bude bojovat za vás, jak to před vašimi očima učinil s vámi v Egyptě i v poušti, kde jsi viděl, jak tě Hospodin, tvůj Bůh, nesl, jako nosí muž svého syna, po celé cestě, kterou jste prošli, až jste došli k tomuto místu.“ (Dt 1,30-31). Podobně církev pro aktuální úsek své cesty a pro svůj život může sbírat inspiraci, posilu a odvalu při pohledu do minulosti. Vezmeme-li v úvahu naše předky ve víře, například během komunistického útlačku, a způsob, jakým v mnohých církvích obstála a jak zakoušela pomoc Boží, může

nám to dát potřebný nadhled na problémy našeho světa. Navazujeme na odvážné a statečné svědky Kristova evangelia, kteří často velmi tvořivým způsobem dokázali odpovídat na výzvy své doby. Tak jako oni nechávali vírou proměňovat právě ten život, který jim byl dán, podobně v našem případě může víra ovlivnit naši současnost.

Shrnutí této kapitoly a jejího přesahu do praxe.

Synodální církev– jako odpověď na Boušeho výzvu, aby církev žila ve společenství a mezi věřícími i pastýři byly dobré vzájemné vztahy a šli životem společně. Tuto Boušeho výzvu můžeme rozpoznávat v jeho kritice žalostné podoby liturgie: „Ti, kdo do kostela přicházejí, aby se na liturgii dívali nebo ji v lepším případě s knězem hráli (tento výraz nechce být pejorativní, ale konstatující), netvoří vlastně církev, tj. shromáždění ve jménu Kristově. Nemají totiž vztah k sobě navzájem a necítí se zajedno mezi sebou.“⁴⁹⁵

Církev synodální je církev, která se snaží obnovit schopnost naslouchat, komunikovat a také vědomí, že jdeme společně a můžeme mít vzájemnou sounáležitost s celkem církve. Část synody o synodalitě, která se odehrávala v jednotlivých farnostech a ze které se sestavovaly závěry z jednotlivých diecézí, dává naději, že se tato snaha opravdu alespoň trochu daří. Lidé, kteří se do těchto aktivit zapojili často prožili, že skutečně jsou slyšet a že se církev o jejich názor zajímá. Ještě důležitějším prožitkem však byla právě vzájemná sounáležitost. A také vědomí, že jsou to právě oni, kdo vytváří církev na daném místě a že k obnově není třeba čekat, až se něco rozhodně někde „nahore“.

Církev, která se snaží obnovit formu svého života, tedy pečuje u svých členů o vědomí, že jdeme společně. Vzájemně se potřebujeme a na každém záleží. Společná cesta, která je často nejistá, je ale krásná proto, že nás na ní zve sám Ježíš.

---

⁴⁹⁵ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 10.

3.8 Struktury církve podporující skutečný život (církev a Život)

Chceme-li, aby církev zasahovala více skutečný život člověka, a přemýšlíme-li, jakou proměnou má církev projít, aby se tento rozměr dále posiloval, zjišťujeme, že nestačí apel na proměnu života jednotlivců, ale že se této snaze musí přizpůsobovat také struktury církve. Dobře to vyjadřuje například dokument Mezinárodní teologické komise o synodalitě. Když mluví o potřebě rozvíjení skutečnosti synodality, zmiňuje, že tato snaha jde právě ve dvou liniích. Jednak jde o životní styl lidí, ale podobně důležitý je také rozměr strukturální.⁴⁹⁶ Nejde tedy jen o apel na jednotlivce, ale také o to, aby struktury církve odpovídali potřebám skutečného života.⁴⁹⁷

V této kapitole představíme dva konkrétní příklady. Nejdříve se budeme věnovat zachycení rozdílnosti jednotlivých církevních společenství. Budeme se snažit ukázat, že pokud se s touto rozdílností dobře pracuje a nechá se promítnout do struktury církve, může se stát zásadním oživujícím momentem. Druhým příkladem potom bude poutní místo jako zdroj velkého potenciálu k vtahování skutečného života lidí do církevního prostředí. Opět tedy za předpokladu, že jsou struktury a formy poutního místa dobře nastaveny.

3.8.1 Vztah sídelní farnosti a *excurend* jako moment oživení

Jak už jsme zmiňovali v kapitole o slavení neděle, v České republice současná farní správa běžně funguje tak, že jeden kněz má na starosti více farností nebo alespoň více farních společenství. Ve velkých městech toto samozřejmě neplatí, ale jinak je běžný model pastorační takový, že jeden kněz nebo případně více kněží mají na starosti více komunit kolem několika kostelů. Když se však podíváme do kanonického práva, zjišťujeme, že nejde o standartní řešení. „Farář pečuje pouze o jednu farnost; z nedostatku kněží nebo vzhledem k jiným okolnostem může být témuž faráři svěřena péče o více sousedních farností.“⁴⁹⁸

---

⁴⁹⁶ Srov. MTK: Synodalita v životě a poslání církve, 70.

⁴⁹⁷ K tématu potřebnosti proměny struktur církve, aby více odpovídali synodálnímu stylu více v: VITALI, Dario. *«Un popolo in cammino verso Dio». La sinodalità in Evangelii gaudium*, s. 106–124.

⁴⁹⁸ CIC Kán. 526 - § 1.

V dnešní době pořád zůstává faktem, že je pastorační uspořádávána připojováním menších obcí a komunit k centru.⁴⁹⁹ Nic na tom nemění ani fakt, že se v některých diecézích přistupuje ke slučování farností a že se farní správa zřejmě promění s novou službou katechisty⁵⁰⁰, která je právě v tomto čase uváděna do života církve, Spojené farnosti často kopírují celky, které tvoří státní správa anebo přirozený život lidí. Mezi menšími místy a mezi centry jsou přirozené rozdíly. Otázka, kterou si v této souvislosti chceme položit, se týká teologické reflexe této skutečnosti. Přináší rozdíly mezi jednotlivými farnostmi a jejich částmi, které k sobě nějakým způsobem náležejí (například tím, že je spravuje jeden kněz), nějaké podněty, které by bylo možné využít k oživení církve? Má v sobě rozdílnost a odlišnost mezi komunitami potenciál, který by mohl pomoci tomu, aby se každodenní život lidí více vztáhl k životu církve? Je jedinou cestou společné duchovní správy centralizace, kdy si lidé „dojedou“ za knězem, podobně jako přijíždí do větších měst například za lékařem?⁵⁰¹

Jak už jsme zmiňovali, papež František říká, že celek je lépe viděn z periferie než z centra.⁵⁰² První, co tato věta vyjadřuje, je přijetí rozdílnosti. Je zkrátka faktem, že v dnešním světě jsou mezi jednotlivými oblastmi velké rozdíly. Jsou místa, která můžeme označit spíše jako centrum, a naopak některé oblasti svým charakterem patří spíše k okraji. Přijetí rozmanitosti a rozdílnosti je základním předpokladem k tomu, abychom mohli v těchto rozdílech také uvidět něco podnětného, a nějakým způsobem mohli začít tyto rozdíly využívat k oživení života farnosti.

---

⁴⁹⁹ S tímto procesem mají zkušenost všechny diecéze v České republice. Nejrozsáhleji došlo ke sloučení farností v plzeňské diecézi. Zde je odkaz na Metodický postup při slučování farností v brněnské diecézi: <https://docplayer.cz/35067600-Metodicky-postup-pro-slučovani-farnosti-v-brnenske-diecezi.html>, citováno dne 1. 11. 2022.

⁵⁰⁰ Tuto novou službu ustanovil papež František svým Motu proprio *Antiquum ministerium*, které vydal 10. května 2021. Zdroj: https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.html.

⁵⁰¹ K těmto otázkám nás vede uvažování papeže Františka, když mluví o vztahu mezi lokálním a globálním. Jedná se například o čtvrtou kapitolu encykliky *Fratelli tutti*. V ní se věnuje především vztahu mezi národy v globálním měřítku. Sám to však přenáší také do menšího měřítku, tedy na vztahy mezi jednotlivými komunitami a obcemi na nějakém území: „V některých čtvrtích našich měst je dosud živý smysl pro sousedské vztahy. Každý člověk tam spontánně vnímá povinnost zajímat se o svého souseda a pomáhat mu. V místech, kde se tyto komunitní hodnoty udržely, zakoušejí lidé blízkost vyznačující se vděčností, solidaritou a vzájemností. Sousedství jim dává zakoušet sdílenou identitu.“ (FT 152.).

⁵⁰² Srov. promluva papeže Františka při eucharistii na periferii Říma dne 26. května 2013.

Případný potenciál, který je přítomný v rozdílnostech jednotlivých míst, se začíná objevovat pozorným pohledem, kdy nás zajímá, čím jsou jednotlivá místa specifická a jak mohou obohatit celek. Bez překročení pohledu, kdy se snažíme poznat spravované území pouze proto, abychom „udrželi“ již existující, nevyhnutelně míříme k centralizaci a umrtvování celkové reality. Při nedostatku kněží je totiž pro ty zbývající služebníky nejsnadnější a ještě únosné stáhnout se do centra a nechat věřící, aby za ním přijížděli. Tento přístup však skutečně dělá z centra jediný žijí bod, kde se ještě život udržel. Podobně jako třeba v případě lékařské péče.⁵⁰³

Pokud se pokusíme vidět spravované území farnosti nebo farností jako celek, který se skládá z rozmanitých a jedinečných menších částí, a pokud se snažíme podívat se na život ve farnosti očima někoho, kdo žije v odlehlejších částech na periferii, můžeme dostat důležité podněty. Jistě, jsou skutečnosti, které je dobré dělat v centru například proto, že je k němu často odevšad stejně daleko. Jiné věci se ale mohou dít přímo v jednotlivých částech, pokud k tomu dostanou dostatečnou podporu a autonomii ze strany faráře. A také je možné najít prvky, které jsou pro jednotlivé části specifické a které mohou obohatit i samotné centrum. Děje se to právě v síle papežovy výzvy, že celek je lépe viděn z periferii než z centra. Tehdy můžeme očekávat, že existují skutečnosti, které se lépe nejen vidí, ale také rozvíjejí na místech mimo centrum farnosti.

3.8.2 Farní trs

Je ještě na místě, abychom představili konkrétní koncept uspořádání farního života a jeho pojmenování. Vycházíme při tom z předpokladu, že i právě pojmenovávání skutečností má vliv na jejich prožívání a tedy na život. Když některé farnosti nazveme sídelní a některé excurenda, nutně tím vytváříme dojem, že farář skutečně žije jen v jedné farnosti. Na rozdíl od ostatních, kam jen „dojíždí“. Pokud se navíc o tento rozdíl mezi jednotlivými částmi území nepečuje, vytvoří se systém, kde menší obce jsou jako přívažky, spravované z většího centra. Podobně uvažuje, jak už jsme zmiňovali, i církevní právo, když předpokládá, že „farář pečuje o jednu farnost“⁵⁰⁴.

Jako pastorační nástroj a označení, které by mohlo pomoci rozvíjení života v dané oblasti, navrhuje označení „farní trs“. Hledíme přitom na potřebu doceňovat a využívat

---

⁵⁰³ Nedostatečnost přístupu, při kterém preferujeme pouhou centralizaci, popisuje také Jaroslav Pulkrábek v: PROKEŠ, Josef. Anketa o slavení. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2020, č. 2.

⁵⁰⁴ CIC Kán. 526 - § 1.

rozmanitost a zároveň vzájemnost jednotlivých částí území a komunit, které na něm žijí. V trsu květin se předpokládá různá barevnost jednotlivých květů. Některé jsou logicky barevnější a větší, některé naopak doplňují ty velké. Vše se skládá dohromady a je vzájemně provázáno. Jeden květ potřebuje ty ostatní. Jeho barevnost vynikne právě v kontextu jeho okolí. Domníváme se, že podobně by mělo směřovat uspořádání jednotlivých komunit věřících. Každá je svébytná, má svoji barevnost, své specifikum. Zároveň však přináleží k celku, bez kterého by jí mnoho chybělo. Při tom si jednotlivá místa nekonkurují.

Při těchto úvahách navazujeme také na myšlení francouzského filozofa a sociologa Pierre Bourdieu. Jako obraz pro své úvahy o vztazích v lidské společnosti používá obraz pole.⁵⁰⁵ Například v magnetickém poli jsou všechny kovové předměty orientovány magnetem, který je uprostřed, zároveň se sami stávají malými magnety, které ovlivňují své okolí. Dobře je to vidět na středoškolském fyzikálním pokusu, kdy se kovové piliny vysypou na podložku, pod kterou se vloží magnet. Velmi rychle se uspořádají podle magnetických siločar do pravidelného obrazce. Každá malá částička souvisí s ostatními a je jimi orientována. Zároveň sama ovlivňuje natočení a polohu ostatních částic. Při tom všem záleží na její velikosti, kvalitě oceli a poloze. Podobně je možné uvažovat o jednotlivých komunitách, případně farnostech, které tvoří farní trs. Jsou vzájemně propojeny, ovlivňují se, přitom se ale nespojují v jedno těleso. Vše je přitom orientováno jednou silou. V případě farností je to Ježíšovo evangelium a Duch svatý.

Je jasné, že právně má dělení farností na sídelní a *excurenda* své opodstatnění. Pro praxi a život se nám zdá ale vhodnější, uspořádávat jednotlivé farnosti a komunity do farních trsů. Cílem je přitom vzájemná spolupráce a provázanost, zároveň však uchování si jedinečnosti a svébytnosti jednotlivých komunit.⁵⁰⁶

Uveďme alespoň několik praktických dopadů tohoto přístupu, který znamená jistou proměnu mentality kněží i věřících. Vše začíná snahou, objevit a pojmenovat jedinečnost jednotlivých komunit a míst. Jde o to vystihnout, čím jsou jedinečné vzhledem k celku území. Právě to je pak možné více rozvíjet, a to s dopadem pro celé území farního trsu. Například v komunitě, kde je větší zájem o Písmo nebo kde je na faře, i když je neobsazená, místnost vhodná pro scházení se, se mohou dělat biblické hodiny pro celé

---

⁵⁰⁵ Srov. BOURDIEU, Pierre. *Ragioni pratiche*. Bologna: Il Mulino, 2009.

⁵⁰⁶ O tom, jak uspořádání pastorační práce, která využívá rozdílnosti jednotlivých míst, může dopomáhat evangelizaci více v: GALLI, Carlos M. *Dio vive in città. Verso una nuova pastorale urbana*, s. 203–233.

území. Podobné programy se mohou týkat prvků mariánské zbožnosti, pastorační mládeže či dětí atd. Moment, kdy z centrálního místa vyjíždí lidé směrem na periferii, aby se účastnili nějakého programu či modlitby, která v centru není, je pro sounáležitost farního trsu a jeho rozvíjení zásadní.

Dalšími kroky potom mohou být naopak společně prožité slavnosti a svátky, kdy se všichni scházejí na jednom místě. Někdy je vhodné, aby to bylo v centru například z důvodu největšího kostela a zázemí.

Toto všechno podporuje vzájemnou sounáležitost, která však není uniformitou a dochází tak k vzájemnému obohacování. Takto o tom mluví také papež František v exhortaci *Evangelii gaudium*:

Je třeba stále rozšiřovat pohled, abychom rozpoznali větší dobro, které prospěje nám všem. Je však třeba to učinit bez ztráty vlastních kořenů. Je nezbytné zapustit kořeny do úrodné země a místních dějin, které jsou darem Božím. Pracuje se v malém a na tom, co je po ruce, avšak v širší perspektivě. Člověk, jenž si uchovává svůj osobní svéráz a neskrývá svoji identitu, když se ochotně začleňuje do společenství, se neanuluje, nýbrž dostává se mu stále nových podnětů pro jeho vlastní rozvoj. Jako globální sféra neruší jedinečnost, stejně ani zvláštnost ve své ojedinelosti nevede k neplodnosti.⁵⁰⁷

3.8.3 Teologický rozměr rozdílnosti a rozmanitosti

Rádi bychom teď ukázali, že rozdílnost a rozmanitost není dobré brát jen jako něco nahodilého. Jde totiž o skutečnosti, které mají důležitý teologický rozměr. Z toho pak můžeme vycházet při našem uvažování o strukturách a formě církve.

Podíváme-li se na texty Písma, zjistíme, že rozdílnost a rozmanitost je od počátku Bohem chtěná a podporovaná. Již zpráva o stvoření uvádí, že země je Bohem volána k tomu, aby plodila nejrůznější rostliny (srov. Gn 1,11). Při stvoření zvířat se podobně říká, že Bůh stvořil „veliké netvory a rozmanité druhy všelijakých hbitých živočichů, jimiž se zahemžily vody, stvořil i rozmanité druhy všelijakých okřídlených létavců.“ (Gn. 1,21).

I v případě stvoření člověka je Bohem uváděna na zem rozmanitost a je pro život člověka zásadní. Člověk je totiž stvořen jako muž a žena (srov. Gn 1,27) a je to právě rozdílnost a rozmanitost, která člověku pomáhá překonat samotu. Podle Biblické zprávy si člověk nestačí sám. (srov. Gn 2,18). Až stvoření ženy ho z této samoty vyvede.⁵⁰⁸

---

⁵⁰⁷ EG 235.

⁵⁰⁸ Podobně také dokument MTK Co je člověk? z roku 2019, článek 150 – 157.

Rozdílnost a rozmanitost zde tedy není jako něco nedůležitého, ale jako skutečnost, která vede člověka do společenství a pomáhá naplňovat touhu, kterou do něj sám Bůh vložil.

I v dalších příbězích Starého zákona najdeme mnohé případy, kdy rozdílnost dávala věci do pohybu. Často byla také důvodem sporů a problémů, například závisti. V příběhu Kaina a Ábela Písmo zdůrazňuje, že se lišil ve své činnosti. Kain pěstuje obilí, zatímco Ábel chová ovce (srov. Gn 4). Bůh jako by rozdílnost mezi nimi ještě více prohluboval, když Ábelovu oběť přijme a Kainovu ne. Nezládnutá rozdílnost vede Kaina k závisti a nakonec k zabítí svého bratra. V otázce, kterou Bůh Kainovi po Ábelově smrti dává, vidíme, že rozdílnost neměla vést ke smrti jednoho z nich, tedy ke zničení rozdílnosti, ale naopak k hlubšímu společenství. Když totiž Kain na Boží otázku odpovídá otázkou: „Jsem snad strážcem svého bratra?“ (Gn 4,9), odkrývá se tím, že Božím záměrem ve skutečnosti bylo jejich vzájemné společenství. Rozdílností se měli obohacovat a tedy se vzájemně „strážit“ (srov. Gn 4).

Příklady Bohem chtěné a podporované rozdílnosti najdeme v Písmu celou řadu. Podobně to platí o Novozákonním prostředí a o Ježíši. Za apoštoly si volí dvanáct osobností s velmi rozdílnými charaktery, jeho evangelium je zaznamenáno ve čtyřech různých variantách. Podobně Pavel, když hlásá evangelium a navštěvuje různé komunity, vždy se snaží respektovat jejich různorodost. Vše potom přináší do celku církve, kde to slouží k hledání další cesty života církve a k jejímu ožívání.

Rozdílnost tedy není něco negativního nebo nechtěného. Jak to Písmo představuje, rozdílnost je něco oživujícího. To neplatí jen pro jednotlivce, ale i pro společnost jako celek. A tedy také pro církev. Pokud se rozdílnost a rozmanitost dobře podchytí, mohou se tyto skutečnosti stát také důležitým momentem k oživení života farností a církve.

Podnětným se v této souvislosti jeví pohled přírodovědce a ekologa Davida Attenborough. Ve své knize *Život na naší planetě*⁵⁰⁹ popisuje svojí vizi pro udržitelný svět, který by se mohl vyhnout ekologické katastrofě. Jako důležitou podmínku jmenuje právě rozlišnost, její udržování a podporování. Jako příklad uvádí Amazonský prales, který dokáže udržitelně žít právě pro velkou rozmanitost druhů.

Společenstvo amazonského deštného pralesa se tak neustále přizpůsobuje, přetváří a zdokonaluje a díky tomu už více než deset milionů let vzkvétá, aniž od Země vyžaduje jakékoli další přírodní zdroje. Je to

---

⁵⁰⁹ ATTENBOROUGH, David. *Život na naší planetě: Mé svědectví a vize pro budoucnost*. Praha: Práh, 2021.

biologicky nejrozmanitější místo na planetě – nejúspěšnější ze současných projektů přírody –, a přitom nemá potřebu neustálého růstu. Amazonie je dostatečně dospělá nato, aby vydržela věčně.⁵¹⁰

Analogicky to můžeme vztáhnout na situaci naší církve v dnešním světě. Již jsme zmiňovali, že rozmanitost má v sobě velký potenciál pro obnovu církve. Nyní jen doplníme, že toto se netýká jen rozmanitosti mezi jednotlivými částmi církve, například mezi sídelními farnostmi a okrajovými místy. Platí to také i o samotných řešeních. Je třeba přijmout jako důležitý princip, že v situaci církve, ve které se teď nachází, není nějaké jedno universální řešení a návod, které se dá použít na všechny situace a místa církve. Naopak, příliš plošná a obecná řešení mohou vést k umrtvování života, který ještě zbývá. Musíme vzít jako fakt a podporovat řešení, která jsou na míru konkrétních okolností, ve kterých komunita, farnost i kněží, jsou. A je zřejmé, že někdy jsou to situace skutečně velmi rozdílné.

3.8.4 Lidová zbožnost jako oživující potenciál

Uvedeme teď několik konkrétních příkladů, kdy nastavení strukturálních věcí může vést k probouzení života. Důležitý potenciál můžeme nalézt v lidové zbožnosti.

V životě církve existují prvky, které jsou velmi blízko každodenního života prostých lidí. Často jsou to prvky patřící k lidové zbožnosti. Domníváme se, že právě pro charakter těchto skutečností, například že nejsou vázané na eucharistii a jejich struktura může být více flexibilní, mohou poskytnout vhodný prostor pro experimentování a hledání cesty. Zcela konkrétně vezměme příklad mariánských pobožností, typických pro měsíc květen. Jistě, mohu se centralizovat do hlavního kostela, může je vést všechny farář, aby to bylo zaštitěno autoritou. Vyvstane však otázka, zda to odpovídá životu lidí i charakteru tohoto slavení a zda to rozvíjí život církve.⁵¹¹

Popsané věci nemyslíme jen organizačně, ale právě duchovně. Májové pobožnosti vytváří prostor, který zasahuje skutečný život lidí. Tím, že se děje v krajině, kde lidé bydlí

---

⁵¹⁰ Ibid., s. 128.

⁵¹¹ Zdá se, že pokud se vydáme opačným směrem, může to přinést důležitější a „živější“ plody. Když vedení těchto pobožností svěříme lidem a pozveme je k vedení modliteb na nejrůznějších místech celého kraje, může to zasáhnout a rozvinout život daleko více. Pobožnosti se tak konají u kapliček malých osad, u křížků cest, někdy i na několika místech zároveň. Vedou je laici například proto, že bydlí tomu místu nejbližší a že jsou tedy „domácí“. Pokud na bohoslužbu přijde kněz, nemusí ji vést, naopak, může být jedním z účastníků.

i tím, že je vede velké množství věřících. Vytváří se tak prostor, kde se dobře propojuje to posvátné a profánní. Zásadní při tom je, že se respektuje rozdílnost a jedinečnost jednotlivých míst. Domníváme se, že jde o dobrý příklad, kdy vhodně nastavené strukturální věci pomáhají zapojení skutečného života do života církve.

Další skutečností, která se nabízí, je rozlišení určitých specifík jednotlivých míst, kterými by daná místa mohla obohatit celek. Každý kostel, a tedy i komunita kolem něj žijící, je totiž v trochu jiném kontextu. Někdy jde o poutní místo, někdy o zasvěcení kostela, někdy o zázemí fary či něco dalšího specifického, co se nachází v dané obci. Najít a rozlišit tato specifika může pomoci k oživení celé oblasti. Z konkrétních příkladů uvedme setkání nad Písmem, která se uskutečňují ne v centru, ale jen v jedné z menších míst, modlitby včelařů či dalších skupin, podle toho, kde jsou tyto organizace silné, Boží Tělo či další slavnosti, které nejsou v centrální farnosti, ale v jedné z menších.

3.8.5 Poutní místa jako místa oživení

V závěru roku 2017 vydal papež František apoštolský list ve formě *motu proprio* týkající se poutních míst *Sanctuarium in ecclesia*. Jde o list, kterým se přesouvá péče o poutní místa z Kongregace pro klérus na Papežskou radu pro novou evangelizaci. Organizační změna má odrážet skutečný charakter poutních míst, které mají podle papeže své nezastupitelné místo právě při hlásání víry. Papež ukazuje, že jde o místa, kde se skrze navštěvování hrobů světců či uctívání Matky Boží prožívá velká Boží blízkost a tím se může posilovat požívání víry a také svědectví o ní.⁵¹²

Důležité však také je, že papež dává význam poutních míst do vztahu ke každodennímu životu věřících. Říká například, že pro svoji blízkost k životu lidí měla význam na utváření identity národů. „Mnohá poutní místa byla vnímána jako součást života lidí, rodin i společenství do té míry, že utvářela identitu celých generací a dokonce ovlivnila dějiny některých národů.“⁵¹³ To se však netýká jen minulosti, ale i v současnosti jsou poutní místa velkou posilou pro běžný život lidí. „Na poutním místě mohou věřící získat podporu pro svůj obvyklý život ve farnosti a v křesťanském společenství. Tato propojení mezi poutí do svatyně a každodenním životem je velkou pomocí pro pastorační

---

⁵¹² O evangelizačním potenciálu poutních míst také v: GALLI, Carlos M. *Dio vive in città. Verso una nuova pastorale urbana*, s. 229–233.

⁵¹³ SE 2.

službu, protože umožňuje znovu obnovit závazek k evangelizaci se svědectvím, které je více přesvědčivé.⁵¹⁴

Z uvedených citací je zřejmé, že papežovo očekávání, které vkládá do poutních míst, jde stejným směrem jako uvažování Boušeho o živé pravdivosti církve. Zdá se tedy, že dobře uchopená pastorece na poutních místech, může posílit také propojení života církve se skutečným životem lidí.

Další důležitou skutečností charakteristickou pro tuto dobu, je také fakt, že poutě a putování jsou velmi oblíbené mezi mnoha mladými lidmi, kteří se nehlásí k žádnému náboženství. Přesto však vyráží na staré poutnické stezky a na těchto cestách prožívají něco, co jim jinak současný svět nedává. Za všechny uvedme například Ladislava Ziburu. Mladý muž z Českých Budějovic je najednou inspirován touto tradicí, která nenásilně oslovuje duchovní stránku jeho osobnosti. „Poutě pro mě nepřestávají náboženský prožitek ani sportovní výkon. Nedokážu ale vysvětlit, proč se na ně vlastně vydávám. Někde v hloubi duše prostě cítím, že mi mají co dát.“⁵¹⁵

Chceme teď vystihnout několik rozměrů, kterými jsou poutní místa pro postmoderního člověka zvláště důležité a kde se jeho život nějakým způsobem více otvírá Boží skutečnosti. Vycházíme při tom především ze zkušeností práce na malém poutním místě Lomec v Jižních Čechách, ale věříme, že tyto věci platí pro poutní místa i obecněji. Zmíníme dva rozměry. Nejdříve rozměr otevřenosti a anonymity, následně pak rozměr ticha a neformálnosti.

Poutní místa jsou více otevřená. Příchozí, kteří přicházejí, zažívají jistý druh anonymity. Nejsou doma, nikdo je přesně nezná a tato skutečnost může pomoci otevřít věci, které se například v domácí farnosti otvírají hůře. Zkušenost ukazuje, že poutní místa se tak často stávají místy, kde hledají Boží milosrdenství lidé v různých nestandardních situacích. Díky otevřenosti poutního místa může být rozhovor nebo svátost smíření momentem, kdy člověk více otevře svůj skutečný život a náboženství pro něj přestane být formální skutečností stojící mimo jeho každodennost.

Poutní kostely jsou také častěji více členěny. Poutní areály mají různá zákoutí a nádvoří, malé kaple, křížové chodby a podobně, které dovolují více se zdržovat na pomezí mezi pozicí náhodného kolemjdoucího a zapojeného věřícího. Architektura tak pomáhá, aby mohl člověk překonat ostych a vejít do větší blízkosti. A tyto vnější věci, pokud se

---

⁵¹⁴ SE 3.

⁵¹⁵ ZIBURA, Ladislav. 40 dní pěšky do Jeruzaléma. Brno: BizBooks, 2020, s. 12.

s nimi dobře pracuje, stávají se dobrou pomocí k prožití duchovního. Otevřenost místa tak pomáhá k větší otevřenosti církve a zakoušení Boha, který je vůči člověku otevřený a vychází mu vstříc. Z uvedeného je zřejmé, že zásadní skutečností je, aby byla poutní místa skutečně i fyzicky otevřená.

S otevřeností souvisí také další rozměr anonymity, kterou je možné na poutním místě zakusit. Tím, že zde téměř nikdo není doma, nemají lidé svá stálá místa, kde sedí. Tím také není úplně zřejmé, kdo přichází jen ze zvědavosti a kdo je pravidelným návštěvníkem bohoslužeb. Hledající lidé, kteří reflektují překážky, které nacházejí na své cestě k víře, často zmiňují, že když vejdou do kostela v místě svého bydliště, zvláště, když jde o malou obec, mají pocit, že se na ně všichni dívají, protože je zřejmé, že do společenství nepatří. Toto v případě poutních míst odpadá.

Podobnou dynamiku nacházíme u mnoha setkání lidí s Ježíšem. Nejzřetelněji u Zachea (srov. Lk 19,1-10). Tento celník má velkou touhu vidět se s Ježíšem. Když se ukrývá na stromě, kam vylezl ve snaze konečně ho uvidět, můžeme v jeho snaze a námaze vidět právě obraz našeho putování na poutní místa. Vycházíme ze svého domácího prostředí, opouštíme cesty, po kterých se normálně pohybujeme a kde nás ostatní znají, a putováním získáváme nadhled. Stáváme se tak bezděky schopnějšími lépe slyšet Boží oslovení. Když se tak stane, duchovní zkušenost, kterou prožíváme se týká zásadním způsobem toho, co prožíváme v naší každodennosti. Jako Ježíš vchází do Zacheova domu, podobně i naše duchovní zkušenost, kterou prožíváme na poutním místě, není nějakým vytržením z běžného života. Naopak, našeho života se týká, dostáváme však na naše „domácí záležitosti“ jiný pohled. A nezřídka také, podobně jako Zacheus, získáváme odvahu svůj život změnit podle Boží vůle. „Zacheus se zastavil a řekl Pánu: „Polovinu svého jmění, Pane, dávám chudým a jestliže jsem někoho ošidil, nahradím mu to čtyřnásobně.““ (srov. Lk 19,8).

Druhým rozměrem, který uvedeme je větší tichost a neformálnost poutních míst. Na poutních místech patří k páteři života mše svatá. Charakterem místa je však zřejmé, že často poutník doputuje na poutní místo v čas, kdy se nic organizovaného neděje. Pro člověka, který je stále ve shonu a ruchu světa, znamená otevřený kostel, kde je ticho, velký poklad. Zkušenost ukazuje, že lidé, kteří takto na poutní místa přichází, do posvátného prostoru vchází velmi „neformálně“. Tím myslíme bezprostředně. Vejdou, posadí se, často oblečení v turistickém oblečení, a prostě chvíli mlčí. V další kapitole budeme ukazovat, že modlitba je pro postmoderního člověka velmi intuitivní a zkušenost s ní má podstatná většina. Poutní místo tuto skutečnost dobře podporuje.

Prostor ticha, které poutní místo vytváří, umožňuje otevřít radosti a starosti, které člověk sebou v srdci nese. Člověk, který nežije pravidelným náboženským životem, se na poutě často vydává spíše jako na výlet do přírody. Když ale doputuje na otevřené poutní místo, které je připravené ho pohostit a nechá ho spočinout, spontánně v připraveném tichu začne v hloubi svého srdce vyslovovat, co ho všechno trápí nebo co ho činí šťastným. Lidé tuto zkušenost nazývají mnoha nekřesťanskými pojmy. Mluví například, že se na poutním místě nabíjí, že je tam pozitivní energie atd. Pokud se s tímto dobře pracuje, je možné usměrňovat tyto bezděčné modlitby k Bohu. Nástrojů je celá řada. Na našem poutím místě máme například připravené kartičky s myšlenkami, které si lidé vytáhnou z připraveného košíčku nebo naopak na kousek papíru svěří své těžkosti s prosbou o modlitbu. Z mnoha svědectví je zřejmé, že tyto prosté věci a především ticho a neformálnost prostoru skutečně zásadně napomáhají nacházení Boha a přibližování se jemu. I z těchto našich zkušeností dáváme zapravdu papeži Františkovi, když spojuje poutní místa s evangelizací.

Shrnutí této kapitoly a jejího přesahu do praxe.

Rozmanitá církev– jako odpověď na Boušeho výzvu, aby proměna církve vycházela z menších komunit, kdy se bude vycházet z jejich různosti a pastorační práce se bude snažit odpovědět na jejich skutečné potřeby a respektovat jejich rozmanitost: (Církev diaspory) „Žije skutečně jen v nepočtených ‚farnostech‘, které vznikají svobodně z lidí, kteří jsou si navzájem blízcí a touží po Kristu, a proto vytvářejí duchovní společenství s kněžími, kteří jsou s to jim sloužit podle jejich potřeb. Této církvi budoucnosti, tak jak je asi zamýšlena Duchem svatým, se zatím oficiálně nevychází vstříc.“⁵¹⁶

Pokud má být církev skutečně živá, musí být rozmanitá. To se však nepodaří, pokud budeme mít tendenci stále všechno kontrolovat a veškerý život soustředit na pár jedinců, kteří mají v ruce veškerou moc a rozhodovací pravomoci. Je třeba stavět církve jako rozmanité společenství, kde má každý své místo a úkol, jednotliví členové se vzájemně potřebují a ovlivňují se. Tím roste jejich samostatnost, vědomí vlastní hodnoty a míra zapojení a zodpovědnosti vůči celku.

---

⁵¹⁶ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 14.

S tím také souvisí, že neexistuje jedno centrální řešení pro všechny oblasti. Rozdílnosti mezi jednotlivými místy v rozmanité církvi nejsou brány jako problém, ale jako vzácnost, která obohacuje celek i jednotlivé části

3.9 Církev pozorná ke skutečnému životu jednotlivců

Má-li církev být plná skutečného života a má-li odpovídat kritériu živé pravdivosti, nesmí se její proměna týkat jen jejích struktur. Bez nich proměna církve jistě nejde. Struktury, které skutečný život spíše dusí či mu vůbec nedovolují vstoupit se musí proměňovat směrem, který jsme naznačili v minulé kapitole.

Dalším důležitým krokem v reformách církve směrem k zapojení skutečného života musí být pozornost ke skutečnému, každodennímu životu konkrétních lidí, ke kterým je poslána. Právě tomu se chceme věnovat v této kapitole. Otázkou tedy bude, jaké výzvy má církev před sebou a co se má snažit rozvíjet, aby byla živě pravdivá, a v tuto chvíli především, aby zasahovala skutečný život jednotlivců, ke kterým je poslána.

3.9.1 Vidět svět a člověka stejným pohledem jaký měl Ježíš

První skutečnosti, které zmíníme souvisí s pohledem. Jak se církev dívá na svět⁵¹⁷ a na člověka v něm? Jaký je náš pohled, když do světa přinášíme Ježíšovo evangelium? Od pohledu vše začíná. Pohled uvádí naše další jednání a slova, která lidem říkáme. Právě pohled ovlivňuje náš přístup k lidem, které potkáváme.

Písmo často zmiňuje Boží pohled, který není neutrální nebo netečný. Naopak, je plný něhy a soucitu a především stojí vždy na začátku dalšího Božího jednání. Zmíňme například začátek zásadní události v dějinách Izraele, tedy vysvobození z Egyptského otroctví. Když Bůh povolává Mojžíše k jeho poslání vyvést Izraele z Egypta, zdůvodňuje to tím, že viděl strasti lidí, žijících v otroctví. „Hospodin dále řekl: „Dobře jsem viděl ujařmení svého lidu, který je v Egyptě. Slyšel jsem jeho úpění pro bezohlednost jeho poháněčů. Znam jeho bolesti.““ (Ex 3,7). Vše uvozuje milosrdný pohled Boha na člověka v nesnázích, a právě ten dává do pohybu Boží konání.

Podobné je to u Ježíše. Jeho zázraky a setkání s lidmi uvádí často konstatování, že je Ježíš uviděl. A opět jde o pohled plný lásky. Připomeňme například rozmluvu Ježíše s mladíkem, když ho vyzývá ke změně života a k následování. Vše se děje poté, když ho Ježíš vidí ne očima neutrálníma nebo přísnýma, ale očima plnýma lásky. „Ježíš na něj s

---

⁵¹⁷ Na tomto místě musíme zmínit velkou rozmanitost významů termínu „svět“ v Písmu. Je zřejmé, že zvláště v Janovské literatuře, je svět označením hříšnosti, pokušení nebo odklonu od Boha. Přesto ale stále předmětem svrchované lásky Boží a jeho koncem je vykoupení. Více o tom v: NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich s.1035-1037. V našem pojednání světem rozumíme Boží stvoření, které je dobré a které je předmětem Božího milosrdenství a místem, kde se odehrávají dějiny spásy.

láskou pohleděl a řekl: „Jedno ti schází. Jdi, prodej všechno, co máš, rozdej chudým a budeš mít poklad v nebi; pak přijď a následuj mne!“ (Mk 10,21).

Zároveň také platí, že Ježíš v evangeliích stejně jako Bůh ve Starém zákoně, vidí vždy konkrétního člověka v jeho reálním životě. Nejde mu o nějaké koncepty, projekty nebo něco obecného. Bůh je ve svém pohledu i ve svém vztahu k člověku velmi konkrétní. Pro ilustraci vyberme moment, kdy se představuje Mojžíšovi při jeho povolání. Představuje se jako Bůh konkrétních lidí. „Já jsem Bůh tvého otce, Bůh Abrahamův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův.“ (Ex 3,6). Je tedy Bohem zájímající se o konkrétní život lidí. Právě tam je také oslovuje a tam je možné ho potkat. Z toho také vyplývá, že poznat jej je možné právě ve skutečném každodenním životě lidí. Bůh nezůstává v nějakých nadčasových neživých konceptech, ale vstupuje do času, do dějin člověka, a právě tam se mu také zjevuje.⁵¹⁸

Pokud chce mít církve v sobě život a pokud chce oslovovat skutečný život lidí, prvním krokem je, aby viděla svět stejným způsobem jako Ježíš. Tedy láskyplně a milosrdně. Aby viděla konkrétního člověka v jeho reálním životě. Tato skutečnost je velkým tématem Johana Baptisty Metz. Podle něj Ježíš nejdříve neviděl hřích člověka, ale jeho utrpení a bolest. Církve, protože je společenstvím Ježíšových učedníků, měla by mít na svět podobný pohled jako Ježíš.⁵¹⁹ Když se na církve a její učedníky dívá někdo zvenčí, měla by to být právě citlivost vůči bolesti druhých, která charakterizuje způsob života z víry a která je vidět na první pohled. Metz se však domnívá, že skutečnost je velmi odlišná: „Z náboženství, které bylo především citlivé na bolest, se křesťanství změnilo v náboženství, které je citlivé především na hříchy. První pohled už nesměruje k bolesti člověka, ale k jeho vině.“⁵²⁰ Hlásání církve se pak jeví spíše než chápající a soucitné více moralizující. Přitom podle Metz je soucit „klíčové slovo pro program křesťanství ve světě v éře globalizace a jejího konstitutivního pluralismu náboženských a kulturních světů“⁵²¹.

Metz v tomto pohledu vidí skutečnou duchovní cestu křesťanství a nazývá ji „mystikou otevřených očí“. Zatímco ve východních filozofických směrech se vidí

---

⁵¹⁸ Více o tom v: METZ, Johann Baptist. *Memoria passionis: un ricordo provocatorio nella società pluralista*. Brescia: Queriniana, 2009, s. 151. Toto téma ale rozvíjíme hned posléze hlouběji.

⁵¹⁹ Tomuto tématu se Metz věnuje nejvíce ve své knize: METZ, Johann Baptist. *Mistica degli occhi aperti. Per una spiritualità concreta e responsabile*. Queriniana, 2013.

⁵²⁰ METZ, Johann Baptist. *Memoria passionis*, s. 154.

⁵²¹ *Ibid.*, s. 155.

mystika jako proces zapomínání svého já vedoucího k jeho rozpouštění v harmonii vesmíru a často je charakterizována zavřenými očima a hlubokým pohroužením se do sebe, Ježíš přináší mystiku stojící v životě na této zemi a v jeho utrpení. Pokud chci následovat tuto Ježíšovu mystickou cestu, musím mít oči otevřené a vidět utrpení druhého člověka. Pohnut soucitem zapomínám na sebe a vycházím směrem k němu, abych mu pomohl. Podle Metz jde o mystiku, která hledá tvář druhého a dotýká se skutečného života člověka.⁵²²

Pokud církev nemá směrem ke světu Ježíšův pohled soucitu, selhává podle Metz také jako instituce. Příčinu vidí v tom, že církev zanedbávající utrpení člověka „povýšila svou péči o dogmatické pravdy o Bohu příliš vysoko ve srovnání s péčí o utrpení lidí“⁵²³. Taková církev nepředkládá světu skutečnou tvář soucitného Boha, která je charakterizována Ježíšovým pohledem na svět, a tím pádem nepřináší světu pravý obraz Boha. Místo toho se stává institucí, která je uzavřená do sebe, od které se už neočekává empatie vůči utrpení ve světě, maximálně nějaké poučky vzdálené skutečnému životu. Jeho myšlení tedy přesně souzní s Boušeho uvažování o umírání církve, která neneso do světa pravý obraz Boha.⁵²⁴

Položme si ještě otázku, čím je charakteristická církev, která je uzavřená do sebe. Metz jmenuje především dva příznaky. Prvním je proměna, kdy církev sebe sama začne chápat jako „malé stádo“, které určuje svoji identitu a příslušnost k církvi velmi výlučným způsobem. Metz říká, že „kdo zná jediné církev, ve skutečnosti nemůže říci, že církev vůbec zná“⁵²⁵. Postoj uzavřenosti tedy církev vede k různým bojům o identitu a její vidění světa i sebe samé je čím dál tím více exklusivní, místo inkusivního postoje, který má vzhledem k člověku Ježíš.

Druhým příznakem je potom podle Metz tendence, kdy se církev uzavřená do sebe stává „církvi služeb“. Taková církev je pro svět užitečná jako cizorodé těleso nebo spolek, který je užitečný, když potřebujeme její službu. Například když je někdo v nouzi, potřebuje někoho pokrýt nebo pohřbít. Jediné, co lidé od takové církve čekají, je jistý servis, který je pro ně v dané situaci užitečný. V žádném případě však nejde o zprostředkování vztahu s Bohem, který přicházejícího člověka bezvýhradně přijímá.

---

⁵²² Ibid., s. 164.

⁵²³ Ibid., s. 180.

⁵²⁴ Viz kapitola 2.4.1 Církev mající jako kritérium živou pravdivost.

⁵²⁵ METZ, Johann Baptist. *Memoria passionis*, s. 172.

Metz vidí možnost obnovy církve právě v přijetí Ježíšovy provokace, která spočívá právě v soucitu.⁵²⁶ Církev je zvána, aby dokázala každého člověka, který přichází nebo kterého na svých cestách potkává, vidět stejným pohledem, jako náš Pán. Právě to jí bude otvírat a tím se bude proměňovat k tomu, aby dokázala žít skutečný život lidí ve světě.

3.9.2 Objevovat přítomnost Boha ve světě a ne jí konstruovat

Položme si teď otázku, zda při našem přicházení do světa a při hlásání evangelia zakládáme ve světě nové skutečnosti anebo spíše navazujeme na již existující Boží milost a přítomnost, která tam byla před námi a naší evangelizací. Jde o otázku, která souvisí také právě s naším pohledem na svět. Tak to také uvádí papež František v *Evangelii Gaudium*.

Potřebujeme vnímat město kontemplativním pohledem, totiž pohledem víry, která objevuje Boha, jenž přebývá v jeho domech, na jeho ulicích a náměstích. Boží přítomnost pak provází každé upřímné hledání jednotlivců i celých skupin, toužící nalézt oporu a smysl života. On žije mezi obyvateli a prosazuje solidaritu, bratrství, touhu po dobru, pravdě a spravedlnosti.⁵²⁷

Pokud se na svět díváme pohledem víry, dokážeme rozpoznávat a objevovat Boží působení v životech lidí. Vydat se touto cestou, znamená brát vážně život lidí takový jaký je. Duchovní život a život evangelia není něco, co je oddělené od „normálního“ života v naší každodennosti. Evangelium, které přinášíme, navazuje na lidské starosti i radosti.⁵²⁸ Proto je život lidí, tak jak ho prožívají důležitý a naším pohledem víry v něm rozpoznáváme místo, kde se zjevuje Bůh a kde Bůh působí. Jak říká papež, Bůh je přítomný už v lidském hledání a touhách po opoře a smyslu. Nečeká někde v cíli, až ho člověk najde. Už na cestě života ho doprovází. A církev toto doprovázení dokáže rozpoznat a doprovázet. Tím se stávají životy lidí místem, kde se Bůh zjevuje a kde ho církev a věřící lidé objevují nejen pro druhé, ale také pro ně samé. Církev roste a získává zkušenosti tím, jak objevuje Boží působení ve světě, kam přichází.

Církev, která vezme toto objevování Boží přítomnosti ve světě jako svůj životní styl, zůstává sama živá a je plná života. Když se naopak snaží vnášet Boží evangelium do světa jako „něco“ cizorodého, nutně je toto „něco“ oddělené od života, ze skutečného života

---

⁵²⁶ Ibid., s. 171.

⁵²⁷ EG 71.

⁵²⁸ Srov. GS 1.

člověka vytrhává a stává se tak sama umělým a neživým konstruktem. Stejně pokračuje také papež František. „Tato jeho přítomnost se nesmí stát umělým konstruktem, nýbrž musí být objeována, odhalována. Bůh se neskrývá těm, kteří ho hledají upřímným srdcem, třebaže tak činí tápavě, nepřesně a zmateně.“⁵²⁹

Úvahy mají mnoho praktických rozměrů. Často v církvi přemýšlíme, jak oživit naše mrtvé struktury a domy, jak naplnit životem naše chátrající stavby, a přitom naprosto pomíjíme místa ve světě, která jsou plná života, tedy i lidí. Hlavním důvodem je, že v těchto místech nedokážeme vidět Boží přítomnost. Jsme v zajetí představy, že Boží přítomnost je u nás v církvi a že do ní musíme přivádět lidi, aby našli pravý život. Tím máme na mysli naše čekání v pozicích, na faráích a církevních strukturách. Nepozorujeme, že tyto církevní skutečnosti jsou dávno mrtvé nebo umírají. Současně s tím nejsme schopni vidět Boží přítomnost ve skutečném životě světa a lidí. Ano, často v jejich „tápavém, nepřesném a zmateném“ hledání. Přece však mnohem životnějším, než jsou skutečnosti v naší církvi.

Proměna našeho pohledu na svět, spočívající v obnovení schopnosti vidět působení Boží milosti ve světě, neznamená evidentně přínos jen pro svět. Pro něj tato proměna přinese defacto poznání evangelia. Církev schopná vidět Boží milost ve světě mu může konečně hlásat radostnou zvěst, ke které se ve svém hledání pomalu blíží. Ale i pro církev má tato proměna zásadní význam. Objevováním Boží milosti ve světě bude ona sama více plná života a bude číst další kapitoly evangelia, které píše Duch svatý právě v této době.

Jak se proměňuje církev, která je schopna rozpoznat Boží působení ve světě, je dobře vidět při setkání Petra a Kornelia, které jsme zde již zmiňovali.⁵³⁰ Pro Kornelia setkání s Petrem znamená poznání Krista, kterého nevědomky hledal. A pro církev, která je ve vyprávění zastoupena Petrem, to znamená velké oživení, získání odvahy k dalším krokům a větší otevřenosti. V podstatě také novému porozumění Ježíšovým slovům, aby šli a přinášeli evangelium všemu tvorstvu (srov. Mk 16,15). Vše je ale podmíněno tím, že Petr nepřišel Korneliovi vytvářet nějaký umělý konstrukt, nevyvádí ho z jeho skutečného života, ale v jeho životě dokáže objevit Boží přítomnost. Podobně církev nemá v životě světa a lidí vytvářet cizorodé, neživotní a umělé kontakty, ale má navazovat na Boží milost, kterou ve světě nachází.

---

⁵²⁹ EG 71.

⁵³⁰ Viz kapitola 3.4.6 Setkání Petra a Kornelia jako příklad naslouchání, *aggiornamenta* a *pastorality*.

3.9.3 Zout si opánky před tajemstvím druhého

Udělejme ještě další krok v našem uvažování o proměně pohledu církve a učedníků na svět a člověka. Pokud totiž přijmeme stejný pohled, jakým se dívá na svět Ježíš, tedy pokud se budeme snažit být vnímavější k utrpení člověka a také k milosti, kterou Bůh v člověku působí, povede nás to k tomu, že budeme druhého člověka a jeho život vnímat v jeho větší hloubce, barevnosti a jedinečnosti. Jinými slovy budeme vnímat tajemství jeho života.

Potřebu tohoto hlubokého pohledu zmiňuje také papež František. Ve světě, který je hodně propojený, ale zároveň hodně anonymní, je velikým darem hlubší pohled, který dokáže druhého člověka skutečně „uvidět“ v jeho hloubce. Tak, jak to do světa přinášel Ježíš. K tomu je ale třeba se nejenom dívat, ale kontemplovat, tedy se umět zastavit a „ztráct“ u druhého čas.

V civilizaci, která je paradoxně raněna anonymitou a zároveň je posedlá slíděním po detailech ze života druhých, v civilizaci stížená nestydatě morbidní zvědavostí potřebuje mít církve pohled bližního, který umí kontemplovat, dovede se dojmout a zastavit před člověkem, kdykoli je to nutné. V tomto světě mohou vysvěcení služebníci i ostatní pastorační pracovníci zpřítomňovat vůni blízké Ježíšovy přítomnosti i jeho osobní pohled.⁵³¹

Pohled pro papeže Františka není něco statického. Jde spíše styl, kterým se díváme na svět a který přináší způsob, jakým se po světě pohybujeme. Do našich vztahů pak pohled, který je podobný pohledu Ježíše, přináší schopnost doprovázet. Umíme vidět život druhého člověka skutečně do hloubky. Umíme se zaposlouchat do jeho životních kroků, a to nám pomáhá, abych sladil náš krok s jeho. Doprovázení začíná právě „srovnáním kroku“. Nevnučujeme druhému to své, ale doprovázíme jeho život právě v tom místě, kde jsme. K tomu mu musíme dobře naslouchat, mít odvahu přijímat jeho jedinečnost a respektovat, že pro mě stále zůstává tajemstvím, které přesahuje naše poznání, jakkoliv je hluboké. Papež v této souvislosti mluví o respektu k posvátnému území druhého. A jako obraz pro tuto dovednost interpretuje neobvyklým způsobem místo Písma, kde se Mojžíš setkává s Bohem v hořícím keři (srov. Ex 3).

Církev musí uvádět své členy – kněze, řeholníky a laiky – do tohoto „umění doprovázet“, aby se všichni neustále učili zout si opánky z nohou před posvátným územím druhého (srov. Ex 3,5). Musíme dát

---

⁵³¹ EG 169.

svému putování rytmus uzdravující blízkosti, s uctivým pohledem plným soucítu, a zároveň spořádaně a svobodně povzbuzovat ke zrání v křesťanském životě.⁵³²

Učit se „zout si opánky“ před posvátným územím druhého znamená brát vážně skutečný život lidí. Ten se nedá nikdy spoutat do jasných kategorií. Vždy je podobný plamenu ohně, který se stále proměnlivý. Kdykoliv se ho snažíme zmrazit, aby se vešel do našich konceptů, nebo poupravit to, co je nekonformní, život vlastně hyne. V praxi to znamená, že člověk po setkání s takovou církví odchází anebo bere toto setkání čistě formalisticky. Tedy tak, že jeho skutečný život zůstává mimo a on si v církvi plní nějakou povinnost, například nedělní, nebo plní nějaké požadavky třeba proto, aby mohl přijmout nějakou svátost.

Papežem použitý obraz, který mluví v první řadě o zjevení Boha, nás upozorňuje na souvislost mezi schopností přijímat život v jeho síle a rozmanitosti jak u Boha, tak u člověka. Pokud budeme církví, která je si zouvá opánky před tajemstvím Boha a podřizuje se jeho stálé přesažnosti a novosti, dané například působením Ducha svatého, budeme také církví, která bude schopna přijímat a zahrnovat život člověka v jeho jedinečnosti.

3.9.4 Kostely a svátosti jako místa setkání živého člověka a živého Boha

Okamžikem, kdy se člověk, nepatřící mezi pravidelné návštěvníky nedělních bohoslužeb, setkává s církví, jsou i v dnešní době různé církevní obřady. Máme na mysli slavení svátostí, nejčastěji křtu a svatby, a dále pak pohřeb nebo mše v různé význačné dny, například o Vánocích. Před těmito okamžiky předchází také různá setkání, kdy se tyto obřady připravují. V případě svátostí jsou to různé katecheze, v případě pohřbů domlouvání obřadů.

Jde tedy o okamžiky, kdy do každodenního života člověka vstupuje přítomnost církve, která by mu měla zprostředkovávat setkání s živým Bohem. Jistě jde o okamžik pro člověka i pro církev důležitý a vzácný. Církev věří, že zde slouží Bohu, který vše převyšuje, a proto není ku podivu, že jsou tyto okamžiky upravovány různými pravidly.

Z předchozích kapitol se však jeví jako nutné, aby právě i tyto okamžiky měly jako své hlavní kritérium Ježíšův pohled na člověka. Jen tak je totiž možné oslovit člověka skutečně v jeho životě a nehasit tak jeho touhu po setkání s Pánem, i když je často

---

⁵³² EG 169.

„tápavá, nepřesná a zmatená“⁵³³. Příklad Ježíše a jeho styl při setkávání se s lidmi pak vede církev, aby se podobně jako Ježíš snažila oslovit člověka právě v tom místě a tím způsobem, kde právě žije. Tím se stává církví otevřenou, jak o tom mluví papež František.

„Církev je povolána k tomu, aby byla vždycky otevřeným domem Otcovým. Jedním z konkrétních znamení této otevřenosti jsou všude otevřené dveře kostelů, aby se někdo, kdo chce následovat hnutí Ducha a přiblížit se Bohu, nesetkal s chladem zamčených dveří.“⁵³⁴ Papež František je v přemýšlení o otevřenosti církve velmi konkrétní. Má-li být institucí, která je schopna zasáhnout skutečný život člověka v jeho rozmanitosti, musí mít své stavby, které jsou znamením její i Boží přítomnosti na nějakém území, skutečně a fyzicky otevřeny. I v našem prostředí, kde jsou mnohé kostely zraněny krádežemi, které se děly především v devadesátých letech, je toto velká výzva. Otevřený kostel je také naplněním závazku vůči jeho stavitelům. Jak by se asi dívali na to, že stavba, na jejíž vybudování věnovali tolik úsilí a prostředků, je otevřena jen několik hodin týdně.

Často nás i samotná architektura našich chrámů vede k větší otevřenosti. Kostely, které jsou uprostřed města obcí, jsou přirozeným centrem a i jejich pozice, která je často v průsečíku hlavních směrů ve městě, nás vede k tomu, aby přicházející člověk nenarazil do „s chladem zavřených dveří“. Stále otevřený kostel opět více odpovídá potřebám života člověka. Není otevřen podle otevíracích hodin, podobně jako duchovní život se neodehrává pouze ve vymezených hodinách. Možnost kdykoliv se zastavit v tichu chrámu může pomoci prožívat každodennost člověka v kontextu Boží přítomnosti.⁵³⁵

I již zmiňovaný poutní kostel na Lomci nás učí otevřenosti církve vůči přicházejícím. Do malého poutního kostelíku vedou velké brány ze čtyř světových stran. Jejich naddimenzovanost jako kdyby naznačovala, že i když se lidský život nějak zaplete, i když člověk ztratí ve svém životě směr, nikdy se nestane, že by k Bohu nebo k církvi mohl přijít z nevhodného směru. Ať se stane cokoliv, Bůh člověka vždy čeká a vždy dokáže na

---

⁵³³ Srov. EG 71.

⁵³⁴ EG 47.

⁵³⁵ O duchovním a evangelizačním potenciálu kostelů mluví také Marcel Gauchet. Viz jeho kapitola „La chiesa nella città contemporanea“ ve sborníku: BOSELLI, Goffredo, Rob BROUWERS a Goffredo BOSELLI. *Chiesa e città*, s. 47–61.

jeho hledání odpovědět právě tím způsobem, jak je to pro hledajícího nejvhodnější. I když je to často tápavé, nepřesné a zmatené.⁵³⁶

Místem, kde se setkává skutečný život člověka s životem církve, nejsou jen kostely, ale, také různé obřady a svátosti. I ony mohou být pro církev momenty, kdy bude církev otevřená a dokáže odpovídat na hledání člověka. Proto i v přístupu a pohledu na svátosti volá papež František po větší otevřenosti.

Ale jsou i další dveře, které také nemají být zavřeny. Všichni se mohou určitým způsobem účastnit církevního života, všichni mohou být součástí společenství a ani dveře svátostí by neměly být zavírány z ledajakého důvodu. Platí to zejména o svátosti, která je „branou“ – o křtu. Eucharistie, byť představuje plnost svátostného života, není odměnou pro dokonalé, nýbrž velkorysým lékem a pokrmem slabých. Tato přesvědčení mají také pastorační důsledky, kterými jsme vyzváni se zabývat s rozvahou a odvahou. Častokrát se chováme jako kontrolori milosti, a nikoli jako její nástroje. Církev ale není celnice, je otcovským domem, kde je místo pro každého i s jeho úmorným životem.⁵³⁷

Pokud přicházející člověk najde církev podobnou celnici, kdy jediné, co se řeší, jsou podmínky, zda může nebo nemůže vejít, nutně v něm tento úřední přístup eliminuje chuť otevřít při obřadech nebo při rozhovorech před nimi svůj život. Pokud je to hlavní, co se řeší počet příprav, různá potvrzení a další podmínky, logicky život sám se ke slovu nedostává. Tato skutečnost je nešťastná nejen pro člověka, který k církvi přichází, ale i pro ni samotnou. Protože se tím opět zbavuje možnosti, aby v sobě měla skutečný život lidí a tím se ještě hlouběji odděluje od života a tedy umírá.

Při hledání cesty z tohoto stavu nám může být vzorem a pomocí Ježíšův příklad. Když vezmeme již dříve zmíněné Janovo vyprávění o uzdravení chromého⁵³⁸ a porovnáme přístup Ježíše a židů k tomuto nemocnému, dobře uvidíme rozdíl mezi církví, která je otevřeným domem a církví, která je celnicí. Ježíš se při setkání s chromým člověkem ptá po jeho přání, touze a potřebě.⁵³⁹ „Když Ježíš spatřil, jak tam leží, a poznal, že je už dlouho nemocen, řekl mu: ‚Chceš být zdrav?‘“ (Jan 5,6). Naopak, židé neřeší člověka a jeho potřeby, ale předpisy: „Židé řekli tomu uzdravenému: ‚Je sobota, a proto nesmíš nosit lože.‘“ (Jan 5,10).

---

⁵³⁶ Jako příklad používání kostela způsobem, aby se stával dále místem setkávání lidí s Bohem můžeme uvést kostel svatého Petra v Kolíně nad Rýnem. Viz: MENNEKES, Friedhelm. *Nadšení a pochybnost*. Praha: Triáda, 2012.

⁵³⁷ EG 47.

⁵³⁸ Srov. Jan 5,1-18.

⁵³⁹ Více k tomuto tématu: MORRA, Stella. *Nell'attesa della Sua venuta*, s. 57–76.

Z uvedeného tedy vyplývá, že to první, po čem se máme při setkáních s lidmi ptát jsou jejich potřeby a touhy. Uvidět v rodičích, kteří přichází s prosbou o křest dítěte a jako motivaci zmiňují často například tradici nebo zvyk, jejich tápavou, nepřesnou a zmatenou touhu po Boží ochraně a blízkosti. Uvidět v lidech, kteří při pohřbu sice nevědí, kdy stát a kdy sedět, hlubokou touhu po naději na život věčný. To je úkol a cesta, kterou se církev v dnešní době musí vydat, pokud chce být plná skutečného života lidí.

3.9.5 Nechat modlitbu, aby předcházela víru

Rádi bychom na závěr uvažování o církvi a životě uvedli skutečnost, která si zaslouží pozornost naší teologické reflexe a zároveň má důležitý dopad na praktické kroky v životě církve. Představíme další myšlenku Johanna Baptist Metze, která říká, že jazyk modlitby je širší než jazyk víry.⁵⁴⁰

Zmiňme však nejdříve ještě jednou námi zmiňovaný sociologický výzkum.⁵⁴¹ Ten totiž ukázal, že téměř dvě třetiny populace v České republice mají nějakou zkušenost s modlitbou. Tato skutečnost vyznívá zvláště, vezmeme-li v úvahu, že ten samý výzkum uváděl, že pouze 12% odpovídajících věřilo v existenci jednoho Boha, 47% že nad námi něco je, 23% pak že se nedá říci, zda Bůh existuje nebo že tato otázka není důležitá a nakonec 19% odpovědělo, že žádný Bůh neexistuje. Nemálo z odpovídajících tedy nevěřilo v existenci Boha a přitom měli zkušenost s modlitbou. Na otázku po důvodu modlitby lidé často uváděli těžkou situaci, která byla nad lidské síly, smrt někoho blízkého nebo jiná existenciální krize.

Rozpor mezi existencí modlitby a neexistencí víry může pomoci pochopit právě myšlení Metze, který říká, že ti, kdo se modlí, nemusí mít nutně víru. „Začít se modlit neznamená automaticky začít věřit. Jazyk modlitby je mnohem širší než jazyk víry.“⁵⁴² Pro Metze je modlitba vstupem člověka do božského prostoru, kdy je také možné jen

---

⁵⁴⁰ Podobným tématem se zabývá také Tomáš Halík ve své knize *Odpoledne křesťanství*, zvláště v kapitole „Víra nevěřících a okno naděje“. Více v: HALÍK, Tomáš. *Odpoledne křesťanství*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2021, s. 195–214.

⁵⁴¹ Jde o sociologický průzkum dělaný ve spolupráci se společností Behavio v roce 2016. Vzorek respondentů obsahoval 507 osob a rozvrstvení odpovídalo skladbě české společnosti, pokud jde o věk, pohlaví, vzdělání, velikost obce, ve které žije.

⁵⁴² METZ, Johann Baptist. *Memoria passionis*, s. 80.

poslouchat. Patří do ní i němý povzdech tvora před ne úplně pojmenovanou a zřetelnou boží existencí.

Metz tato svá tvrzení podepírá také svědectvím klasických teologů, například Tomášem Akvinským. Pro něho teologie zůstávala vždy *actus secundus*, který může jasněji pojmenovat vzdechy a pláč, který může být v srdci člověka modlitbou.

Při porovnání jazyku modlitby a jazyku teologie, vidíme, že modlitba, protože pochází přímo ze života, je spontánnější a bez jakéhokoli omezení. Člověk, zvláště pokud žije v prostředí České republiky, na otázku, zda věří v Boha, odpovídá často spontánně, že nikoliv. Ve svém každodenním životě se pak ale nezářídka dostává do situace, kdy se v jeho srdci tváří tvář skutečností, které prožívá, modlitba spontánně objeví. Přesně, jak to pojmenovává Metz: „Jazyk modlitby je nejen univerzálnější, ale také vzrušující a dramatictější, vzpurnější a radikálnější než jazyk teologie, která má svá pravidla.“⁵⁴³ Modlitba tak může být přítomna, i když člověk prožívá, třeba i velmi bolestně, Boží nepřítomnost. Může totiž vyjadřovat nejrůznější bolesti třeba i tím, že zná okamžiky ticha, kdy člověk nepoužívá k modlitbě slova, ale třeba jen pláč.

Proto Metz říká, že hlavním momentem, který může být impulzem k znovu probuzení modlitby, je prožívání nedostatku. Jazyk modlitby tedy neobjeví ten, kdo se hádá o Boží existenci, ale ten, kdo trpí. Podle něho totiž trpící člověk ve svém srdci často může zakoušet zvláštní skutečnost. Skutečnost, pro kterou bychom neměli jako lidé žádné pojmenování, kdybychom neznali slovo „modlitba“.⁵⁴⁴

Metz toto své uvažování dokládá na příkladu samotného Ježíše, kdy i pro něho se nedostatek prožívání Boží blízkosti stává zdrojem jeho modlitby. „V temnotě kříže se ve výkřiku syna, který je opuštěn Bohem, ale který nikdy svého Otce neopustil, osvědčuje blízkost Boha, který ‚žije v nepřístupném světle‘ (1 Tim 6,16). Tak se tento výkřik Syna na kříži stává garantem blízkosti Otce v nebesích.“⁵⁴⁵ Metz proto říká, že prvním krokem modlitby je „prosit Boha o Boha“⁵⁴⁶ a v tomto kontextu připomíná svatého Pavla: „Tak také Duch přichází na pomoc naší slabosti. Vždyť ani nevíme, jak a za co se modlit, ale sám Duch se za nás přimlouvá nevyslovitelným lkáním.“ (Řím 8,26).

---

⁵⁴³ Ibid., s. 96.

⁵⁴⁴ Ibid., s. 97.

⁵⁴⁵ Ibid., s. 100.

⁵⁴⁶ Ibid., s. 95.

Uvažuje-li Metz o tom, že jazyk modlitby je širší než jazyk víry, dochází také k zjištění, že tato zkušenost může otevřít dialog s dalšími náboženstvími. Je to právě modlitba, která je širším polem, na kterém je možné se s vyznavači jiných náboženství setkat. To však předpokládá, že budeme mít jako křesťané schopnost nacházet a objevovat bohatství jazyka modlitby v životech lidí, kteří žijí v dnešním světě, ale stojí mimo církve. Proto se Metz ptá: „Nejsme jako křesťané až příliš výlučně orientovaní na předem formulovaný jazyk modliteb, mající církevní a liturgickou podobu, a nemáme před očima jen výlučně příklady z biblické tradice, takže pak neslyšíme a neznáme jazyk modlitby, který je slyšet mezi členy lidského společenství?“⁵⁴⁷ Toto však předpokládá, že člověk má v sobě přirozenou schopnost otevřít se Bohu.⁵⁴⁸

Pokud je tedy jazyk modlitby širší než jazyk víry a pokud je také bližší životu, ukazuje nám tato skutečnost cestu k další proměně církve. Znamená to, že se má církev stávat místem, kde je možné hluboký prožitek modlitby člověka v utrpení a nedostatku artikulovat, sdílet a uskutečňovat. Člověk, který do takové církve přichází, nenachází jako první poučky a pravdy o víře, které jsou odtržené od života. To první, co zažívá, je hluboká rezonance mezi svou zkušeností a mezi tím, co se prožívá v církvi. Tím je jeho život vtahován do církve. To, co patří k jeho zkušenosti zakoušené v jeho každodennosti má najednou v církvi zcela přirozené místo. A naopak, církev je těmito lidmi oživována. Je vytrhávána z přílišné pozornosti k vnitro církevním věcem. Z pokušení, spotřebovat většinou času zajišťováním svého vlastního chodu a docela spontánně a přirozeně se otvírá směrem ke světu, pro který se stává mnohem více srozumitelnou.

Tyto skutečnosti mohou mít praktické a konkrétní dopady do života církve. Zmiňme alespoň některé. Například můžeme proměnit náš přístup například k půlnočním bohoslužbám nebo obecně k bohoslužbám, kde je větší počet lidí, kteří víru běžně nepraktikují, kterými jsou například pohřby. Nejsou to okamžiky, kdy se mají lidé něco dozvědět o Bohu, nebo kdy jim konečně vysvětlíme, jak mají žít a napomeneme je, že do kostela chodí málo. Když toto děláme, pak slovy Metze, stále přetváříme křesťanství „z náboženství, které bylo především citlivé na bolest, (...) v náboženství, které je citlivé především na hříchy.“⁵⁴⁹ Pokud máme na mysli, že jazyk modlitby je širší než jazyk víry,

---

⁵⁴⁷ Ibid., s. 96.

⁵⁴⁸ Metz tuto skutečnost výslovně předpokládá: Ibid., s. 89. - „Zastupuji názor tzv. ‚přirozené teologie‘, podle níž člověk není od přírody ateistický.“

⁵⁴⁹ Ibid., s. 154.

pak se při těchto setkáních snažíme vytvářet prostor, kdy je možné lidem nabídnout, aby to, co prožívají sami ve svém životě, tedy modlitbu, vycházející z prožitku jejich nedostatku a utrpení, mohli prožít ve společenství církve. Církev tak nebude primárně vysvětlující, dokazující a poučující. Ale bude citlivá k bolesti a potřebám druhých a také naslouchající modlitbě a životu těch, kteří přichází.

Zvláště silně je možné to prožít při modlitbě přímluv. Zdá se, že pokud se na takových bohoslužbách čtou přímluvy předem připravené a automaticky se na ně odpovídá zvoláním „Prosíme tě, vyslyš nás.“, jen málokdo z lidí, nezvyklých na liturgický jazyk, toto prožije modlitbu, kterou vlastně zná ze svého života. Stačí ale například jen nechat po přímluvě chvíli ticha a pořídat, aby se lidé ve svém srdci připojili k modlitbě tak, jak to umí a jak je jim to příjemné, a hned je zapojení lidí přirozenější a snazší. V tichu srdce totiž zase může zaznít lépe jazyk modlitby, na který jsou lidé zvyklí ze svých modliteb v jejich každodennosti a opět to vede k to vtáhnutí jejich života do prostoru církve.

Skutečnost, že jazyk modlitby je širší než jazyk víry, může ovlivnit také další setkání mezi církví a lidmi, kteří k ní přichází. Například při přípravě na svátosti. Samozřejmě, že před přijetím svátostí je nutné nějaké poučení ve formě katecheze. Je-li to však jediná náplň přípravy, stane se jen obtížně, že by se každodenní život člověka spojil s tím, co se děje v církvi. Když ale přípravy na nějakou svátost doplní otevřená, hluboká a osobní modlitba, mohou lidé opět zakusit to, co jsme popisovali v případě půlnočních bohoslužeb. To, co lidé prožívají doma, je vtahováno a posvěcováno v životě církve.

Podobně to můžeme vztáhnout k poutním místům, která jsme již zmiňovali. Když se zde lidé setkají s nějakou formou osobní hluboké modlitby, opět jim to pomůže otevřít jejich každodennost. Zde je to možné například možností napsat jejich úmysly a potřeby s prosbou o další modlitbu například řeholnic, které se o místo starají. Často k tomu není potřeba nic dodávat, o ničem poučovat. Člověk, který takto poutní místo navštíví, odchází často s pocitem, že tam prožil něco důležitého, co má souvislost s jeho životem. A církev, která je k těmto věcem pozorná a vychází jim vstříc, se stává živější.

Shrnutí této kapitoly a jejího přesahu do praxe.

Pozorná církev– jako odpověď na Boušeho výzvu aby církev byla pozorná ke každodennímu životu člověka a dokázala ho vtahovat do své bohoslužby: „Člověk, který do takového kostela vstoupí, vstupuje do prostředí, které nemá nic společného s jeho každodenním životem. Také bohoslužba, která se v nich koná, si přes vnější změny řeči

a ritu zachovává svůj sakrální a navenek magický ráz. Nepatří do života těch, kdo se jí účastní, ale snaží se naopak své diváky vytrhnout z jejich každodennosti a přenést do cizího ‚posvátného‘ světa.“⁵⁵⁰

Církev pozorná si všímá lidí, jejich konkrétního života, Božího působení v nich, jejich modlitby, která je často jen nevyslovená, ale zato velmi autentická. Zdá se, že církev, pokud chce nalézt formu svého života, která obstojí v dnešním světě, musí být pozorná k člověku v jeho jedinečnosti. Plošné snahy zaškatulkovat, přesně popsat a lehce zorganizovat svět, ničí život a církev se tak stává místem, kde se v podstatě nedá žít.

Pozorná církev pochopitelně nemůže stát na jednom pastýři, který je pozorný. Je to právě pozornost, která vyžaduje, aby se zapojili všichni. A zároveň je to možná právě pozornost, která je dobrým prvním krokem pro zapojení všech členů například farního společenství. Obnova formy církve, která začíná pozorností lidí vůči druhým, je dobře představitelnou, konkrétní a může začít hned. Vede církev k větší kreativě a také k úctě k tajemství druhého člověka.

---

⁵⁵⁰ BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*, s. 9.

Závěr

Kardinál Mario Grech, generální sekretář biskupské synody o synodalitě, říká ve svém video-poselství studentům univerzit v Africe (které pronesl 29. 10. 2022), že církev je ohrožena umíráním z vykrvácení. Tuto smrt by mohla zapříčinit nepřítomnost mladých lidí v církvi. Oni totiž mají sílu otevřít bránu k budoucnosti, ale klíč od ní mají dospělí členové církve. A pokud nebudou mít odvahu jim tento klíč předat, hrozí církvi umírání. Kardinál Grech je sekretářem biskupské synody, která byla poprvé v historii zahájena v každé diecézi na celém světě a papež František chce, aby se díky ní dostali ke slovu skutečně všichni i z těch nejvzdálenějších periferií. Vezmeme-li v úvahu, že synoda o synodalitě je zásadní událostí v církvi, kterou v této době prožíváme, je jeho volání zvláště silné.

Bonaventura Bouše mluví o umírání církve před více než padesáti lety. Trochu v rozdílném smyslu, ale při sledování dnešních událostí v církvi, vidíme, jak bylo jeho volání prorocké. Církev stojí skutečně na velmi důležitém mezníku. Boušeho perspektivou umírá ta část církve, která nechce předat potřebné klíče mladé generaci a chce je nechat v rukou těch, kteří se místo odvážného následování evangelia starají více o své sebe-zabezpečení. Podle Ježíšova výroku, tato církev, která chce svůj život zachránit, umírá (Mk 8,35).

Když jsem volil téma této práce, měl jsem za sebou sedm let služby spirituála na Biskupském gymnáziu v Českých Budějovicích a dva roky licenciátního studia Nové evangelizace v Římě. V praxi jsem nahlédl již dost konkrétně do bolestí současné církve a zároveň zakusil nadšení a naději, kterou přinášejí někteří lidé. Obojí jsem mohl reflektovat při svých studiích v Římě. Po návratu jsem absolvoval mnoho přednášek a debat s kněžími a laiky v naší zemi. Právě v té době jsem začal zjišťovat, že mnohé z postřehů, které nacházím v praxi české církve, významně korelují s myšlenkami Bonaventury Boušeho. Jeho důraz na pravdivost, zahrnování skutečného života a odvahu k vycházení na další cestu mě fascinovala svojí aktuálností.

Na začátku této práce jsem si položil otázku, zda se v jeho myšlení dá najít dostatek podnětů pro hledání nové formy života církve v České republice. Interpretační klíč, kterým jsem zvolil Ježíšův výrok, kde sám sebe prohlašuje za cestu, pravdu a život, se osvědčil. Zejména proto, že Boušeho myšlení o církvi pomohl uspořádat do konkrétních a jasněji formulovaných výzev, které dále bylo možné plodným způsobem spojovat s aktuálními otázkami naší církve.

Po celou dobu práce jsem se snažil postupovat podle výzvy papeže Františka, který chce, aby teologie byla spojena s praxí a nebyla jako destilovaná voda z laboratoře. V tom mi pomáhaly farnosti, ve kterých žiji a pracuji. Především pak poutní místo, kam přicházejí mnozí lidé, kteří nejsou do církve aktivně zapojeni. Dále pak skauti a skautky, které mám v rámci diecéze na starosti a které jsem objížděl na mnohých táborech a trávil s nimi velmi otevřené a hluboké debaty u ohňů. V neposlední řadě pak časté debaty a přednášky s kněžími i laiky. Znovu jsem si mohl ověřovat, zda jsou mé předpoklady srozumitelné a jak v praxi obstojí. Také výuka na KTF v Praze, na Teologické fakultě v Olomouci či v klášterní škole trapistického kláštera v Novém Dvoře mi dala podnětnou zpětnou vazbu.

Když papež František mluví o podobě teologie v dnešním světě, často volá po multidisciplinárním zaměření. Tento akcent vidíme jak v oficiálních dokumentech (*Veritatis gaudium*, *Evangelii gaudium*), tak při jeho promluvách například při návštěvě univerzit. Mojí snahou tedy bylo, aby byla tato práce na pomezí fundamentální, biblické a praktické teologie.

Výsledkem práce je devět podnětů, formulovaných do devíti charakteristik církve, které formulují cestu pro otevření dveří k další budoucnosti církve. Použijeme-li Boušeho slova, tak tam, kde církve umírá, se může rodit nová. O ní bude platit, že je vycházející, rozlišující, nezajištěná, naslouchající, rozjímající, vyprávějící, synodální, rozmanitá a pozorná. A církve, která umírá a do jejíž záchranu tedy nemusíme vynakládat naši energii, je sebe-uzavřená, vlastní pravdu bez nějakého rozlišování, sebejistá a soběstačná, jen poučující, opakující osvědčená schémata, informující, bez vnitřního dialogu, uniformní a nepozorná k potřebám dnešních lidí.

Inspiraci k rodící se církvi dává Ježíš, který je cesta, pravda a život. Pokud chce církve do světa přinášet jeho evangelium, musí mít stejné charakteristiky jako on. Musí být církvi, která je na cestě, snaží se o vnitřní i vnější pravdivost a zasahuje skutečný život člověka. V proměnlivosti dnešního světa se církve, která sama dokáže jít dějinami a orientovat se ve změně epochy, stává nedocenitelným průvodcem po spleťtých cestách našeho světa. Autenticita a pravdivost se stále více ukazují zásadním kritériem, podle kterého nejen mladí lidé posuzují přicházející podněty a výzvy. Chce-li církve předat evangelium, které do světa přináší, musí skutečně žít vírou, která odpovídá hlásání. Podobně život světa i jednotlivců může ovlivňovat jen církve nežijící ve sterilním prostředí, které si sama vytvořila, ale je plná skutečného života neodtrženého od života světa.

Závěr

Domnívám se, že výsledek mé práce ukazuje, že v Boušeho myšlení je mnoho podnětů pro dnešní církve a jeho prorocký hlas je i dnes velmi inspirativní. Jeho podněty jsem vztáhl k aktuálním výzvám církve. Konkrétní aspekty jsem se snažil neustále podkládat biblickými perikopami. Touto metodou, kdy jsou biblické úryvky narativní teologií zasazovány do každodenního života křesťana i církve jako celku, se dosahuje většího propojení teologie a zkušenosti. Toto spojení teologie a zkušenosti je podle papeže Františka nezbytné pro rozlišování další cesty církve. A podobný důraz najdeme také u Boušeho.

V dnešní církvi jsou mnohá místa, kde se víra žije takovým způsobem, který potvrzuje závěry práce. Nacházíme procesy, ve kterých církve pravdivě vstupuje do života světa a dokáže doprovázet člověka i společnost po cestách dnešního světa. Těchto příkladů je jistě mnoho. Jmenuji ty, které jsou pro mě nejzřetelnější. Jsou jimi jednak příklady teritoriální pastorace, kdy se daří plodně pracovat s rozdíly mezi jednotlivými místy, využívat malého počtu kněží a pracovat s malými společenstvími věřících. Příklady spadající spíše do kategoriální pastorace vidím především v poutních místech, místech rozvíjejících modlitbu a vzdělání a také tam, kde se odpovídajícím způsobem pracuje s mladými lidmi.

Vyústění této práce vede k dalšímu hledání a k další cestě. Podle papeže Františka žijeme v době změny epochy. Vzhledem k tomu se domnívám, že musíme mít odvahu spouštět procesy, jejichž plody nevidíme. To sebou přináší nemalé obavy a nejistotu. Snad příklad Bonaventury Boušeho, především jeho živé pravdivosti, nás na této cestě posílí.

Seznam použitých zkratk

AG Ad gentes

AL Amoris laetitia

CIC Kodex kanonického práva

EG Evangelii gaudium

EN Evangelii nuntiandi

FT Fratelli tutti

GS Gaudium et Spes

ChV Christus vivit

ChL Christifideles laici

ibid. Tamtéž

LG Lumen Gentium

LS Laudato si

MM Misericordia et misera

MTK Mezinárodní teologická komise

NA Nostra aetate

např. Například

SE Sanctuarium in ecclesia

SC Sacrosanctum Concilium

Srov. Srovnej

s. Strana

tzv. Tak zvaně

tj. To je

VD Verbum domini

VG Veritatis gaudium

Seznam použité literatury

- AMBROS, Pavel. *Kam směřuje česká katolická církev?*. Velehrad: Refugium, 1999.
- AMBROS, Pavel. Pastorační rozlišování - reformní vize papeže Františka pro církev 21. století v kontextu recepce pojmu znamení doby. *Studia Theologica*. 2017, roč. 19, č. 1, s. 1–20.
- AMBROS, Pavel. Rozlišování podle Amoris Laetitia (kap. 8) papeže Františka jako diferencovanější podoba graduality. *Studia Theologica*. 2018, roč. 20, č. 1, s. 7–28.
- ATTENBOROUGH, David. *Život na naší planetě: Mé svědectví a vize pro budoucnost*. Praha: Práh, 2021.
- BALTHASAR, Hans-Urs von. *Pravda je symfonická*. Praha: Vyšehrad, 1998.
- BARBAGLIO, Giuseppe. *La Spiritualità del nuovo Testamento*. Bologna: Dehoniane.
- BARBAGLIO, Giuseppe. *La Spiritualità del nuovo Testamento*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2002.
- BARSOTTI, Divo. *Meditazione sugli atti degli apostoli*. Milano: San Paolo, 2008.
- BARSOTTI, Divo. *Meditazione sull'Esodo*. Milano: San Paolo, 2008.
- BENEDIKT XVI., PAPEŽ. *Verbum Domini: posynodní apoštolská exhortace o Božím slově v životě a poslání církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011.
- BERGAMINO, Federica. *Dostoevskij. Abitare il mistero*. Rome: Edusc, 2018.
- BERGER, Klaus. *Gesù*. Brescia: Queriniana, 2008.
- BONORA, Antonio. *Isaia 40-66: Israele: servo di Dio, popolo liberato*. Brescia: Queriniana, 1988. LoB - Leggere oggi la Bibbia.
- BORDONI, Marcello. *Gesù di Nazaret. Presenza, memoria, attesa*. 5. vyd. Brescia: Queriniana, 2004.
- BOSELLI, Goffredo, Rob BROUWERS a Goffredo BOSELLI. *Chiesa e città*. Magnano: Edizioni Qiqajon-Comunità di Bose, 2010.
- BOUMA, David. *Provokatér Klaus Berger* [online]. Hradec Králové, 2011. Dostupné z: https://www.academia.edu/41656349/Provokat%C3%A9r_Klaus_Berger
- BOURDIEU, Pierre. *Ragioni pratiche*. Bologna: Il Mulino, 2009.
- BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Epilegomena*. Oikoymenh, 2000.
- BOUŠE, Zdeněk Bonaventura. *Malá katolická liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2004.

- BROŽ, Vojtěch. Homo viator v Bibli. *Comunio - Mezinárodní katolická revue*. 2018, roč. 22, č. 3, s. 11–39.
- BÜHLMANN, Walbert. *Jan XXIII.*. Praha: Vyšehrad, 1997.
- BULGAKOV, Sergej Nikolaevich a Maria CAMPATELLI. *Lo spirituale della cultura*. Roma: Lipa, 2006. Il mantello di Elia.
- COLZANI, Gianni. *Missiologia contemporanea. Il cammino evangelico delle chiese: 1945-2007*. Cinisello Balsamo (Milano): Edizioni San Paolo, 2010.
- CONZEMIUS, Victor. *Proroci a předchůdci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.
- COSENTINO, Francesco. *Sui sentieri di Dio : mappe della nuova evangelizzazione*. Cinisello Balsamo (MI): San Paolo, 2012.
- COZZENS, Donald B. *Měnicí se tvář kněžství, Reflexe nad krizí kněžské duše*. Praha: Benediktinské arcidiecézní ústředí sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003.
- DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Idiot*. Praha: Lidové nakladatelství, 1974.
- FAGGIOLI, Massimo. Reforma liturgie a reforma církve padesát let po II. vatikánském koncilu. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2015, č. 4, s. 47–71.
- FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Jana*. Praha: Paulinky, 2014.
- FAUSTI, Silvano. *Skutky apoštolů 1.*. Praha: Paulinky, 2017.
- FERNÁNDEZ, Víctor Manuel a Paolo RODARI. *Il progetto di Francesco. Dove vuole portare la Chiesa*. EMI, 2014.
- FERRARI, Marco a Gian Paolo TERRAVECCHIA. *Soggetto e realtà nella filosofia contemporanea. Cinque lezioni*. Castel Bolognese: Itaca, 2014.
- FERRAROTTI, Franco et al. *Periferie: da problema a risorsa*. Roma: Sandro Teti, 2009.
- FLORENSKIJ, Pavel. *Sloup a opora pravdy*. Velehrad: Refugium, 2003.
- FLORENSKIJ, Pavel Aleksandrovič. *La mistica e l'anima russa*. San Paolo Edizioni, 2006.
- FOLETTI, Ivan a Zuzana FRANTOVÁ. *Mediální revoluce*. Brno: Books & Pipes, 2021.
- GABRIEL, Karl. *Christentum zwischen Tradition und Postmoderne*. Freiburg: Herder, 2000.
- GALLI, Carlos M. *Dio vive in città. Verso una nuova pastorale urbana*. Libreria Editrice Vaticana, 2014.
- GARUTI, Adriano. *Il mistero della Chiesa. Manuale di ecclesiologia*. Roma: Antonianum, 2004.

Seznamy

GATTI, Enzo. *Temi biblici sulla missione*. Bologna: EMI-Editrice Missionaria Italiana, 1980.

HALÍK, Tomáš. *Co je bez chvění, není pevné*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2002.

HALÍK, Tomáš. *Odpoledne křesťanství*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 2021.

HERYÁN, Ladislav. *Stopařem na této zemi, O Boží velkorysosti mezi námi*. Praha: Portál, 2017.

IGNÁC Z LOYOLY. *Duchovní cvičení*. Velehrad: Refugium, 2002.

KAFKA, Franz. *Proměna a jiné povídky*. Praha: Dobrovský, 2014.

KAPLÁNEK, Michal. Místo teologicky vzdělaných křesťanů-laiků v pastoraci. *Studia Theologica*. 2007, roč. 9, č. 4, s. 41–50.

KAPLÁNEK, Michal. Změní se slavení neděle po koronaviru? *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2020, č. 2, s. 117–131.

KAPLÁNEK, Michal. *Znamení naděje Česká církev ve světle závěrečného dokumentu plenárního sněmu - kritická analýza*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016.

KASPER, Walter. *Misericordia - Concetto fondamentale del vangelo - Chiave della vita cristiana*. Brescia: Queriniana, 2015.

KRUSE, Colin G. *Il vangelo secondo Giovanni*. Chieti Scalo: Edizioni GBU, 2007.

KŘIŠŤAN, Alan a Michal OPATRŇÝ. Jáhni v Čechách a na Moravě. *Studia Theologica*. 2003, roč. 5, č. 2, s. 41–52.

LAFONT, Ghislain. *Eucaristia. Il pasto e la parola. Grandezza e forza dei simboli*. Leumann (TO): Elledici, 2002.

LAFONT, Ghislain. *Immaginare la chiesa cattolica: linee e approfondimenti per un nuovo dire e un nuovo fare della comunità cristiana*. Cinisello Balsamo: San Paolo, 1998.

LAFONT, Ghislain. *La Chiesa: il travaglio delle riforme: „immaginare la Chiesa cattolica“*. Cinisello Balsamo (MI): San Paolo, 2012. L'abside.

LAFONT, Ghislain. *Piccolo saggio sul tempo di papa Francesco: Poliedro emergente e piramide rovesciata*. EDB - Edizioni Dehoniane Bologna, 2018.

LÉON-DUFOUR, Xavier. *Lettura dell'evangelo secondo Giovanni*. Milano: Edizioni Paoline, 1990.

LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*. Praha: Academia.

DE LUBAC, Henri. *Meditace o církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

- MAGNO, Gregorio a V. RECCHIA. *Omèlie su Ezechiele*. Roma: Città Nuova, 1993.
- MARTIN, James. *Jezuitský návod (téměř) na všechno*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018.
- MARTINI, Carlo Maria. *I Vangeli*. Milano: Bompiani, 2016.
- MARTINI, Carlo Maria. *Il sole dentro*. Milano: Edizioni Piemme, 2016.
- MARTINI, Carlo Maria. *Tvá hůl mě vede*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996.
- MARTINI, Carlo Maria et al. *„Vi affido alla Parola“ Le „consegne“ di un pastore*. Milano: Ancora, 2003.
- MCDANIEL, Jay B. *O Bohu a pelikánech*. Praha: Biblion, 2022.
- MENNEKES, Friedhelm. *Nadšení a pochybnost*. Praha: Triáda, 2012.
- METZ, Johann Baptist. *Al di là della religione borghese: discorsi sul futuro del cristianesimo*. Brescia: Queriniana, 1981.
- METZ, Johann Baptist. *Memoria passionis: un ricordo provocatorio nella società pluralista*. Brescia: Queriniana, 2009. Biblioteca di teologia contemporanea.
- METZ, Johann Baptist. *Mistica degli occhi aperti. Per una spiritualità concreta e responsabile*. Queriniana, 2013.
- MIKULÁŠEK, Josef. *Dynamická církev - Promýšlení ekleziologie J. B. Metze na prahu třetího tisíciletí*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019.
- MIKULÁŠEK, Josef. „Nesaturovanost“ Tradice církve. *Studia Theologica*. 2018, roč. 20, č. 3, s. 49–73.
- MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- MORRA, Stella. *Dalle periferie un altro sguardo*. Torino: Effatà Editrice, 2015.
- MORRA, Stella. *Dio non si stanca: la misericordia come forma ecclesiale*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2015.
- MORRA, Stella. *Nell'attesa della Sua venuta*. Padova: Effatà Editrice, 2012.
- MORRA, Stella. Un popolo fedele tra i popoli: elementi di ecclesiologia fondamentale. In: *Dal chiodo alla chiave. La teologia fondamentale di papa Francesco*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2017
- MORRA, Stella a Luigiana MORTARI. *Umiltà*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2020.
- MORRA, Stella a Marco RONCONI. *Incantare le sirene. Chiesa, teologia e cultura in scena*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2019.

Seznamy

- NEUNER, Peter. Co koncil přinesl a co zůstalo. *Studia Theologica*. 2015, roč. 17, č. 3, s. 93–104.
- NOSEK, Lukáš. Extra Christum et Spiritum nulla salus est. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2015, č. 4, s. 87–101.
- NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1956.
- NOVOTNÝ, Vojtěch. „Běda církvi...“ *Bonaventura Bouše burcující*. Praha: Karolinum, 2012.
- O'MALLEY, John W. Druhý vatikánský koncil, Humanistický koncil a řečová událost. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2015, č. 4, s. 35–45.
- ONDOK, Petr Josef. *Čmelák asketický*. Svitavy: Trinitas.
- OPATRNÝ, Aleš. *Cesty pastorače v pluralitní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.
- OPATRNÝ, Aleš. *Pastorače zvláštních skupin*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014.
- OPATRNÝ, Aleš. *Pastorální teologie pro laiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016.
- OPATRNÝ, Michal. Pastorače přítomností v prostředí pohanství a nevíry. *Studia Theologica*. 2013, roč. 15, č. 1, s. 157–181.
- OPATRNÝ, Michal. Podobenství o milosrdném Samaritánovi a proprium křesťanské charitativní práce v kontextu tzv. teorie charity. *Studia Theologica*. 2016, roč. 18, č. 3, s. 167–184.
- OPATRNÝ, Michal. Změny v pastoračních strukturách plzeňské diecéze. *Studia Theologica*. 2005, roč. 7, č. 1, s. 53–63.
- PENNA, a cura di Romano. *Dizionario di Paolo e delle sue lettere*. Milano: San Paolo, 1999.
- PERINI, Piergiorgio. *Corso Leader, Manuale di evangelizzazione delle cellule parrocchiali*. Milano: Edizioni Paoline, 2008.
- PETRÁČEK, Tomáš. *Církev, tradice, reforma*. Praha: Vyšehrad, 2016.
- PETRÁČEK, Tomáš. Platnost, plnění, dispens; K povinnosti nedělní mše v historickém kontextu. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2020, č. 2, s. 43–57.
- PETRÁČEK, Tomáš. Prolamování limitů K současným proměnám papežství v historickém kontextu. *Verba theologica*. 2021, roč. 20, č. 2, s. 7–20.
- PICCOLO, Gaetano a Nicolas STEEVES. *E io ti dico: Immagina! L'arte difficile della predicazione*. Roma: Città Nuova, 2017.
- DE LA POTTERIE, Ignace. *Studi di cristologia giovannea*. 3. vyd. Genova: Marietti, 1992.

- PROKEŠ, Josef. Anketa o slavení. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2020, č. 2, s. 151–161.
- PROKEŠ, Josef. Církev jako polní nemocnice. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. 2019, roč. 29, č. 4, s. 117–130.
- PROKEŠ, Josef. *Pán se stará*. Praha: Portál, 2019.
- PROKEŠ, Vojtěch a Josef PROKEŠ. Vnímání neděle v české společnosti. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 30 (2020), č. 2, s. 71–76.
- PROKOP, Daniel. *Slepé skvrny*. Brno: Host, 2020.
- PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura 1945-1989*. Praha: Torst, 2017.
- RADCLIFFE, Timothy. *Proč být křesťan?*. Praha: Krystal OP, 2017.
- REPOLE, Roberto. *Come stelle in terra: la Chiesa nell'epoca della secolarizzazione*. Assisi: Cittadella, 2012.
- RICCARDI, Andrea. *Periferie. Crisi e novità per la Chiesa*. Milano Rome: Città Possibile, 2016.
- RÜCKL, Jan a Petr ŠTICA, eds. *Bonaventura Bouše Odkazy a vzpomínky*. Praha: Vyšehrad, 2009.
- RUPNIK, Marko I. *Il discernimento. Verso il gusto di Dio-Come rimanere con Cristo*. Lipa, 2004.
- SCLAVI, Marianella. *Arte di ascoltare e mondi possibili. Come si esce dalle cornici di cui siamo parte*. Milano: Mondadori Bruno, 2003.
- SCHÖKEL, L. Alonso a J. L. Sicre DIAZ. *I profeti*. Roma: Borla, 1996.
- SIXTA, Tomáš. Křesťanství bez eucharistie - eucharistie bez křesťanství; Teologická ferlexe slavení neděle v době koronaviru. *Salve, Revue pro teologii a duchovní život*. roč. 2020, č. 2, s. 87–114.
- SKALICKÝ, Karel. *Ježíš Nazaretský; Otázka a výzva člověku naší doby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2008.
- SKALICKÝ, Karel. *Za nadějí a smysl*. Praha: Zvon, 1996.
- SÖDING, Thomas. *Boží Syn z Nazareta*. Praha: Vyšehrad, 2020.
- STECHER, Reinhold. *Poselství hor*. Brno: Cesta, 2018.
- ŠPIDLÍK, Tomáš et al. *Nové cesty pastorální teologie: krása jako východisko*. Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2008.
- TENACE, Michelina. *Dal chiodo alla chiave. La teologia fondamentale di papa Francesco*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2017.

Seznamy

THEOBALD, Christoph. *Il compito del testimone. Dispersione e futuro del cristianesimo*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2015.

THEOBALD, Christoph. *Il cristianesimo come stile*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2009.

THEOBALD, Christoph. *L'avvenire del Concilio: nuovi approcci al Vaticano II*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2016. Nuovi saggi teologici.

THEOBALD, Christoph. *Lo stile della vita cristiana*. Magnano (BI): Edizioni Qiqajon-Comunità di Bose, 2015.

THEOBALD, Christoph. *Trasmettere un Vangelo di libertà*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2010. Nuovi saggi teologici.

THEOBALD, Christoph. *Urgenze pastorali*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2019.

TICHÝ, František. *Přírodní škola - cesta jako cíl*. Semily: Nakladatelství Geum, 2011.

TICHÝ, Ladislav. Apoštol Pavel a „pravda“. *Studia Theologica*. 2018, roč. 20, č. 1, s. 165–174.

TRILLING, Wolfgang. *Vangelo seconda Matteo*. Roma: Città Nuova, 2001.

VITALI, Dario. *Popolo di Dio*. Assisi: Cittadella, 2013.

VITALI, Dario. «Un popolo in cammino verso Dio». *La sinodalità in Evangelii gaudium*. Cinisello Balsamo (Milano): San Paolo Edizioni, 2018.

YÁÑEZ, Humberto Miguel. *Evangelii gaudium: il testo ci interroga: chiavi di lettura, testimonianze e prospettive*. Roma: Gregorian & Biblical Press, 2014.

ZEVINI, Giorgio. La spiritualità nella tradizione giovannea. In: *La Spiritualità del nuovo Testamento*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 2002, s. 219–252.

ZEVINI, Giorgio. *Vangelo secondo Giovanni 2.* Roma: Città Nuova, 1998.

ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma*. Brno: BizBooks, 2020.

ŽÁK, Lubomír Jozef. „Il romanzo come teologia“. Pensare e dire la fede in dialogo con Dostoevskij. In: *Dostoevskij. Abitare il mistero*. Roma: Edusc, 2018, s. 17–47.

ŽÁK, Lubomír Jozef. Introduzione al pensiero complesso di Pavel A. Florenskij. In: *Soggetto e realtà nella filosofia contemporanea. Cinque lezioni*. Castel Bolognese: Itaca, 2014, s. 121–156.

ŽÁK, Lubomír Jozef. Přínos II. vatikánského koncilu k obnově katolické teologie a její metody. *Studia Theologica*. 2019, roč. 21, č. 4, s. 35–73.

Výklad Bible v církvi. Praha: Zvon, 1996.

Seznam použitých dokumentů

Posynodální apoštolská exhortace o lásce a rodině *Amoris Laetitia* papeže Františka. Praha: Paulínky, 2016.

Motu proprio *Antiquum ministerium* papeže Františka ze dne 10. 5 2021. Zdroj: https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210510_antiquum-ministerium.html.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě *Evangelii gaudium* papeže Františka. Praha: Paulínky, 2014.

Apoštolská exhortace *Evangelii nuntiandi* papeže Pavla VI. Praha: Zvon, 1990.

Dokument *O lidském bratrství*. Zdroj:

https://www.vatican.va/content/francesco/it/travels/2019/outside/documents/papa-francesco_20190204_documento-fratellanza-umana.html, citováno dne 15. 2. 2022.

Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, 1994.

Encyklika *Laudato si'* papeže Františka. Praha: Paulínky, 2015.

Posynodální apoštolská exhortace o Božím slově v životě a poslání církve *Verbum Domini* papeže Benedikta XVI.. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011.

Apoštolská konstituce o církevních univerzitách a fakultách *Veritatis gaudium* papeže Františka. Praha: ČBK, 2020.

Dokument Papežské biblické komise *Výklad Bible v církvi*. Praha: Zvon, 1996.

Seznam citovaných internetových stránek

Promluva papeže Františka při 60. výročí zahájení Druhého vatikánského koncilu dne 11. 10. 2022. Zdroj: <https://www.vaticannews.va/cs/papez/news/2022-10/papezova-homilie-k-vyroci-koncilu.html>, citováno dne 12. 10. 2022.

Promluva papeže Františka na sympoziu Papežské středomořské teologické fakulty v Neapoli dne 21. 6. 2019. Zdroj: <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=29586>, citováno dne 31. 10. 2022.

Promluva papeže Františka při diecézním setkání v Lateránské Bazilice dne 16. 6. 2021. Zdroj: <https://www.agensir.it/quotidiano/2016/6/16/papa-francesco-a-convegno-diocesano-ne-rigorismo-ne-lassismo-la-morale-e-sempre-un-atto-di-amore/>, citováno dne 31. 10. 2022.

Promluva papeže Františka při zvláštní modlitbě za ukončení pandemie v Římě dne 27. 3. 2020. Zdroj: https://www.vatican.va/content/francesco/it/homilies/2020/documents/papa-francesco_20200327_omelia-epidemia.html, citováno dne 1. 11. 2022.